

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

ПАЦЬОРА ЖАННА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 32:323:327.5:32.019.5

ДИСЕРТАЦІЯ

**МІЖНАРОДНІ КОМУНІКАЦІЇ У НОВІЙ ПАРАДИГМІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Галузь знань 29 – «Міжнародні відносини»

Спеціальність – 291 «Міжнародні комунікації та регіональні студії»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Ж. В. Пацьора

Науковий керівник **Даниленко Сергій Іванович**, доктор політичних наук,
професор

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Пацьора Ж. В. Міжнародні комунікації у новій парадигмі національної безпеки України.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, МОН України. – Київ, 2026.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню міжнародних комунікацій у контексті формування нової парадигми національної безпеки України, що відбувається в умовах трансформації сучасного міжнародного безпекового середовища, гібридизації загроз, цифровізації політичних процесів та повномасштабної збройної агресії РФ проти України. У роботі міжнародні комунікації розглядаються як багаторівнева система взаємодії державних і недержавних акторів, спрямована на забезпечення зовнішньополітичної суб'єктності держави, формування міжнародної підтримки, легітимацію політичних рішень та реалізацію стратегічних національних інтересів.

Актуальність теми зумовлена зростанням ролі міжнародних комунікацій як самостійного інструменту реалізації зовнішньої політики та забезпечення національної безпеки. Традиційні підходи до комунікативної політики, сформовані в умовах відносної стабільності міжнародного порядку, виявилися недостатніми для реагування на гібридні загрози, дезінформаційні кампанії, широке застосування штучного інтелекту, інформаційно-психологічні операції та кризу інституцій колективної безпеки. У сучасних умовах міжнародні комунікації набувають стратегічного значення як засіб формування військово-політичних союзів, мобілізації міжнародної підтримки, просування євроінтеграційного курсу України та посилення її ролі в системі європейської безпеки.

Метою дисертації є визначення сутності, особливостей і напрямів трансформації міжнародних комунікацій у контексті становлення нової парадигми національної безпеки України як складової сучасної європейської та міжнародної архітектури безпеки. Для досягнення поставленої мети в роботі здійснено аналіз

концептуальних підходів до вивчення міжнародних комунікацій, досліджено середовище їх функціонування, визначено ключові детермінанти розвитку, з'ясовано особливості сучасних загроз, а також проаналізовано інституційні та нормативні засади державної комунікаційної політики у період широкомасштабного вторгнення РФ в Україну.

Методологічну основу дослідження становить поєднання системного, структурно-функціонального, інституційного, нарративного, дискурсивного та прогностичного підходів. У роботі використано методи аналізу й синтезу, компаративного дослідження, контент-аналізу, ситуаційного та інституційного аналізу, що забезпечило комплексне осмислення сучасних комунікаційних процесів. Запропоновано авторський методичний підхід, який полягає в аналізі міжнародних комунікацій у взаємозв'язку безпекових парадигм, зовнішньополітичних стратегій і системи національних інтересів.

Особливу увагу приділено аналізу актуального середовища міжнародних комунікацій, зокрема впливу геополітичних, політико-правових, економічних, соціокультурних і технологічних чинників. Встановлено роль стратегічних нарративів, політичної мови та цифрових платформ у формуванні міжнародного іміджу держави, конструюванні національної ідентичності та підтримці суспільної стійкості. За допомогою компаративного аналізу визначено ключові тенденції трансформації міжнародних комунікацій, зокрема персоналізацію, мережевізацію, гуманітаризацію, санкціолізацію та цифровізацію.

У дисертації досліджено інституційні та нормативні засади комунікаційної політики України, виявлено їхню фрагментарність, внутрішню неузгодженість і недостатню результативність. Обґрунтовано необхідність формування цілісної Стратегії державної комунікаційної політики України як інструменту координації міжнародних комунікацій, підвищення управлінської ефективності та забезпечення довгострокових національних інтересів. Запропоновано інерційний та адаптивно-трансформаційний сценарії розвитку міжнародних комунікацій з урахуванням сучасних безпекових викликів.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі міжнародних комунікацій як багаторівневої системи, детермінованої домінуючою парадигмою національної безпеки України. Уточнено понятійний апарат дослідження, розкрито взаємозв'язок міжнародних комунікацій із безпековою політикою та стратегічними комунікаціями держави. Обґрунтовано підхід до розгляду міжнародних комунікацій як інструменту проактивної реалізації національних інтересів у воєнних і гібридних умовах.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання в науково-дослідній діяльності, освітньому процесі, дипломатичній практиці, діяльності органів державної влади та під час розроблення стратегічних документів у сфері національної й інформаційної безпеки.

Ключові слова: міжнародні комунікації, міжнародні відносини, парадигма національної безпеки, стратегічні комунікації, комунікативна політика, безпекове середовище, європейська архітектура безпеки, геополітична трансформація, інформаційна безпека, політична комунікація, стратегічні наративи, цифровізація

ABSTRACT

Patsora Zh. V. International Communications in the New Paradigm of Ukraine's National Security.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 291 – International Relations, Public Communications and Regional Studies. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2026.

The dissertation is devoted to the study of international communications in the context of the formation of a new paradigm of Ukraine's national security, developing under the transformation of the contemporary international security environment, hybridization of threats, digitalization of political processes, and the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation. International communications are considered as a multi-level system of interaction between state and non-state actors, which operates at different levels of the international system and is aimed at ensuring the state's foreign

policy agency, generating international support, legitimizing political decisions, and implementing strategic national interests.

The relevance of the topic is determined by the growing role of international communications as an instrument of foreign policy and national security in the context of global transformations. Traditional approaches to state communication policy, developed under relative stability of the international order, have proven insufficient to address hybrid threats, disinformation campaigns, the use of artificial intelligence, information and psychological operations, and the crisis of collective security institutions. In contemporary conditions, international communications acquire strategic importance as a means of forming military-political alliances, mobilizing international support, advancing Ukraine's European integration course, and strengthening its role in the European security system.

The aim of the dissertation is to determine the essence, features, and directions of transformation of international communications in the context of the establishment of a new paradigm of Ukraine's national security as a component of the modern European and international security architecture. To achieve this goal, the study analyzes conceptual approaches to international communications, examines the environment of their functioning, identifies key determinants of their development, clarifies the features of contemporary threats, and analyzes the institutional and regulatory foundations of state communication policy in the context of the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation.

The methodological framework of the research is based on a combination of systemic, structural-functional, institutional, narrative, discursive, and prognostic approaches. The study employs methods of analysis and synthesis, comparative research, content analysis, situational and institutional analysis, ensuring a comprehensive understanding of contemporary communication processes. An authorial methodological approach is proposed, which consists in analyzing international communications in the interconnection of security paradigms, foreign policy strategies, and the system of national interests.

Special attention is paid to the analysis of the contemporary environment of international communications, including the influence of geopolitical, political-legal, economic, sociocultural, and technological factors. The role of strategic narratives, political language, and digital platforms in shaping the international image of the state, constructing national identity, and maintaining social resilience is established. Using comparative analysis, key trends in the transformation of international communications are identified, including personalization, networkization, humanitarianization, sanctionization, and digitalization.

The dissertation examines the institutional and regulatory foundations of Ukraine's state communication policy and reveals their fragmentation, internal inconsistency, and insufficient effectiveness. The necessity of developing a comprehensive State Communication Policy Strategy of Ukraine is substantiated as an instrument for coordinating international communications, enhancing managerial efficiency, and ensuring long-term national interests. Inertial and adaptive-transformational scenarios for the development of international communications are proposed, taking into account contemporary security challenges.

The scientific novelty of the research lies in the comprehensive analysis of international communications as a multi-level system determined by the dominant paradigm of Ukraine's national security. The conceptual framework of international communications is clarified, and their interconnection with security policy and strategic communications of the state is revealed. An approach to considering international communications as an instrument for the proactive implementation of national interests under wartime and hybrid conditions is substantiated.

The practical significance of the obtained results lies in their application in research activities, educational processes, diplomatic practice, the work of public authorities, and in the development of strategic documents in the field of national and information security.

Keywords: international communications, international relations, national security paradigm, strategic communications, communication policy, security environment,

European security architecture, geopolitical transformation, information security, political communication, strategic narratives, digitalization.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Пацьора Ж. Прикладне значення теорії парадигм в контексті формування сучасних міжнародних комунікацій. *Регіональні студії*. 2024. № 39. С. 167—171. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.39.26>.
2. Пацьора Ж. Комунікаційна політика в сучасному безпековому середовищі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2024. № 2(59). С. 58—65. <https://intern.bulletin.knu.ua/uk/article/view/3491/3004> DOI <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2024/2-59/58-65>.
3. Danylenko S., Patsora Zh. NATO's communication strategies in the context of the Russian-Ukrainian war. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2024. № 158. Вип. 1. С. 36—42. <https://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/3886/3537> DOI <https://doi.org/10.17721/apmv.2024.158.1.36-42>
4. Пацьора, Ж. Інформаційна вакцина як інструмент протидії загрозам когнітивній безпеці людини. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 61(2), 156—161. <https://intern.bulletin.knu.ua/en/article/view/4163/7371> DOI <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2025/2-61/156-161>
5. Пацьора Ж. Гібридно-комунікаційна парадигма міжнародних комунікацій. *Регіональні студії*. 2025. № 40. С. 175—178. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.40.31>.
6. Пацьора Ж. Щодо актуальності дослідження міжнародних комунікацій в контексті трансформації теорії парадигм. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. № 61. DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.61.52>.
7. Пацьора Ж. Детермінація міжнародних комунікацій сучасною політичною мовою. *Регіональні студії*. 2025. № 41. С. 183—189. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.41.30>.

8. Пацьора Ж. (2025), РОЗРОБКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВАКЦИНИ ЯК БАГАТОНАЦІОНАЛЬНА ВІДПОВІДЬ НА ЗАГРОЗИ КОГНІТИВНІЙ БЕЗПЕЦІ, *Вісник Маріупольського Державного Університету*, 43, 127-134. <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/politologia/article/view/500/494> DOI [10.34079/2518-1521-2025-15-43-127-134](https://doi.org/10.34079/2518-1521-2025-15-43-127-134)

Статті в іноземних виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus:

1. Danylenko, S., Shevchenko, O., Dobrzhanska, O., Nagornyak, M., Patsyora, Z., et al. (2026). Climate refugees in the focus of international policy: Threats to security and human rights. *Journal of Human Rights and Social Work*. Scopus DOI <https://doi.org/10.1007/s41134-025-00423-6>

Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Пацьора Ж.В. Саміт НАТО як ефективний механізм реалізації комунікаційної стратегії. *Актуальні проблеми національного законодавства: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Кропивницький, 25 квітня 2024 року. Частина 1. Кропивницький, 2024. С. 91-94.

2. Пацьора Ж. В. Сучасні комунікаційні моделі в контексті утвердження національної ідентичності. *Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Київ, 8 жовтня 2024 року / відп. ред. А. Ю. Олійник, Ю. В. Оніщик. Київ : КНУТД, 2024. С. 270–275.

3. Пацьора Ж. В. Комунікаційна політика в контексті національної безпеки України. *Сучасні виміри національної безпеки: матеріали конференції*, м. Київ, 21 листопада 2024 року. Спецвипуск «Актуальні проблеми міжнародних відносин». С. 70—71.

4. Пацьора Ж. В. Віртуалізація простору міжнародних комунікацій. *Шевченківська весна – 2023: матеріали Міжнародної наукової конференції аспірантів*, м. Київ, 2023 р. Київ: НН ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. С. 113–115.

5. Пацьора Ж. В. Цифрова дипломатія, штучний інтелект і національна безпека: трансформація міжнародних комунікацій. *Шевченківська весна. Штучний інтелект та міжнародні відносини*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, 18 квітня 2025 р. Київ: НН ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2025. С. 295—297.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	13
ВСТУП	14
РОЗДІЛ 1.....	24
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМУНІКАЦІЙ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	24
1.1 Концептуальні парадигми міжнародних комунікацій в умовах трансформації сучасного міжнародного безпекового середовища	24
1.2 Джерельна база дослідження та стан розробки проблематики міжнародних комунікацій	52
1.3 Сучасна політична мова як детермінанта політичних комунікацій	87
РОЗДІЛ 2.....	98
СТАН МІЖНАРОДНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НЕОПАРАДИГМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	98
2.1 Середовище функціонування міжнародних комунікацій.....	98
2.2 Політичний аналіз інституційних і нормативних засад комунікаційної політики України.....	144
РОЗДІЛ 3.....	157
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМУНІКАЦІЙ В КОНТЕКСТІ НЕОПАРАДИГМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	157
3.1 Засади комунікаційної політики в сучасному безпековому середовищі	157
3.2 Форми та методи міжнародних комунікацій в умовах трансформації безпекових інституцій	172

3.3 Сценарії удосконалення інституційного забезпечення міжнародних комунікацій	189
ВИСНОВКИ	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	201
ДОДАТКИ	229
Додаток 1	229
Додаток 2	232
Додаток 3	234
Додаток 4	236
Додаток 5	238
Додаток 6	240
Додаток 7	242
Додаток 8	245
Додаток 9	247
Додаток 9.1	249
Додаток 10	250
Додаток 11	251

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗМК — засоби масових комунікацій

ІПСО — інформаційно-психологічні операції

КС — комунікаційні стратегії

МК — міжнародні комунікації

ПНБ — парадигма національної безпеки

ЦОВВ — центральний орган виконавчої влади

ШІ — штучний інтелект

КП – комунікаційна політики

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дисертаційної роботи зумовлене зростанням ролі міжнародних комунікацій у забезпеченні та реалізації стратегічних пріоритетів національної безпеки України в умовах глибокої трансформації міжнародного безпекового середовища та зміни характеру взаємодії міжнародних акторів, у межах якої комунікація дедалі частіше постає як інструмент стратегічного впливу. Російсько-українська війна актуалізувала потребу переосмислення підходів до формування комунікаційних стратегій, висвітливши як їхній потенціал, так і вразливості у забезпеченні регіональної та міжнародної безпеки. Зокрема, гібридизація безпекових процесів, фрагментація та зниження ефективності систем міжнародної й колективної безпеки, а також зростання ролі інформаційних, цифрових і нарративних чинників визначають зміст сучасних трансформаційних процесів. Це зумовлює зміни в комунікаційних стратегіях, зокрема посилення акценту на проактивних комунікаційних підходах як одному з визначальних чинників утвердження національної ідентичності та реалізації національних інтересів у міжнародних відносинах.

Вибір теми дослідження щодо змісту міжнародних комунікацій в новій парадигмі національної безпеки України визначається також тим, що узвичаєні комунікаційні стратегії виявилися недостатньо ефективними для реагування на комплексні гібридні загрози, дезінформаційні кампанії та трансформацію міжнародного комунікаційного середовища. Водночас проблематика загроз, спрямованих безпосередньо на сферу комунікаційної політики, у науковому дискурсі тривалий час залишалася фрагментарно розробленою. Це було наслідком домінування підходу, за якого комунікаційна політика розглядалася переважно як допоміжний інструмент державного управління, що забезпечує реалізацію інших напрямів політики. У сучасних умовах така інтерпретація виявилася методологічно обмеженою. Натомість міжнародні комунікації постають як самостійний об'єкт дослідження в системі міжнародних відносин, а комунікаційна політика — як окремий напрям державної діяльності, що безпосередньо впливає на реалізацію

зовнішньополітичних і безпекових цілей держави. Таке розуміння узгоджується з трансформаційними змінами сучасного комунікаційного простору та з актуальним контекстом національної безпеки України як складової міжнародної безпеки.

Дослідження різноманітних аспектів міжнародних комунікацій у контексті неопарадигми національної безпеки мають в Україні послідовний характер та формуються в наукових публікаціях таких авторів: А. Баровська, О. Брусиловська, В. Горбулін, О. Дзьобань, І. Милосердна, Д. Дубов, О. Запорожець, О. Зернецька, М. Капітоненко, О. Курбан, В. Лук'янова, А. Лаутара, В. Ліпкан, М. Трофименко, О. Фролова, Ю. Щербак, Б. Юзьків та ін.

Окрема увага приділена опрацюванню потужного наукового доробку науковців Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка: О. Андрєєвої, С. Даниленка, В. Копійки, О. Коппель, Є. Макаренко, М. Ожевана, О. Пархомчук, Н. Піпченко, Г. Почепцова, М. Рижкова, О. Шевченко, А. Яковця.

На наш погляд, зазначена наукова проблема, зокрема дослідження міжнародних комунікацій у новій парадигмі національної безпеки (далі — ПНБ) України, яка здійснюється на державному рівні, потребує більш глибокого та системного аналізу з використанням як сучасних теоретично-методологічних напрацювань, так і аналізу практичного виміру комунікаційної політики в період послаблення безпекових інституцій, трансформації міжнародного порядку і зміни структури комунікаційного середовища, масштабування війни у комунікаційних просторах інших держав. Результати дослідження є важливими для формування та реалізації зовнішньої політики України в умовах повномасштабної війни, зокрема у частині вдосконалення комунікаційної політики та міжнародних комунікацій у контексті нової парадигми національної безпеки. Вважаємо, що дослідження також є важливим в аспекті формування і ствердження Україною власної національної ідентичності, відновлення та збереження національної пам'яті українського народу.

Дослідження виконано у межах комплексної програми науково-дослідних робіт Київського національного університету імені Тараса Шевченка та

науково-дослідної теми Навчально-наукового інституту міжнародних відносин №19БФ048-02 (державний реєстраційний номер 0119U100336) «Стратегія протистояння геополітичним викликам і загрозам національній безпеці України в умовах становлення нового світопорядку». У зв'язку з цим дисертаційна робота відповідає напрямку діяльності кафедри міжнародних медіакомунікацій та комунікативних технологій Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Встановлення наслідків реконфігурації співвідношення сил на трансформацію світового порядку».

Мета дослідження полягає у визначенні сутності та здійсненні комплексного аналізу міжнародних комунікацій у новій парадигмі національної безпеки України як невід'ємного елемента загальноєвропейської архітектури безпеки в умовах міжнародно-політичних трансформацій і російської збройної агресії проти України, а також у з'ясуванні ролі України у формуванні оновленої загальноєвропейської комунікаційної політики.

У більш конкретному плані в дисертації поставлено такі дослідницькі **завдання**:

- 1) критично розглянути та систематизувати концептуальні підходи й парадигми міжнародних комунікацій та уточнити сучасне розуміння їх сутності;
- 2) з'ясувати місце та роль міжнародних комунікацій у структурі нової парадигми національної безпеки України на основі аналізу теоретичних і нормативних підходів;
- 3) визначити ключові детермінанти міжнародних комунікацій у сучасному комунікативному середовищі;
- 4) з'ясувати особливості проявів сучасних зовнішньополітичних загроз міжнародним комунікаціям;
- 5) дослідити інституційні та нормативні засади комунікаційної політики України, а також її стратегічний і тактичний виміри в сучасному безпековому середовищі;

б) запропонувати напрями вдосконалення форм і методів міжнародних комунікацій та можливі сценарії їх розвитку з урахуванням трансформації міжнародних безпекових інституцій.

Згідно із зазначеною метою і завданнями об'єктом дослідження є система міжнародних комунікацій у сучасних міжнародних відносинах, зокрема її безпекова складова як невід'ємний елемент зовнішньої політики держави, а предметом дослідження є механізми, форми та інструменти реалізації міжнародних комунікацій у новій парадигмі національної безпеки України.

Методи дослідження: для реалізації поставленої мети та завдань дисертаційного дослідження було використано комплекс загальнонаукових, спеціальнонаукових методів пізнання, що забезпечили системний аналіз міжнародних комунікацій у новій парадигмі національної безпеки України. Системний підхід застосовувався у підрозділах 1.1, 1.2, 1.3 та підрозділах 2.1, 3.1, що дало змогу розглядати міжнародні комунікації як багаторівневу складову міжнародних відносин, пов'язану з інституційними механізмами, комунікаційними впливами, загрозами, середовищем функціонування, формами та інструментами реалізації. Системний підхід, зокремо із застосуванням структурно-функціонального аналізу були використані у підрозділах 1.1, 1.2, 1.3, 3.2 для обґрунтування логіки дослідження, формування цілісної концепції аналізу міжнародних комунікацій як самостійного політико-комунікаційного явища та складової національної безпеки. Термінологічний і понятійний аналіз застосовувався у підрозділах 1.1, 1.2, 2.1 з метою з'ясування семантичного змісту ключових категорій «міжнародні комунікації», «парадигма міжнародних комунікацій», «середовище міжнародних комунікацій», «загрози міжнародним комунікаціям», «принципи та функції міжнародних комунікацій», «комунікаційна політика» та інших суміжних понять. Формально-логічні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція) використовувалися у підрозділах 2.1, 2.2, 3.1 для виявлення детермінант і чинників розвитку міжнародних комунікацій, встановлення їх залежності від домінуючих безпекових парадигм провідних міжнародних акторів, а також для формування узагальнених моделей комунікаційної взаємодії.

Аналітичний і ситуаційний методи були застосовані у підрозділах 2.2, 3.1 з метою дослідження функціонування міжнародних комунікацій у кризових і воєнних умовах, аналізу впливу гібридних загроз, дезінформаційних кампаній і цифрових технологій на комунікаційні процеси. Методи системного аналізу та інституційного підходу використовувалися у підрозділі 3.1 при аналізі нормативно-правових актів та інституційної архітектури реалізації комунікаційної політики. Наративний і дискурсивний аналіз застосовувалися у підрозділах 2.1, 2.2 для дослідження стратегічних наративів, політичної мови та механізмів формування міжнародного іміджу держави в умовах трансформації безпекового середовища. Методи контент-аналізу та герменевтико-політологічного аналізу використовувалися у підрозділах 2.2, 3.1 для вивчення змісту офіційних документів, стратегій, програм і комунікаційних повідомлень міжнародних та національних акторів. Методи екстраполяції та прогностичного моделювання застосовувалися у підрозділі 3.3 для прогнозування тенденцій розвитку міжнародних комунікацій і формування сценаріїв їх подальшої трансформації. У дисертації використано авторський методичний підхід, який полягає в аналізі міжнародних комунікацій у взаємозв'язку національних і міжнародних безпекових парадигм, зовнішньополітичних стратегій і системи національних інтересів, що дозволило обґрунтувати їхню роль у сучасній архітектурі безпеки.

Наукова гіпотеза полягає в тому, що в Україні формується модель комунікаційної політики як системи взаємопов'язаних механізмів і практик міжнародної комунікаційної взаємодії у межах нової парадигми національної безпеки, зумовленої трансформацією міжнародного безпекового середовища, гібридизацією загроз та зростанням ролі стратегічних і цифрових комунікацій.

Наукова новизна дослідження полягає у здійсненні системного та критичного аналізу сучасних міжнародних комунікацій у контексті нової парадигми національної безпеки України. У дисертаційній роботі проаналізовано актуальні тенденції теорії та практики зовнішньої політики й безпекової діяльності в умовах трансформації міжнародного безпекового середовища та російсько-української війни як чинника посилення ролі стратегічних і цифрових комунікацій.

Особливу увагу приділено дослідженню нормативних та інституційних засад державної комунікаційної політики України, а також аналізу її взаємозв'язку з актуальними загрозами міжнародним комунікаціям.

Поза цим, наукова новизна полягає в дослідженні питань реалізації міжнародних комунікацій в аспекті їхньої проактивності з урахуванням нових безпекових реалій та умов трансформації міжнародного порядку, зміни комунікаційної структури міжнародних відносин і систем глобального розвитку. У межах дослідження було проаналізовано значний масив міжнародних, політичних, інформаційно-комунікаційних і безпекових чинників та детермінант стратегічного характеру. Зокрема, визначено змістове наповнення сучасного середовища міжнародних комунікацій, досліджено, яким чином зовнішньополітичні загрози впливали на динаміку змін комунікаційної політики України, як інституційна система адаптується до нових можливостей цифрових технологій та інструментів штучного інтелекту, а також які форми й методи міжнародних комунікацій є найбільш перспективними та ефективними в умовах трансформації міжнародного безпекового середовища та зміни структури глобального комунікаційного простору.

За результатами дисертаційної роботи сформульовано авторські положення, які містять елементи наукової новизни та виносяться на захист. Основними з них є такі:

уперше:

- комплексно досліджено на сучасному етапі міжнародні комунікації в контексті нової парадигми національної безпеки України, заснованої на проактивному підході з метою реалізації стратегічних національних інтересів України в умовах російсько-української війни та посилення її геополітичної ролі в Європі;

- у практичному вимірі сформульовано ключові сценарії побудови міжнародних комунікацій та сучасної, орієнтованої на національні інтереси, комунікаційної інфраструктури;

- висунуто концепцію комунікативних хвиль, які визначають часові межі та характеристики політичних і цивілізаційних переходів, уможлиблюють аналіз не лише окремих подій, а й передусім перехід соціальних утворень від одних якісних станів до інших;

- у межах дослідження до наукового обігу вводиться поняття «парадигми міжнародних комунікацій», що розглядається як сукупність концептуальних орієнтирів, спрямованих на формування спільних підходів до аналізу та реалізації міждержавної й багаторівневої взаємодії.

Удосконалено:

- поняття міжнародних комунікацій, під яким запропоновано розуміти багаторівневу і багатоканальну взаємодію держав, міжнародних організацій і недержавних акторів у відповідному середовищі, сукупність інституціалізованих і неформальних практик їхньої взаємодії з метою обміну, інтерпретації та легітимації інформації, норм і цінностей;

- систему детермінант впливу на середовище міжнародних комунікацій та охарактеризовано кожен елемент;

- твердження, що трансформація сучасного формату міжнародних комунікацій у межах нової парадигми національної безпеки актуалізує потребу в розвитку спеціалізованих компетентностей політичних лідерів, залучених до формування та реалізації зовнішньої комунікаційної політики держав, зокрема у сфері роботи з комеморативними практиками, симулятивними образами та маніпулятивними інформаційними технологіями, включно з діпфейками;

- уточнено та поглиблено наукове обґрунтування особливостей спеціалізованих парадигм міжнародних комунікацій у контексті темпоральності політичних подій шляхом послідовного аналізу їхніх сильних і слабких сторін: глобалізаційної парадигми, парадигми міжкультурної комунікації, мережево-комунікаційної парадигми, гібридно-комунікаційної парадигми та парадигми цифрової дипломатії.

Набуло подальшого розвитку:

- осмислення різних типів комунікаційних моделей, що застосовуються у межах нової парадигми національної безпеки України, завдяки чому стало можливим узгодити позиції ключових суб'єктів комунікаційної політики з рівнем стратегічної культури суспільного діалогу;
- авторська позиція щодо необхідності виокремлення воєнних комунікацій, у межах яких має відбуватися просування національних інтересів України;
- тлумачення принципів міжнародних комунікацій та відповідних функцій для їх реалізації у новій безпековій парадигмі України;
- аналіз середовища міжнародних комунікацій через послідовне вивчення контекстуальної обумовленості комунікації, визначення домінуючих функцій, формування змісту, розуміння можливостей, ризиків і обмежень, прогностичного потенціалу, що уможливило сформулювати наукову гіпотезу про «баланс функцій», а також подати детермінанти впливу на нього.

Одержані результати можуть знайти своє практичне застосування в наукових дослідженнях сучасних міжнародних комунікацій. Дослідження є важливим для покращення розуміння процесів реалізації комунікаційних стратегій в умовах трансформації міжнародного порядку, зокрема російсько-української війни, нівелювання міжнародних безпекових інституцій, неефективності існуючих комунікаційних практик, заснованих на застарілих безпекових підходах. Розуміння кореляції домінуючої ПНБ і змісту міжнародних комунікацій виступає ключовим елементом стратегічної комунікаційної стійкості держави, її здатності не лише формувати захисні механізми, а й здійснювати проактивну комунікаційну політику, у межах якої міжнародні комунікації спрямовані на реалізацію національних інтересів, створення умов, за яких реалізація загроз зводиться до мінімуму.

Теоретичні узагальнення, матеріали, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, можуть доповнити зміст навчальних курсів із міжнародних комунікацій, зв'язків із громадськістю в міжнародних відносинах, міжнародної медійної аналітики, міжнародних відносин та зовнішньої політики, європейської інтеграції, публічної дипломатії, теорії комунікації. Також вони можуть бути

корисними для студентів, магістрів і аспірантів, викладачів та науковців під час підготовки навчально-наукових матеріалів, зокрема дисертаційних робіт, підручників, монографій та публікацій.

Результати дисертаційної роботи можуть бути використані у практичній діяльності дипломатичних установ та Міністерства закордонних справ України, інших державних та громадських інституцій України у процесі реалізації державної комунікаційної політики, а також при реалізації окремих секторальних комунікаційних стратегій та при розробленні Стратегії державної комунікаційної політики України.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою працею. Усі наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, отримані авторкою особисто. У наукових працях, опублікованих у співавторстві, здобувачці належить визначальний внесок, який полягає у формуванні концептуальних підходів до дослідження міжнародних комунікацій, аналізі сучасного безпекового середовища, обґрунтуванні ролі комунікаційної політики в системі національної безпеки, а також у підготовці аналітичних матеріалів і формулюванні висновків.

Апробація результатів дослідження. Основні результати наукового дослідження були висвітлені на міжнародних та вітчизняних науково-практичних конференціях, зокрема: міжнародній науковій конференції «Шевченківська весна – 2023» (2023 р., м. Київ); міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми національного законодавства» (25 квітня 2024 р., м. Кропивницький); всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні» (08 жовтня 2024 р., м. Київ); міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні виміри національної безпеки» (21 листопада 2024 р., м. Київ); міжнародній науково-практичній конференції «Шевченківська весна. Штучний інтелект та міжнародні відносини» (18 квітня 2025 р., м. Київ).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 14 наукових праць, а саме: 1 стаття — у виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних

базах Scopus; 8 наукових статей – у фахових виданнях України; 5 публікацій – у збірниках наукових праць та матеріалах конференцій, які відображають основні результати дисертаційного дослідження.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 253 сторінок. Обсяг основного тексту – 186 сторінки. Список використаних джерел включає 265 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМУНІКАЦІЙ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1 Концептуальні парадигми міжнародних комунікацій в умовах трансформації сучасного міжнародного безпекового середовища

Сучасна система міжнародних відносин розвивається в режимі прискорених змін, що пов'язано з підвищеною нестабільністю та посиленням багатовимірності й багатофакторності взаємодії держав, союзів (у тому числі воєнно-політичних) і ширшого кола міжнародних акторів. Упродовж останніх десятиліть глобальна політична архітектура пройшла помітну еволюцію — від постбіполярних конфігурацій 1990-х років до актуалізації нових проявів багатополарності. У цьому процесі простежуються зростання конкурентності та геополітичних амбіцій провідних держав, загострення регіональних протистоянь, ускладнення взаємовпливів транснаціональних корпорацій, урядових і неурядових інституцій, а також посилення ролі міжнародних акторів різного масштабу.

Поєднання глобалізації, інтеграції та демократизації з інформатизацією і цифровізацією, поширенням практичного використання програм зі штучним інтелектом та політичним застосуванням соціальних мереж суттєво розширило інструментарій міжнародної взаємодії та горизонти формування міжнародної політики [63, с. 14]. Одночасно трансформувалася і міжнародна ситуація як така: низка явищ, що раніше розглядалися у площині потенційних загроз, набули ознак емпірично фіксованої реальності - від відкритої агресії, воєнних дій і масових кібератак до інформаційного тероризму та використання приватних військових структур для досягнення геополітичних цілей. У сучасній науковій дискусії для опису нових структурних зрушень застосовують категорію «мегатрендів», яка дозволяє узагальнювати зміни в міжнародній політиці та пояснювати їхній вплив на міжнародні відносини. Зокрема, О. Коппель та О. Пархомчук виокремлюють такі тренди: зниження ступеня захищеності людства; зміну політичної структури світу; кризу інституту глобального лідерства; переміщення центру світового

розвитку (орієнталізацію); універсалізацію міграційних потоків; інверсію фундаментальних цінностей (свобода VS безпека); віртуалізацію суспільно-політичних відносин; нові моделі зміни політичної влади й управління в окремих країнах; трансформацію політичних систем [63, с. 14].

На цьому тлі система міжнародних комунікацій функціонує в умовах безперервних комплексних трансформацій: змінюються технології та платформи взаємодії користувача з контентом, еволюціонують інститути міжнародної комунікації та форми їхнього суспільного сприйняття, переосмислюються засади стратегічного планування і прогнозування діяльності відповідних комунікаційних структур під впливом безпекових, воєнних, кібернетичних, ідеологічних, фінансово-економічних та гуманітарних загроз. Указані процеси актуалізують потребу комплексного аналізу природи міжнародних комунікацій, механізмів їхнього впливу та моделювання системи міжнародних комунікацій у контексті нової парадигми національної безпеки з урахуванням складності взаємозв'язків. Додатково це створює підстави для вироблення узгоджених підходів до вимірювання результативності комунікаційних впливів. З'ясування парадигмальних особливостей міжнародних комунікацій спрямоване на розв'язання комплексної наукової проблеми, що проявляється у відсутності єдиної узгодженої парадигми міжнародних комунікацій, обмеженій адаптивності наявних моделей до сучасних трансформацій міжнародних відносин, недостатній теоретичній визначеності взаємозв'язку неопарадигми національної безпеки та міжнародних комунікацій, а також у потребі розроблення політологічного інструментарію для комплексного аналізу їх впливу на міжнародні процеси. У дисертації обґрунтування авторського підходу здійснюється шляхом моделювання стратифікованих медіавпливів та верифікації їх ролі у формуванні сучасного міжнародного комунікаційного середовища.

Сукупно ці процеси ускладнюють структуру міжнародних відносин і знижують прогнозованість їхнього розвитку, що вимагає оновлення традиційних теоретичних моделей аналізу світової політики та пошуку сучасних способів взаємодії на основі коректного вибору парадигмальних підходів.

Міжнародні комунікації (далі — МК) як об'єкт наукового аналізу перебувають на перетині політології, комунікативістики, теорії управління, інтерпретативної соціології, соціолінгвістики та інших дисциплін; відповідно, вони стабільно присутні у фокусі досліджень українських і зарубіжних учених. Водночас війна РФ проти України (з 2014 року та в окремо означеній повномасштабній фазі з 2022 року) задає підстави для умовного розмежування публікацій на «до» і «після», оскільки суттєво змінила як емпіричне поле, так і рамки інтерпретації. Найвиразніше динаміка та провідні тенденції простежуються в межах хронополітології та кайрополітології. У літературі зазначається, що починаючи з 2004 року (події Помаранчевої революції) загострювалися суперечності між імперськими російськими амбіціями, ревізіонізмом і демократичним вибором України. Події 2013–2014 років остаточно закріпили політичні орієнтири держави та її рух у руслі української державності, національного європейсько орієнтованого розвитку. Нині, в умовах потреби ухвалення стратегічних рішень щодо форматів завершення війни, формується ситуація граничної невизначеності, у якій особливого значення набувають реалістичні дії, дієві рішення та відповідальність за їх реалізацію.

У цьому контексті автори енциклопедичного словника-довідника новітньої політичної лексики пропонують використовувати поняття «кайрополітика» — як напрям темпоральної політології й як акт дії політичних акторів у момент якісної зміни політики та «точки біфуркації», коли відбувається розрив між минулим і майбутнім станом політичної системи і минуле більше не визначає майбутню траєкторію (ефект «асиметрії часу») [103, с. 166]. Серед фундаторів теорії міжнародних комунікацій у політичному вимірі особливе значення мають праці Н. Аксьонової, В. Бебика, Ю. Богуцького, А. Бондаренка, Ю. Гайдука, О. Гараня, О. Гриценко, Ю. Ганжурова, С. Даниленка, А. Демидової, В. Дмитрієва, Н. Єршової, А. Захарченка, О. Зернецької, Д. Кіслова, О. Коппель, Б. Кормича, В. Ліпкана, О. Пархомчук, О. Полторакова, Г. Почепцова, О. Рахманіна, М. Сіроштан, І. Тодорова, Л. Чекаленка, С. Шергіна, Т. Шестопад, А. Яковця та ін.

У доробку цих авторів доцільно виокремити фундаментальні положення, викладені в працях В. Ліпкана [81; 77; 74; 82; 83]. Засновуючи теорію національної безпеки, дослідник із початку 2000-х років наголошував на значенні активної міжнародної комунікації, зокрема в умовах потенційних загроз з боку північного сусіда України. Водночас він піддавав критиці радянську безпекознавчу парадигму, у межах якої «пріоритет надавався захисту щодо попередження», а «безпека асоціювалася винятково із захистом та обороною» [83, с. 21]. Як альтернативу було запропоновано трактувати національну безпеку як інтегративну сукупність різних сфер життєдіяльності суспільства, серед яких окреме місце належить інформаційній сфері [83, с. 21]. У підсумку методологічні положення, представлені в працях цього автора, стали важливим вектором для подальших досліджень, у тому числі у сфері міжнародних відносин, та утворюють підґрунтя для формування нової парадигми національної безпеки України.

Значущим є і внесок О. Зернецької, яка надала деталізований опис феномену глобальної комунікації та порушила питання про глибинний взаємозв'язок розвитку систем масової комунікації й міжнародних відносин [46, с. 196–237], описала трансформації віртуального простору та парадигми впливу масмедійних дискурсів [49], визначила глобальну політичну блогосферу як нову арену політичної комунікації [48], а також у монографічному форматі розкрила проблематику глобальної комунікації [47]. Окремі принципово важливі положення цих праць надалі будуть розглянуті в основній частині роботи. Окремої уваги заслуговує докторська дисертація А. Захарченка, в якій запропоновано комплексну теорію конвергованих впливів у сучасній інтерактивній системі медіакомунікацій і розроблено кількісні методи вивчення таких впливів для прогнозування наслідків комунікації [42].

Наукові публікації зарубіжних авторів доцільно структурувати переважно за тематичним принципом, оскільки вони зосереджені на фундаментальних теоретичних підходах глобального масштабу, що вплинули на політику загалом. У цьому контексті при аналізі міжнародних комунікацій важливо звернутися до ідей Дж. Ная-молодшого — представника неолібералізму та автора концепцій «м'якої

сили» (soft power) і «розумної сили» (smart power) [239; 249; 250]. У його трактуванні «м'яка сила» пов'язана зі здатністю держави досягати цілей без примусу — через ціннісну привабливість, виражену зовнішню політику, культурну легітимацію та переконання, а не примушування, що змінює поведінку інших через трансформацію установок під впливом інформації.

Після подій 11 вересня 2001 року у США в теоретичній оптиці Дж. Ная-молодшого відбувається зміщення, унаслідок чого поряд із «м'якою силою» концептуалізується «розумна сила», яка поєднує «м'які» та «жорсткі» інструменти у політичних стратегіях. Показовими є його міркування, викладені в монографії «Soft Power and Great-Power Competition» («М'яка сила і конкуренція великих держав») [240]. Аналізуючи конкурентів США, зокрема Росію і Китай, автор наголошував на необхідності усвідомлення специфіки загрози з боку Росії, яка за умов демографічного й економічного спаду зберігає ресурси для дестабілізації та масштабування загроз сусідам [240]. Висловлений прогноз у значній мірі підтвердився, хоча його практична використання у переговорах може визначатися домінуючими уявленнями про пріоритетність загроз з боку Китаю (Rising China).

В українському науковому просторі також є дослідження, присвячені геостратегії сучасного Китаю, де наведено аргументацію щодо хибності моноуявлень про загрози для США лише з боку КНР [85]. Разом із тим ця проблематика виходить за межі предмета цього дослідження. Розглядаючи політичні аспекти міжнародних комунікацій в умовах мілітаризації міжнародних відносин, доцільно також звернутися до монографії Коліна Грея «Жорстка сила і м'яка сила: корисність військової сили як інструмента політики у ХХІ столітті» [226]. Полемізуючи з позиціями Дж. Ная-молодшого, К. Грей підкреслює практичні переваги «жорсткої сили» та розглядає її через воєнні й економічні інструменти (зокрема санкції, винагороди), які примушують враховувати інтереси адресатів у логіці витрат і здобутків; водночас він звертає увагу на обмеження «м'якої сили» у складних безпекових контекстах [226]. Співіснування протилежних парадигмальних підходів у баченні картини світу, засвідчене наведеними концепціями, підсилює актуальність обраної теми, оскільки кожному підходу

відповідає специфічна конфігурація комунікативної політики. Повномасштабна фаза агресивної війни проти України суттєво вплинула на прагматичне розуміння міжнародної ситуації та внесла корективи у теорію і практику міжнародних комунікацій, темпоральну політологію та підходи до політичної синхронізації.

Окремі риси цих процесів описані в роботах Р. Величковського, О. Мамчій, Т. Плеханової, О. Примаченко, А. Рубана, В. Таркіна, Х. Федорищак, І. Яцемірської та ін., де, зокрема, аналізуються інтерпретації воєнних новин у медіа, роль української влади у зміцненні матеріально-технічного забезпечення ЗСУ через міжнародну допомогу, а також експресивно-мовні засоби текстів. Сучасні події, попри їхню трагічність, формують значний емпіричний матеріал для дослідника; водночас відкладення вирішення фундаментальних питань є ризикованим, адже результати війни та їхнє сприйняття в міжнародних колах значною мірою залежать від наукового супроводження діяльності інституційної системи, включно з дипломатичним корпусом і практиками народної та публічної дипломатії [184]. Наукова проблема полягає в тому, що попри активний розвиток теорій міжнародних відносин і увагу до глобалізаційних процесів, механізми трансформації міжнародної системи в умовах зростання гібридних загроз, воєнних дій і послаблення традиційних інститутів світової політики залишаються недостатньо осмисленими. Це породжує суперечності між зростанням значущості нових чинників міжнародної динаміки та обмеженістю аналітичних інструментів для їхнього комплексного пояснення. Відтак актуалізується потреба визначення сучасних парадигм міжнародних комунікацій в епоху мілітаризації міжнародних відносин, розкриття їх методологічної та прикладної специфіки, що і становить мету даного підрозділу.

Будь-яка цілеспрямована діяльність, орієнтована на результат, потребує опертя на науково обґрунтовану парадигму. Лексикографічні джерела сучасної української мови вказують на грецьке походження терміна («paradeigma») зі значенням «приклад, зразок» [102, с. 450]. У філософському контексті парадигму визначають як систему уявлень, характерну для певного етапу розвитку науки, культури й суспільного життя [102, с. 450], або як сукупність філософських,

загальнотеоретичних і метатеоретичних основ науки, а також як показовий випадок концепції чи теоретичного підходу [16, с. 704]. Разом із тим подібні дефініції, з огляду на адресованість широкій аудиторії, не відтворюють усієї складності поняття. У науково-теоретичній площині одним із продуктивних є визначення Ю. Сурміна, згідно з яким парадигма постає як сукупність методологічних, світоглядних, наукових, управлінських та інших настанов, історично сформованих і прийнятих у спільноті як зразок, норма або стандарт розв'язання проблем [180, с. 296]. Водночас група українських дослідників, аналізуючи спадщину Т. Куна, підкреслює, що парадигма є новим способом упорядкування видимого, який дозволяє формувати нові концептуальні порядки та включати до них явища, що раніше не піддавалися впорядкуванню. У межах цієї позиції виокремлюють епістемічний і соціальний аспекти: у першому парадигма постає як сукупність знань, цінностей, переконань і технічних прийомів, у другому — пов'язується з науковим співтовариством, яке її поділяє [159, с. 170]. Не заперечуючи такого поділу, в контексті даного дослідження важливо уточнити: поєднання в одному ряду абстрактних категорій (знання, цінності, переконання) і технічних прийомів не завжди є логічно однорідним, а соціальний вимір парадигми доцільно розглядати ширше — як її вплив на практику діяльності поза межами академічного середовища.

Це можна проілюструвати на прикладі предмета дослідження: якщо доктринальні підходи й авторські бачення щодо специфіки міжнародних комунікацій у добу загострення міжнародних відносин залишаються лише в академічному просторі, парадигма не набуває прикладної сили. Соціальний аспект у такому разі пов'язаний із поширенням, прийняттям і застосуванням відповідних підходів у практиці міжнародної комунікації на різних рівнях, з урахуванням інституційної динаміки та трансформації сучасних політичних систем. Узагальнюючи наведені підходи, парадигму в загальнотеоретичному плані можна розглядати як узгоджену на певному етапі цивілізаційного розвитку модель інтерпретації картини світу та організації діяльності, що поєднує уявлення, знання,

способи пізнання й обміну науковою інформацією, методи та стандарти, а також детермінує правила й логіку цієї діяльності.

У методології науки поширеним є поділ парадигм на загальнонаукові, спеціалізовані та локальні. Відповідно, поняття парадигми доцільно розглядати і в контексті міжнародної комунікації. У найбільш узагальненому вигляді парадигму міжнародних комунікацій можна трактувати як систему концептуальних орієнтирів, що задають рамки аналізу і практичної реалізації комунікації між державами та міжнародними акторами на різних рівнях, спрямовані на посилення інтегративних зв'язків і підвищення ефективності комунікативних процесів у ситуаціях подолання мовних, культурних, світоглядних і ментальних бар'єрів.

Такі орієнтири формують узгоджене уявлення про природу міжнародної взаємодії, систему цінностей, способи обміну інформацією та ведення конструктивного діалогу і спільного ухвалення рішень. Інакше кажучи, йдеться про узгоджені принципи й моделі, які забезпечують взаєморозуміння та координацію дій між суб'єктами міжнародних відносин, сприяють виробленню оптимальних стратегій співпраці та враховують культурне розмаїття і глобальні процеси. Практичне значення парадигмального підходу полягає в тому, що він дає змогу науково обґрунтовано пояснювати міжнародні явища, події й тенденції — як у площині співпраці, так і конфлікту [118]. Парадигми конкретизують уявлення про цінності, правила та стратегії, через які учасники міжнародних відносин інтерпретують події й впливають на них; відповідно, вони також підтримують формування заходів реагування та вибір переважно кооперативних або конфронтаційних підходів у конкретних ситуаціях. Завдяки цьому міжнародні конфлікти й співпраця можуть розглядатися як процеси, що піддаються науковому аналізу й управлінню в логіці політичної синхронізації з орієнтацією на більш конструктивні результати.

Специфіка сучасних парадигм у сфері міжнародних комунікацій проявляється, зокрема, в поєднанні ознак загальнонаукових і спеціалізованих підходів. Загальнонауковий вимір задає опертя на історичність, адаптивний динамізм, системність, логічність (несуперечливість і когерентність) та орієнтацію

на емпіричну верифікацію; у підсумку забезпечується гносеологічна функція — методологічна основа для опису, пояснення й прогнозування процесів. Як зазначає С. Шергін, методологія як особливий тип раціональної свідомості, зорієнтований на розроблення методів пізнання, передбачає використання парадигмального підходу до інтерпретації міжнародних процесів і ситуацій, що пов'язано з онтологічними й епістемологічними атрибутами природи політики, зокрема міжнародної політики [206]. Паралельно сучасні парадигми міжнародних комунікацій доцільно розглядати як спеціалізовані, оскільки їхній об'єкт безпосередньо пов'язаний зі сферою міжнародних відносин; при цьому міжнародна комунікація функціонує одночасно в політичному, культурному та технологічному вимірах. З метою унаочнення доречно подати результати порівняльного аналізу загальнонаукових і спеціалізованих парадигм у формі таблиці [Додаток 2].

Окрім того, у сфері міжнародної комунікації актуальними є локальні парадигми — обмежені за сферою застосування наукові моделі або концептуальні схеми, що діють у межах окремої дисципліни чи навіть окремого наукового проєкту. Для них характерні предметна обмеженість (прикладом може слугувати теорія «м'якої сили» в міжнародних комунікаціях), методологічна конкретизація із заздалегідь визначеними прийомами аналізу (як у випадку фрейм-аналізу новинних сюжетів у соціології медіа) та прив'язка до емпіричної бази (зокрема, коли парадигма «цифрової дипломатії» конструюється на аналізі кейсів взаємодії держав у соціальних мережах). Локальні парадигми також характеризуються відносною автономністю: вони можуть співіснувати або конкурувати між собою, а їхня динаміка, як правило, вища, ніж у загальнонаукових і спеціалізованих підходах. Для детальнішого розмежування спеціалізованих і локальних парадигм у сфері міжнародних комунікацій доцільно представити результати порівняльного аналізу у формі таблиці [Додаток 3].

У підсумку з позицій методології науки є підстави стверджувати, що сучасні наукові парадигми, зокрема ті, що функціонують у сфері міжнародних комунікацій, у своєму комплексному поєднанні утворюють ієрархічну структуру, верхній рівень якої репрезентують загальнонаукові парадигми. З огляду на те, що еволюцію

загальнонаукових парадигм у політології міжнародних відносин докладно висвітлено С. Шергіним [206], у цьому підрозділі акцент перенесено на спеціалізовані парадигми, які залишаються недостатньо систематизованими в науковій літературі, хоча активно використовуються в теорії та практиці міжнародних відносин.

Однією з провідних у цьому ряду виступає глобалізаційна парадигма, в якій акцент робиться на зростанні взаємної залежності і взаємодії між державами і культурами в рамках єдиного глобального комунікаційного простору. У результаті реалізації такої парадигми відбувається формування єдиного світового інформаційного потоку, в якому здійснюється обмін новинами, знаннями, культурними цінностями, що сприяє універсалізації й гібридизації культур. У такий спосіб поступово розмиваються кордони, трансформуються традиційні уявлення про міжособистісне й міждержавне спілкування, мінімізуються джерела конфліктів. Можемо виділити низку публікацій київської школи міжнародних відносин, в яких розглядаються проблеми глобалізації в різних контекстах [147].

Фундатором глобалізаційної парадигми прийнято вважати британського соціолога Роланда Робертсона, який у 1983 році вперше ввів до наукового обігу термін «globality», а у подальших дослідженнях розвинув цю теорію, деталізуючи її [255]. Він наповнив цей термін гуманітарним розумінням, згідно з яким глобалізація є об'єктивним процесом, що відбувається у різних сферах суспільного життя: політичній, економічній, духовній, культурній. Внаслідок цього змінюється не тільки архітектура сучасного світу, а й сам спосіб життя і спілкування між людьми, спільнотами і державами.

Глобалізаційна парадигма в міжнародних комунікаціях розглядає процес інформаційного обміну як ключовий фактор, що формує сучасний світовий устрій. Водночас це є результатом інтеграційних процесів в абсолютній більшості сфер людської діяльності. В межах даної парадигми міжнародні комунікації являють собою складну, багаторівневу систему взаємодії, в якій транскордонні потоки інформації сприяють формуванню єдиного світового інформаційного простору. Як зазначає О. Зернецька, «глобальна комунікація... стає нервовою системою

глобалізації» [47, с. 21]. При цьому авторка через усю монографію проводить думку про те, що трансформаційні процеси у сфері комунікації історично проходили етапи від масової до транснаціональної, а потім з розвитком відповідних технологій – і до глобальної комунікації.

Методологічна основа глобалізаційної парадигми базується на міждисциплінарному підході, інтегруючи в собі накопичений масив знань у сфері політології, міжнародних відносин, медіадосліджень, культурології, теорії комунікацій, соціології, інтерлінгвістики тощо. Концептуально ця парадигма вбирає в себе теорію «глобального села» Маршалла Маклюена, його уявлень про світ без центрів і кордонів завдяки новітнім технологіям [245; 246], описи інформаційного суспільства Д. Белла [8], ідеї мережевого суспільства і транснаціональної публічної сфери М. Кастельса [55] та ін. У спеціалізованому вимірі дана парадигма фокусується на закономірностях, структурах і механізмах, що визначають характер міжнародного інформаційного обміну в умовах глобалізації.

Міжнародна комунікація у цій системі набуває рис децентралізації та високого ступеню інтеграції. Важливим аспектом стає інформаційна взаємозалежність. Відтак події в одній країні здатні майже миттєво знайти інформаційних відгук в інших, навіть віддалених регіонах світу. При цьому акценти зміщуються від міждержавних до транснаціональних акторів, серед яких домінують глобальні корпорації, міжнародні неурядові організації, цифрові платформи і мережеві спільноти. Спостерігається поступове формування змішаних культурних моделей. Оцінна дихотомія даного явища полягає у тому, що можливість миттєвого розповсюдження інформації може розглядатися як зі знаком плюс, так і зі знаком мінус. Головною позитивною особливістю можна вважати те, що в рамках глобалізаційної парадигми міжнародні комунікації насамперед виконують інтеграційну функцію, зміцнюючи взаємозв'язок між суспільствами і формуючи умови для діалогу культур. При цьому розповсюджується загальне культурне середовище, яке вбирає у себе медійні тренди, символи, популяризацію світових брендів. Також глобалізаційна парадигма реалізує трансляційну функцію,

розповсюджуючи певні цінності, норми й моделі поведінки, які часто орієнтовані на домінуючі культурні центри. Варто згадати і політичну функцію даної парадигми, зміст якої полягає у формуванні й розповсюдженні глобального порядку денного.

Слабкою стороною є те, що максимально збільшуються масштаби можливого розповсюдження дезінформації, а відтак — нав'язуються скривджені оцінки ситуації, інтерпретації фактів, наративи. Так, війна в Україні називається «конфліктом», «українським питанням», міжнародний злочинець Путін — «стороною переговорів», припинення війни в Україні — «укладання угоди США та РФ». В умовах радикальної мілітаризації, здійснення інформаційних, гібридних і реальних війн пересічна людина без розвинутого критичного мислення губиться у цих лавинах, а її свідомість перетворюється на поле битви за розум і переконання.

Інструментарієм глобалізаційної парадигми виступають міжнародні організації (ООН, ЮНЕСКО, ВТО тощо), транснаціональні засоби масової комунікації, насамперед такі, як CNN, BBC, Al Jazeera, глобальні цифрові платформи (Meta, X/Twitter, TikTok, YouTube). Активно застосовуються механізми публічної дипломатії та глобальні мережеві спільноти, які включають в себе рух онлайн-активізму. Проте вплив окремих складових даного інструментарію розподілений доволі нерівномірно, що породжує інформаційну нерівність, посилює домінування найбільш потужних акторів у глобальному медіапросторі, формує умови для становлення нового прошарку суспільства: техноолігархії із відповідними як комунікаційним інструментарієм, так і політичними амбіціями, що виходять за межі кордонів однієї держави. Окремо варто підкреслити, що глобалізаційна парадигма в міжнародних комунікаціях виступає не лише як аналітичний інструмент, а й віддзеркалює логіку світового інформаційного порядку, в якому комунікаційні технології та мережі виступають центральними елементами формування глобальної взаємної залежності.

То ж дана парадигма має як очевидні переваги, так і стикається зі значними проблемами. Узагальнюючи, можна зазначити, що до її *позитивних* аспектів включають прискорення обміну інформацією, розширення доступу до світових

знань, поглиблення міжкультурної взаємодії. Водночас вона несе із собою ризики культурної уніфікації, акультурації із подальшою асиміляцією, інформаційної залежності та цифрового тоталітаризму, посилення глобальних маніпуляцій, розповсюдження цілеспрямованої дезінформації. Принагідно слід зауважити, що на відміну від загальнонаукового трактування глобалізації, яке охоплює політичні, економічні, культурні процеси в їхній цілісності, спеціалізована парадигма у міжнародних комунікаціях зосереджується саме на закономірностях транскордонного інформаційного обміну, його акторах, технологіях і наслідках для світової системи. Сучасні тенденції такі, як перехід від домінування традиційних медіа до мультимедійних платформ із користувальницьким контентом, зростання ролі алгоритмічних систем у формуванні інформаційного порядку денного, загострення питань кібербезпеки, нелінійність процесів глобалізації і регіоналізації, визначатимуть подальший розвиток цієї парадигми.

Натепер точаться суперечки щодо статусу парадигми міжкультурної комунікації. Дехто вважає її складовим елементом глобалізаційної парадигми, інші вчені – самостійним новоутворенням, яке, разом з тим, щільно інтегрується з розглянутою вище. Позиція автора даного дослідження тяжіє до другої точки зору, оскільки названа парадигма розповсюджується не лише на міжнародні відносини, а й може охоплювати комунікацію в межах однієї багатонаціональної держави, де поруч проживають представники різних етносів і народностей. Наприклад, за даними Державної служби статистики України, на території країни, окрім представників титульної нації, проживають румуни та молдавани, гагаузи, білоруси, кримські татари, болгары, угорці, поляки, євреї, вірмени, греки, німці, чехи, цигани та росіяни та ін. [101] Тож, ефективне застосування міжкультурної комунікації, з одного боку, дозволяє зводити до мінімуму міжетнічні конфлікти, досягати цілей розбудови громадянського суспільства. З іншого боку, дипломатичному корпусу слід мати на увазі, що представники різних етносів і народностей, які проживають на території України, є суттєвим потенціалом демократії, який спроможний здійснювати публічну дипломатію, спілкуючись з представниками інших країн за ознакою спільних етнічних ознак. Натепер цей

аспект у діяльності Міністерства закордонних справ України враховується не повною мірою.

Фундатором парадигми міжкультурної комунікації прийнято вважати американського антрополога Едварда Т. Холла. У роботі «The Silent Language» («Німа мова») [229] він одним із перших системно відстежив, яким чином культурні відмінності впливають на комунікаційні процеси. Розглядаючи культуру як певний мовний код, а мову як невід'ємну частину культури, вчений заклав підвалини ефективної комунікації між представниками різних культур. Ідеологія повоєнного світу, потреба у міжнародній співпраці спонукала до того, щоб на тлі расизму, ксенофобії, етнічних упереджень ключовими цінностями стали толерантність і політкоректність. У такий спосіб, парадигма міжкультурної комунікації розглядає традиції, мову, релігію, ідеологічні настанови насамперед як складові елементи аксіологічного виміру.

Якщо більш детально дослідити парадигму міжкультурної комунікації у сфері міжнародних відносин, то можна виділити, що вкрай важливою є її здатність суттєво підвищувати якість дипломатичної взаємодії. Врахування культурних норм, цінностей та історичних контекстів партнерів сприяє формуванню довірчих і усталених двосторонніх і багатосторонніх зв'язків. Це особливо важливо у протокольній і переговорній практиці, де розуміння особливостей іншої сторони дозволяє уникнути непорозумінь, а в ряді випадків – і прямих дипломатичних помилок. При цьому мінімізується ризик недовіри й агресії. Врахування нюансів парадигми міжкультурної комунікації сприяє зміцненню «м'якої сили» держав, про яку вже згадувалося вище в дослідженні. Не менш значущим є й те, що ця парадигма забезпечує гнучкість переговорних стратегій, дозволяє варіювати між раціонально-логічною аргументацією та символічно-емоційним впливом партнерів по спілкуванню.

Парадигма, що аналізується, має ряд слабких місць. Перш за все йдеться про високу залежність від суб'єктивної інтерпретації культурних кодів. Іноді навіть досвідчені дипломати можуть помилково тлумачити дії або висловлювання іншої сторони, що призводить до стратегічних прорахунків. Ще однією проблемою є

складність балансування між повагою до культурних відмінностей і необхідністю жорсткого захисту національних інтересів, адже надмірне акцентування культурного аспекту здатне послабити позицію у перемовинах. До цього додається маніпулятивний потенціал. Глибинне знання етнопсихології, культурних особливостей партнера може бути використано для тиску або прихованого впливу на хід переговорів. Врешті решт, інерційність і консерватизм міжнародних інститутів нерідко перешкоджає впровадженню культурно-орієнтованих підходів, оскільки перевага надається формально-правовим або взагалі силовим моделям взаємодії, що виходить за рамки концепції стратегічної культури.

Таким чином, парадигма міжкультурної комунікації у міжнародних відносинах виступає як потужний інструмент дипломатичної практики, здатний суттєво збагатити й гуманізувати міждержавну взаємодію. Її застосування потребує високої кваліфікації учасників, постійного удосконалення навичок, врахування політичного контексту, аби запобігти спотворенням, маніпуляціям і стратегічним помилкам.

Близькою до глобалізаційної є також мережево-комунікаційна парадигма. Вона являє собою науково-прикладний підхід до трактування й організації комунікаційних процесів, де основним середовищем та способом взаємодії виступає «мережа» (network) як сукупність інституцій, акторів, користувачів і зв'язків між ними. Фундатором даної парадигми прийнято вважати іспанського соціолога Мануеля Кастельса, який запропонував розглядати суспільство як мережеву структуру, в якому комунікація виступає ключовим елементом організації соціальних зв'язків та колективної діяльності [224; 222; 223]. На думку вченого, завдяки впровадженню мережево-комунікаційної парадигми створюється гібридний публічний простір свободи, який веде до досягнення суттєвих інституціональних змін. Цей простір є віртуальним, локальним і глобальним водночас, проте значною мірою спонтанним. Завдяки ньому часто виникають масові емоційні сплески, викликані іскрою вірусного спротиву, такі, що ведуть від обурення до надії.

Специфічною особливістю даної парадигми є те, що комунікація розглядається не як лінійна передача повідомлень від відправника до адресата, а як багатовекторна взаємодія в мережевому середовищі. Ця взаємодія є динамічною, багатовекторною, децентралізованою. Структурною одиницею виступає не окремий учасник, а «вузол», який водночас є і джерелом, і споживачем, і ретранслятором інформації. Це породжує зосередження множинності ролей, коли кожен може виступати і як творець, і як споживач контенту, і як його поширювач. У мережево-комунікаційній парадигмі величезного значення набуває мультимодальність, коли в єдиному потоці можливе застосування текстів, аудіо-, відео-, інтерактивних форматів. Як і у глобалізаційній парадигмі існує можливість миттєвого розповсюдження інформації у всесвітньому масштабі. Проте дана парадигма передбачає, що, розпочавшись у віртуальному просторі, дії переходять у цілком реальний: на вулиці місьць і селищ.

До сильних сторін мережево-комунікаційної парадигми можна віднести розуміння гнучкості мережі, тобто можливості швидкої перебудови комунікаційних потоків під впливом зовнішніх умов. Порівняно з іншими цю парадигму вирізняє орієнтація на механізм формування спільноти навколо інтересів і цілей, а не через офіційні інституції. У такий спосіб запускаються рушійні сили самоорганізації та роботи колективного інтелекту, створюються підвалини для розповсюдження публічної демократії. Яскравим прикладом проявів мережево-комунікаційної парадигми, яка охоплює соціальні мережі та месенджери як майданчики публічної комунікації (Facebook, X/Twitter, Telegram, TikTok, YouTube), є взаємодія в межах волонтерських і громадських ініціатив у кризових ситуаціях. Зокрема, з початком російської збройної агресії на території України завдяки мережам набули масових масштабів збір і розповсюдження гуманітарної допомоги, у ряді країн світу організовувалися мітинги і флешмоби на підтримку українців.

Критики даної парадигми дорікають їй прихильникам за спрощене розуміння структури соціальних мереж, перебільшення ролі активізму, сподівання на спонтанність та емоційність сприйняття інформації. Тим не менш у сучасних

умовах дана парадигма має високі шанси бути однією з провідних у міжнародних комунікаціях. На важливість даної парадигми також вказує і те, що за умови прогнозування можливості дестабілізації конституційного ладу, порушення територіальної цілісності, інституційна система окрім стандартних процедур та запровадження відповідних правових режимів, вдається до заборони соціальних мереж, відключення інтернету, або скасування офіційного статусу та можливості функціонування тих чи інших соціальних мереж в країні. Тож це додатково вказує та дієвість та реальну можливість впливати за допомогою соціальних мереж на зміну влади в конкретній країні. Однак ця ж тема може бути інтерпретована нами і як загроза: адже за певних умов, такі дії можуть вчинюватися іноземними агентами, лобістськими структурами і транснаціональними корпораціями з метою зміни влади і приведення до неї вигідного суб'єктам комунікаційного впливу осіб. Варто відмітити і те, що така активність фрагментована кордонами лише однієї держави, і наприклад, кліматичні зміни, які є насправді серйозної проблемою нашого століття, не стали глобальним об'єктом впливу в рамках мережево-комунікаційної парадигми.

Зокрема українська дослідниця О. Шевченко влучно відмічає: «Реалізація кліматичної дипломатії супроводжується політичними викликами, включаючи суперечності між економічними інтересами партнерів, конкуренцію з іншими глобальними акторами та зростаючий опір країн, які не готові прийняти європейську модель кліматичної трансформації» [202, с. 246]. Тож, на прикладі кліматичної дипломатії чітко бачимо, що, попри загальну стратегічну мету досягнення кліматичної нейтральності, через відсутність ефективних механізмів синергетичної комунікаційної політики, недієвість мережево-комунікаційної та глобалізаційної парадигм існуючі розбіжності у темпах та глибині впровадження екологічних реформ не можуть бути подолані. Адже зумовленість міжнародних комунікацій необхідністю реалізації національних інтересів, детермінація розвитку мілітаризацію політичного простору, агресивізація комунікаційного простору, неконтрольована політична динаміка, передусім в аспекті регіоналізації та фрагментації глобалізації, масштабування регіональних потуг — усе призводить до

необхідності розроблення адаптивних комунікаційних стратегій, зумовлених неопарадигмою національної та міжнародної безпеки.

Деякою мірою із розглянутою парадигмою перетинається цифрова дипломатія. Вона так само реалізує принципи мережевого підходу до комунікацій, але сферою її застосування виступає саме зовнішня політика. З іншого боку, цю парадигму розглядають як різновид публічної дипломатії. Завдяки обраному типу інструментарію, зокрема, використанню соціальних мереж, інтернет-платформ, онлайн-нових комунікацій відбувається ефективне налагодження міждержавних контактів на усіх рівнях та комунікація у глобальному політичному просторі в цілому.

Зокрема окремі дослідники відзначають на «довгострокову стратегію залучення та діалогу окремих осіб і груп громадян, які можуть бути не мотивовані безпосередньо національними зовнішньополітичними цілями» [237, с. 537]. Більш радикально формулює думку із цього приводу український дослідник М. Трофименко, який зазначає: «Класичні методи комунікацій, такі як засоби масової інформації, телебачення, радіо, друковані видання (переважно односторонні за способом передавання повідомлень) не здатні ефективно виконувати свої функції за умови роботи із активною, живою аудиторією, що більше не готова виступати в ролі пасивного слухача... застосування класичного одностороннього способу трансляції повідомлень часто не здатне врахувати мінливі потреби аудиторії, внести потрібні корективи у зміст повідомлень» [184, с. 122].

Перші наукові нариси з цифрової дипломатії належать американському дослідникові Алену Хансену, який у 1984 році порушив питання про застосування інтернету та інших інформаційно-комунікаційних технологій для просування зовнішньополітичних цілей держави і ввів до обігу поняття електронної /цифрової дипломатії, розвиваючи цю тему далі і далі [228]. В якості пріоритетних напрямів для даної парадигми його прихильниками і послідовниками розглядалися управління інформацією і знаннями, консульська підтримка, реагування в надзвичайних ситуаціях тощо. У Державному Департаменті США термін «цифрова дипломатія» з початку 2000-них років почав активно вживатися у контексті ІТ-

технологій і соціальних мереж. Таким чином, теорія реалізовувалася на практиці, а відтак — з'являлися нові, вкрай важливі емпіричні матеріали для подальших наукових досліджень.

У наукових колах набула усталеності думка про те, що цифрова дипломатія є різновидом публічної дипломатії поряд із традиційною. Підкреслюючи переваги цієї парадигми, Т. М. Краснопольська та І. М. Милосердна, зазначають, що «цифрова дипломатія дозволяє державним та недержавним акторам у максимально короткі терміни доносити свою позицію до багатомільйонної закордонної аудиторії з мінімальними витратами, миттєво отримувати реакцію у відповідь громадськості та гнучко реагувати, змінюючи зміст своєї дипломатичної діяльності» [66, с. 14].

Однак, розвиваючи думку М. Трофименко, в роботах якого поглиблено й конкретизовано концепт публічної дипломатії з урахуванням впливу новітніх геополітичних викликів та процесів цифровізації, а цифрова дипломатія розглядається як відповідь на процеси глобальної диджиталізації [262; 188], ми акцентуємо увагу не лише на односторонньому лише «донесенні» інформації. Передусім йдеться про створення довірчого контенту, атмосфери конструктивного діалогу, активної участі всіх заінтересованих сторін та суб'єктів комунікаційного процесу. Адже у відповідь має надходити критично обміркований зворотний зв'язок, як це свого часу було обґрунтовано в рамках теорії відкритих та адаптивних систем.

За Ю. Беком, який запровадив термін «консубстанцінація» [220], суб'єкти комунікаційного процесу повинні мати знання та розуміння, усвідомлення справжніх намірів один одного. Як було показано вище природа денотатів та комеморативні практики доволі суттєво впливають на різне розуміння та тлумачення, на перший погляд, однакових термінів. Готовність слухати та поважати один одного, сприймати різні тлумачення з метою синхронізації семіотичних контекстів слугує важливим етапом при формуванні синтетичної сучасної парадигми міжнародних комунікацій в умовах глокалізації, гібридизації та детериторизації [220; 234; 236; 241; 244].

Крім того, застосування зазначеної парадигми дозволяє долати традиційні ієрархії та обмеження великих держав, відкриваючи широкі можливості перед малими і не настільки впливовими у світі державами, альянсами та коаліціями, новими регіональними потугами. У такий спосіб долається асиметрія влади у світі, знижуються витрати на фінансування дорогих проєктів, стираються чіткі грані в сталій колісній ієрархії держав [31]. Такі параметри, які раніше характеризували супердержави, зокрема США: територія, кількість населення, стратегічний промисловий потенціал, наявність природних ресурсів, зокрема рідко-земельних металів, потенціал військової могутності, фінансово-економічний потенціал, інтелектуальний, науково-технічний та інфраструктурний, соціально-культурний потенціал — наразі певними чином втрачають свого першочергового значення. Вони нівелюються в рамках технократизації та цифровізації інформаційно-комунікаційного простору, впливають на глобальні тренди, міжнародну політику та визначають напрями її розвитку, почасти не завжди в контексті і рамках національних інтересів окремих країн.

У період збройної агресії цифрова дипломатія активно працює на протидію дезінформації та ворожій пропаганди, на формування позитивного іміджу та брендінгу держави. Або навпаки: за допомогою яскравих маніпулятивних картинок формуються необхідні відеобрази, що супроводжують та забезпечують функціонування потрібних суб'єктам управління наративів. Зокрема, під час парламентських виборів в Грузії проросійська партія «Грузинська мрія» використовувала війну в Україні в агітації, ілюструючи кадри руйнування росіянами українських міст, що постраждали внаслідок вчинення збройної агресії: на чорно-білому фоні сцени війни дуже яскраво контрастували із кольоровими кадрами процвітаючої Грузії із лозунгами: «Ні війні! Обирай мир! »

Вочевидь, варто відзначити і на слабкі сторони цифрової дипломатії, до яких ми включаємо: високий ступінь ризиків і небезпек у вигляді кібератак, можливостей витоку інформації, деякі складності у професійному опануванні новітніх технологій представниками дипломатичного корпусу, технологій та параметрів запровадження і застосування генеративних нейромереж (штучного

інтелекту). Також цифровій дипломатії дорікають за нівелювання ролі особистих зустрічей і безпосереднього спілкування у зв'язку з превалюванням дистанційної комунікації. Проте усі ці недоліки не переважають тої великої потенційної сили, яку має парадигма цифрової дипломатії.

Надалі доцільно окремо виділити ще одну сучасну парадигму, релевантну для сфери міжнародних комунікацій, — гібридно-комунікаційну [114]. Її можна розглядати як концептуальну рамку, що описує інтеграцію традиційних і новітніх форматів комунікації в межах єдиної багаторівневої системи взаємодії. У межах цієї парадигми поєднуються різні типи комунікативних практик (масові та міжособистісні; цифрові та мережеві; візуальні, символічні, семіотичні тощо), що розширює можливості побудови складних і адаптивних стратегій впливу на цільові аудиторії. На відміну від класичних підходів, де зазвичай домінує один провідний канал або формат, гібридно-комунікаційна парадигма передбачає одночасне використання множинних засобів передавання інформації та смислів — меседжів і наративів — із розрахунком на синхронізацію їхнього ефекту.

Визначення єдиного «фундатора» цієї парадигми є проблематичним: у наукових публікаціях частіше йдеться не про одну авторську концепцію, а про сукупність інтелектуальних витоків і підходів, які описують природу комунікації в сучасному інформаційному світі. У цьому контексті дослідники нерідко апелюють до ідей Ю. Габермаса, К.-О. Апеля, М. Бубера, які в різний спосіб осмислювали комунікацію як чинник соціальної взаємодії та формування спільних смислів.

У сучасній літературі гібридно-комунікаційну парадигму також пов'язують із розвитком стратегічних комунікацій [6; 10; 35; 168; 169; 172; 160]. Із 2000-х років відповідна теорія й практика інтенсивно розширюються, зокрема в політико-управлінських контекстах різних держав, на тлі актуалізації інформаційних і гібридних війн [157], а також у межах досліджень конструювання стратегічних наративів [104].

Однією з ключових ознак гібридно-комунікаційної парадигми є поєднання онлайн- і офлайн-вимірів, унаслідок чого комунікаційні процеси розгортаються паралельно у фізичному та віртуальному просторах. Цей ефект посилюється

мультиплатформенністю: повідомлення циркулюють через традиційні засоби медіакомунікації, офіційні дипломатичні канали, соціальні мережі, месенджери та спеціалізовані онлайн-платформи. У підсумку формується інтегроване медіасередовище, де співіснують і взаємодіють різні жанри та формати — від офіційних заяв і аналітичних матеріалів до блогів, мемів і візуальних наративів.

У межах цієї парадигми важливою є і гібридизація смислів: в одному повідомленні можуть комбінуватися елементи різних історико-культурних, політико-безпекових, ідеологічних та етноментальних кодів. Подібна багатошаровість збільшує адаптивність комунікації до різних аудиторій і контекстів. Додаткового значення набуває застосування підходів стратегічної культури, оскільки саме вони дозволяють переводити поєднання різнорідних смислів у керований інструмент міжнародних комунікацій. У цьому зв'язку показовим є визначення О. Брусиловської, яка розглядає стратегічну культуру як «сукупність цінностей, установок, переконань та моделей поведінки, які поділяються нацією і походять із суспільного досвіду та засвоєних наративів, формуючи колективну ідентичність щодо відповідних цілей та засобів забезпечення національної безпеки» [167].

У міжнародних відносинах гібридно-комунікаційна парадигма набуває особливої ваги в контексті публічної дипломатії [185; 263], культурного обміну, глобальної медійної взаємодії, а також інформаційно-психологічного протиборства і гібридних війн [201]. У межах відповідних практик вона створює передумови для комбінування інструментів «м'якої» та «жорсткої» сили, що в сукупності формує феномен «розумної сили»: гуманітарні ініціативи й культурні проєкти можуть супроводжуватися інформаційними кампаніями, системною пропагандою, сигналами з боку органів державної влади, а також політикою стратегічних комунікацій у її системному вимірі [78] — із використанням як відкритих, так і прихованих механізмів впливу.

З методологічного погляду гібридно-комунікаційна парадигма має міждисциплінарний характер: її аналіз потребує одночасного опертя на політологію (зокрема у частині стратегій політичного впливу та концептів

«м'якої/розумної сили»), міжнародні медіакомунікації, медіалогію, соціальну й етнопсихологію, теорію комунікації, культурологію, кібернетику, а також цифрові технології. Таке поєднання підходів уможливує виявлення не лише каналів і форм передавання інформації, а й механізмів продукування нових смислів, що впливають на міжнародне сприйняття та динаміку політично значущих подій.

Отже, гібридно-комунікаційна парадигма відображає трансформацію глобального комунікаційного простору, у якому межі між форматами, каналами та рівнями впливу стають дедалі менш визначеними. Вона підсилює здатність державних і недержавних акторів формувати гнучкі багаторівневі стратегії, що в умовах інформаційної конкуренції перетворюється на один із чинників позиціонування на міжнародній арені. До її переваг належать універсальність і адаптивність, а також можливість поєднувати традиційні дипломатичні інструменти з цифровими й мережевими технологіями, що забезпечує сталість комунікаційної присутності актора у глобальному інформаційному середовищі.

Водночас ця парадигма містить і низку обмежень. По-перше, ускладнюється управління багаторівневою комунікацією: паралельне використання багатьох каналів підвищує ризики смислових неузгодженостей, конфліктів інтерпретацій (*misunderstanding*) або фрагментації повідомлень. Зростає імовірність ненавмисних спотворень, особливо за наявності культурно й мовно різномірної аудиторії з різним рівнем мовленнєвої та стратегічної культури. По-друге, комбінування «м'яких» і «жорстких» інструментів може сприйматися як маніпулятивне або провокаційне, що потенційно знижує довіру до актора й провокує контрреакції. По-третє, значущим чинником ризику є залежність від технологічної інфраструктури: збої у цифрових системах, кібератаки або обмеження доступу до платформ безпосередньо впливають на спроможність реалізувати комунікаційну політику. Важливо, що домінування в цифровому просторі визначається не лише «цифровою компетентністю», а й контролем над платформами, що може створювати умови нерівного доступу до аудиторій, а також стимулювати розвиток власних генеративних нейромереж і інтеграцію їх у цифрові продукти.

Показовим у цьому сенсі є кейс, пов'язаний із функціонуванням Starlink під час бойових дій в Україні: за результатами журналістських розслідувань, восени 2022 року було зафіксовано рішення щодо обмеження роботи сервісу над частиною території України, що мало операційні наслідки для зв'язку у зоні бойових дій [89]. Цей приклад демонструє, що контроль над інформаційно-телекомунікаційною та цифровою інфраструктурою набуває для держави значення стратегічної стійкості й виживання, з огляду на її спроможність підтримувати безперервність управління, комунікацій і присутності в глобальному інформаційному середовищі, особливо в умовах ерозії міжнародних інституцій.

Таким чином, гібридно-комунікаційна парадигма є потужним інструментом комплексного та багаторівневого впливу на міжнародні аудиторії. Разом із тим ефективність її застосування залежить від високої координації, стратегічного планування і прогнозування, а також від чутливості до етичних і культурних вимірів комунікації; за їх відсутності ризики втрати довіри та репутаційні наслідки можуть переважити потенційні вигоди.

Підбиваючи підсумок щодо дослідження спеціалізованих парадигм відзначимо. Безумовно, в межах одного дослідження неможливо охопити усе розмаїття існуючих спеціалізованих комунікаційних парадигм, тому були охарактеризовані лише найбільш вагомі та розповсюджені. В ході проведеного аналізу були встановлені основні риси цих парадигм, їхні сильні та слабкі сторони. Водночас слід зазначити, що усі вони зміщують свої ключові акценти під впливом мілітаризації міжнародних відносин, політичної турбулентності, втрати статусу глобального політичного лідера з боку США, зміни парадигмальних настанов щодо усталеної ієрархії держав і формування нових регіональних потуг.

Перш за все спільною для усіх парадигм тенденцією виступає те, що міжнародна комунікація перестає бути лише каналом одностороннього обміну інформацією. У зв'язку з тим, що мілітаризація стала системним фактором, який впливає на всі аспекти міжнародного життя, включаючи комунікацію, наукові парадигми щодо реалізації останньої почали слугувати насамперед політичним цілям, безпековим і військовим стратегіям, формуючи певні образи, легітимізуючи

рішення тієї чи іншої влади, мобілізуючи союзників, створюю різноманітні альянси. По суті вони виступають тим стратегічним ресурсом, який за значущістю можна дорівняти до військової або економічної сили та могутності. По суті мілітаризація зміщує фокус комунікації на питання безпеки і оборони, військових технологій, стратегічної стабільності та реалізації засад стратегічної політики держави. При цьому на другий план відходять питання цивілізаційної ідентичності, стратегічної культури, антропоцентризму, зокрема прав людини, вільної торгівлі тощо.

При оперті на конструктивістські підходи у парадигмах робиться акцент на свідомому та цілеспрямованому «конструювання реальності» через символи, смисли і стратегічні наративи. При суттєвому загостренні міжнародних відносин вектор зміщується на використання комунікації як інструменту маніпуляцій і тиску, демонстрації готовності і за необхідності прямого застосування сили, згуртування кола союзників, формування тимчасових альянсів (альянсізація). Неопарадигма національної безпеки тим ячи іншим чином суттєво посилює і трансформує пропагандистську складову комунікації. Держава намагається формувати вигідний їй образ (бренд) в очах міжнародної спільноти, знаходити відповідні аргументи для виправдання рішучості, надання легітимності власним (іноді протиправним або таким, що не відповідають нормам міжнародного права) діям, а іноді – й жорстокості, геноциду та дегуманізації. З іншого боку, необхідно інтенсивніше привертати увагу до неправомірних дій противника, звинувачуючи його у ситуації, що склалася, а також формуючи умови для беззастережного притягнення до міжнародно-правової відповідальності винних.

Одним із головних викликів сьогодення став винахід балансу між свободою розповсюдження інформації та попередження витоків інформації обмеженого користування, необхідністю захисту від дезінформації. Нерідко це супроводжується заборонаю на трансляцію окремих телеканалів, блокуванням тих чи інших, не бажаних, за оцінкою влади, онлайн-платформ. Натомість виникають і активно просуваються інформаційні системи, в яких циркулюють власні версії подій, фактично формується паралельна реальність. Взагалі з початком нового

етапу у світовій політиці — зростанням кількості збройних конфліктів, воєнних дій — у сучасну епоху з'являється не бачене до цього явище: полем битви, ареною міжнародних конфліктів стають не лише території, а й соціальні мережі, цифрові платформи. В контексті інформаційних війн кіберзагрози та інформаційні атаки нерідко підривають довіру до органів державної влади, міжнародних організацій. Тим більше, що такі інституції, як ООН, ОБСЄ, будучи за своєю природою доволі консервативними, відчують обмежену ефективність, що підкреслює кризу традиційних інститутів в умовах мілітаризації і необхідність перегляду їхнього статусу, організаційної системи і комунікаційних стратегій функціонування.

Спеціалізовані політологічні парадигми у міжнародній комунікації в епоху мілітаризації переорієнтовуються, зміщуючи акценти на роль військової сили, конфронтаційні підходи з огляду на переосмислення ролі держав і недержавних акторів у міжнародній безпеці, де військова складова стає ключовою як у формуванні зовнішньої політики, так і при формуванні комунікативних стратегій. Смысловий контент орієнтується на реалізм і прагматизм з огляду на баланс сил та можливості стримування противника. Військова сила дедалі більше починає розглядатися як основний інструмент зовнішньополітичного впливу, відповідно міжнародні комунікації стають супроводжуваним елементом державної політики, фактично створюючи фон для застосування сили.

Засуджувана колись так звана «гонка озброєнь» стрімко переходить на абсолютно протилежну позицію на аксіологічній шкалі і змінює знак «мінус» на «плюс». Усе перелічене потребує переосмислення традиційних поглядів й аргументованого донесення таких ідей до міжнародної громадськості. Це стає ще одним прикладним завданням, яке мають виконувати спеціалізовані парадигми, застосовуючи в кожному з випадків власний інструментарій, враховуючи *темпоральність політичних подій*. Адже саме в рамках останньої уможлиблюється визначення плинності політичних процесів, можливість констатації їхнього початку та часу закінчення, зв'язок політичних явищ із загальним перебігом розвитку цивілізаційних утворень [211, с. 383], а головне фокусування та тих

конструктивних зв'язках, які призводять до зміни якісних параметрів одного стану на інший.

Загалом процеси мілітаризації формують нові концепції міжнародних відносин через запровадження неопарадигми національної безпеки, посилення розуміння військової сили, військово-політичних чинників, їхньої ролі у міжнародній політиці. Це призводить до переосмислення ролі держав, міжнародних акторів, регіональних потуг, окремих альянсів, їхньої кооперації, способів протистояння з противником, до нового, комплексного сприйняття природи дипломатії. При формуванні концептуальних засад, що їх застосовують спеціалізовані політологічні парадигми у сфері міжнародної комунікації в епоху мілітаризації, слід враховувати, що суттєво зростає роль військових у формуванні політичних рішень, а це має значний вплив на зовнішньополітичний курс, робить його більш жорстким, а іноді й агресивним.

На прикладі збройної агресії російської федерації проти України можна спостерігати, що в окремих ситуаціях військові та представники сектору безпеки і оборони починають перебирати на себе частину інформаційно-комунікаційних функцій, які традиційно належать керівникам органів державної влади. У воєнний період вони дедалі частіше виступають із публічними повідомленнями політичного та стратегічного характеру, беруть участь в інтерв'ю для міжнародних медіа та формують окремі інформаційні наративи для внутрішньої і зовнішньої аудиторії [197].

Водночас залишається відкритим наукове питання щодо рівня інституційної координації таких виступів, узгодженості їхніх ключових меседжів із загальнодержавною комунікаційною стратегією, а також наявності системи прогнозно-індикативних показників оцінювання їхнього впливу на різні цільові аудиторії. Не менш важливим є питання відповідальності за потенційні репутаційні ризики та інформаційні наслідки у сфері міжнародних комунікацій.

Таким чином, трансформація ролі представників сектору безпеки у публічному комунікаційному просторі потребує подальшого наукового

осмислення в контексті формування цілісної системи міжнародної комунікаційної політики держави.

Не можна обійти стороною і такої тенденції, коли під час військових дій, підвищуються авторитарність органів державної влади, виникає обмеження прав і свобод людини і громадянина. В умовах глобалізації при розвитку сучасних інформаційних технологій подібні факти стають відомими далеко за межами України. На жаль, це підриває міжнародний авторитет держави, проте не кваліфікується керівниками країни як репутаційна проблема, що заслуговує на увагу. Є лише намагання говорити про якісь «поодинокі випадки», що неминучі під час військового стану. Однак, відсутність комплексної комунікаційної стратегії у цьому напрямі, нехтування можливостями використання спеціалізованих парадигм для розв'язання даної проблеми може обернутися для України суттєвою втратою авторитету серед міжнародної спільноти.

Таким чином, мілітаризація трансформує міжнародну комунікацію, зміщаючи акценти з моделі «діалогу співробітництва» на модель інформаційної протидії. Співробітництво залишається лише для потенційних партнерів, які на воєнно-політичному рівні підтримують державу, що знаходиться в умовах воєнного стану. При цьому головними цілями стає не стільки обмін інформацією, скільки її інтерпретація задля посилення власних позицій і послаблення противника.

З метою унаочнення процесів трансформації міжнародних комунікацій у різні періоди функціонування держави матеріали проведеного аналізу систематизовані й репрезентовані в таблиці [Додаток 4].

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що спеціалізовані політико-комунікативні парадигми, які застосовуються у міжнародних відносинах, характеризуються підвищеною динамічністю та здатністю адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Порівняно із загальнонауковими підходами, вони мають виразні прикладні орієнтири та ширший функціональний потенціал. Поряд із трансляційною функцією, такі парадигми виконують низку інших завдань, зокрема:

- 1) *політичну* — формування єдиного порядку денного;
- 2) *інтеграційну* — зміцнення взаємних зв'язків, формування спільнот серед союзників, партнерів, однодумців);
- 3) *економічну* — стимулювання прямих іноземних інвестицій;
- 4) *соціокультурну* — формування спільної системи цінностей, коректної та узгоджено за смислами оцінки реалій, подій і явищ, єдиного глобального соціокультурного середовища і т. ін.

Питання постає лише в реальному поєднанні зусиль науковців, політиків і користувачів інформації.

1.2 Джерельна база дослідження та стан розробки проблематики міжнародних комунікацій

Сучасні міжнародні відносини суттєво відрізняються від тих, що були донедавна усталеними. Це викликано, насамперед, зміною глобальної політичної обстановки, яка характеризується високим ступенем нестабільності й ускладненням системи глобальної безпеки. Геополітичні конфлікти, війни, мілітаризація масштабних регіонів світу, зростання гібридних загроз та кібернетичних атак, своєрідне удосконалення засобів ведення інформаційно-психологічних операцій – все це створює нові умови функціонування міжнародних інститутів. Формується простір, де міжнародна комунікація виступає не тільки каналом обміну інформацією, а й інструментом стратегічного впливу. Вона виходить далеко за межі допоміжного засобу дипломатії. Ключовими суб'єктами міжнародної комунікації стають держави, міжнародні організації, неурядові структури, медіа й мережеві спільноти, діяльність яких визначає потоки інформації, формує сприйняття подій і задає формати інтерпретації того, що відбувається. Саме взаємодія цих акторів через різні форми комунікації набуває виключного значення для підтримання або зміни балансу сил на глобальній арені.

При цьому традиційні інституціональні рамки і класичні методи комунікації, що сформувалися у мирний час, виявляються недостатніми для ефективного реагування на кризові й воєнні ситуації. Відтак з'являється гостра потреба у

дослідженні того, як трансформуються форми і методи міжнародної комунікації в умовах зміни системи безпеки, які наслідки такої трансформації будуть найбільш визначальними для структури міжнародних відносин і механізмів прийняття рішень на глобальному рівні. Специфіка досліджуваної теми полягає в тому, що, з одного боку, вона зосереджена на питаннях комунікації у сфері міжнародних відносин, з іншого – інтегрується із проблемами забезпечення національної безпеки, діяльністю тих акторів, які покликані ці проблеми вчасно й ефективно розв'язувати. За такого підходу доречно розглянути публікації тих наукових досліджень, які відображають обидва напрями. На іншій осі координат знаходиться синхронічно-діахронічний вектор, адже ті наукові праці, які побачили світ до подій лютого 2022 року, робили акцент на потенційних загрозах і викликах, а не на різкій зміні реалій. Проте при вивченні питань трансформації мають значення усі наукові праці, присвячені питанням досліджуваної сфери.

Тож для формування концепцій у безпекознавчому аспекті важливими є дослідження за авторством В. Абрамова, К. Білої, О. Бодрука, О. Воснович, С. Горбатюка, О. Гребеніченка, О. Дергачова, О. Дзьобаня, Д. Дубова, О. Коломієць, В. Ліпкана, О. Майбороди, А. Мішина, Н. Ніколаєнко, Б. Парахонського, С. Пирожкова, Л. Пірцхалави, А. Пугача, О. Рафальського, Я. Тимківа, М. Фесенко, І. Храбана, М. Шевченка, Ю. Шмаленка, Г. Яворської та інших.

Осмисленню динаміки тенденцій значною мірою сприяли аналітичні доповіді й матеріали, які готувалися Національним інститутом стратегічних досліджень. Серед них особливо слід виділити ті, що фокусувалися на висновках для України процесів трансформації Європейського Союзу під впливом кризи єврозони [162], зовнішньої політики України в умовах кризи міжнародного безпекового середовища [108], держав Центральної Азії в контексті конкуренції світових акторів після початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну [32], впливу війни на суспільство [181], російської війни проти України як триггеру змін міжнародної безпеки [151] та ін.

Також формуванню теоретичного підґрунтя досліджуваної теми сприяли основні положення, викладені в монографіях, виданих Національним інститутом стратегічних досліджень за останні роки. Важливою була проблематика, присвячена онтології війни і миру в контексті безпеки, стратегії, смислу [109], індикаторів національної безпеки [56], кремлівської агресії проти України в контексті війни [23] формуванню національної стійкості в умовах безпекового середовища [146] та ін.

Досліджуючи проблематику безпекознавства, діяльності міжнародних безпекових інституцій також слід виокремити серію публікацій за авторством професора В. А. Ліпкана. Зокрема, при ґрунтовному вивченні тем, пов'язаних із забезпеченням безпеки, не можна обійти стороною його авторське бачення політичних засад геостратегії сучасної Української Держави [78], інтерпретацію політичного змісту поняття «стратегема» [79]. Вкрай важливою є аргументація щодо виокремлення в якості самостійної безпекової функції держави, що «є прямим наслідком доцільності та прагматичності застосування прогностичного підходу до моделювання політико-безпекових процесів та багатовекторного розвитку складних нелінійних багатоальтернативних систем» [73].

Питання зовнішньополітичної комунікації та її ролі у забезпеченні безпеки віднайшли своє відображення у публікаціях О. Зернецької, Н. Карпчук, Н. Кравчук, Т. Назарук, Н. Піпченко, Г. Почепцова, А. Токарської, С. Федонюка, Л. Чекаленко, О. Шиманової-Стефанишин, Т. Шульги, Б. Юськіва та ін.

Вкрай актуальною є увага вчених до таких проблем, як: глобальна політична блогосфера як нова арена політичної комунікації [48], трансформація публічної дипломатії в умовах глобалізації та діджиталізації [187]; політична комунікація в умовах воєнного стану в Україні [207]; культурна дипломатія в системі стратегічних комунікацій України [68], кібердипломатії України у протидії російській інформаційній інвазії [17] та ін.

З позицій діяхронічного аналізу, цікавим є звернення до дисертаційних досліджень початку ХХІ століття. Наприклад, за спостереженнями, зробленими у 2001-ому році Т. Шульгою, відзначалося, що у новітніх умовах «на зміну

домінування влади військових ресурсів приходить влада інформаційних ресурсів, яка отримала назву «м'якої влади» [210, с. 5]. То ж можна констатувати, що за зовсім незначний, з позицій історії, відрізок часу сталося стільки тривожних, а ще більше — трагічних подій, що сам автор теорії «soft power» Дж. Ной-молодший вимушений був звернутися до дослідження «hard power» («жорсткої сили»), а згодом ввести до наукового обігу поняття «smart power» («розумної сили») [239; 249; 250; 240]. Саме це, останнє поняття, значною мірою актуалізувалося під час російсько-української війни при виборі форм і методів здійснення міжнародної комунікації. Характерно, що натеper роль військових ресурсів знову зростає значною мірою, а інформаційно-комунікаційні ресурси нерідко слугують нарощенню перших у формі міжнародної допомоги.

Доволі інноваційним було звернення у 2007-ому році до проблем політико-комунікативної безпеки України, здійснене Д. Дубовим. Даючи визначення ключового поняття, він інтерпретує його як «атрибутивний елемент у системі національної безпеки, що забезпечує стабільність та ефективність політичних комунікацій, запобігає негативному чи деструктивному впливу на соціально-політичну систему у процесі здійснення внутрішніх й зовнішніх політичних комунікацій включно із євроінтеграційними» [36, с. 7]. В цілому із такою дефініцією можна погодитися. Сумніви викликає лише статус означеного елементу. Якщо характеризувати його в якості «атрибутивного», то значення комунікації зводиться до другорядних категорій. Значно кращим було б визначити цей елемент як «невід'ємний», адже забезпечити повною мірою національну безпеку без відповідної комунікації, особливо в міжнародному масштабі, неможливо. Внутрішнє логічне протиріччя полягає в тому, що у висновках до автореферату дисертації вчений характеризує політико-комунікативну безпеку вже не просто як атрибут, а як «складову (підсистему) національної (наднаціональної) безпеки» [36, с. 17]. Подібна неузгодженість у судженнях іде не на користь поняттєво-категоріальному апарату дослідження.

До позитивної сторони слід віднести те, що Д. Дубов встановлює взаємний зв'язок внутрішньополітичних і зовнішньополітичних комунікацій, що цілком

слушно. Вчений зауважує, що «інтеграція національних політичних суб'єктів до політичного дискурсу міжнародного рівня не тільки визначає сучасний стан інтеграційних процесів та їх перспективи, а й впливає на форми та зміст політичної комунікації всередині України [36, с. 3]. У зв'язку з тим, що комунікація, в тому числі й міжнародна, як об'єкт наукових політичних досліджень перебуває на перетині низки галузей знань, її феномен досліджується представниками різних наук. Кожен із цих напрямів не замикається в межах власної наукової парадигми, а стає джерелом взаємного збагачення для суміжних наук. З позицій теорії комунікації, прагматичної та комунікативної лінгвістики для формування загальної концепції обраної теми для дослідження суттєве значення мають наукові праці за авторством вітчизняних вчених: Т. Андрієнко, Ф. Бацевича, О. Гніздечко, І. Голубовської, Н. Кузени, В. Паращук, О. Семенюка, а також таких зарубіжних вчених: Р. Бендлер, Дж. Бівін, П. Вацлавик, В. Глодовські, Д. Вундерліх, Дж. Гріндер, Ф. Данс, Т. Дейк, Д. Джексон, Р. Крейг, Дж. Ліч, С. Мосс, Дж. Р. Серль, К. Сусумо, В. Тадеуш, С. Тубс, Ю. Хабермас та ін.

Політична комунікація перебуває у фокусі уваги таких українських вчених, як: Н. Аксьонова, О. Анісімович-Шевчук, С. Даниленко, О. Зернецька, О. Каніщенко, Л. Масенко, Н. Піпченко, І. Поліщук, Г. Почепцов, А. Русиняк, І. Слісаренко, О. Шевченко, С. Шергін, А. Яковець та ін., а також вчених із інших країн: А. Айкен, К. Асп, Е. Брукінг, Ф. Ессер, Р. Кукос, Дж. Купер, С. Паул, П. Сінгер, Й. Стромбек, П. Тейлор та ін.

З метою формування концептуальних засад дослідження середовища функціонування міжнародних комунікацій суттєвими були спостереження, оприлюднені в публікаціях за відносно недавній час.

Для з'ясування діахронічного аспекту важлива періодизація напрямів досліджень із теорії комунікації, сформульована О. Семенюком [158, с. 8-9]. Вчений виділяє три етапи становлення напряму, зокрема:

1) друга половина 40-х років ХХ ст. — розуміння комунікації як передавання інформації, інформаційної трансмісії;

2) 50-60-ті роки ХХ ст. — «психологізація» досліджень комунікації, тлумачення комунікації як генерування смислу в комунікативній взаємодії; виокремлення міжкультурної комунікації;

3) 90-ті роки ХХ ст. — дотепер. Розуміння комунікації як соціального процесу, в якому комуніканти спільно створюють, відтворюють і перетворюють соціальні світи.

Звісно, до останнього періоду можна було б додати інтенсифікацію віртуального спілкування внаслідок широкого розповсюдження інформаційних технологій, діджиталізації у глобальному масштабі. Проте основні ключові позиції висловлені достатньо чітко і конкретно. Головне, що не просто продемонстрована динаміка змін, а репрезентована трансформація семантики самого ключового поняття «комунікація» на кожному з умовних етапів розвитку науки. В аспекті обраної теми в плані наукової дискусії важливою є стаття за авторством П. Петрова, присвячена технологіям політичної комунікації в міжнародних відносинах України, зокрема PR-технологій [123]. Серед сфер, де застосовуються технології політичної комунікації, вчений називає взаємодію з мас-медіа, використання соціальних мереж, публікації на веб-сайтах, організацію прес-конференцій, створення публічних заходів, лобіювання. [123, с. 101-102].

Позитивним вбачається те, що вчений намагається охопити ті складові, які безпосередньо створюють середовище міжнародної комунікації. Разом із тим, наведений перелік є доволі строкатим, адже в одному ряду перелічуються не лише сфери, а й види заходів, певні процесуальні дії. Щодо лобіювання і його трактування в якості взаємодії з представниками влади, то це питання взагалі виглядає дискусійним, не дивлячись на ремарку, що слід вирізняти лобіювання і лобізм. В даному випадку це не просто лінгвістичне питання щодо диференціації паронімів. Це суттєва політична проблема, яка ставить питання руба: де закінчується лобіювання і починається лобізм; в яких випадках одне кваліфікується зі знаком «плюс», інше зі знаком «мінус». Принаймні в науковій площині це остаточно не висвітлено достатньою мірою. Вбачаємо внутрішню суперечність і в тому, що автор статті спочатку стверджує, що лобізм в Україні заборонений

офіційно, а далі пише, що офіційна легалізація лобізму в Україні є перспективним кейсом [123, с. 103]. По суті усі PR-технології в зазначеній статті зводяться лише до практики лобізму [29]. Подібне обмеження є таким, що не відповідає принципу всебічності й об'єктивності матеріалів наукового дослідження.

Значно глибше і більш комплексно спрямованість PR-технологій як особливого підходу до цілеспрямованого здійснення міжнародних комунікацій висвітлюють І. Чарських і К. Булега [200]. Під ключовим поняттям міжнародного PR ними пропонується розуміти «накопичення, розповсюдження та обмін інформацією між акторами міжнародних відносин та світовим суспільством чи окремою його частиною, а результатами цих процесів є побудова взаємовигідних відносин, встановлення довіри між суб'єктами, формування пізнаваного бренду та позитивного іміджу» [200, с. 36]. Серед цілей використання PR-технологій в контексті зовнішньополітичній діяльності вказуються такі, як: просування національних інтересів; встановлення двостороннього зв'язку з міжнародною спільнотою; формування образу держави та ненасильницький вплив на його сприйняття міжнародною спільнотою; формування позитивного іміджу та пізнавального бренду держави на міжнародній арені; пропаганда ідей та цінностей актора на міжнародній арені тощо [200, с. 35]. Не дивлячись на окремі зауваження щодо зловживання мовними штампами і кліше, в цілому розуміння цілей застосування вказаних технологій може бути розповсюджено і на міжнародну комунікацію в цілому.

Окремої згадки заслуговує дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук Н. Піпченко «Міжнародна інтернет-комунікація як інструмент зовнішньополітичної діяльності» [126]. Окрім фундаментальної методологічної бази, у роботі містяться результати обробки значних масивів матеріалів щодо специфіки міжнародних комунікацій у зовнішньополітичній діяльності США, ЄС, РФ та Китаю. Встановлено, як на систему взаємодії між державами впливають соціальні медіа, які відмінності та специфічні особливості характерні для кожної з перелічених держав. Досліджено прикладні аспекти даного виду комунікації у практиці України й розроблені рекомендації щодо її удосконалення, наведені

авторські визначення ключових понять, до яких є сенс звернутися в основній частині нашого дослідження. Цікавими виступають і запропоновані авторкою структурно-політичні виміри віртуальної дипломатії [125; 124; 87].

Формуванню концепції нашої розвідки суттєво сприяли спостереження професора В. В. Копійки, висловлені у статті «Міжнародні комунікації як детермінанти зовнішньої політики світових акторів» [61]. Вкрай важливим, зокрема, є застереження про те, що «феномен міжнародної комунікації у сфері міжнародних відносин та ефективність його впливу на зовнішньополітичну діяльність виявляє специфіку процесів, що характеризують комунікаційну асиметричність в умовах функціонування глобального інформаційного середовища» [61]. Ключовим компонентом тут виступає поняття асиметричності, що повною мірою може стосуватися середовища функціонування міжнародних комунікацій і має бути розглянуто більш деталізовано при подальшому дослідженні теми. Адже ми підтримуємо думку В. В. Копійки про те, що поглиблення асиметричності міжнародної комунікації може спричинити фрагментацію світового порядку і посилити виключення деяких міжнародних акторів із процесів міжнародної взаємодії або накласти обмеження на таку співпрацю.

Серед масиву публікацій закордонних авторів слід виокремити наукову статтю за авторством професора з Ізраїлю Eytan Gilboa, присвячену дослідженню ефекту CNN в аспекті теорії комунікації у міжнародних відносинах [235]. У результаті аналізу ряду джерел й зібраного емпіричного матеріалу, автор започатковує дискусію щодо бачення провідних для усього світу телевізійних мереж CNN і BBC в якості вирішального фактору у визначенні міжнародної політики й оцінки результатів значущих подій. За спостереженнями вченого, починаючи з 90-х років ХХ ст. зазначені глобальні телемережі перетворилися у міжнародних відносинах на надзвичайно впливових політичних гравців всесвітнього масштабу. Зростання й диверсифікація CNN, включаючи CNN International, на думку вченого, вплинули на чимало аспектів міжнародних комунікацій, особливо у сфері технологій, висвітленні проблем світової економіки,

політики і дипломатії, при формуванні громадської думки щодо війн, тероризму, прав людини, погіршення стану довкілля, біженців і охорони здоров'я. При цьому чиновники високого рангу визнали вплив телевізійного мовлення на розробку політики. З метою уточнення наводиться цитата Коліна Пауела про те, що пряма трансляція по телебаченню не змінює політику, проте створює середовище, в якому вона приймається. Внаслідок усього переліченого до обігу політологічної науки на початку двохтисячних років був уведений термін «*ефект CNN*». Він передбачає, що глобальне висвітлення новин в режимі реального часу з одного боку, прискорює темпи міжнародної комунікації, з іншого — примушує лідерів якнайшвидше обирати політичні рішення, коригувати обраний до цього політичний курс.

Отже, концептуальна важливість розглянутої статті полягає в ідеї, що засоби масової комунікації (далі – ЗМК), зокрема глобального мовлення, фактично виступають повноцінними політичними акторами. Вони не лише висвітлюють діяльність окремих політичних лідерів і провідних впливових інституцій, партій, а й суттєво впливають на вибір того чи іншого курсу, способу розв'язання політичних, економічних, соціальних проблем.

Водночас, було б некоректним звертатися лише до тих праць, які висвітлюють традиційні засоби комунікації: пресу і телебачення. Останні десятиріччя характеризуються суттєвим впливом на міжнародні відносини, особливо у публічній дипломатії, соціальних мереж. В цьому аспекті привертає увагу публікація колективу авторів з Афганістану, присвячена дослідженню ролі соціальних мереж у подоланні міжнаціональних розбіжностей і сприянню глобальній комунікації [233]. Вибір з-поміж десятків публікацій із проблематики міжнародної комунікації авторів саме цієї країни є не випадковим. Зазвичай науковці звертаються до праць вчених з провідних західних країн. При цьому аналіз середовища функціонування міжнародних комунікацій у країнах, що перебувають у доволі специфічних умовах існування, взагалі не здійснюється або здійснюється опосередковано. Тому важливим є те, якої позиції дотримуються вчені з держави, що перебуває у повоєнному стані та намагається віднайти власне місце у новітній світовій політичній системі.

У зазначеній статті вчені крізь призму теорії соціального капіталу досліджують, як саме соціальні мережі сприяють міжкультурному діалогу, подоланню цифрової нерівності, звертають увагу на збереження конфіденційності у міжнародній комунікації і на засоби подолання дезінформації. Узагальнюючи наукові праці попередників, вони виявляють, яким чином соціальні мережі, з одного боку, демократизують міжнародну комунікацію, сприяють міжкультурному обміну і крос-культурному діалогу, дозволяють адаптуватися до швидко змінюваного глобального ландшафту. З іншого боку, виокремлюються загрози, що виникають внаслідок можливостей виходу у глобальну мережу маргіналізованих спільнот, а також транснаціональних злочинних угруповань. Порушується питання щодо уніфікації в міжнародному масштабі правил і законів, які внаормовують процеси комунікації, обмежуючи або забороняючи розповсюдження небажаного контенту. Висловлюються й думки щодо шляхів подолання цифрової нерівності у суспільствах, які знаходяться на різних ступенях технічного розвитку, розповсюдження гаджетів і загалом – добробуту. Тож спостереження за специфікою міжнародної комунікації у міжнародних відносинах держав, які знаходяться у доволі специфічних умовах, збагачує розуміння багатоманітності складових середовища функціонування даного типу комунікації.

Звісно, актуальність теми зумовлює значний інтерес до міжнародних комунікацій, а відтак і значної кількості публікацій із зазначеної проблематики. За даного випадку в нашому дослідженні були проаналізовані лише ті з них, які певною мірою віддзеркалюють сучасні тенденції у нашому баченні цього питання.

Серед найновіших публікацій, важливих для дослідження обраної теми, особливе місце посідають праці, присвячені аналізу комунікаційних процесів в умовах нестабільності та зростання складності міжнародного середовища. Зокрема, у сучасних дослідженнях наголошується на ролі мережевих і децентралізованих форм взаємодії у формуванні політичної мобілізації та трансформації інститутів влади.

У межах зазначеного підходу міжнародні комунікації розглядаються як поєднання онлайн- та офлайн-взаємодії, що забезпечує поширення інформації,

формування громадської думки та активізацію суспільної участі. Дослідники підкреслюють, що сучасні цифрові платформи сприяють розвитку колаборативних практик, горизонтальної комунікації та масової участі в політичних і соціальних процесах.

Особливе значення в цьому контексті має взаємозв'язок між інформаційною активністю в цифровому середовищі, процесами соціальної мобілізації та подальшими інституційними змінами, який описується як ланцюг «онлайн-активність – офлайн-мобілізація – трансформація політичних інститутів». Такий підхід дозволяє комплексно осмислити механізми адаптації міжнародних комунікацій до умов нестабільності та швидких трансформацій сучасної міжнародної політики.

На завершення аналізу новітніх публікацій, дотичних для обраної теми даного дослідження, за авторством вітчизняних вчених варто звернутися до статті авторського колективу, присвячену змінам стратегічних комунікацій України в час російсько-української війни (2022-2024 рр.) [216]. Автори статті констатують, що стратегічні комунікації України проходять через такі етапи змін: регулювання (adjustment) – як відповідь на наявні проблеми; адаптація (adaptation) – пристосування до нових умов, інновації (innovation) – це впровадження нових ідей/продуктів для зміни статус-кво [216, с. 105]. Кожний з цих етапів потребував удосконаленого застосування відповідного комунікативного інструментарію. Так, на думку вчених, регулювання охопило коригування меседжів і каналів комунікації, пошук і розвиток нових каналів для організації інформаційної взаємодії. Адаптація потребувала свого втілення на трьох напрямках: до змін у політичному середовищі, до змін у медіаландшафті, до культурних особливостей різних регіонів. Інновації охоплювали використання соціальних медіа та цифрових платформ, новітніх технологій, включаючи штучний інтелект та віртуальну реальність; створення інноваційних комунікаційних кампаній [216, с. 108-110].

Аналізуючи останні дослідження й публікації, було б принципово невірно обмежитися лише оглядом праць вітчизняних вчених. Велике значення мають ті наукові розвідки, які заклали підвалини теорії міжнародної комунікації, її ролі у

забезпеченні безпеки, а також ті, що містять оцінку теперішньої ситуації у досліджуваній сфері.

До тих наукових праць, які заклали підвалини цього напрямку, слід віднести ті, що належать Оліверу Бойл-Баретту, Йохану Галтунгу, Арманду Маттеларту, Алі Мохаммаді, Крісу Патерсону, Ітіель де Сола Пул, Ентоні Сміту, Аннабель Среберні, Роберту Стівенсону, Джеремі Танстоллу, Дая Кішан Туссу, Сіс Дж. Хамелінку, Вілбуру Шрамму та ін.

Дана проблематика є настільки значною у міжнародному масштабі, що випускається ряд спеціалізованих наукових видань. Зокрема, насамперед, йдеться про «Journal of International Communication» («Журнал міжнародної комунікації»), що функціонує під егідою Університету Південної Каліфорнії, а також «International Communication Gazette» («Міжнародний вісник комунікації»). Останнім часом автори наукових публікацій, що розміщені у названих виданнях, зверталися до таких проблем, як: використання медіа та ставлення до РФ проти ЄС: аналіз колективної свідомості російськомовних білорусів та українців до вторгнення РФ в Україну [225]; стратегічні наративи в соціальних мережах: як інформаційне середовище формує дискурс російсько-української війни в семи європейських країнах [264]; зображення українських біженців у російських, польських та британських новинах [256]; дослідження наслідків відвертої та навідної дезінформації [243]: аналітика з 76 країн щодо моделей та тенденцій глобальної цензури в соціальних мережах [247], порівняльний підхід до політичних карикатур, фреймінгу та вірусності під час війни у Газі 2023-2024 років [231]. Безумовно, публікації зарубіжних вчених із проблем міжнародної комунікації на сучасному етапі не обмежується лише зазначеними виданнями, проте навіть такий невеликий огляд відображає усю різноманітність підходів до прояву цього феномену у глобальному масштабі.

У процесі дослідження були застосовані аналітичний метод, наративний та дискурсивний аналіз, які уможливили відстежити тенденції формування нової парадигми національної безпеки, їхню репрезентацію в комунікаційних стратегіях як нормативних актах і як напрямках практичної діяльності відповідних суб'єктів.

Структурно-функціональний метод уможливив розширити розуміння міжнародних комунікацій як елемента комунікаційної політики і як детермінанти нової парадигми національної безпеки. Водночас методи політичної лінгвістики сприяли формуванню вимог для ужитку тих чи інших політологічних термінів в комунікації, порізненню політичної мови від політичного дискурсу. Методи екстраполяції та політичної антропології допомогли встановити іманентну людиноцентристську спрямованість комунікаційної стратегії.

Будь-яке наукове дослідження у центрі та фокусі своєї уваги повинна мати визначення поняття, яке описує досліджуване явище, виявлення його складників та встановлення зв'язків між ними. Одне з ключових понять досліджуваної теми міститься у термінологічному сполученні «міжнародні комунікації». Наразі міжнародні комунікації розглядаються більшістю дослідників складовою міжнародних відносин. Через це МК представляють кризь взаємодію міжнародних акторів комунікаційними засобами, в тому числі через цифрову дипломатію. Таким чином сильніші держави, які володіють потужнішим інформаційним та цифровим впливом опиняються і лідируючому становищі, цим і зумовлюються подальші комунікації. Тобто міжнародні комунікації розглядаються як допоміжний, а не самостійний елемент який фактично виступає відображенням сформованого цифрового потенціалу міжнародного актора.

Однак із розвитком міжнародних відносин, передусім їхньої цифровізацією поступово відбувається розуміння неповноти і некоректності ототожнення, звуження міжнародних комунікацій лише до реалізації зовнішньої політики держави. Для коректнішого розуміння міжнародні комунікації можливо досліджувати з позицій політичної філософії та психології, політичної лінгвістики, семіотики та кібернетики, теорії стратегічних комунікацій.

Висловлена гіпотеза допоможе по-новому розглядати МК: 1) кризь вивчення їхніх істотних характеристик, а також, за допомогою кібернетики, 2) кризь розуміння наслідків зміни міжнародних відносин внаслідок дії міжнародних комунікацій. Зважаючи на вертикальні рівні операціоналізації МК: локальний, регіональний глобальний можемо виділити відповідні термінологічні одиниці, що

описують прояви міжнародних комунікацій на них: 1) локальні комунікації; 2) регіональні комунікації; 3) глобальні комунікації.

Відзначимо і на те, що в цифрову епоху і розвиток стратегічного потенціал міжнародних акторів дедалі більше наукових розвідок, в яких обґрунтовується опозиція щодо потреба в коригуванні термінології і заміни терміна «міжнародний» на інший, зокрема «глобальні комунікації». У цій пропозиції існує певне раціональне зерно, оскільки термін міжнародний свого часу відображав наявність таких соціальних систем, в яких ключовим пасіонарієм був титульний етнос, навколо якого інтегрувалася соціальна система і утворювався певний народ з подальшою організацією у вигляді політичної системи і утворення держави.

Тож комунікаційні відносини між такими системами різних держав свого часу справедливо позначалися терміном «міжнародні комунікації». Однак через неконтрольовані процеси міграції, геноцидні війни, анексії, збройні агресії, пасіонарність поступово зазнає корозії і наразі моноетнічність вважається радше винятком, аніж нормою.

Саме тому навряд чи можна говорити про «народ Швейцарії», держави, яка по суті не має власної швейцарської мови. Так само складно говорити про «народ Данії» або «народ Бельгії», де з року в рік відбуваються процеси незворотної м'якою денацифікації і титульної депопуляції і масштабної мусульманізації, поєднаної із акультурацією. Ці всі процеси відбувається поза контекстом комунікативної раціональності, як свідомої і цілеспрямованої діяльності суб'єктів комунікативного процесу з метою досягнення консенсусу у відносинах між собою. Таким чином термін «міжнародний» за нинішніх умов, втрачає своє початкове значення і вже не відображає сучасний зміст комунікаційних відносин між різними глобальними та регіональними акторами.

З огляду на логіку дослідження, зважаючи на необхідність формулювання терміна для позначення складності та багаторівневості комунікацій в світі, нами пропонується у вигляді наукової дискусії застосовувати термін «світові комунікації», яким можуть бути описані три рівні комунікацій: локальні, регіональні та глобальні. Це виключає нелогічність і дублювання, коли наприклад,

в рамках окремих досліджень пропонується застосовувати термін «глобальні комунікації» як заміник «міжнародним комунікаціям».

Адже термін «глобальні комунікації» відображають лише один рівень комунікацій — глобальний. Він не відображає локальний і регіональний рівні. Саме тому для позначення трьох визначених нами рівнів комунікації пропонується застосовувати інтегральний термін, що охоплює всі три рівні і не обмежується одним із них. Таким терміном нами визнається «світові комунікації». Однак, із урахуванням необхідності більш глибокого занурення в термінологічну систему, засади політичної лінгвістики, дана пропозиція носить рекомендаційний і прогностичний характер, як напрям для майбутніх дослідників із метою формування коректного новітнього тезаурусу сучасної комунікативістики у сфері міжнародних відносин та глобального розвитку.

Ключові посили для розуміння сучасного змісту МК включають такі компоненти:

1) вони виходять за межі політичної сфери і характеризуються міжпредметним характером;

2) проявляються у різних сферах життєдіяльності: цифрова комунікація, кризові комунікації, міждержавні комунікації, наукові комунікації, професійні комунікації;

3) МК чинять беззаперечний вплив як на формування суспільної думки міжнародної громадськості, так і на прийняття органами влади іноземних країн тих чи інших політичних рішень, які, своєю чергою, впливають на усі сфери життєдіяльності;

4) поява медіамагнатів як окремих суб'єктів МК, які можуть реалізовувати власні інтереси, які не співпадають із інтересами країни їхнього громадянства або проживання.

Відзначимо і на таку характерну ознаку сучасних МК як неоднорідність. Незважаючи на достатньо високий рівень цифровізації світу, в одних країнах вона має високий ступінь, інші — перебувають або у стані надмірної зарегульованості і тотального контролю інформаційно-комунікаційної сфери на межі цифрового

тоталітаризму (РФ, КНР, КНДР, ІРІ) або взагалі у стані нерозвиненості базових компонентів цифрової інфраструктури (країни Африки та Південної Америки, окремі країни глобального півдня), що фактично виключає їх із сучасного комунікаційного дискурсу. Таким чином складність дослідження явища міжнародних комунікацій обумовлена існуючими бінарно опозиційними явищами: 1) технологічна розвиненість — технологічна відсталість; 2) цифрова відкритість — цифровий тоталітаризм і жорсткий контроль доступу до інформації; 3) відкрите суспільство і плюралізм думок — жорстким державним регулюванням медійної та комунікаційної діяльності. Зважаючи на збройну агресію РФ проти України також окремим елементом наукових досліджень сучасних МК мають виступати *воєнні комунікації*, в рамках яких має відбуватись просування пріоритетних національних інтересів, відкритість до партнерів, певна невизначеність щодо власних втрат і помилок (на публічному рівні), пропаганда та боротьба із дезінформацією супротивника, використання гібридних засобів МК, в тому числі нейромереж та інших цифрових інструментів.

Строкатість підходів до розуміння МК відбиває динамічність самого явища, його невпорядкованість та постійну змінюваність залежно як від стратегічної політики держави, так і від комунікаційного середовища, в якому вона реалізується. При цьому розвиток МК не є відлунням методологічних концепцій еволюційної морфології, адже підпорядкована не конкретним законам розвитку лише і виняткового комунікаційного середовища, а багатьом іншим, іноді більш впливовим чинникам. Наразі слід визнати, що МК є синтетичним продуктом цифрової цивілізації, становлення техно- і цифрової олігархії, домінування міжнародних акторів і зменшення інституційних спроможностей впливу на формування та реалізації МК. За таких умов, з одного боку, можемо припустити вплив світових комунікацій на всі рівні визначеного нами вище в дослідженні їхнього прояву (локальний, регіональний та глобальний), а з іншого — непрогнозованість такого впливу та відсутність стратегічного планування їхнього розвитку, конкретно вимірюваного рівня та індикаторів впливу на систему міжнародних відносин, міжнародну безпеку і глобальний світовий порядок.

Водночас завданням науковців не відміну від практиків, які здебільшого прагнуть пристосувати існуючу дійсність під власні цілі та ресурсні можливості, визначити або по можливості спрогнозувати можливі імовірнісні сценарії впливу світових комунікацій на різноманітні аспекти міжнародних відносин, які можуть включати такі сфери як: політична, цифрова, економічна, соціо-культурна, інформаційна, воєнна, безпекова, екологічна, науково-технологічна, розвідувальна тощо.

Тому вважаємо не досить науково обґрунтованою гіпотезу окремих дослідників про те, що «якогось універсального рецепта створення єдиної комунікаційної стратегії не існує» [107, с. 206]. Такі думки фактично і становлять приклади фрагментованого розуміння комунікаційної політики, намагання пристосовувати міжнародні комунікації до кожної сфери життєдіяльності окремо. Насправді, за такого підходу порушується цілісність та єдність вивчення як самого явища, так і зв'язків його складників. Адже воєнна комунікація, медійна, економічна тощо є лише проявами комунікаційної політики, які реалізуються в рамках комунікаційних стратегій відповідно до визначених національних інтересів із урахуванням предметної сфери. Щодо наукових підходів до визначення поняття міжнародних комунікацій, то виділимо такі, найбільш релевантні. Це дозволить виділити власне розуміння, операціоналізація якого в дослідженні формуватиме його вектор і презентацію авторської концепції міжнародних комунікацій в контекст і неопарадигми національної безпеки.

У наукових працях існують десятки варіантів його тлумачення. У порядку наукової дискусії варто зупинитися на окремих з них. З огляду на обрану проблематику дослідження, звертає на себе увагу стаття авторського колективу, присвячена прикладним аспектам суспільних комунікацій у міжнародних відносинах [22]. Семантично таке формулювання об'єкта дослідження є близьким до поняття міжнародних комунікацій, у зв'язку з чим доцільно звернутися до позиції відповідних авторів. У межах інтерпретації сутності цього виду комунікацій дослідники пропонують розглядати їх як соціально зумовлений процес налагодження та підтримання взаємодії між членами суспільства, що формується

під впливом конкретної ситуації та соціально-психологічних характеристик учасників.

Така взаємодія реалізується через сукупність інтелектуально-когнітивних і емоційно-вольових дій, опосередкованих мовними та немовними засобами, рознесених у часі й просторі, та пов'язаних із збиранням, збереженням, аналізом, трансформацією і поширенням інформації. Комунікаційний процес може здійснюватися із застосуванням або без застосування різних знакових систем, візуальних образів, звукових сигналів і технічних засобів зв'язку, а його результатом виступають конкретні поведінкові установки, рішення та практичні дії комунікатора, що отримують схвалення в межах певної соціальної групи або суспільства загалом [22, с. 96]. Оцінюючи позитивно намір вчених ввести до наукового обігу тлумачення ключового поняття, слід визначити, чому подібна інтерпретація не має шансів на визнання в академічних колах: 1) це громіздкість, намагання в одній дефініції репрезентувати лінгвістичні, психолого-педагогічні концепти за відсутності соціологічного і політологічного бачення. Останнє є принципово важливим з огляду на те, що у назві цитованої статті зроблена заявка на міжнародні відносини, а саме вони випали з поля зору тлумачів; 2) автори весь час кажуть про певне суспільство. Звертає увагу на те, що вживається дане поняття в однині. То ж не зовсім зрозуміло, про яке саме суспільство йдеться, якщо контекст передбачає охоплення системи міжнародних відносин; 3) зосереджуючись на окремих елементах комунікативних процесів, науковці випускають з виду, яким чином усе це здійснюється; 4) з огляду на спромогу охарактеризувати той тип комунікації, який знаходиться у політико-дипломатичній площині, вчені загалом не відображають у тлумаченні ролі політичних інституцій та їхнього впливу на ці відносини. Перелік зауважень міг би бути продовжений і далі, проте достатньо і цього, аби зробити висновки щодо поверховості поглядів окремих авторів на глобальну наукову проблему.

Більш вдалим можна вважати визначення, запропоноване П. Шпигою, згідно з яким міжнародна комунікація являє собою «обмін міжнародною інформацією між соціальними суб'єктами, який може бути опосередкований спеціальними

технічними засобами, з урахуванням впливу соціальних інститутів, членами яких є ці суб'єкти» [209, с. 8]. У наведеній дефініції важливо, що підкреслюється роль соціальних суб'єктів і згадується про вплив на них соціальних інститутів. Суттєвою є і вказівка, що міжнародна комунікація може опосередковуватися спеціальними технічними засобами [208]. Водночас, пояснення суті поняття лише через обмін інформацією суттєво звужує функції і рамки цього виду комунікації. Тому і за даного випадку подібне тлумачення не може вважатися таким, що найбільш точно відображає усю семантичну глибину і всебічність поняття та репрезентує саме явище. Значно точнішою на наш погляд є дефініція, запропонована Н. Піпченко. Відповідно до бачення даної авторкині, міжнародна комунікація — це «процес реалізації зв'язків між акторами міжнародних відносин, що дозволяє здійснювати політичну взаємодію, розвивати економічне співробітництво та культурний обмін» [126, с. 11]. Дана дослідниця дає також тлумачення міжнародної інтернет-комунікації, яка, «з авторського погляду, розглядається як інструментарій зовнішньополітичної діяльності на рівні акторів міжнародних відносин і виявляється у функціонуванні соціальних медіа, що впливають на міжнародну взаємодію і практику реалізації зовнішньої політики» [126, с. 11].

Вельми позитивним у наведених визначеннях є те, що при інтерпретації ключового поняття Н. Піпченко спирається на такі показники, як «реалізація зв'язків», «взаємодія», «інструментарій», «функціонування» тощо. У такий спосіб здійснюється і вказівка на інтерактивний характер комунікації, і на функціональний підхід при її здійсненні. Важливим є й те, що вказані основні сфери даного виду комунікації, зокрема: політична, економічна, культурна. Єдине, що може стати предметом дискусій з нашого боку — це те, що інтернет-комунікація обмежується лише соціальними медіа. Є всі підстави стверджувати, що середовище такої комунікації є значно ширшим, але про це слід говорити окремо, що і буде зроблено далі. Також в роботах Н. Піпченко недостатньо уваги приділено впливу нейромереж на політичні комунікації.

У зв'язку з тим, що жодне з розглянутих визначень повною мірою не співпадає з авторською позицією, тим більше тема дослідження орієнтована на

сферу міжнародних відносин, пропонується ввести до наукового обігу авторське трактування поняття міжнародних комунікацій. Під ними розуміється багаторівнева і багатоканальна взаємодія держав, міжнародних організацій і недержавних акторів у відповідному середовищі, сукупність інституціалізованих і неформальних практик їхньої взаємодії з метою обміну, інтерпретації та легітимації інформації, норм і цінностей; встановлення взаєморозуміння й організації співробітництва; управління конфліктами; конструювання політичних наративів, смислів та ідентичностей задля забезпечення координації, регулювання, оптимальної трансформації та позитивної стабілізації системи міжнародних відносин як фактору світової політики. Характерною особливістю запропонованої дефініції є опертя відповідну методологію, зокрема на діяльнісно-цільовий підхід:

- 1) акцент робиться на взаємодії, яка характеризується як багаторівнева і багатоканальна;
- 2) є вказівка на те, що комунікація відбувається у відповідному середовищі, адже кожному середовищу притаманні відповідні комунікаційні стратегії;
- 3) в якості суб'єктів комунікативного процесу називаються не лише держави, а й міжнародні організації і недержавні актори;
- 4) дефініція включає в себе ряд цільових установок, які не обмежуються рамками інформаційних функцій, а охоплюють аксіологічні й символічні виміри, містить конструктивні, управлінські і власно політичні аспекти.

Врешті-решт, запропоноване визначення даного ключового поняття має прикладну, практичну орієнтацію, що є вкрай актуальним при подальшому аналізі конкретних кейсів.

Важливість системного розуміння багатоаспектності міжнародних комунікацій також зумовлює й вивчення загроз ним, що буде здійснено нижче в дослідженні відповідно до викладених у даному підрозділі положень розуміння міжнародних комунікацій.

Важливо розуміти, які наслідки для міжнародних систем та глобального розвитку матиме трансформація міжнародних комунікацій, адже навіть стосовно політичної мови, мови перемовин, яка традиційно вважалася мовою процесу, а не ухвалення рішень, мають бути кардинальні зміни. Чіткість ясність, прозорість та переконливість, дієвість — такі, на наш погляд характеристики сучасної політичної

мови уможливлують по-новому конструювати систему міжнародних комунікацій. І це, до речі, повною мірою відповідатиме концепції реальної політики, оскільки дії і слова будуть співвідноситися не як опозиційні категорії, а як єдине ціле.

З позиції теорії ігор, міжнародні комунікації можливо розглядати як певну гру, в якій відповідальність має покладатися на активного суб'єкта, ініціатора комунікації. При цьому відмова від взаємодії не розглядається як навіть імовірнісний варіант, оскільки будь-які міжнародні комунікації передбачають передусім взаємодію декількох міжнародних акторів, залишаючи використання силових та безпекових технологій поза контекстом комунікаційного міжнародно-політичного дискурсу. Як влучно описує контури даної парадигми З. Бжезінський: більший та активний Захід, стабільний та об'єднаний Схід [9]. У цьому ракурсі показовим є стиль президента США Дональда Трампа, який в активному односторонньому порядку ініціює міжнародні комунікації, залучаючи в подальшому туди потрібного міжнародного актора, нав'язуючи йому правила гри, використовуючи технологію приманки, за подальшим запрошенням до перемовин у США і підписанням (включаючи погрози і санкційний вплив) вигідних для США угод. Таким чином фактично можемо стверджувати, що міжнародні комунікації не лише супроводжують певні політичні рішення, а й на пряму їх визначають та формують умови для реалізації зовнішніх стратегій. Відтак адаптивність міжнародних комунікацій під новий формат міжнародних відносин сприяє їхній відкритості, відповідальності відповідних суб'єктів, а також зменшенню рівня прихованої агресії та гібридності відносин, внаслідок прямо та відкритої, прозорої, чіткої та зрозумілої політичної мови, як засади сучасних міжнародних комунікацій.

У контексті викладеного варто відзначити і такий напрям як політична комунікативістика, в рамках якого розкриваються «закони, норми розвитку і функціонування міжособистісних відносин у політичному середовищі, а також особливості політичної інформації (вербального та невербального характеру) та ціннісно-орієнтованої діяльності у форматі дискурсивного спілкування. Останнє зазвичай виражається у взаємодії через ЗМІ соціальних груп і окремих індивідів, у

впливі масової комунікації та ЗМІ на політичні відносини та їх учасників» [103, с. 181-182].

Зважаючи на викладене, міжнародні комунікації можуть розглядатися як:

- конститутивний елемент міжнародної і політичної практики реалізації зовнішньополітичної стратегії України;
- складник системи комунікаційної політики;
- форма функціонування мас-медіа, в тому числі засобів масових комунікацій;
- інструменти політичних комунікацій;
- індикатор можливостей впливу ЗМК на міжнародну громадськість з метою ухвалення вигідних Україні рішень;
- критерій ефективності зовнішньої політики України, а також ЗМК для реалізації стратегічних національних інтересів в міжнародному просторі;
- моделі сприйняття міжнародною аудиторією наративів та ключових повідомлень залежно від їхньої спрямованості на відповідні цільові аудиторії;
- конфліктні та гібридні політичні комунікації, які, перебуваючи в бінарній опозиції, можуть як породжувати конфліктні ситуації, так і протидіяти ним;
- системний інструментарій здійснення маніпулятивного впливу на визначені цільові аудиторії.

Міжнародні комунікації як складний процес мають базуватися на певних постулатах, засадах. Через це виникає наукове завдання щодо визначення їхніх принципів, які на наш погляд мають відповідати наступним вимогам:

1) віддзеркалювати лише найістотніші об'єктивно-необхідні стійкі закономірності, відносини і зв'язки у міжнародних комунікаціях;

2) охоплювати такі закономірності, взаємозв'язки і відносини, які є притаманними міжнародним комунікаціям і обумовлені досягненням мети зовнішньополітичної діяльності: утвердження України у світі як сильної та авторитетної європейської держави, здатної забезпечити сприятливі зовнішні умови для утвердження європейської ідентичності, стійкого розвитку і реалізації свого стратегічного потенціалу, економіки та української нації;

3) відбивати специфіку комунікаційної політики та комунікаційних стратегій;

Таким чином під поняттям принцип міжнародних комунікацій будемо розуміти пізнані людиною закономірності, у виразненні у вигляді наукового положення, закріпленого у відповідному нормативному акті і такого, що застосовується у теоретичній та практичній комунікаційній діяльності.

Питання принципів є достатньо вивченим в різних аспектах як комунікаційної діяльності, так і комунікаційної політики. Тож, інтегруючи напрацювання авторів [161; 132; 163; 80], з метою досягнення цілей МК необхідно дотримуватися таких принципів:

1) *стратегічність* — комунікаційна діяльність та окремі комунікаційні кампанії, проєкти та ініціативи повинні відповідати Стратегії державної комунікативної політики України і бути спрямованими на реалізацію визначеної стратегічної мети, реалізацію стратегічних національних інтересів. Комунікаційна функція має набути статусу стратегічної, замінивши функцію супроводження, забезпечення та обслуговування. За даного випадку можемо підтримати думку Т. Сивак, яка наголошує на необхідності використання форсайту «як системного інструмента впливу на формування майбутнього, яке передбачає можливість вибору варіанта дій залежно від бачення майбутнього, спрямований на проєктування майбутнього і пошук шляхів його досягнення і за необхідності коригування, що надає проєкту перспективу суспільним змінам» [161, с. 45]. Послугування даною технологією уможливорює узгоджувати інтереси міжнародної спільноти, міжнародних акторів та інтереси України, формувати консенсус та баланс в системі міжнародних систем та глобального розвитку. Комунікаційна діяльність має бути диференційована відповідно до чітко визначених цільових аудиторій, враховувати різні інтереси регіональних потуг, водночас об'єднана стратегічною метою, стратегічним впливом і націленістю на досягнення стратегічних результатів. Реалізація даного принципу також сприятиме становленню системи стратегічного планування, передусім в аспекті оновлення ключових показників ефективності та узгодженості стратегічних документів між

собою. Реалізація стратегічної функції наблизить до синхронізації усієї інституційної системи в комунікативному аспекті, що сприятиме ширшій реалізації стратегічного курсу держави, чіткому розподілі стратегічних, тактичних та оперативних функцій;

2) *проактивність* — необхідність дотримуватися цілеспрямованого та активного стилю стратегічного управління, вжиття проактивних комунікаційних заходів за стратегічними напрямами державної політики і відповідними ним стратегічними національними інтересами з метою формування сприятливих комунікаційних умов та взагалі середовища реалізації зовнішніх інтересів і стратегій України. Проактивність у міжнародних комунікаціях сприятиме подальшому упровадженню стратегічної культури, розвитку інфраструктури політичної культури, належній відкритості та прозорості зовнішньополітичної стратегії України, розуміння місії України в будові нового безпекового простору та архітектору Європи, конструктивного міжнародного співробітництва, активній трансляції культури в міжнародний політичний простір, забезпечення адаптивної безпеки національного комунікаційного простору від політико-культурної експансії ворожих дій та сил;

3) *темпоральність* — міжнародні комунікації не мають часових та просторових обмежень, адже середовище їхнього функціонування опосередковано діяльністю людини. Вплив МК на міжнародні соціальні системи обумовлюється не лише часом, а й передусім здатністю об'єкта впливу до якісних змін, запрограмованих і запланованих суб'єктом такого впливу. Відтак даний принцип резонує методології темпоральної політики, яка виступає одним із методологічних засад нашого дослідження;

4) *інклюзивність* — доступність, залучення та інтеграція до реалізації МК ключових міжнародних цільових аудиторій, зменшення комунікаційної нерівності через рівний доступ до медіакommunікацій, цифрових технологій та супутникового зв'язку під час комунікації між: 1) відповідними міжнародними органами; 2) відповідними компетентними та уповноваженими органами / особам держави; 3) недержавними акторами. Інформація про здійснення окремих заходів в рамках

реалізації державної комунікаційної політики має бути доступною для міжнародної громадськості через розміщення на відповідних цільових ресурсах з урахуванням цільових аудиторій споживання комунікаційної інформації. Особливість інклюзивності є не перерозподіл комунікаційного потенціалу та відповідної інфраструктури, а «спільна участь у їхньому створенні» [103, с. 149]. Середовищем реалізації інклюзивної політики є інклюзивне суспільство, де кожний міжнародний актор є цінним, різноманітні розбіжності між ними поважаються, а базові комунікаційні потреби задовольняються таким чином, або люди в різних країнах почувалися гідно;

5) *діалогізм* — реалізація як урядових комунікацій, так і Стратегії державної комунікаційної політики передбачає не лише одностороннє інформування, тобто надсилання комунікаційних сигналів в один бік, а й залучення ключових лідерів, стейкхолдерів і конкретне заохочення цільових аудиторій до міжнародних комунікацій, зворотного зв'язку від міжнародних акторів. За даного випадку варто послуговуватися напрацюванням теоретиків стратегічних комунікацій, які в своїх працях доволі чітко виписали та дослідили стратегічні комунікації в якості системного та багатоструктурного феномена. Таким чином заплановані зміни внаслідок застосування міжнародних комунікацій сприйматимуться як результат спільної дії, практики формування зовнішньополітичних цілей держави з урахуванням інтересів міжнародних акторів на засадах взаємною поваги та довіри між учасниками, діалозі та взаємності з цільовими аудиторіями;

6) *адаптивність* — передбачає врахування локальних, регіональних та глобальних особливостей комунікації, включно із контекстом комунікації, антропологічними, етноментальними та цифровими навичками комунікації;

7) *нішевість* — для кожної країни / міжнародного актора формуються відповідні ексклюзивні та оригінальні міжнародні комунікації, застосовується оригінальний комунікаційний інструментарій, який дозволяє не конкуруючи із іншими учасниками міжнародних відносин, реалізовувати власні та спільні інтереси і в різних сферах міжнародного співробітництва. Враховувати за даного

випадку варто: реальний контекст співробітництва; сегментацію результатів; трендовість тих чи інших комунікаційних інструментів для кожного міжнародного актора; їхню комбінацію з нішевою продукцією; формування контекстуальних зв'язків між інтересами різних акторів;

8) *вимірюваність* — ефективність реалізації МК визначається за допомогою кількісних та якісних параметрів, а саме: кількість та якість опублікованих матеріалів; рівень їхнього сприйняття відповідними цільовими аудиторіями і здатність до конкретних дій щодо зміни власної поведінки; ступінь охоплення різних цільових аудиторій, передусім тих, які є потрібними для реалізації МК України; кількість запланованих та реалізованих спільних проєктів (комунікаційних кампаній) і їх скупний вплив на суспільство з метою реалізації українських національних інтересів;

9) *координація* — узгодженість за місцем, часом, простором, змістом, наративами, ключовими меседжами, формами та методами діяльності щодо утвердження стратегічних національних інтересів через упровадження міжнародних комунікацій як елемента зовнішньої політики. В рамках даного принципу варто розглядати побудову вертикально інтегрованої комунікаційної структури, метою якої має бути узгодження стратегічних наративів з усіма суб'єктами комунікаційної діяльності, всіх міністерств та відомств, до функціональних обов'язків яких входить здійснення міжнародних комунікацій. Очевидно, що такий координуючий орган має бути створений при МЗС України, і саме на нього має бути покладено завдання щодо розроблення, організації виконання та контролю за виконання Стратегії державної комунікаційної політики України;

10) *комунікативна раціональність* — спрямованість міжнародних комунікацій на досягнення консенсусу і будова взаємовигідних відносин між собою;

11) *результативність* — безперервне, усвідомлене і проактивне досягнення цілей і виконання передбачених МК завдань, спрямованість на досягнення конкретного та відчутного результату. Сучасна неопарадигма

національної безпеки зумовлює трансформацію МК з теорії перемовин і супроводжуючого елемента, на окрему та самостійну ланку зовнішньої політики, яка має власний об'єкт, предмет, наповнення. тож повинна мати як свої цілі та завдання, так і власні результати. Міжнародні комунікації поєднують сукупність комунікативних інструментів з метою одержання прогнозованого результату;

12) *інституційність* — первинність держави у формуванні засад міжнародних комунікацій, ґрунтування на концепції реалізму та етатизму на протипагу концепції акторцентричного інституціоналізму, де кожна окрема мережа вважається ефективнішою через високий рівень довіри всередині неї, а також наявність об'єднуючої ідеології. Держава має зберегти як ініціативу, так і домінування у володінні інфраструктурними спроможностями для реалізації міжнародних комунікацій. Саме тому даний принцип може в деяких формах виходити за рамки політичної неупередженості, адже будь-яка комунікаційна стратегія спрямована передусім на досягнення українських національних інтересів;

13) *безперервність* — забезпечення безупинного процесу аналізу, планування, впровадження, контролю, оцінки та корегування комунікаційних стратегій в міжнародному просторі, постійного досягнення передбачених МК цілей та завдань. Міжнародні комунікації реалізуються в контексті утвердження стратегічних національних інтересів у зовнішній сфері, тож вони слугують досягненню стратегічних цілей держави, реалізації нею стратегічного курсу через адаптацію під зовнішні і внутрішні зміни. Тож процес міжнародних комунікацій має відбуватися постійно і носити триваючий характер;

14) *чіткість* — використання в МК основі стратегічних наративів чітких, зрозумілих, однозначних і несуперечливих ключових повідомлень, меседжів та дій, спрямованих на досягнення комунікаційних цілей та завдань, а також стратегічних цілей зовнішньої політики;

15) *інтегративність* — використання медіа, соціальних мереж, різноманітних комунікаційних платформ, супутникового зв'язку, віртуального простору, нейромереж (штучного інтелекту), інших сучасних комунікаційних інструментів з метою реалізації цілей міжнародних комунікацій.

Звичайно, можна виділити й інші принципи, залежно від: 1) сфери прояву МК; 2) цілей зовнішньої політики; 3) принципів власно комунікаційної діяльності; 4) принципів державної політики як родового поняття із виходом на комунікаційну політику як видове поняття; 5) принципів міжнародних інформаційних відносин тощо.

Однак головним для нас було, по-перше: означити принципи МК як складник теоретичного дослідження; по-друге, пов'язати ці принципи із явищем міжнародних комунікацій які функціонують у змінюваному середовищі. Це потрібно для того, аби в подальшому дослідженні сформувану релевантну модель загроз МК і пов'язати її зі структурно-функціональною моделлю комунікаційної політики. Актуальними і органічними в контексті нашого дослідження виступатимуть пропозиції щодо розроблення окремого нормативного акта у вигляді Стратегії державної комунікаційної політики України.

Відтак, формується логічність викладення матеріалу, наступність кожного із його положень, органічний зв'язок проголошених завдань і намічених цілей та отриманих результатів. Оскільки основним призначенням теоретичного вивчення поняття принципів міжнародних комунікацій є встановлення в них об'єктивного відображення змінюваного комунікаційного середовища, трансформації міжнародного порядку і формування нової безпекової архітектури, кореляція зі стратегічними цілями держави і пріоритетними національними інтересами.

Окрім принципів, у дисертації доцільно виокремити функції МК як важливий теоретичний елемент наукового аналізу.

Узагальнення положень наукових праць та результати проведеного аналізу дозволяють сформулювати такі ознаки функцій МК:

- вони виступають напрямами зовнішньополітичної діяльності держави;
- у функціях знаходиться відображення та конкретизацію зміст зовнішньої політики держави, що формується на основі національних інтересів і цінностей;
- через функції унаочнюється соціальне призначення держави та конкретизуються її зовнішньополітичні функції з урахуванням комунікаційної складової;

- із функціями міжнародних комунікацій пов'язані закономірності реалізації зовнішньої політики, трансформації комунікаційних стратегій та характер стратегічних відносин між державами, альянсами й іншими міжнародними акторами;

- функції міжнародних комунікацій мають визначений предмет, проте з урахуванням специфіки комунікаційного середовища характеризуються динамічністю та змінюваністю залежно від зовнішньополітичних стратегій і безпекового контексту;

- реалізація комунікаційних функцій має перманентний характер, що зумовлено потребою держави у постійній взаємодії з міжнародними акторами відповідно до завдань міжнародної політики;

- функції міжнародних комунікацій не є статичними, а виникають, трансформуються та зникають залежно від історичних умов, пріоритетних національних інтересів і зовнішньополітичних завдань.

Так, звертаючись до історичного дискурсу становлення міжнародних комунікацій, варто зазначити, що «навколосвітні плавання Френсіса Дрейка та Томаса Кавендіша істотно розширили уявлення неіберійських народів і, насамперед, англійців про географію та торговельні комунікації Далекого Сходу... а елізаветинські пірати збагатили науку про течії та вітри, практичне використання астрономії, проблеми магнетизму і в цілому морських комунікацій» [110, с. 142].

- реалізація функцій міжнародних комунікацій здійснюється відповідним інструментарієм залежно від змісту та спрямованості зовнішньополітичної діяльності держави та її пріоритетних національних інтересів;

- у функціях міжнародних комунікацій виявляються закономірності соціально-економічних, політичних і духовних трансформацій у розвитку суспільства.

Зважаючи на викладене, описуючи середовище функціонування міжнародних комунікацій, слід приділити особливу увагу тому, які саме функції виконує даний вид комунікацій. Кожна з цих функцій заслуговує на окреме наукове

дослідження, проте за даного випадку необхідно окреслити мінімальний (хоча і не вичерпний) перелік, який дозволяє реконструювати усю картину в цілому.

Інформаційна функція. Тою чи іншою мірою вона представлена в абсолютній більшості дефініцій, оскільки є однією з основоположних. Під цією функцією розуміється збирання, розповсюдження політично значущої інформації, її обмін між акторами світової політики. Завдяки цій функції учасникам комунікативного процесу вдається відстежувати існуючу ситуацію, орієнтуватися у міжнародному середовищі та приймати обґрунтовані рішення.

Координаційна функція. Завдяки міжнародним комунікаціям створюються і підтримуються механізми виявлення та узгодження інтересів, вироблення спільних рішень і подальшої кооперації. Особливого значення ця функція набуває у роботі міжнародних організацій, при організації дипломатичних переговорів і самітів тощо.

Регулятивна функція. Полягає в тому, що завдяки ній формулюються і підтримуються норми, правила і стандарти поведінки на міжнародному рівні. Зокрема, йдеться про комунікативні аспекти у реалізації міжнародного права, в правилах дипломатичних протоколів, в регламентах міжнародних організацій.

Функція легітимізації. Через міжнародні комунікації актори домагаються визнання своїх позицій, інститутів або рішень, навіть суб'єктності. Наприклад, держава може зміцнювати міжнародну легітимність через дипломатичне визнання, резолюції ООН або міжнародну підтримку. Також міжнародні комунікації використовуються задля міжнародного визнання геноциду, штучно створеного голоду, збройної агресії. Для України саме в рамках даної функції було важливим домогтися визнання РФ збройним агресором. Значним кроком буде визнання РФ державою-спонсором міжнародного тероризму, що потягне відповідні, вигідні Україні, політичні та фінансово-економічні наслідки.

Функція ідентифікації. Дана функція слугує формуванню і трансляції національної і цивілізаційної ідентичності, закріплює належність до певних політичних, культурних і ціннісних спільнот. Прикладом цьому може слугувати орієнтація України у міжнародних відносинах на європейську ідентичність та

європейські цінності. Причому одразу акцентуємо, що саме європейська ідентичність наразі більш акцентовано досліджується на протигагу багаторічним спробам впровадження євроатлантичної ідентичності. Зокрема ця позиція відповідно до методології теорії ігор науково обґрунтовано подається в працях В. Ліпкана, який акцентує, що наголос варто робити на « саморефлексії, самозміні та саморозвитку України, реалізації власного цивілізаційного проєкту та ствердженні суб'єктності через оновлену та самоусвідомлену європейську ідентичність на підставі коаліції не лише держав та дій, а й коаліції спільних інтересів суверенно рівних суб'єктів» [76, с. 234].

Інтегративна функція нерозривно пов'язана з функцією ідентифікації. Вона сприяє об'єднанню держав, спільнот, міжнародних організацій на засадах спільних цінностей, інтересів і цілей.

Сугестивна функція. Дана функція включає в себе використання міжнародних комунікацій для формування громадської думки і впливу на сприйняття та оцінку певних політично значущих подій на рівні суспільств і окремих громадян. Найбільш яскраво ця функція виявляється у застосуванні так званої «м'якої сили», в інструментах публічної дипломатії та у стратегічних комунікаціях. Також можуть бути застосовані й інші активні заходи в рамках теорії стратегічних комунікацій в інтерпретації В. Ліпкана [242; 84], яка включає проведення проактивної політики, спрямованої на реалізацію національних інтересів у міжнародному середовищі, а також вплив на міжнародних акторів із метою ухвалення вигідних Україні рішень.

Мобілізаційна функція. В окремих, особливо в конфліктних ситуаціях, міжнародна комунікація сприяє мобілізації ресурсів, згуртуванню союзників, організації суспільної підтримки. Яскравим прикладом, що рельєфно відображає прояв цієї функції на практиці, стала міжнародна підтримка України та її громадян з початком повномасштабної збройної агресії РФ у 2022 році. Завдяки міжнародним комунікаціям вдалося отримати суттєві фінансові ресурси, гуманітарну допомогу, солідну підтримку на міжнародній арені та однозначне ставлення до дій РФ як міжнародного злочину. Зважаючи на засадничі положення

темпоральної політології Тривалість воєнних подій у часі мотивує не залишати без уваги мобілізаційну функцію міжнародної комунікації, навіть тоді, коли перша хвиля емоцій певним чином спала і окремі міжнародні актори «втомилися» сприймати інформацію з України і взагалі інформацію про війну.

Конфліктно-регулювальна функція. Міжнародні комунікації в ідеалі слугують попередженню конфліктів, зіткнень інтересів і взагалі перебування у нерівноважних станах у міжнародному масштабі. У кризових ситуаціях, зокрема в сучасній Україні, окрім застосування військової сили, великого значення набуває стратегічна дипломатична робота, яка забезпечує, насамперед, переговорні процеси на засадах стратегічної культури [167] з метою зниження ескалації, досягнення сталого та гарантованого миру на справедливих умовах.

Прогностична функція. Через обмін інформацією, експертні комунікації, спільні дослідження даний вид комунікації дозволяє формувати прогнози розвитку світової політики, оцінювати ризики і політико-безпекові сценарії майбутнього.

Слід розуміти, що кожна з перелічених функцій вкрай рідко виступає сама по собі. Як правило, вони діють у комплексі, і мистецтво конкретного політичного лідера виявляється в тому, щоб своєчасно і найбільш ефективно використовувати адекватний інструментарій міжнародних комунікацій. В якості одного з найяскравіших прикладів можна взяти кейс, який став вже хрестоматійним. Він стосується Кубинської кризи 1962 року. Так, первинне інформаційне середовище обмежувалося розвідувальною інформацією щодо наявності на Кубі радянських ядерних ракет. Спочатку США максимально застосували дипломатичні канали, ООН для розповсюдження цієї інформації і формування міжнародного засудження дій радянського керівництва. Тож на цьому етапі власне інформаційна функція міжнародних комунікацій інтегрувалася із сугестивною функцією. Як наслідок — розпочався інформаційний тиск на СРСР. Для легітимізації своїх дій тодішній Президент США Джон Кеннеді практично вперше в історії на випередження застосував засоби масової інформації для пояснення ситуації, окреслення можливих перспектив світовій спільноті. Конфлікт інтерпретацій полягав у тому, що Вашингтон робив акцент на агресивних діях Москви, в той час як інша сторона

наполягала на праві Куби на безпеку. Комунікація лідерів конфліктуючих держав відбувалася через відповідні дипломатичні послання, а також телефонні переговори через посередників. У цьому проявилася координаційна функція. Врешті-решт завдяки мобілізації світової спільноти, знаходженню компромісу між сторонами, реалізації інтегративної функції, вдалося запобігти трагедії глобального масштабу і врятувати планету. Таким чином, Кубинська криза наочно продемонструвала, що міжнародні комунікації при задіянні усього арсеналу функціональних можливостей можуть виступати як механізм глобальної мобілізації громадської думки, інструмент тиску і легітимації обраного політичного курсу, фактор попередження ескалації конфліктів.

Якщо екстраполювати даний функціональний алгоритм на війну РФ проти України, активна фаза якої продовжилася 24 лютого 2022 року, то можемо також говорити про застосування різних комунікаційних функцій, однак зрештою, війна почалася, оскільки РФ не була налаштована перебувати лише в комунікаційному середовищі для реалізації своїх політичних завдань, тож початково включила арсенал геноцидної війни до своєї політичної парадигми. Загалом слід розуміти, що функції міжнародних комунікацій не мають статичної природи, а навпаки характеризуються динамічністю, комбінаторністю та здатні змінюватися залежно від середовища, в якому вони функціонують.

Таке розуміння:

1) дозволяє кожного разу конкретизувати контекст дослідження, адже функції проявляються не абстраговано, а в реальних політичних умовах і в рамках конкретних комунікаційних стратегій. Наприклад, у період збройного конфлікту і у фазі міжнародної інтеграції вони діятимуть по-різному;

2) надає можливість визначити домінуючі тенденції. Так, в умовах цифровізації посилюються інформаційна і мобілізаційна функція. Водночас в умовах політичної стабільності на перший план виходять регулятивна й інтегративна функції;

3) функціональний підхід відкриває широкі перспективи для обґрунтування варіативності комунікаційних практик. Одна та й сама функція,

наприклад, інформаційна, може виявлятися у різних формах: від транспарентного обміну даними в рамках діяльності міжнародних організацій до стратегічних маніпуляцій в умовах інформаційної та гібридної війн як елементів стратегічних комунікацій [131; 133; 170]. Насамкінець, подібний підхід дозволяє найбільш оптимально сформувати аналітичний інструментарій, оскільки виділення класифікаційних ознак середовища допомагає спрогнозувати, які саме функції будуть домінувати при зміні міжнародної ситуації, при тому чи іншому сценарії розвитку подій.

Таким чином, аналіз функцій міжнародних комунікацій формує наукове підґрунтя для з'ясування змісту та складових комунікаційного середовища, з метою поглиблення розуміння його сутності, а також уможливлення більш точного пояснення ролі міжнародних комунікацій у структурі сучасних міжнародних відносин. Чому буде присвячена увага в другому розділі. Варто відзначити окремі блоки публікацій, які досліджувалися з метою кристалізації змісту міжнародних комунікацій, моделювання відповідного явища і на підставі цього формулювання відповідної дефініції. Повному розумінню сутності змісту поняття міжнародних комунікацій сприяє вивчення публікацій, в яких предметом виступав міжнародного досвід їх реалізації, а також комунікаційні стратегії євроінтеграції.

Дослідження проблематики міжнародних комунікацій у контексті євроінтеграційних процесів представлено, зокрема, у працях І. Кривдіної та О. Білоусової [67]. Попри відповідну назву, у зазначеному дослідженні поняття «міжнародні комунікації» не включено до переліку ключових понять і ключових слів, що ускладнює чітке окреслення предмета дослідження. Також спостерігається певна невідповідність між задекларованою тематикою та використаним понятійно-категоріальним апаратом. Окрему увагу привертає наявність термінологічної неузгодженості, зокрема повторюване використання узагальнених формулювань без належного концептуального наповнення, що знижує аналітичну цінність окремих фрагментів дослідження. Зокрема, на с. 128 у межах одного абзацу багаторазово використовується термін «глобалізація» у різних контекстах без його належної теоретичної конкретизації [67].

Дискусійним також є використання авторами терміну «російська інтервенція» для характеристики подій в Україні, що не повною мірою відповідає усталеним у національному правовому та науковому дискурсі формулюванням, таким як «збройна агресія» або «воєнна агресія». Це свідчить про певну невідповідність термінологічного апарату чинним нормативним та політико-правовим підходам. Окремі положення роботи містять інтерпретації соціокультурних процесів в Україні, які можуть розглядатися як спрощені або дискусійні з огляду на сучасний контекст розвитку українського суспільства [67, с. 133; 135]. Такі підходи потребують додаткового теоретичного обґрунтування та ширшого аналізу. У дослідженні приділено увагу питанням міжнародного культурного обміну та міжкультурної комунікації, водночас проблематика формування системи міжнародних комунікацій, визначення її структурних компонентів та зв'язку з євроінтеграційними процесами розкривається недостатньо. Критичний аналіз зазначеного матеріалу дозволяє виявити низку методологічних та концептуальних обмежень, пов'язаних із недостатньою систематизацією теоретичних підходів, обмеженою науковою дискусією та відсутністю чітко сформульованих авторських гіпотез відповідно до задекларованого предмета дослідження. В інших публікаціях, присвячених аналізу безпекової політики України у контексті співпраці з Європейським Союзом, міжнародні комунікації розглядаються переважно як інструмент обміну інформацією та координації взаємодії [145]. Проте відсутність комплексного теоретичного аналізу обмежує можливості формування цілісної концепції міжнародних комунікацій.

Подібні підходи, орієнтовані переважно на опис окремих комунікаційних заходів без належного теоретичного узагальнення, простежуються й в інших публікаціях [54; 53]. Водночас окремий напрям досліджень становлять праці, присвячені аналізу стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони України як складової інформаційної політики держави [156; 155; 171; 50], а також проблематиці комунікативної політики [150].

Науковий інтерес становлять також дослідження, присвячені трансформації культурних смислів у межах аудіовізуальної комунікації [19]. Подальший розвиток цих ідей представлений у роботах Б. Єрьоміна, який розглядає кінематограф як універсальний код невербальної міжнародної комунікації в інформаційному та культурному просторі [39, с. 15].

Зазначені публікації є важливими для формування джерельної бази дослідження та окремі їхні положення враховано у дисертаційній роботі. Водночас детальний аналіз кожної з них виходить за межі даного дослідження, що зумовлює обмеження розгляду зазначених праць у межах загального огляду наукової літератури.

1.3 Сучасна політична мова як детермінанта політичних комунікацій

Вагомим етапом дослідницької роботи є уточнення ключових понять, якими послуговуються для опису явищ і процесів, що становлять предмет розвідки. У цьому контексті аналіз міжнародних комунікацій доцільно здійснювати через призму політичної мови як складника політичної лінгвістики, що, своєю чергою, входить до ширшого поля комунікативної лінгвістики.

Сучасні міжнародні комунікації мають виразно динамічний характер: з одного боку, вони впливають на конфігурацію безпекового середовища, а з іншого — самі зазнають змін під дією нових безпекових парадигм. Отже, є підстави говорити про взаємозумовленість: неопарадигма національної безпеки корелює зі структурою й змістом міжнародних комунікацій, а трансформації політичної мови сприяють оформленню нового, більш самостійного політичного дискурсу. З огляду на це у межах дослідження окреслюються завдання: розрізнити політичну мову та політичний дискурс, а також виявити детермінаційні зв'язки, що визначають сучасну структуру й зміст міжнародних комунікацій [115]. Актуальний стан наукових розвідок у цій площині потребує корекції оптики аналізу: зміни відбуваються не лише в комунікаційному дискурсі, а й у лексико-семантичному інструментарії, яким оперують міжнародні актори та політичні лідери. У політичному вимірі суттєвими для розвитку теорії міжнародних комунікацій є

праці науковців ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка — С. Даниленка, М. Дорошка, В. Копійки, О. Коппель, М. Ожевана, О. Пархомчук, Г. Перепелиці, Н. Піпченко, О. Шевченко, А. Яковця та ін.

Водночас конкретний зміст і механізми впливу політичної мови на міжнародні комунікації не стали предметом окремих системних досліджень. Це підсилює наукову актуальність заявленої тематики. Прикладне значення розвідки полягає також у тому, що мовна підготовка майбутніх політологів має бути максимально зорієнтована на професійні завдання: професіограма політолога передбачає широкий спектр мовних знань, умінь і навичок.

Багатовимірність феномену політичної мови частково зумовлена недостатнім використанням міждисциплінарного підходу та обмеженою інтеграцією суміжних дослідницьких полів. Показово, що правнича лінгвістика має розвинений методологічний інструментарій і високу ступінь наукової опрацьованості; подібна методологічна насиченість є продуктивною і для аналізу політичної мови. У цьому зв'язку доцільно застосовувати метод екстраполяції, міждисциплінарний підхід і компаративний метод, що дає змогу глибше описати природу сучасної політичної мови та її вплив на міжнародні комунікації.

У межах теоретичної дискусії зазвичай вирізняють дві концептуальні позиції: 1) підхід, відповідно до якого політична мова та політичний дискурс існують як спеціалізовані явища у політичній і комунікативній лінгвістиці; 2) підхід, прихильники якого заперечують можливість існування «окремої» мови політики. Водночас і теорія, і політична практика засвідчують, що кожна сфера життєдіяльності формує власні лексеми та категорійно-понятійний апарат. Більше того, політична мова водночас є продуктом реалізації політики і чинником, який впливає на її формування. Щоб не виходити за межі предмета дослідження, доцільно зосередитися на першій позиції та обґрунтувати її релевантність.

Політичний дискурс варто розглядати як окремий компонент політичної лінгвістики: він супроводжує політичну діяльність у визначеному просторі й відтворюється через мовні одиниці та лексеми, за допомогою яких описуються політично значущі явища. До структури політичного дискурсу належать політичні

погляди й переконання, політична культура, екстралінгвістичні чинники, владні інтенції, а також мовні практики політичної еліти.

Поширеним є трактування дискурсу як органічної єдності тексту та комунікативної ситуації. У цьому сенсі показовими є зміни, що відбулися у міжнародній комунікації: якщо раніше часто домінували формули невизначеності («висловлюємо глибоку стурбованість», «ситуація викликає занепокоєння» тощо), то нині — в умовах трансформації міжнародних відносин і зміни парадигми національної безпеки — політична мова дедалі частіше набуває більшої визначеності та операційності: «запровадимо санкції», «унеможлиavimo», «припинимо», «візьмемо участь», «не допустимо». Це вказує на посилення ролі активного політичного суб'єкта, здатного переводити мовні конструкції у площину дії.

Якщо дискурс розуміти як логічно зв'язану, соціально зумовлену одиницю комунікації, що передбачає врахування не лише змісту тексту, а й чинників його породження (взаємовідносин учасників, ситуації, мети висловлювання тощо), то, за влучним висловом В. Ліпкана, він є «простором формування стратегічних наративів» [80, с. 47]. Політична мова при цьому є ширшим поняттям, адже охоплює характеристики знакової системи, спеціально призначеної для політичної комунікації, політичну риторику та сукупність дискурсивних практик, що впливають на міжнародні комунікації.

У сучасних дослідженнях усе більшої ваги набуває не стільки опис політичної мови як такої, скільки аналіз її ролі у політичній комунікації. Предмет політичної лінгвістики фокусується на діяльнісному вимірі: політична мова формується на конкретному етапі розвитку політичної системи та політичної культури і детермінується контекстом, метою та стратегічними завданнями розвитку — з урахуванням стратегічної культури.

Дотично до цього важливо враховувати, що питання суб'єктності держави й політичної ідентичності соціальної системи у міжнародних відносинах прямо пов'язане зі здатністю самостійно визначати власну долю та стратегію розвитку. У цьому аспекті рішення, що ухвалюються щодо України без участі України, у

політико-комунікативному вимірі можуть означати спроби послаблення її суб'єктності та знецінення політичного компонента міжнародних комунікацій, що веде до десуб'єктивізації.

Окремої уваги потребує й риторичний інструментарій політичних лідерів: уміння переконувати та впливати на громадську свідомість (у тому числі через технічні засоби) становлять частину дискурсивних практик. У зв'язку з цим формулюється припущення, що сучасний формат міжнародних комунікацій у контексті зміни ПНБ зумовлює потребу в особливих компетенціях політичних лідерів, які репрезентують держави та формують і реалізують їхню міжнародну комунікаційну політику.

Актуальність звернення до політичної лінгвістики та розвитку політичної мови як чинників, що впливають на міжнародні комунікації, істотно посилена агресивною війною РФ проти України, системним характером антиукраїнської пропаганди та масштабуванням імперської політики рашизму. Мілітаризація міжнародних відносин, мова прямих погроз, висока активність політичних лідерів у соціальних мережах та перенесення частини політичного дискурсу у цифрові платформи зумовлюють необхідність переосмислення методів і прийомів впливу на громадську думку для досягнення електоральних і стратегічних цілей.

У цьому контексті корисним є звернення до історичних прикладів штучно сконструйованих мовних практик — від «новомови» Дж. Оруела до ЛТІ (*Lingua Tertii Imperii*) — а також до сучасних політичних неологізмів, зокрема Ю. Щербака («Час смертохристів») [213]. Спільним у таких підходах є висновок: політична мова (або її синтетичні форми) спрямовується на формування нового світогляду; відповідно міжнародні комунікації мають оперувати актуальними лексемами, здатними забезпечити ефективний, адресний і результативний вплив на цільові аудиторії.

Водночас використання інструментів політичної прагматики та семантики має бути зваженим, адже значна частина теоретичних засад політичної комунікативістики була сформована переважно західними дослідниками наприкінці ХХ століття [105]. Нині стрімкий розвиток штучного інтелекту,

генеративних мереж, соціальних платформ та бот-мереж посилює потребу в оновленні підходів і доборі таких прийомів політичної комунікації, які дозволяють досягати проголошених цілей. Циклічність змін політичної мови підтверджується й поверненням у дискурс терміна «нюкспік» (nukespeak) — «ядерна мова» [258], введеного у 1982 році: в умовах мілітаризації міжнародних комунікацій знову актуалізуються прямі погрози з боку політичних лідерів держави-агресора. Отже, активізація мілітарного дискурсу корелює з відновленням відповідних лексичних маркерів у міжнародній комунікації. Метою розвитку політичної мови та впровадження у неї різних технологій (зокрема на кшталт НЛП) часто постає формування керованої схильності об'єкта впливу ухвалювати рішення всупереч власним інтересам. У цьому сенсі є співзвучною позиція Ю. В. Бобир, яка зазначає, що «комунікацію в рамках інститутів безпеки можна розглядати як особливий тип дискурсу — безпековий, тексти якого вже стали об'єктом лінгвістичних досліджень» [11, с. 26].

Важливим наслідком сучасних змін є професіоналізація міжнародних комунікацій, зумовлена появою нових комунікаційних стратегій і застосуванням наукових підходів до проведення комунікаційних кампаній. Паралельно посилюється роль соціальних мереж як середовища впливу на електоральне поле та міжнародних акторів; додаткового значення набуває інфраструктурний аспект (засоби супутникового зв'язку, цифрові платформи), що фактично формує єдиний інформаційно-кіберполітичний простір.

Зовнішня політика, у свою чергу, дедалі виразніше потребує стратегічного мислення. На думку О. І. Брусиловської, стратегічне мислення обумовлюється: 1) здатністю визначати пріоритети замість переслідування множини несумісних цілей; 2) умінням адекватно оцінювати середовище, його ключові характеристики, тенденції, можливості та ризики; 3) спроможністю (хоч і обмеженою) прогнозувати контури майбутнього [167, с. 5]. У такий спосіб окреслюються риси нової комунікаційної компоненти ПНБ, у якій особлива роль належить явищам стратегічного порядку, передусім стратегічній культурі. Мілітаризація міжнародних відносин, зростання фактора сили, амбіцій регіональних потуг

зумовлюють появу ситуацій, коли актори фактично «розмовляють різними мовами»: те, що для одних держав є безпекою, для інших набуває ознак загрози; те, що для одних є комеморативною практикою, для інших — сприймається як симулякр або маніпулятивна технологія.

Значення комеморативних практик можна розуміти як сукупність способів і форм збереження пам'яті (ритуалів, символів, «місць пам'яті» тощо). При цьому, як зауважують окремі авторки, ефективність таких практик пов'язана з опрацьованістю ментального виміру та прийняттям символів спільнотою: «Комеморація працює як створення спільних спогадів через вироблення певних ритуалів увічнення...» [18]. Міжнародні комунікації виступають інструментом узгодження інтересів різних країн і потенційно можуть сприяти формуванню більш збалансованої міжнародної політики сталого розвитку та актуалізації гуманістичної парадигми міжнародних відносин. Для України питання національної пам'яті та інституцій пам'яті в умовах нової ПНБ набуває особливого значення, зокрема через складну палітру колабораціонізму та виклики формування національної ідентичності. У цьому контексті важливими є, зокрема, студії О. Пахльовської щодо комунікаційної складової та ідеологічних підвалин унітаристської й експансіоністської політики РФ [111, с. 63]; підходи В. Ліпкана, який обґрунтовує доцільність дослідження державної ідентичності [75]; роботи О. Шевченко з іміджевої дипломатії та державного брендингу [203; 204], а також позиції М. Трофименка щодо публічної дипломатії в умовах глобалізації та впливу сучасних комунікаційних технологій на її зміст [185].

Водночас у сучасному дискурсі помітною є тенденція називати тотожні процеси різними термінами — йдеться не лише про конотації, а про різні семантичні валентності при близьких денотатах. Проблематика семантики детально розглядається у працях Г. Почепцова, який обґрунтовує, що в різних культурах одне й те саме явище може інтерпретуватися по-різному [130]. Показовим є приклад війни рф проти України: концепт «справедливий мир» набуває різних трактувань залежно від міжнародного актора (для України, для рф, для США, для Європи) [117]. Така множинність інтерпретацій підсилює значення

комунікаційної політики для формування узгодженіших стратегічних орієнтирів і зменшення конфліктності у сприйнятті ключових політичних рішень. Аналіз структури міжнародних комунікацій, відповідно, уможлиблює не лише опис і порівняння позицій, а й прогнозування стратегічного вибору держави на конкретному етапі розвитку, а також тих форм і методів, які застосовує владна еліта для досягнення цілей. Відтак, використовуючи інтегративний та міждисциплінарний підхід, можна дійти висновку, що об'єктний простір міжнародних комунікацій охоплює, зокрема: національну пам'ять і історію, ідентичність, культуру, релігійні уявлення, міфи й звичаї, етнічність, рівень стійкості соціальної системи, рівень сакралізації влади, міру технократизації та цифровізації управління, цінності, мораль і право, церемоніальні практики.

Дослідження політичного дискурсу неминує підводити до аналізу свідомості мовця. У цьому сенсі слушною є думка О. Гайдуліна, який визначає політичний дискурс як «вербалізацію політичних ідей для їх реалізації у політичній дії...» [27]. Зміни політичної мови у висловлюваннях лідерів можуть відобразити трансформацію мотивацій, стилю риторики та набору дозволених мовних засобів у публічній комунікації. Зокрема, у риториці Д. Трампа простежується посилення прагматичності, різка конкретизація «вигоди», зростання конфліктної лексики та відхід від традиційної дипломатичної коректності — що наближає політичну мову до логіки *Realpolitik*: реальній політиці відповідає реальна, більш жорстка й пряма мова, яка супроводжується реальними діями.

За В. Петренком, до складників політичної мови належать: мова публічних виступів політичних діячів; мова функціонування політичних інститутів; мова Президента України та керівника його Офісу (радників); парламентська мова; мова політичної пропаганди і реклами, політичного дизайну та брендингу; мова політичних документів; мова ЗМІ; мова виборів [122, с. 21–22]. З урахуванням цифровізації та трансформацій міжнародних комунікацій у контексті нової ПНБ, до цього переліку доречно додати мову соціальних мереж і мову міжнародних перемовин. Водночас, як слушно зазначає Л. Нагорна, «Україна відстає... в осмисленні складних процесів, що відбуваються на полі перетину політики,

культури й мови... а проблеми культурної ідентичності перебувають на маргінесі наукового знання» [99, с. 167].

Нарешті, системне дослідження політологічної термінології дозволяє точніше визначити сучасну концептуально-лексичну картину міжнародних відносин і комунікаційної політики, пов'язану з глибинними механізмами інтелектуальної діяльності та представлену в різних вимірах політичного дискурсу. Політична термінологія має розвиватися «на базі державної національної мови, користуватися її лексичними ресурсами, словотворчим потенціалом, залучаючи й доцільні чужомовні запозичення» [86, с. 21]. У сучасних умовах безпекотворення та державотворення міждисциплінарний підхід залишається необхідним: політологи мають послуговуватися не лише власними напрацюваннями, а й дослідженнями мовознавців [183; 58]

Висновки до розділу 1

У розділі 1 здійснено теоретико-методологічне обґрунтування дослідження міжнародних комунікацій в умовах трансформації сучасного міжнародного безпекового середовища та уточнено концептуальні рамки парадигмального аналізу. Встановлено, що прискорення змін у глобальній політичній архітектурі, цифровізація, розширення інструментарію впливу (включно з алгоритмічними та мережевими механізмами) істотно ускладнюють структуру міжнародної взаємодії, знижують прогнозованість її розвитку та підвищують значущість коректного вибору парадигмальних підходів для аналізу й практики міжнародних комунікацій. Обґрунтовано, що ці процеси актуалізують потребу комплексного аналізу природи міжнародних комунікацій, механізмів їхнього впливу та розроблення узгоджених підходів до вимірювання результативності комунікаційних впливів у сучасному міжнародному середовищі.

Деталізуючи науково-теоретичні підходи до осмислення категорії «парадигма», авторкою дисертації запропоновано та обґрунтовано дефініцію «парадигми міжнародних комунікацій» як цілісної системи світоглядних, методологічних та інструментальних установок, що визначають логіку

інтерпретації, організації та реалізації міжнародної комунікаційної діяльності в конкретних історичних і безпекових умовах.

Поглиблено доведено, що у сучасному міжнародному безпековому середовищі зростає значущість прикладної складової парадигм міжнародних комунікацій, які дедалі частіше набувають рис домінантноцентричних моделей, за яких ключові міжнародні актори формують ієрархію наративів, каналів впливу та інформаційних потоків відповідно до власних стратегічних інтересів. У таких умовах міжнародна комунікація функціонує не лише як інструмент діалогу, а й як ресурс позиціонування, мобілізації підтримки, легітимації рішень і протидії ворожим інформаційним впливам.

Уточнено зміст поняття «парадигма» в межах політологічної оптики та показано, що для потреб дослідження міжнародних комунікацій доцільно розглядати парадигму не лише як сукупність знань/цінностей/прийомів, поділених науковою спільнотою, а ширше — як модель інтерпретації картини світу та організації діяльності, яка задає правила аналізу й практичного застосування комунікаційних стратегій. Встановлено, що соціальний вимір парадигми в міжнародних комунікаціях виявляється через практики поширення, прийняття та застосування доктринальних підходів у реальній політичній і дипломатичній діяльності, тобто через їхню здатність переходити з академічного рівня в прикладні комунікаційні рішення. На цій підставі узагальнено, що парадигму міжнародних комунікацій доцільно трактувати як систему концептуальних орієнтирів, що визначає рамки аналізу й реалізації комунікації між державами та міжнародними акторами на різних рівнях і забезпечує координацію дій, взаєморозуміння та досягнення політично значущих результатів.

Систематизовано парадигмальний інструментарій, релевантний до сфери міжнародних комунікацій, і показано доцільність розрізнення загальнонаукових, спеціалізованих і локальних парадигм. Встановлено, що в сучасних умовах парадигми міжнародних комунікацій поєднують ознаки загальнонаукових і спеціалізованих підходів: з одного боку, вони спираються на принципи системності, історичності, логічної несуперечливості та емпіричної верифікації, з

іншого — безпосередньо орієнтовані на пояснення політичних, культурних і технологічних вимірів міжнародної взаємодії. Обґрунтовано, що локальні парадигми (на кшталт концепцій «м'якої сили», цифрової дипломатії або окремих методик аналізу медіавпливів) мають підвищену динамічність і прикладну спрямованість, однак потребують узгодження з ширшими спеціалізованими рамками, аби забезпечувати кумулятивність знання та порівнюваність результатів.

Охарактеризовано ключові спеціалізовані парадигми, які найбільш уживані в теорії й практиці міжнародних комунікацій, та визначено їхні сильні й слабкі сторони. Встановлено, що глобалізаційна парадигма пояснює міжнародні комунікації через посилення взаємозалежності та формування транскордонних інформаційних потоків, водночас демонструючи ризики інформаційної нерівності, асиметрії доступу до платформ і масштабування дезінформації. Показано, що парадигма міжкультурної комунікації є критично важливою для підвищення якості дипломатичної взаємодії та запобігання комунікативним збоям, але водночас містить ризики суб'єктивних інтерпретацій культурних кодів і маніпулятивного використання знання культурних відмінностей. Обґрунтовано, що мережево-комунікаційна парадигма фокусується на децентралізованій багатовекторній взаємодії у мережевому середовищі, підсилює потенціал самоорганізації та мобілізації, але породжує ризики фрагментації смислів, неконтрольованої емоційної динаміки та вразливості до зовнішніх втручань.

Узагальнено, що цифрова дипломатія як парадигмально оформлений напрям у межах зовнішньої політики забезпечує швидкість, масштабованість і відносну економічність комунікації з іноземними аудиторіями, однак потребує інституційної зрілості, технологічної компетентності та продуманих протоколів безпеки (через кіберризики, витoki інформації та залежність від платформ). Додатково обґрунтовано, що гібридно-комунікаційна парадигма відображає інтеграцію онлайн- і офлайн-вимірів комунікації, мультиплатформенність і багатосаровість смислів, створюючи передумови для синхронізованого використання різних форматів і каналів впливу; водночас вона ускладнює

управління комунікацією через ризики неузгодженості повідомлень і залежність від цифрової інфраструктури.

Встановлено, що у сучасному міжнародному безпековому середовищі зростає значущість прикладної складової парадигм: міжнародна комунікація дедалі частіше функціонує не лише як інструмент діалогу, а і як ресурс стратегічного позиціювання, мобілізації підтримки, легітимації рішень та протидії ворожим інформаційним впливам. У цьому контексті обґрунтовано необхідність розвитку політологічного інструментарію для комплексного аналізу впливів міжнародних комунікацій на міжнародні процеси, зокрема через моделювання стратифікованих медіавпливів і верифікацію їхньої ролі у формуванні міжнародного комунікаційного середовища. Показано, що перспективним напрямом є вироблення прогнозно-індикативних підходів до оцінювання результативності комунікаційних дій (за параметрами узгодженості ключових меседжів, адресності до цільових аудиторій, охоплення, стійкості наративів і потенційних репутаційних ризиків).

Таким чином, розділ 1 сформував теоретико-методологічну основу подальших розділів дисертації: уточнено понятійно-категоріальний апарат, систематизовано спеціалізовані парадигми міжнародних комунікацій та визначено їхній прикладний потенціал і обмеження в умовах трансформації міжнародного безпекового середовища, що створює методологічні передумови для подальшого аналізу міжнародних комунікацій у логіці нової парадигми національної безпеки України та розроблення інструментів вимірювання комунікаційних впливів.

РОЗДІЛ 2

СТАН МІЖНАРОДНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НЕОПАРАДИГМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1 Середовище функціонування міжнародних комунікацій

В умовах стрімкої глобалізації, цифрової та безпекової трансформації суспільств розуміння середовища функціонування міжнародних комунікацій набуває особливої значущості. Сучасні міжнародні зв'язки розвиваються в контексті постійної політичної турбулентності, нестабільної геополітичної обстановки, що відповідає характеристикам VUCA-середовища (нестабільного, невизначеного, складного та неоднозначного) сучасної міжнародної політики [193], посилення конкуренції в різних сферах життєдіяльності та асиметричності відносин між міжнародними акторами [3], зокрема за контроль над інформаційними ресурсами та мережами, через які здійснюється поширення комунікаційних впливів. Водночас у сучасному інформаційному середовищі спостерігається певна девальвація експертності, що зумовлена зростанням ролі медіа та цифрових платформ у формуванні публічного дискурсу [69]. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема довіри як ключового елементу ефективності міжнародних комунікацій. Довіра дедалі частіше виступає дефіцитним ресурсом, що формується під впливом суперечливих інформаційних потоків, конкуренції нарративів та високого рівня інформаційного перевантаження. За таких умов аудиторія змушена самостійно здійснювати відбір інформації, що підвищує роль суб'єктивного сприйняття та знижує вплив традиційних авторитетних джерел.

Вплив нових технологій на політичні й соціальні процеси зростає, змінюючи способи взаємодії між державами, організаціями та суспільствами. В умовах динамічних змін міжнародного середовища особливої ваги набуває здатність комунікаційних стратегій до адаптації. Адаптивність міжнародних комунікацій передбачає не лише швидке реагування на зовнішні виклики, але й здатність до переосмислення змісту, форм і каналів комунікаційної взаємодії залежно від змін у

середовищі. У сучасних умовах це означає постійне оновлення підходів до формування повідомлень, вибору цільових аудиторій та використання інструментів впливу з урахуванням динаміки інформаційних потоків. Ці процеси зумовлюють необхідність аналізу середовища формування і реалізації комунікаційних стратегій, що визначає їхню ефективність[119].

Водночас доцільно звернути увагу на те, що сучасне середовище міжнародних комунікацій формується не лише під впливом технологічних або політичних чинників, але й у площині смислової конкуренції між міжнародними акторами. У таких умовах особливого значення набуває не тільки факт поширення інформації, але й здатність забезпечити її інтерпретацію відповідно до стратегічних інтересів держави. Це означає, що міжнародні комунікації дедалі більше виходять за межі інформування і трансформуються у процес конструювання смислів, у якому ключову роль відіграють наративи, символи та ціннісні орієнтири. Саме через них формується довіра, визначається сприйняття держави на міжнародній арені та забезпечується ефективність її комунікаційної політики в умовах зростаючої інформаційної конкуренції.

Зростання ролі соціальних мереж і цифрових платформ призводить до трансформації традиційних каналів передачі інформації, що ускладнює процес формування узгоджених міжнародних наративів. У сучасному міжнародному середовищі наративи виступають не лише засобом пояснення подій, але й інструментом формування політичної реальності. Вони визначають рамки інтерпретації інформації та впливають на сприйняття міжнародних процесів різними аудиторіями. Конкуренція наративів стає невід'ємною складовою міжнародних відносин, що вимагає від держав здатності формувати послідовні та узгоджені комунікаційні позиції. У таких умовах держави змушені адаптувати свої комунікаційні стратегії, орієнтуючись не лише на офіційні дипломатичні канали, а й на цифрові середовища, які формують громадську думку в режимі реального часу.

Актуальність дослідження середовища функціонування міжнародних комунікацій посилюється ще й тим, що його параметри швидко змінюються під

впливом чинників різної природи: від інноваційних технологічних рішень і глобальних політичних, економічних та культурологічних криз до культурних трансформацій і змін настроїв у різноманітних соціальних системах і суспільствах. За таких умов суб'єктам міжнародних комунікацій доводиться адаптуватися до нових форматів взаємодії, долати бар'єри відмінностей і реагувати на інформаційні конфлікти.

Важливою характеристикою сучасного комунікаційного середовища є зміна темпоральності міжнародної взаємодії. Якщо раніше міжнародна комунікація значною мірою будувалася навколо відносно тривалих циклів підготовки, узгодження та поширення повідомлень, то нині вона дедалі частіше функціонує в режимі майже миттєвої реакції. Це змінює не лише технічні параметри комунікації, а й саму логіку ухвалення рішень, оскільки швидкість поширення повідомлень починає впливати на їхню політичну вагу, інтерпретацію та наслідки.

За таких умов суб'єкти міжнародних комунікацій змушені діяти одночасно у двох часових вимірах: короткостроковому, пов'язаному з оперативним реагуванням на події, та довгостроковому, який вимагає стратегічної послідовності й утримання загальної лінії комунікаційної поведінки. Невідповідність між цими вимірами може призводити до втрати цілісності повідомлень, суперечностей у позиціонуванні та зниження довіри до суб'єкта комунікації. Саме тому сучасне середовище міжнародних комунікацій потребує не лише технічної швидкості, а й високого рівня смислової координації.

Незважаючи на очевидну взаємопов'язаність політичних, економічних, культурних, технологічних, цифрових та інформаційних складників середовища, у науковій і практичній площині вона нерідко розглядається фрагментарно. Це призводить до недостатнього врахування взаємного впливу різних чинників, що, своєю чергою, знижує результативність комунікаційних процесів на міжнародній арені. Відтак, формується наукова потреба у цілісному, міждисциплінарному дослідженні середовища функціонування міжнародних комунікацій як ключової умови їхньої успішності.

Є всі підстави констатувати, що проблема, обрана в якості теми дослідження, не знайшла свого комплексного відображення у наукових працях. Тож виникає необхідність всебічно і системно дослідити середовище функціонування міжнародних комунікацій. У сучасних політологічних дослідженнях особливого значення набуває той дослідницький процес, який можна було б назвати «термінологічним впорядкуванням». Це пов'язано з тим, що сучасна політична наука постійно стикається з високим ступенем багатозначності категоріального апарату, де одні ті й самі терміни можуть мати різні інтерпретації залежно від методологічних підходів різних наукових шкіл, обраної парадигми, дослідницьких традицій з нашаруванням культурно-історичного контексту й оціночних категорій, якими описують певні події та факти.

Чітка інтерпретація ключових термінів, що відображена у конкретній науковій дефініції, дозволяє уникнути різночитань, запобігти методологічній розмитості та термінологічній неточності. З іншого боку, трактування в межах конкретного дослідження тих чи тих понять уможливорює дотримуватися конкретності аналізу й адекватності обраних критеріїв для здійснення порівняння отриманих результатів. Особливо це стосується співставлення позицій різних авторів або при визначенні семантичної динаміки змін на кожному з етапів розвитку політичної науки. Конкретизація понять уможливорює краще зрозуміти логіку міркувань і критерії, на яких побудований аналіз. У такий спосіб відбувається дотримання академічних вимог щодо доказовості й верифікації матеріалів дослідження.

Зрештою, робота вченого із термінологічним апаратом сприяє науковій кумулятивності, тобто накопиченню знань і розвитку політологічної теорії. По суті, робота з поняттями — це фундамент дослідницької діяльності: без неї будь-який аналіз перетворюється на втілення суб'єктивізму, набір власних вражень, а не на наукове знання. Слід зважати і на те, що в умовах глобалізації, трансформації політичних режимів, милітаризації міжнародних відносин значення політологічних понять стає не лише предметом теоретичних дискусій, а й інструментом практичної аналітики. Отже робота з категоріальним апаратом — це не суха формальність, а

обов'язкова умова ефективного аналізу політичних процесів і вироблення теоретично обґрунтованих висновків. У першому розділі було здійснено визначення авторського розуміння поняття «міжнародні комунікації», а також здійснено поглиблений аналіз ознак функцій МК, а також сформульовано їхній перелік, що уможливорює підійти до розгляду поняття комунікаційного середовища з наукових позицій.

Отже на даному етапі дослідження необхідно визначитися із розумінням того, як тлумачити інше ключове поняття досліджуваної теми – «середовище». Характерно, що у більшості наукових публікацій воно вживається без будь-яких пояснень. Мабуть, автори вважають, що і без того усе зрозуміло. Тому варто звернутися до лексикографічних джерел.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» термін «парадигма» фіксується як загальнономове поняття, пов'язане з моделлю чи зразком (наприклад, система явищ або сукупність умов певної діяльності) [16, с. 1116]. Таке тлумачення має загальнономовний, а не спеціалізований характер і не відображає всіх аспектів його застосування у науковому дискурсі політичної комунікації. Саме тому для аналізу та формалізації поняття «парадигма міжнародних комунікацій» доцільно звернутися до спеціальних фахових джерел, що пропонують конкретні визначення та інструментальні підходи в контексті політології та теорії міжнародних відносин.

У словнику «Стратегічні комунікації» за редакцією В. Ліпкана подано два значення терміна «середовище»: «1. Оточення, в якому функціонує об'єкт. 2. Носій інформації, тобто матеріал, на який записуються дані і на якому вони зберігаються» [128, с. 322]. Наведені визначення частково конкретизують зміст поняття, однак мають узагальнений та абстрактний характер і не відображають специфіки його функціонування в контексті міжнародних комунікацій, що зумовлює потребу в подальшому уточненні.

Кембриджський словник подає два основних значення поняття «середовище» (environment): «1. Повітря, земля та вода, де живуть люди, тварини та рослини; довкілля. 2. Ситуація, в якій людина живе або працює, і як вона впливає на її

самопочуття» [221]. У цьому випадку також переважає загальне тлумачення, яке не передбачає смислової трансформації поняття у сферу комунікаційних процесів.

Найближчим до авторського бачення є визначення, запропоноване Ф. Бацевичем, згідно з яким «середовище діалогове (комунікативне)» — це сукупність мовних і позамовних (психологічних, соціальних, рольових, вікових, гендерних тощо) чинників, а також тональність і атмосфера, в яких відбувається спілкування [7, с. 355]. Позитивним у цьому підході є акцент на комплексності чинників, що формують комунікативну взаємодію, а також виокремлення спеціалізованого середовища, безпосередньо пов'язаного з процесами комунікації. Водночас у запропонованій дефініції недостатньо окреслено цільові та стратегічні параметри функціонування такого середовища, зокрема в контексті міжнародної взаємодії та безпекових викликів, унаслідок чого поза межами аналізу залишається значна частина його функціональної та смислової наповненості. При більш пильному спостереженні виявляється, що у наукових працях і в аналітичних документах застосовується доволі широкий синонімічний ряд термінів. Поряд із «середовищем», а також для його пояснення вживаються такі лексеми, як: «простір», «сфера», «поле», «фон», «сектор». Подібне обумовлює необхідність термінологічного впорядкування зазначених понять. Для найбільш оптимального унаочнення пропонується представити узагальнений матеріал у формі таблиці [Додаток 5].

У результаті проведеного порівняння вдалося встановити, що ключові поняття, які застосовуються при дослідженні міжнародної комунікації, виступають як категорії, що взаємно доповнюють одна одну, але при цьому кожна з них фіксує особливий ракурс аналізу. Так, лексема «середовище» відображає те, що оточує процес, впливає на його зміст і ефективність. Воно вбирає в себе сукупність умов і факторів, які визначають можливості й обмеження комунікаційної взаємодії. «Простір» акцентує увагу на масштабах, в яких відбуваються політичні процеси. «Сфера» — це тематична галузь комунікації, яка вказує на інституціалізовану специфіку міжнародних відносин, в межах якої комунікація набуває функціонально закріплених форм. «Поле» демонструє розподіл сил та інтересів, а

також їхню конкуренцію у пріоритеті щодо інтерпретації події, формуванні норм і цінностей, а також боротьбу за домінування в інформаційних і дискурсивних вимірах. Воно є місцем зіткнення наративів і стратегічних смислів. Зрештою, «фон» виступає в якості латентних обставин і емоційно-сислової атмосфери, яка впливає на сприйняття та інтерпретацію комунікативних процесів.

Відтак кожне з понять виконує аналітичну функцію, дозволяючи зафіксувати різні рівні і параметри міжнародної комунікації: від умов та інституціональних рамок до динаміки силової взаємодії та контекстуального забарвлення. Їх комплексне використання дозволяє вибудовувати більш багатомірне розуміння міжнародних процесів і уточнювати специфіку політичної комунікації у глобальному вимірі. Здійснений порівняльний аналіз сприяв формулюванню авторського бачення сутності поняття «середовище функціонування міжнародних комунікацій», яке пропонується ввести до наукового обігу. Під ним розуміється комплекс взаємопов'язаних умов, чинників, тенденцій і характеристик світової політики (політичних, інституціональних, культурних, економічних, технологічних, безпекових), які створюють контекст і рамки для здійснення міжнародних комунікацій, визначаючи їх зміст, специфіку, динаміку та ефективність. Подібна інтерпретація поняття фокусується на тому, що середовище не є статичним набором умов, а є віддзеркаленням системи чинників.

Це — не фон, а активна складова, від якої залежать комунікаційні процеси цілком, що кореспондується із презентованою в даному дослідженні парадигмою проактивного підходу: проактивні комунікації, активні заходи, активна участь, сугестивна функція. Зокрема, середовище формує певні рамки комунікативної поведінки міжнародників акторів, воно детермінує ті комунікаційні стратегії, які є ефективними залежно від конкретно визначених цільових аудиторій, а також рівня цифровізації соціальної системи. Поза це, норми дипломатичного протоколу суттєво різняться від репрезентації подій у соціальних мережах. Крім того, середовище активно впливає на динаміку перемінних показників у функціях, тобто визначають причинно-наслідковий зв'язок їхньої динаміки. Наприклад, кризова ситуація актуалізує мобілізаційну і конфліктно-регулювальну функції

міжнародних комунікацій. Також середовище чинить вплив на результативність процесу. Припустимо, атмосфера довіри та взаємної поваги сприяє ефективності переговорного процесу, а її відсутність, незалежно від глибини та наукової обґрунтованості комунікаційних стратегій — відсутності результату тощо. Приклад: особисте несприйняття президентів воюючих сторін. Є усі підстави стверджувати, що в політології увага до середовища комунікації є не менш важливою, аніж сам комунікаційний процес. Цьому є низка пояснень.

1. Контекстуальна обумовленість комунікації. Комунікація в міжнародних відносинах не існує сама по собі. Ті ж самі форми обміну інформацією або переговорів можуть мати абсолютно різне значення в умовах демократичного і авторитарного режимів, в мирний час або в умовах війни. Без врахування середовища аналіз комунікації перетворюється на абстрактний опис технічних каналів, відірваний суто теоретизований процес, який не має нічого спільного із практичною діяльністю.

2. Визначення домінуючих функцій. Саме середовище визначає пріоритети при виборі з усього арсеналу функцій тих, що будуть найбільш прийнятними у кожній конкретній ситуації політичної комунікації. За умови існування стабільного інституціонального середовища зазвичай перевага надається опертю на інтегративну і регулятивну функції на відміну від тих, що обираються в умовах кризи, загострення відносин, війни, в тому числі й гібридної. Подібне додатково підкреслює важливість тези, що абстрактний аналіз поза контексту аналізу середовища втрачає силу наукової аргументації є неповним, не всебічним, а відтак і науково не обґрунтованим.

3. Формування змісту. Комунікація — це не лише обмін повідомленнями, а й конструювання смислів. Ці смисли не виникають у вакуумі, а формуються у певному політичному, соціальному, економічному, культурному, технологічному середовищі. Так, наприклад, напередодні війни з Україною президент РФ опублікував статтю «Про історичну єдність росіян та українців», в якій за допомогою численних методів наукової фальсифікації на підставі псевдоісторичних та параноїдальних уявлень обґрунтовується, що український та

російський народ, начебто є одним народом, тобто артикулюється відсутність в українців власної національної ідентичності [142]. Статтю було викладено трьома мовами: російською, українською та англійською та викладено на сайті Кремля [141]. Через заборону відвідувань російських сайтів ми не можемо зробити пряме посилання на неї, водночас чимало сторонніх ресурсів дають змогу детально ознайомитись із її ключовими меседжами та тими наративами, якими Путін тривалий час готував: 1) *свій народ* проти війни в Україні; 2) *український народ* — як операцію по визволенню з-під ярма і возз'єднання із російським народом; 3) *західні держави*, обґрунтовуючи начебто, що йдеться про повернення власних земель та власного народу до одного лона великоросів.

На жаль нами не зафіксовано на той час достатньо ґрунтовних наукових досліджень (окрім наукового відгуку підготовленого лише українською мовою на 8 сторінок) [21], якими б було спростовано та проілюстровано наукові фальсифікації, фабрикації та інші маніпулятивні методи, які були застосовані, але головне — це комунікаційний посил, конструювання смислів не було ідентифіковано фазою підготовки до війни. Ті самі цільові аудиторії, на які розраховував В. Путін, не отримали української версії-відповіді на статтю В. Путіна, таким чином, як російська публіка, так і західні суспільства та політичні лідери, міжнародні актори опинилися у заздалегідь сформованому комунікаційному середовищі смислів російським режимом.

Зазначена публікація В. Путіна мала не стільки академічне, скільки політико-ідеологічне значення, а обмежена наукова рефлексія та інтелектуальна відповідь на неї значною мірою відображають недостатній вплив академічного й аналітичного середовища на формування та реалізацію зовнішньополітичних рішень і стратегій міжнародних комунікацій [253; 227]. Реакція Президента України В. Зеленського, яка набула іронічно-публіцистичного характеру, також не була інтегрована у системну комунікаційну стратегію держави та не супроводжувалася цілісним інформаційно-аналітичним контекстом [265]. У довгостроковій перспективі подібні форми публічної взаємодії можуть впливати на формування взаємних образів політичних лідерів і ускладнювати комунікаційні канали на найвищому

рівні. В умовах ескалації збройного протистояння та зростання політичної поляризації персоналізований вимір міжнародних комунікацій поступово поступається місцем інституційним і багатостороннім форматам взаємодії, що знижує ймовірність прямих лідерських переговорів і підвищує роль посередницьких механізмів. Окрім цього, В. Путін роками публічно відмовляв українцям в державності, в національній ідентичності в українській мові у власній історії тощо, прикладом у 2008 році сказав президенту США Джорджу Бушу-молодшому, що Україна «навіть не є країною»[259]. Але, незважаючи на це в українській зовнішній політиці на рівні міжнародних комунікацій дані заяви залишалися поза жорсткої відповіді а головне поза контекстом реальних дій, які б свідчили про серйозність ставлення до заяв Путіна щодо геноциду українців.

4. Розуміння можливостей, ризиків і обмежень. Середовище визначає, що є бажаним, а що – ризикованим, нелінійним нерівноважним або неприпустимим у міжнародній комунікації. Так, в умовах глобальної цифровізації відкриваються нові канали комунікації (соціальні мережі, кібердипломатія). Водночас зростає загроза дезінформації, маніпуляцій, фальсифікацій з боку штучного інтелекту, кібератак тощо.

5. Прогностичний потенціал. Аналіз середовища дозволяє багато в чому передбачити, як змінюються комунікаційні практики у міжнародних відносинах, яким чином відбуватиметься трансформація міжнародних систем під їхнім впливом. Тобто саме через середовище політологія отримує можливість стратегічних прогнозів, а не лише формального опису існуючого стану. Підсумовуючи сказане, можна зазначити, що важливість політологічного дослідження середовища функціонування міжнародних комунікацій детермінована низкою причин. У контексті даної галузі знань акцент на середовищі відводить від вузького розуміння міжнародних комунікацій як процесу обміну інформацією, а озброює дослідника методологічним розумінням явища цілком, формує можливості для виявлення функціональної залежності цього виду спілкування від середовища, адже саме від нього залежить, які функції домінуватимуть за того чи того випадку. Слід мати на увазі те, що середовище в контексті міжнародних

комунікацій є багаторівневим за своєю структурою. Найчастіше в цій структурі виділяють такі складові, як політична, безпекова, інформаційно-технологічна, культурно-цивілізаційна, економічна, цифрова. З метою системної репрезентації результатів аналізу структурних елементів досліджуваного об'єкта за особливістю реалізації функцій міжнародних комунікацій є сенс узагальнені матеріали представити у формі таблиці [Додаток 6].

Таким чином, середовище функціонування міжнародних комунікацій визначає те, що нами пропонується позначати терміном «баланс функцій». Від нього залежить, які функції актуалізуються, виходять на перший план, стають пріоритетними, а які стають другорядними. Функції міжнародних комунікацій неможливо розглядати як незмінні або універсальні. Вони проявляються залежно від політичного, безпекового, інформаційно-технологічного, культурно-цивілізаційного, економічного, цифрового контексту. Це перетворює міжнародні комунікації на динамічний механізм, який відображає специфіку світової системи у конкретний історичний момент. Подібне розуміння дозволяє виявити головні тенденції у розвитку комунікаційних практик і надає можливості прогнозувати їхню трансформацію в умовах змін глобального середовища. До цього йшлося про функції міжнародних комунікацій. Але важливо розуміти, що і саме середовище також має свої функції. Тому було б доречним провести порівняльний аналіз цих груп, а результати репрезентувати у формі таблиці [Додаток 7].

Порівняльний аналіз функцій міжнародних комунікацій і функцій середовища, в яких ці комунікації реалізуються, дозволяє стверджувати, що ці два аспекти тісно взаємопов'язані між собою, а також доповнюються одне одним. Походимо з того, що міжнародні комунікації не існують у вакуумі, а втілюються у певному політичному, соціокультурному, інформаційному середовищі. Функції середовища виступають в якості певного «мета-рівня» щодо функцій комунікацій. Так, інформаційна і координаційна функції міжнародних комунікацій є функціями контекстуалізації і регулювальними функціями середовища, які визначають рамки припустимості й інтерпретації інформації. Інтегративна і соціалізуюча функції комунікацій знаходять підтримку в інтегративній і легітимаційній функціях

середовища, що забезпечує спільний простір для норм і правил. Особливого значення набуває кореляція ідентифікаційної, легітимаційної і регуляторної функції міжнародних комунікацій із символічною, нормативною і регулювальними функціями середовища. Саме через такі взаємні зв'язки формуються усталені уявлення щодо приналежності, легітимності акторів і способах врегулювання міжнародних відносин. Прогностична й інноваційна функції міжнародних комунікацій тісно пов'язані із динамічною та генеруючою функціями середовища. Оскільки саме середовище схильне до постійної трансформації, воно потребує від міжнародних акторів адаптації, вироблення сценаріїв майбутнього, генерування нових форм взаємодії. Сугестивна та іміджева функції міжнародних комунікацій реалізуються через каналізуючу та селективну функції середовища, які визначають які канали та образи будуть затребувані та ефективні у глобальному інформаційному просторі. Таким чином, функції міжнародних комунікацій і функції середовища, в якому ці комунікації здійснюються, являють собою єдиний функціональний комплекс, де комунікації представляються через активні дії акторів, а середовище виступає структурною умовою, що задає рамки, форми і перспективи цих дій. Без врахування середовища неможливо адекватно інтерпретувати процеси міжнародної комунікації, а самі комунікації, своєю чергою, є одним з факторів постійної трансформації середовища. Адже саме аспект якісної трансформації є визначальним в рамках темпоральної політології, яка виступає одним із важливих методологічних підходів нашого дослідження. Неодноразова згадка про динамізм контурів середовища функціонування міжнародних комунікацій обумовлює необхідність дослідити комплекс тих детермінантів, які впливають на ці зміни. Одразу слід оговорити, що це питання є настільки обсяжним, що може стати темою окремої публікації. Разом з тим, в контексті досліджуваної проблеми варто принаймні означити основні позиції. У політології і теорії міжнародних комунікацій детермінанти зазвичай розглядають залежно від рівнів (від глобального до мікрорівня), або ж за сферами розповсюдження. З огляду на тематичну специфіку нашого дослідження є сенс обрати для аналізу другий варіант. Отже, внаслідок узагальнень наукової

літератури, а також практики реалізації міжнародних комунікацій до детермінант, що суттєво впливають на трансформацію середовища функціонування міжнародних комунікацій можна віднести такі процеси.

Глобальні детермінанти

1. Глобалізація і деглобалізація. За даному випадку набувають значення тенденції щодо відкритості, інтеграції, взаємного культурного і наукового обміну або, навпаки, до замикання міжнародних потоків інформації. Як зазначає С. Кость, «глобалізація – це процес, в ході протікання якого зростає взаємовплив і взаємозв'язок народів і держав, в результаті чого зростають функції комунікативної мережі, яка вривається в усі сфери життя» [64]. Звісно, на нинішньому етапі відбувається активне протистояння глобалістів і антиглобалістів. Кожна сторона має свою аргументацію на користь власної позиції. Проте в нашому контексті зазначені процеси розглядаються саме в аспекті детермінантів впливу на середовище міжнародних комунікацій.

2. Технологічний розвиток. Сьогодні, в епоху цифровізації, big data, розвитку нейромереж та штучного інтелекту, викликають подив чисельні історії з дипломатичної практики, коли, наприклад, послы і консули могли місяцями очікувати директив від керівництва своєї держави. Можливості синхронного дистанційного спілкування на далеких відстанях взагалі здавалися божевільною фантастикою. Тим не менш, завдяки інформаційно-комунікативним технологіям принципово змінилося середовище, а відтак і форми та методи міжнародної комунікації.

3. Глобальні кризи. В умовах загроз існування людства потреба у міжнародних комунікаціях значно зростає. Так, пандемія COVID-19 змусила відмовитися від традиційних контактів, міжнародних зустрічей у звичайному форматі і перейти на дистанційне спілкування. Не встигли прийти до тями після пандемії, як розпочалася війна на території України. Безумовно, ці події не могли не вплинути на трансформацію середовища міжнародних комунікацій. З одного боку, цей вид комунікацій суттєво інтенсифікувався, з іншого, – комунікація набула різко конфронтаційного, а інколи антагоністичного характеру. Окрім того,

нікуди не поділися енергетичні й екологічні кризи, які також впливають на міжнародні відносини.

4. *Зміни в системі міжнародного права і глобальних інститутів* (ООН, ВТО, НАТО, ЄС тощо). З'являються нові міжнародні конвенції, договори й угоди, що задають рамки припустимої поведінки держав і недержавних акторів у сфері комунікацій, наприклад, при захисті персональних даних, регулювання медіапростору, кліматичні зміни [202] тощо. З іншого боку, спостерігається криза довіри до існуючих інститутів, наприклад, до Ради безпеки ООН, оскільки неспроможність ряду глобальних інститутів оперативно і дієво реагувати на серйозні та реальні виклики спонукає до створення нових форматів співробітництва (альянси, коаліції), що веде до плюралізації комунікативного простору, а з іншого боку його суттєвої фрагментації. Також перебудова глобальних інститутів та їхніх політичних рішень задає рамки інформаційної легітимності, наприклад, чий нормативи вважаються загально визнаними, офіційними, а чий – маргінальними, маніпулятивними, фальсифікованими, пропагандистськими або дезінформаційними. Таким чином, правила і стандарти, а також інститути, які регулюють міжнародні відносини, формують контури і можливості для комунікації на глобальному рівні. Внаслідок цього саме динаміка міжнародно-правових норм та політичних інститутів багато в чому визначає легітимність, масштаби і характер міжнародної комунікації.

Політико-правові детермінанти.

1. *Вплив політичних режимів.* Політичний вид середовища міжнародних комунікацій багато в чому зумовлений типом політичного режиму, який задає характер інформаційної політики держави, ступінь відкритості до зовнішніх контактів, свободу циркуляції інформації, існування цифрового тоталітаризму та тотального контролю. Зазвичай у політології узвичаєно виділяти три основні політичні режими: демократичний, авторитарний і тоталітарний. Демократичні системи створюють умови для вільного обміну інформацією, розвитку багатосторонніх форм взаємодії, що сприяє довірі та усталеності каналів міжнародної комунікації. Авторитарні режими, навпаки, гальмують ці процеси,

намагаючись мінімізувати вплив зовнішніх джерел і контролювати уявлення про власний імідж. У тоталітарних державах комунікаційне середовище перетворюється на інструмент ідеології панівної політичної групи та пропаганди. Розуміння цих параметрів має ключове значення для аналізу міжнародних комунікаційних стратегій, прогнозування поведінки держав на світовій арені, а також для оцінки ефективності міждержавної взаємодії.

2. Регулювання цифрового середовища. Комунікаційні процеси потрапляють до нормативно-правового поля держав. З одного боку, завдяки такому регулюванню через лібералізацію, визнання спільних стандартів розширюються можливості транскордонного спілкування. З іншого боку, — ухвалюються різноманітні стратегії та закони про кібербезпеку, відбувається блокування окремих платформ, здійснюється контроль за даними, цифровим активами. Все це безпосередньо впливає на контури середовища функціонування міжнародних комунікацій.

3. Інформаційна політика держав. Окрім питань регулювання кібербезпеки, інформаційної безпеки у цьому напрямі починають переважати нові аспекти. Насамперед, актуалізується домінування операціонально-практичного підходу. На сучасному етапі рельєфно вирізняється тенденція, за якої держави, спираючись на стратегічні комунікації, формують власні наративи, транслюють вигідні образи, власний позитивний імідж і водночас дискредитують конкурентів. Це задає динаміку та ескалацію інформаційних конфліктів і посилює поляризацію глобального комунікаційного дискурсу. Таким чином, на відміну від міжнародно-правових норм та інститутів, які забезпечують рамки комунікації, інформаційна політика держав на сучасному етапі виявляється як активна практика застосування міжнародних комунікацій для просування стратегічних національних інтересів, боротьби за інтерпретацію подій і формування образу та іміджу держави у світовому просторі.

Геополітичні детермінанти.

1. Зміна балансу сил в міжнародних відносинах, корозія міжнародного порядку, заснованого на правилах. Свого часу розпад СРСР свого часу призвів до

того, що умовно біполярний світ перетворився на монополярний із домінуванням у світі США як наймогутнішої супердержави. Натепер після незначного історичного періоду ситуація кардинально змінилася через масштабування регіональних потуг та становлення міжнародних акторів. Намагання повернути колишній вплив на увесь світ Великої Британії, об'єднання європейських держав у ЄС, економічна міць Китаю поступово перетворюють політичну картину на багатополярну з орієнтацією на регіональні центри сили. Відповідно кожна з великих держав намагається просувати в інформаційному просторі власне бачення перспектив світової політики з визначенням в ньому передусім власного місця і створення дієвих механізмів реалізації в пріоритеті власних інтересів.

2. Мілітаризація міжнародної політики. Війна РФ проти України стала відправною точкою для реальної зміни акцентів у розстановці акцентів у міжнародній безпековій політиці. Активізувалися проблеми обороноспроможності держав, координації дій на випадок збройної агресії, взаємної допомоги партнерами, утворення альянсів або коаліцій. Безумовно, це трансформує міжнародні контакти на більш інтенсивні, а зміст міжнародної комунікації змінює в бік більшої раціональності та дієвості.

3. Перерозподіл кордонів, територіальні претензії. Починаючи з 2008 року — з часів анексії Росією частини території Грузії — Південної Осетії, а потім і 2014 року, з часів анексії українського Криму, тема перерозподілу територіальних кордонів перебуває у серйозному фокусі міжнародної комунікації. Насамперед, таким діям дається оцінка з міжнародно-правових позицій, обговорюються засоби дієвого та ефективного впливу на агресорів, розробляються превентивні заходи, аби подібна практика не набула масового характеру. Тож, даний аспект наочно демонструє, як поява нових тем може суттєво актуалізувати те, що до певного часу знаходилося на «периферії» середовища, не було, так би мовити, в активній фазі.

4. Міграційні процеси і пов'язані з ними трансформації ідентичностей. Переміщення великих груп людей у глобальному масштабі веде до інтенсифікації культурних контактів, зростання транскордонних мереж і формування багатомовних комунікативних просторів. Водночас міграція викликає

трансформацію ідентичностей, адже переселенці намагаються зберегти культурні коди країн походження. І якщо раніше в наукових розвідках та політичних прогнозах висувалася гіпотеза про те, що мігранти будуть поступово адаптуватися до нових спільнот, через що навіть твердили про породження феноменів гібридних комунікацій і транскультурних практик, то наразі політична практика довела інше. Мігранти на підлягають акультурації, їхній культурний код та національна ідентичність є первинними щодо громадянства. Мультикультуралізм став загрозою національній безпеці країн. І назагал це призводить до формування існування конфліктного потенціалу із представниками титульного етносу. Це зумовлює адекватно та чесно оцінювати провальну міграційну політику і будувати вже зараз коректні комунікації з метою унеможливлення поглиблення демографічної кризи, яка особливо знаходить свій вияв у країнах Європи через їхню радикальну мусульманізацію, що призводить до зростання ксенофобії. Ці зміни суттєво відбиваються на глобальному комунікаційному середовищі через появу нових форматів міжкультурного обміну, посилення ролі діаспор як не лише медіатора міжнародного діалогу, а й чинника та центрів дестабілізації, що керуються з-за кордону. Також варто наголосити і на зростання напруженості, пов'язаної з конкуренцією наративів, ксенофобією або надмірною політизацією міграційних процесів. В результаті на сучасному етапі розвитку глобальних політичних систем міграція виступає не лише як демографічне і соціальне явище, а й як чинник, що впливає на міжнародне комунікаційне середовище, структурує зміст і характер міжнародних комунікацій.

Економічні детермінанти.

1. Нерівномірність доступу до технологій. При порушенні питання щодо асиметрії середовища функціонування міжнародних комунікацій, насамперед, береться до уваги цифрова нерівність між країнами і регіонами. Зазвичай це відбувається через суттєві розбіжності в економічних показниках розвитку різних держав, рівнів доходу, наявності / відсутності відповідної цифрової інфраструктури. Тож одним з векторів розвитку, який дозволить подолати подібну

асиметрію, є зростання економічного благополуччя держав, вирівнювання у можливостях доступу до новітніх технологій.

2. Діяльність глобальних ринків і транснаціональних компаній. Натепер вони виступають в якості самостійних і потужних міжнародних акторів, які з-поміж інших формують правила і певною мірою регулюють потоки глобального інформаційного обміну. Слід враховувати, що на сучасному етапі транснаціональні корпорації контролюють ключові медіаплатформи, цифрові сервіси, космічні проєкти, супутниковий інтернет, канали розповсюдження інформації і тим самим напряду впливають на архітектуру міжнародних комунікацій. Зі свого боку, глобальні ринки диктують стандарти взаємодії і мову комунікації. Економічна конкуренція супроводжується просуванням брендів, корпоративних наративів, рекламних стратегій, які часто виявляються більш універсальними й ефективними, аніж політичні повідомлення. Не можна скидати з рахунків і того, що саме корпорації і фінансові структури задають динаміку інформаційного простору через інвестиції в технології, інновації та інфраструктуру, починаючи із супутникових систем до соціальних мереж. Таким чином, глобальні ринки і транснаціональні компанії визначають не тільки економічний фон, а й культурно-комунікативні виміри світової системи, виступаючи як творці нових смислів, стандартизатори комунікаційних практик і конкуренти держав за увагу і довіру глобальної аудиторії.

3. Фінансування міжнародних проєктів і медіа. Даний чинник є важливим, адже через нього визначаються тематичні пріоритети й усталеність різних акторів глобального діалогу. Грантові програми і фонди, які можуть бути державними, міждержавними, приватними, стимулюють розвиток дослідницьких, культурних і медійних практик, в тому числі у сфері міжнародних комунікацій. Інвестиційні фонди і венчурний капітал відіграють ключову роль у розвитку нових медіаплатформ, комунікаційних технологій, що формує інноваційний ландшафт глобального інформаційного простору. Фінансова підтримка медіаструктур (включаючи міжнародні корпорації мовлення, незалежні ЗМК, в тому числі нові медіа) визначає їхню усталеність, географічне розповсюдження, а також здатність

конкурувати за глобальну аудиторію. Водночас нерівномірність доступу до фінансування, складність конкурсних процедур, рейтингові показники породжують ще одну асиметрію поряд з цифровою нерівністю. Як правило, проекти глобальної Півночі мають значно більший ресурсний потенціал, ніж ініціативи держав глобального Півдня, що створює нерівність комунікаційних можливостей. Фінансування міжнародних проєктів і медіа виступає специфічним механізмом формування змістового наповнення та інституціональної структури значної частини міжнародних комунікацій.

Соціокультурні детермінанти.

1. Розвиток нових видів дипломатії. За спостереженнями І. Сухорольської, ідеї публічної дипломатії «набули поширення у США в часи Холодної війни, адже тодішні політики та державні діячі розуміли, що без змагання за серця і душі людей у всьому світі не виграти протистояння з ідеологічним противником» [182, с. 103]. Автор статті виділяє п'ять нових ознак публічної дипломатії, що з'явилися на початку 2020-их років і значно активніше стали проявлятися у 2022 році після повномасштабного вторгнення на територію України російських військ. До цих ознак вона відносить: відкритість і демократичність, відхід від поверховості; зростання ролі цінностей; перетворення на рівну гру між учасниками; динамічність і непрогнозованість [182, с. 103]. Перелічені ознаки повною мірою корелюються із тими, що характеризують динаміку змін середовища функціонування міжнародних комунікацій. Дещо глибше питання публічної дипломатії розглядає М. Трофименко, який відзначає на необхідність запровадження поняття «суб'єктів особливої довіри», обґрунтовуючи це тим, що: «Непрямий характер впливу публічної дипломатії, «м'яка сила», переважання інструментів підштовхування, прихованої пропаганди об'єктивно призводять до необхідності розмежування суб'єктів публічної дипломатії до рівня окремих особистостей, здатних при цьому спричиняти непропорційно високий дипломатичний і зовнішньополітичний вплив» [186, с. 9]. Окрім публічної дипломатії, сферу традиційної міжнародної діяльності збагачують такі новітні види, як: цифрова дипломатія (digital diplomacy); культурна дипломатія (cultural diplomacy); наукова дипломатія (science diplomacy)

та ін. Становлення й розповсюдження зазначених видів дипломатії стає можливим завдяки міжнародному туризму, освітньо-науковим проектам і програмам, появи цифрових спільнот. Безумовно, усе це не може не впливати на характеристики середовища функціонування міжнародних комунікацій.

2. Цивілізаційні розбіжності і культурні коди як моделі сприйняття інформації. Ефективність комунікації, не тільки міжперсональної, а й міжнародної, багато в чому залежить від врахування таких особливостей іншої сторони, як ментальність, система цінностей, релігія, віросповідання, національний культурно-історичний контекст, домінуючі символічні та семіотичні системи. Саме вони детермінують як сприймається й інтерпретується інформація у різних спільнотах. Для одних аудиторій певне послання може бути переконливим і легітимним, для інших — неприйнятним. Отже, культурні коди створюють своєрідні фільтри сприйняття, що робить міжнародну комунікацію багатогранною. Відтак вона може стати як площадкою для діалогу і взаєморозуміння, так і джерелом конфліктів інтерпретацій.

3. Зміни ціннісних орієнтацій та уподобань молоді. Нове покоління не уявляє свого життя без гаджетів і цифрових технологій в цілому. Звісно, що саме ця вікова група є надзвичайно впливовою щодо динаміки змін, в тому числі в медіасередовищі. Характерні для даного сегменту специфічні явища, як-от: візуалізація інформації, створення й розповсюдження мемів, культура стислих гібридних повідомлень, в яких тексти комбінуються із зображеннями або відео, врешті-решт — широке застосування удосконалених електронних перекладачів із однією мови на іншу, не можуть не впливати на трансформацію середовища міжнародної комунікації. Крім того, слід враховувати, що саме на цю демографічну групу, яка охоплює студентство, розраховані програми міжнародного обміну, дія принципу академічної мобільності. Багато хто з них бере участь у діяльності міжнародних волонтерських організацій. Оскільки ці аспекти достатньо деталізовано описані в окремих публікаціях [215], обмежимося лише їхньою згадкою.

Технологіко-комунікаційні детермінанти.

1. Масове розповсюдження техніки, оснащеної новітніми програмами.

Технічний прогрес створив умови для озброєння людей новітніми засобами зв'язку, оснащеними надзвичайно різноманітними програмами та програмним забезпеченням. Навіть в арсеналі однієї людини, окрім смартфона, може бути планшет, ноутбук, смарт-телевізори і взагалі системи смарт-хаус тощо. Усе це відкриває не бачені до цього можливості міжнародних контактів, а відтак — формує відповідне середовище міжнародних комунікацій. Воно вбирає в себе соціальні мережі і платформи (X, Meta, TikTok та інші) як нові «арени» міжнародних комунікацій. Завдяки ним відбувається таке явище, як формування глобальних цифрових спільнот, що проявляється через онлайн-активізм, транснаціональні рухи, міжнародні челенджі тощо.

2. Кіберзагрози та кібербезпека. Розвиток цифрових технологій є дихотомічним явищем, оскільки має не лише позитивний вплив на суспільні процеси, а й несе із собою низку викликів. Новітні засоби комунікації стають знаряддям для інформаційних та гібридних війн, порушення режиму таємності та конфіденційності спілкування. Своєю чергою, усе перелічене також залишає відбиток на специфіці середовища міжнародних комунікацій. Особливе місце серед новітніх загроз посідає неконтрольований розвиток генеративних нейромереж (штучного інтелекту), що потребує окремих глибоких передусім безпекових досліджень. Таким чином, розглянуті детермінанти дозволяють дійти висновку про те, що у сукупності ці групи факторів формують динамічне і постійно змінюване середовище міжнародних комунікацій, де жодна з детермінант не діє ізольовано. Наприклад, технологічні зміни посилюють політичні, глобальні кризи, активізують культурні зсуви, а нові цінності трансформують правові й економічні механізми. Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, слід зазначити, що на підставі критичного аналізу лексикографічних та окремих наукових джерел було виявлено недостатньо релевантне визначення ключових понять теми. Внаслідок цього до наукового обігу запропоновано ввести авторські дефініції понять «міжнародні комунікації» і «середовище функціонування міжнародних комунікацій». Встановлено, що за своєю суттю вони є складним, багат шаровим, динамічно

змінюваним комплексом, в межах якого формуються і циркулюють міждержавні й міжкультурні інформаційні потоки. Середовище охоплює політичні, економічні, технологічні, правові, культурні, безпекові параметри, які не тільки визначають зміст комунікаційних процесів, а й задають їм певні рамки й обмеження. Продемонстровано, що в умовах глобалізації дане середовище стає все більш взаємопов'язаним, що підсилює взаємну залежність усіх учасників комунікаційного процесу, підвищує значення дотримання узгоджених норм і стандартів.

Застосування функціонального підходу дозволило виявити «подвійну рамку» функцій, де перша група представлена функціями міжнародної комунікації, а друга – «мета-функціями» самого середовища. Встановлена кореляція цих функцій, що відкриває широкі можливості для подальшої аналітичної діяльності. Сучасне середовище міжнародних комунікацій характеризується високою турбулентністю, а відтак – і динамікою змін. Усе це викликано низкою детермінантів, зокрема, зміною політичної обстановки внаслідок нової розстановки сил у світі, геополітичною трансформацією міжнародного порядку, надшвидкими технологічними змінами, упровадженням штучного інтелекту до цифрової сфери, а також зростанням впливу недержавних акторів: міжнародних корпорацій, медіахолдингів, неурядових організацій і мережевих спільнот.

Усе це приводить до формування багаторівневої системи, в якій традиційні державні канали взаємодіють з новими цифровими платформами, підсилюються завдяки новим видам дипломатії: публічної, цифрової та наукової. Відтак створюються умови для співіснування у середовищі міжнародних комунікацій інституціональних і неформальних механізмів втілення державної політики, її адаптації до сучасних вимог. Сповідуючи авторський підхід щодо аналізу МК в контексті не лише глобальних трансформацій, а передусім в контексті неопарадигми національної безпеки України, визначимо коло найбільш актуальних загроз міжнародним комунікаціям, які формуються та існують у комунікаційному середовищі, але чинять відчутний вплив на ефективну та успішну реалізацію і міжнародних комунікацій

На важливість системного розуміння багатоаспектності МК нами вказувалось при аналізові поняття та змісту сучасних міжнародних комунікацій, зокрема акцентувалось на багатоаспектності цього явища, а також його проявах у таких сферах, як: політична, цифрова, економічна, соціо-культурна, інформаційна, воєнна, безпекова, екологічна, науково-технологічна, розвідувальна. Тож, зберігаючи логіку дослідження, дотримуючись авторського бачення системності та багатоаспектності МК, викладемо ключові положення авторського бачення природи та проявів загроз міжнародним комунікаціям на сучасному етапі з урахуванням неопарадигми національної безпеки.

Відзначимо, що в контексті сучасних міжнародних трансформацій наукові дослідження ще й досі перебувають в полоні метафізичних уявлень про лінійні та рівноважні міжнародні відносини позбавлені конфліктів та війн. Останні ж сприймаються як окремим винятком, а безпосередня концепція «жорсткої сили» набувала суто теоретичного концепту, цікавого лише в якості елемента в еволюції теорії «розумної сили». Однак із цього приводу дуже влучно висловився український вчений Г. Перепелиця, відзначаючи: «Українсько-російська війна як феномен 21 століття, який руйнує неоліберальні ідеї про втрату значення жорсткої сили та твердження, що такі явища, як війна, не належать до сучасних міжнародних відносин... Україна є випробувальним майданчиком для перевірки правдивості неореалістичних концепцій і прогнозування нових концептуальних моделей побудови регіональної та глобальної системи безпеки» [251, с. 10].

Президент України у своєму виступі 22 грудня 2022 року перед Конгресом США також прямо визнав війну сучасним елементом міжнародних відносин, а також наголосив на необхідності перемоги України, відзначивши: «Американський народ використає всю свою праведну потугу в ім'я досягнення цілковитої перемоги». Переможе й український народ. Абсолютно. Я знаю, що все залежить від нас. Від Збройних Сил України! Але як багато залежить від світу! Як багато у світі залежить від вас!... Цей прапор символізує те, що ми переможемо в цій війні. Ми стоїмо, ми боремось і ми виграємо. Бо ми – разом. Україна, Америка й увесь вільний світ» [20].

Тож констатуємо: нинішня структура МК зумовлена складністю як самого комунікативного середовища і комунікаційних технологій, так і поєднанням глобальних викликів, які є наслідком неконтрольованої трансформації міжнародного порядку переведення світу до стану нерівноважності, зламу традиційних уявлень про війну та мир, шаленого тиску цифрового середовища, передусім генеративного штучного інтелекту як на управління зброєю, так і на формування керованих інформаційних потоків для формування запланованого сприйняття та ставлення до тих чи тих подій.

Тимчасова окупація частини територій України, геноцидна війна і масштабування політики расизму, невиконання рішень Міжнародного Кримінального Суду, геноцид окремих народів, безвідповідальне порушення норм міжнародного права, ігнорування статуту ООН політичними лідерами окремих країн, навмисно інспірований голод і демографічна криза, існуючі системні проблеми у сфері науки та освіти, культури, економічна нестабільність, кліматичні зміни і відсутність єдиної комунікаційної стратегії — усе це впливає на середовище функціонування МК і обумовлює темпи та масштаби, якість розвитку українського суспільства. Наразі звернення нами до питань загроз міжнародним комунікаціям має неабияке значення: потреба і збереженні державності, формування стратегії розвитку та відновлення, формування привабливих інвестиційних умов, формування безпечних екосистем, перехід до побудови високотехнологічного суспільства — все це впливає та визначає зміст міжнародних комунікаційних стратегій. Однак їхній реалізації можуть суттєво завадити спрощений підхід до загроз та викликів, їхнє ототожнення із загрозами національній безпеці і поверхове ставлення до специфіки міжнародних комунікацій як окремого напрямку державної політики у зовнішній сфері.

Для ефективною як протидії, так і проактивної політики постає потреба у формуванні проактивної комунікаційної стратегії, про що йтиметься в заключному розділі дисертації. Однак її зміст має чітко враховувати специфічні, тобто притаманні безпосередньо комунікаційній сфері, загрози. Особлива роль належать науковому забезпеченню реалізації даних процесів, коректної інтеграції наукових

досліджень із практичними інноваціями, розвитком технологій штучного інтелекту та цифровізації комунікацій та відповідної інфраструктури. Сутність гібридних загроз полягає в їхньому комбінованому впливі на міжнародні комунікації таким чином, щоб сформувати механізми унеможливлення досягнення ними початкової мети, або мінімізувати досягнення кожного окремого завдання, що в суму зробить неможливим реалізації загальної стратегії. Також варто говорити і про таке завдання, як спотворення початкової місії, діяти всупереч власних інтересів. Адже, наприклад, якщо завдання інформаційно-психологічних операцій в рамках реалізації державної політики стратегічних комунікацій є знищення соціальної системи, стертя її національної ідентичності, переформатування цивілізаційного виміру, переписування історії та манкуртизації населення, то за таких умов здійснення шпіонажу, вчинення дезінформаційних кампаній, ведення деструктивної пропаганди, носять додаткове значення.

У рамках гібридних загроз чиниться вплив одночасно і на світогляд супротивника і на його інфраструктуру і на економічну систему і на фізичну цілісність (інституційну стійкість). Так, наприклад РФ чинить гібридний вплив на систему міжнародної безпеки: 1) агресивна війна проти України поєднана із залякуванням тих держав, які можуть здійснити допомогу Україні, конкретним залякуванням конкретних осіб, передусім керівників оборонної промисловості країн-членів НАТО (загроза вбивством голові Rheinmetall Арміна Паппергера в Німеччині [152], підриви складів зі зброєю для України у Врбетіце, Чехія [97]; вибухи та диверсії щодо об'єктів оборонної промисловості в Болгарії [190], запуск дронів над територіями країн НАТО); 2) паралельно відбувається дискредитація міжнародних безпекових інституцій, усієї міжнародної інституційної системи, нівелювання норм міжнародного права, підрив європейської єдності, в тому числі через агентів впливу Орбана та Фіцо; 3) фізично знищуються підводні кабелі, що забезпечують телекомунікаційний зв'язок європейських держав, здійснюються диверсії на військових та інфраструктурних об'єктах країн, що здійснюють допомогу Україні у війни проти РФ.

Тож бачимо, що РФ становить системну загрозу усьому прогресивному людству, цивілізованому світу, руйнує міжнародний порядок, заснований на правилах, запроваджує мілітаризацію комунікаційного дискурсу, підриваючи засадничі принципи міжнародного права, політичний режим даної держави продовжує загарбницьку війни, тортури, вбивства, викрадення дійте, і в цілому чітко демонструє нездатність світової системи безпеки до реальної протидії злочинному режиму В. Путіна. За даного випадку констатуємо і про відповідні напрями міжнародних комунікацій: якщо з боку РФ чітко простежується агресивна, нахабна та зухвала риторика, домінування імперативної та категоричної лексики, то з боку європейських країн та попередньої адміністрації Президента США Дж. Байдена — боягузлива, легкодуш та малодушна, невизначена лексика та риторика, яка унаочнила прояви стратегічної невизначеності Європи та США щодо подальшого російського питання: бути чи не бути РФ.

За таких умов Україна змушена проводити жорстку міжнародну політику та реалізовувати жорсткі комунікаційні стратегії, навіть якщо це не до вподоби нашим союзникам. Адже суб'єктність держави реалізується та стверджується рішучими діями щодо відстоювання власних національних інтересів [70]. Зокрема в рамках комунікаційного дизайну варто актуалізувати питання щодо зміст державного суверенітету України та його єдиного розуміння не лише українськими лідерами та народом України, а й лідерами світової центрів сили, регіональних потуг та міжнародних акторів. Завдання МК за даного випадку стабілізувати зсередини країн-союзників їхнє бачення та позицію стосовно безумовно підтримки України та безальтернативного покарання політичного режиму РФ. Хто і на яких умовах контролює Національне антикорупційне бюро України, Національний банк України, судову зокрема й антикорупційну систему, а також очолює або входить до наглядових / спостережних рад державних підприємств / корпорацій, що мають стратегічне значення — це ті питання, які також перебувають у фокусі уваги комунікаційного дизайну. Адже в рамках реалізації комунікаційної політики маємо чітко розуміти, хто і на яких позиціях і з якою метою просуває певні наративи та меседжі щодо України в міжнародному публічному просторі.

В числі загроз гібридного характеру, які впливають на реалізацію МК, дослідники виділяють: гібридні війни [100]; позитивну і негативну міграцію [14]; соціальна інженерія [12]; інформаційно-психологічні операції. На останніх зупинимось дещо детальніше. Зокрема, однією з гібридних загроз є інформаційно-психологічні операції. Їхньої метою є «досягнення впливу на дії та ставлення цільової групи без застосування сили за допомогою психологічного впливу для зміни ідеологічних і психологічних структур їхньої свідомості й підсвідомості, трансформації емоційних станів, стимулювання певних типів поведінки... для міжнародних відносин найбільш характерними є застосування латентного, цілеспрямованого, опосередкованого пропагандистського впливу» [45, с. 70].

Відтак, зважаючи на активні заходи, що їх проводить супротивник щодо нашої держави, маємо чітко розуміти, що за сучасних умов міжнародні комунікації можуть виступати і як засобом ведення інформаційно-психологічних операцій (далі —ІПСО), так і бути об'єктом проведення щодо них ІПСО. В цьому контексті та інтерпретації розгляд МК стає актуальним, оскільки враховує не лише зміст та структуру, що безпосередньо описують МК, а й те середовище в якому вони розвиваються та трансформуються під впливом чинників різного характеру, включаючи і загрози, зокрема інформаційно-психологічні операції.

Основними сучасними каналами реалізації загроз для МК виступають соціальні мережі [65], які виконують наступні функції в контексті актуалізації загроз:

- 1) як джерело новин;
- 2) як платформа для поширення знань, роздумів та прогнозів лідерів думок, експертів, селебрітіс: використання ірраціональних стратегій навіювання, емоційного та психологічного тиску та психічного зараження, використання стереотипів, методів значущості самореалізації і патріотизму, використання національної символіки; вживання множини і розподіл на своїх і чужих (Сили Добра — імперія / вісь зла); стимулювання самоідентифікації об'єкта як активного, пасіонарного члена міжнародної спільноти; персональний брендінг через мотиви любові, значущості та самореалізації, гордості та патріотизму, страху та свободи,

належності до певної ментальної або цивілізаційної групи; використання певних семантико-стилістичних засобів впливу, на кшталт подання на рівні роздумів про майбутній всесвітній розвиток, ірраціональні технології афектного впливу, поєднані із елементами сугестії, слова-стимули, заклики до дій через конотацію;

3) як платформа для об'єднання дій міжнародних акторів — приклад «Коаліція охочих», Рамштайн. Відповідно формування таких коаліцій супроводжується не лише власними комунікаційними стратегіями а й формує умов для загроза цим стратегіям і відповідно проектам в цілому. У згаданому аспекті корисним можуть бути дослідження стосовно соціальної інженерії і також індоктринація чужих проектів комунікаційного інжинірингу як продуктів нового формату комунікаційних відносин, обумовлених цифровізацію міжнародних відносин та запровадженням генеративних нейронних мереж (штучного інтелекту). У плані наукової дискусії можемо запропонувати, екстраполюючи думки І. Бондаренко, гіпотезу про необхідність запровадження комунікаційної інженерії як система політичних трансформацій, інструментарієм якого виступають комунікаційні технології, в тому числі і цифрові [12; 4], складовими якого можуть стати: ефективність поєднання вузькогалузевої диференціації та системних комунікаційних технологій; спрямованість на конкуренцію в комунікаційному середовищі, розуміння іманентності загроз як складового його елемента; розуміння необхідності піднесення людського капіталу й підприємницького ресурсу, залучення прямих іноземних інвестицій та розвиток високотехнологічного виробництва на території України; орієнтацію на систему раціонального та адаптивного управління; скерованість на публічне просування будь-яких соціальних ініціатив засобами медіакомунікацій та через генеративний штучний інтелект і нейромережі.

В умовах глобальних трансформативних змін міжнародні комунікації стають залежними не лише від неопарадигми національної безпеки [71; 121], а й від міжнародної політики країн регіональних потуг та впливових міжнародних акторів, які, як показує практика, не здатні до критично точного запобігання війнам. За таких умов погоджуємося із позицію окремих дослідників, які визначають таку

загрозу як трансрегіоналізм [33, с. 785], «який виступає інструментом інституціоналізації та інтеграції регіонального співробітництва у сфері торгівлі, економіки, технологічної кооперації, руху людського та інтелектуального капіталу тощо» [129, с. 66]. За таких умов відбувається формування нового типу ідентичності, заснованого позадержавних і позанаціональних цифрових та світоглядних, прагматичних перевагах.

Досліджуючи важливі питання політики ідентичності, варто звертати увагу на фундаментальні дослідження Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України [98; 153; 198]. Зокрема в монографії «Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність», в контексті гуманітарної міждисциплінарності, поєднання історичних, філософських, політологічних, соціологічних і культурологічних методів пізнання, з позицій цивілізаційного, антропологічного та соціокультурного підходів розглядається феномен української цивілізаційної ідентичності, її витоки, становлення та сучасний стан. Фундаментальні положення цієї роботи дозволяють виявити специфіку цивілізаційної ідентичності незалежної України, а також з'ясувати роль її окремих складових – етнічної, релігійної, національної [106], громадянської та європейської ідентичності. Поза це, дослідження цих важливих складників на пряму пов'язано із впливом війни РФ проти України, відсутністю стратегії виграшу України, цифровізацією та глобалізацією сучасного світу, які також чинять вплив на ідентифікаційні процеси. Відтак в рамках дослідження завдань формування та реалізації міжнародної політики української національної ідентичності мають висвітлювати ефективні комунікаційні стратегії збереження української ідентичності в чужоземному середовищі, а також ролі біженців, лобістів, діаспор і цілком зарубіжного українства у формуванні цивілізаційної ідентичності. Саме тому вагомим пластом досліджень виступають роботи, в яких об'єктом виступає політика ідентичності [33; 51; 149; 165; 205], політична ідентичність [88; 120], політика історичної пам'яті [127], розглядаються різноманітні процеси: мегарегіоналізм, трансрегіоналізм, етносепаратизм, інтеррегіоналізм, альтерглобалізм [144]. Вони кожен на своєму рівні по-різному впливають як на

державну політику, так і визначають напрями міжнародних комунікацій. Так, прикладом, напрями комунікаційної протидії етнічній індіферентності або міжнародній політичній маргіналізації різняться по суті від напрямів просування етнічних інтересів або глобального лідерства на міжнародній арені.

Важливим механізмом для розроблення коректної та релевантної стратегії міжнародних комунікацій, а також вироблення її ключових компонентів, виступає державна політика національної ідентичності. Аналіз трансформацій політичної мови, її змістових характеристик та функціональних завдань, зумовлених змінами у сучасному політичному ландшафті, дає підстави стверджувати, що як риторика правлячих еліт, так і міжнародні комунікації загалом відображають реакцію владних груп на трансформацію соціального устрою та зміну конфігурації світопорядку. Ослаблення ролі міжнародних інституцій, а також необхідність підвищення ефективності їхніх комунікаційних механізмів, зокрема через використання самітів як інструментів стратегічної комунікації [112], що підтверджується, зокрема, заявами Генерального секретаря ООН про те, що «доповіді ООН ніхто не читає» [248], переосмислення світоглядних орієнтирів окремих громадян і лідерів громадської думки, зокрема в межах цифрового простору, формують нові механізми впливу на суспільну свідомість, які нерідко набувають маніпулятивного характеру та спрямовуються на корекцію ціннісних установок відповідно до інтересів правлячих угруповань. У цьому контексті особливого значення набуває формування національної та громадянської ідентичності, адже існування та процвітання України неможливе без загального усвідомлення громадянами своєї належності до української політичної нації. Відчуття такої належності як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, історичною пам'яттю, що формується під впливом історичних наративів та інтерпретацій минулого [254], та національними цінностями, зокрема українською мовою і народними традиціями, безпосередньо позначається на житті кожної людини [179], що підтверджує визначальну роль комунікаційних моделей у процесах формування та утвердження національної ідентичності [113].

Посилення мілітарного виміру міжнародних відносин і політичного дискурсу зумовило низку суттєвих змін, зокрема радикалізацію політичної риторики, розширення публічного вжитку агресивно маркованої лексики, використання виразних невербальних символів, що підкреслюють рішучість і готовність до практичних дій, які не завжди узгоджуються з нормами та принципами міжнародного права. Сучасна політична мова характеризується активним використанням експресивно забарвлених і конотативно маркованих мовних засобів, у зв'язку з чим звужене трактування політичного дискурсу виключно як мовлення політичних акторів втрачає свою аналітичну релевантність. На перший план поступово виходять сугестивна, маніпулятивна, інтерпретаційна та тлумачна функції, тоді як інформаційна й оціночна дедалі більше відходять на периферію комунікативних процесів. Співвідношення зазначених функцій слугує своєрідним індикатором рівня інтелектуалізації міжнародних комунікацій, а також здатності політичних еліт адаптувати глобальні тенденції до власних стратегічних інтересів, а не пасивно підлаштовуватися під уже сформовані моделі розвитку. Особливої актуальності це набуває в умовах повсюдного використання технологій генеративних нейромереж, які в публічному дискурсі позначаються узагальненим терміном «штучний інтелект».

У таких умовах позамовні чинники — інституційні, технологічні, соціально-психологічні та культурні — перетворюються на важливий об'єкт наукового аналізу, визначаючи специфіку функціонування політичного дискурсу та особливості його впливу на міжнародні комунікації. Антропоцентричний і діалогічний виміри комунікаційних процесів дедалі частіше поступаються прагматичним та інструментальним підходам.

У цьому контексті доцільним видається використання поняття «пожадливоцентричність» міжнародних комунікацій як характеристики такого типу міжнародних відносин і відповідних комунікаційних стратегій, за яких домінує прагнення до агресивного нав'язування власних інтересів із залученням усього спектра політичних інструментів — від інформаційного тиску та санкційної політики до військових погроз, анексії, індоктринації та інших форм примусу.

Подібна логіка дії часто реалізується всупереч інтересам інших міжнародних акторів, а також принципам і нормам міжнародного права.

Масштабування міжнародних комунікацій належить не лише до позитивних сторін, а й може становити певні загрози. Так зване «міжнародне громадянське суспільство», яке оспівувалося в багатьох як медійних проєктах, так і тривалий час просувалося через лобістські структури, грантові програми та окремих політиків виявилось не здатним протистояти ані кліматичним змінам, ані тарифним та санкційним війнам, ані збройній агресії, ані наркаторгівлі, ані міжнародному тероризму тощо. Контекст міжнародної та культурної дипломатії та міжнародних відносин ускладнився не лише через мілітаризацію міжнародних відносин, а й через появу нових і слабкерованих недержавних акторів, транснаціональних корпорацій, техноолігархів та медіамагнатів тощо, які переслідують власні цілі, котрі не лише не синхронізовані, а й іноді виступають всупереч із зальними цілями стало розвитку, засадами глобального світового порядку.

Небезпека належності ключової цифрової інфраструктури не національним і не державним корпораціям та приватним особам або транснаціональним корпораціям. Недержавні міжнародні актори фактично використовуючи цифрову монополія починають змінювати світову економіку, намагаючись встановити цифрову диктатуру спрямовують інформаційні компанії проти фіатних грошей з метою їхньої дискредитації і подальшої монополізації кредитно-фінансової системи та переведення її на блок-чейн.

Такі загрози та міжнародні злочини або злочини міжнародного характеру, як: міжнародний тероризм, наркаторгівля, нелегальна міграція, фінансування тероризму, відмивання коштів здобутих злочинним шляхом, фінансування посягань на конституційний лад інших країн — усі вони нині неможливо поза контекстом міжнародних комунікацій. Тож за умови їхнього подальшого неконтрольованого розвитку вони можуть перетворити світ на непрогнозоване співіснування різних аксіологічних, технологічних та в цілому антагоністичних систем. А це, врешті-решт, із високої долею імовірності, може призвести до глобальної та екзистенційної війни всіх проти всіх, про яку свого часу писав Томас

Гоббс. Констатуємо, що сучасні МК істотно змінюють природу безпекової політики і безпосередньо силових заходів та інформаційних компаній, формують стратегічні комунікації в бік керованості недержавними міжнародними акторами, які можуть діяти всупереч національним інтересам.

Соціальний зріз МК виявляється у тісній взаємодії неурядових організацій між собою поза контекстом офіційної дипломатії, вони більше не визначені суто територіальним чинником. Більше того в рамках політичного зрізу, МК надають важелі впливу меншинам, кидаючи виклик національним урядам і сталим консервативним політикам. Результатом цього є прихід до влади в багатьох європейських краях колишніх мігрантів і представників етнічних / релігійних на той час меншин. Фактично приналежність до певної соціальної групи, ідентифікація себе із нею сьогодні визначається безпосередньо комунікаційним чинником, перебуванням у спільному комунікаційному середовищі, спілкуванні на одній соціально-мережевій платформі. Відтак, розуміючи природу міжнародних комунікацій, можливо коректно прогнозувати і ті загрози, які можуть впливати на її реалізацію. Адже якщо раніше засоби комунікації розповсюджували «ідеї раціонального соціального порядку, індивідуалізму, прогресивного капіталізму в колоніях, стимулювавши цим знищення ментальних кордонів» [13, с. 135], то зараз новітні засоби комунікації і міжнародні комунікації загалом характеризуються не стільки зростанням середнього класу [260], скільки зростанням радикалізму, екстремізму та аномії.

Використання нейромереж стало останніми роками чи не найголовнішою проблемою для інтелектуального розвитку людства. Повсюдна цифровізація контенту, нав'язування медіахолдінгами послуг штучного інтелекту, маніпулятивні переконання у зручності та швидкості його використання насправді криють чимало передусім стратегічних ризиків. Підроблення цифрових даних наразі стає очевидною загрозою як для МК, так і для усієї світової спільноти. Внаслідок неконтрольованого розвитку нейромереж вбачається виділити принаймні ті напрями, в яких подальше їхнє масштабування може бути інтерпретовано як загроза:

1. Дезінформація — за сучасних умов значна доля інформації добувається не через агентурну розвідку і традиційні засоби дипломатії, а з використанням OSINT-розвідки та нейромереж. За умови дальшої цифровізації та діджиталізації, впровадження штучного інтелекту, оцифрування державних реєстрів та баз державних даних, формується доволі значний ризик підроблення та спотворення нейромережами інформації. Це може потягнути за собою отримання недостовірної інформації про політичну ситуацію, неправильну оцінку стратегічного потенціалу політичного партнера, неточні прогнози щодо поведінки лідерів і відповідно призведе до формулювання некоректної і нерелевантної і врешті-решт хибної комунікаційної політики. Таким чином, дезінформація стане продуктом нейромереж і вона також буде масштабуватися і трансформуватися і згодом може витіснити правдиву та достовірну інформацію. Водночас, зважаючи на те, що перевірка на достовірність знов ж таки відбуватиметься із використанням нейромереж, то вихід «самих на себе», тобто звинувачення нейромережі себе самої у тому, що вона навмисно спотворили і масштабувала дезінформацію є неможливим апріорі. Нами, на практиці проводилися дослідження, коли давалися короткі уривки текстів на оцінку нейромережі. Кожного разу, якщо завантажувати тексти в різні вікна оцінка була різною. Це є яскравим свідченням того, що за однакових істотних початкових умов, оцінка фактам дається різна. Так само наведемо приклад висловлювань віцепрезидента США Дж. Д. Венса у 2025 році, який зазначив, що ознайомився з історією українсько-російських відносин через поширення інформації у форматі коротких відео (Reels) у соціальних мережах і на цій підставі сформував власне бачення причин війни.

Тож прогнозуємо: за певних умов нейромережі можуть стати найголовнішим продуцентом дезінформації. Більше того, намічені нами прогнози мають солідний підтекст для того, аби справдитися: станом на вересень 2025 року, переважна більшість контенту вже генерується чат-ботами, тобто інтернет поступово перетворюється на простір розвитку нейромереж, цифровий комунікаційний цвинтар, де контент створюється, виробляється, генерується, збирається, одержується, змінюється, оцінюється, поширюється, використовується,

зберігається, споживається, охороняється і захищається — не людьми. Тобто люди як вид (*homo sapiens*) опиняються поза контентом і поза власної історії, яку в найближчому майбутньому будуть в змозі переписати нейромережі, створивши нову цифрову історію людству, що не матиме жодного стосунку до реальності, і власно до людини.

Небезпека цієї масштабної дезінформаційної політики полягатиме у тому, що вона буде реалізовуватися за допомогою різноманітного комунікаційного інструментарію і впливатиме у непрогнозованому людиною напрямі на різні сфери життєдіяльності.

2. Впровадження дівфейків у комунікаційне середовище — є одним із проявів самодіяльності нейромереж і полягає у генеруванні нейромережею синтетичного, тобто штучно створеного контенту. Фактично суб'єктом фейквізації все впевненіше стають мережі, перетворюючись на фабрику фейків за допомогою яких можна скомпрометувати будь-які уряди, неурядові організації, конкретних політичних лідерів чи їх програми, впливати на електорат і врешті-решт на вибори. Наразі дівфейки використовуються в ІІСО, страткомі, вони органічно вплетені в гібридні загрози і стають невід'ємною частиною ведення війни. Наразі здебільшого інструменти, які можуть встановлювати та ідентифікувати, а потім і запобігати дівфейкам, здебільшого спрямовані на перевірку зображень, відео та аудіо. Водночас стосовно цифрового контенту, що формується як письмова інформація, базах даних тощо це поки не набуло розповсюдження, через що дівфейки залишаються серйозною загрозою для міжнародних комунікацій, оскільки порушують принципи повноти та достовірності інформації, правомірності поширення інформації, яка має не людське походження щодо її змісту та авторства.

3. Підриє довіри до аналітичних досліджень: для формування засад зовнішньої політики почасти використовують напрацювання потужних аналітичних спільнот (*think tank*), завдячуючи яким політичні лідери отримують неупереджену інформацію про ті чи інші події, а також прогнозні дані та сценарії їхнього імовірного розвитку. Однак, з урахуванням більшого застосування

нейромереж, валідність цих досліджень може бути поставлена під сумнів, оскільки їхня справжність та автентичність, оригінальність вже не є беззаперечними. Витрачати час на ретельну перевірку всієї інформації, що поступає політичним лідерам, не має можливості тож зараз доводиться покладатися на аналітичну добросовісність, порядність та професіоналізм аналітичних спільнот. Вони мають зберегти здатність людини самостійно аналізувати, досліджувати та прогнозувати настання найновіших тенденцій та викликів, а також будувати фактичні алгоритми впливу відповідно до національних інтересів через міжнародні комунікації. В даному аспекті це уможливить: запобігати спотворенню висхідної та базової інформації, яку покладено в основу формування різноманітних комунікаційних стратегій. Також це убезпечить політичних лідерів від послуговування фальсифікованими нейромережами даними і зосередитися на розвитку реального та ефективного міжнародного співробітництва. Це сприятиме зменшенню репутаційних ризиків від помилкових, фальсифікованих та хибних тверджень та суджень на міжнародному рівні. Зокрема, в рамках проведених за участі Громадської спілки «Бізнес за партнерство» заходів щодо енергоефективності, було визначено перспективні комунікаційні стратегії у сфері міжнародних відносин щодо підвищення енергоефективності в Україні [15], а в рамках проєкту «Сонячна варта громад» запропоновано реалізацію трьох комплексних комунікаційних напрямів [164]. Цікаво, що в практичному плані із використанням методу кейс стаді в першій монографії, присвяченій дослідження сучасної геостратегії КНР потужними українськими вченими було висунуто і науково обґрунтовану гіпотезу про те, що пропозиції щодо врегулювання конфлікту в Україні, підготовлені КНР, готувалися за допомогою ChatGPT [85, с. 288-317]. Так само, як країни намагаються з'ясувати, як захистити голоси та обличчя для боротьби з дівфейками та твори мистецтва для боротьби з порушенням авторських прав, нам потрібні знання та захист авторів в академічних публікаціях.

4. Цілеспрямоване створення нейромережами та генеративним штучним інтелектом штучного контенту. Так, за даними Офісу розвідки США, Росія створила найбільше в світі штучного контенту з метою прямого впливу

на президентські вибори в США і виграшу Дональда Трампа у 2025 році [238]. Як зазначає посадовець, «як і інші форми штучного інтелекту, генеративний ШІ навчається на основі минулих даних, як діяти. Використовуючи це навчання, він створює абсолютно новий контент: текст, зображення, комп'ютерний код, та відео, які, здається, були створені людьми» [232]. Небезпека від цієї загрози полягає у тому, що студенти замість опанування відповідними знаннями, навичками та компетенціями дедалі більше в процесі навчання послуговуються штучним інтелектом, здають відповідні роботи, есе, тим самим позбавляючи себе можливості до інтелектуального розвитку, а в перспективі — державу в контексті потенційних інтелектуальних можливостей щодо формування власної національно ідентичної державної комунікаційної політики і розроблення відповідних національно і державно орієнтованих комунікаційних стратегій. З іншого боку, небезпека від неконтрольованого застосування генеративного ШІ полягає і в тому, що ворожі держави, використовуючи конкурентні переваги в технологічному плані зможуть генерувати більше дезінформаційного контенту і тим самим знецінювати зовнішньополітичні зусилля держави, нейтралізувати позитивний та конструктивний вплив від міжнародних комунікацій. Однією із загроз МК також виступає промисловий шпіонаж.

Важливим елементом в контексті творення міжнародних комунікацій виступає розвідка і промисловий шпіонаж. На відміну від розповсюдженої думки добування розвідувальної інформації в сучасному світі займаються не лише відповідні розвідувальні органи, а й університети, дослідницькі інститути державні компанії. На прикладі промислового шпигунства КНР щодо інших країн Ніколас Ефтіміадес (Nicholas Eftimiades) [230] надає ґрунтовну характеристику протиправної діяльності окремих китайських організацій. Використання даних, викладених у цьому дослідженні стосовно предмета нашого дослідження дозволяє також виділити ті з них, які притаманні міжнародним комунікаціям і є релевантними на цьому етапі розвитку міжнародних відносин. На даному етапі центральною платформою комунікаційної діяльності зі встановлення первинного контакту виступають закриті телеграм канали, або соціальні мережі, на кшталт

WeChat або LinkedIn. Тема окремого шифрування і використання спеціального обладнання виходить за межі відкритих досліджень, то ми вивчаємо лише відкриті способи вербувальної діяльності, які можуть бути використані в процесі здійснення міжнародних комунікацій. Через соціальні мережі відбувається первинний контакт, який потім переростає в особисту зустріч з подальшим отриманням необхідних інструктивних вказівок щодо певної діяльності. Також можуть бути використані підставні так звані «аналітичні центри», або «відомі блогери». Їхнім завданням є встановлення первинного контакту із зацікавленою особою з метою подальшого в інформаційну компанію, що суперечить цілям міжнародних комунікацій країни. Окремим видом використання міжнародних комунікацій є так звана культурна та наукова дипломатія, коли під прикриттям чи то культурних чи наукових проєктів відбувається збір необхідних даних, встановлення контактів із заінтересованими особами з метою подальшого їх використання. Для визначення пріоритетних напрямів вербувальної діяльності в рамках реалізації міжнародних комунікацій потрібно детально вивчати стратегію розвитку тієї чи іншої країни, а також орієнтуватися у цивілізаційному вимірі, цілях сталого розвитку і пріоритетних національних інтересах. Так, наприклад, метою ініціативи Сі Цзіньпіна є реалізації стратегії «Один пояс, один шлях», в рамках якої стоїть мети поєднання шляхами сполучення найбільш пріоритетних промислових регіонів. Окрім цього метою КНР є домінування в цифровій сфері, яке форматується на два вектору державної і міжнародної політики: 1) розвиток власного кібернетичного та цифрового потенціалу; 2) унеможливлення конкуренції на світових ринках. З метою реалізації другого вектора, китайський уряд підвищує ціни на імпорт рідкоземельних мінералів, а також створює штучні умови для унеможливлення ввозу окремих із низ для стопінгу високотехнологічної промисловості інших країн. В цьому руслі в рамках міжнародних комунікацій здійснюються спроби пояснити політику КНР «захистом власного ринку», формування умов для чесної конкуренції тощо. Відтак, державна політика детермінує напрями міжнародних комунікацій зовнішньополітичних стратегій та інших комунікаційних стратегій. Таким чином у фокусі уваги: інформаційні

технології, напівпровідники, природні ресурси, високі технології, біофармацевтика, аерокосмічна та оборона галузі. Причому для кожного сектора застосовується свій комунікаційний інструментарій, але в рамках загальної стратегії міжнародних комунікацій. Варто підкреслити, що строкатість об'єктів впливу детермінує та визначає також адекватну їй палітру інструментарію, що застосовується в рамках МК для досягнення пріоритетних національних цілей. За даними розвідки США, більшість агентів, що працюють на КНР є етнічними вихідцями з КНР. Тож теорія плавильного котла, політичної коректності та лібералізму не створили достатньо умов для перетворення етнічності на другорядну ознаку порівняно із громадянством та аксіологічної шкалою, яка презюмуються для громадян США. Цікавим є і те, що суб'єктами або споживачами розвідувальної інформації дедалі частіше стають не лише держави, а безпосередньо міжнародні актори, що значно розширює розвідувальний потенціал МК. Адже при економічному шпіднажі ключовою мотивацією є бізнес-мотивація: звідси і форми МК: 1) проведення міжнародних симпозіумів; 2) розроблення стандартів на високі технології, внаслідок процесів стандартизації відбувається крадіжка високих технологій; 3) крадіжка контенту через кіберзлами; 4) замовлення вчинення кіберзлочинів та актів промислового шпіднажу анонімним кіберугрупованням і хактивістам. Водночас за умов незаконного експорту технологій головною метою виступають гроші. Тож метою МК за даного випадку буде пропаганда формування каналів руху коштів товарів та послуг, формування відповідних хабів, які сприятимуть реалізації поставленої мети.

Варто також відзначити, що напрям МК розповсюджується і на вплив зсередини держави через етнічних представників тієї чи іншої держави всередину державного апарату країни об'єкта впливу. Зокрема, за даними Ніколас Ефтіміадес [230] військовослужбовці ВМС США передавали Китаю відомості про переміщення флота та креслення обладнання, а в Нью-Йорку Лінда Сан (Linda Sun), яка працювала в апараті губернатора, просувала інтереси Пекіну, обмежуючи контакти із Тайванем, дозволяючи китайським спецслужбам підслуховувати службові перемовини.

Характерною особливістю міжнародних комунікацій КНР є використання всеохоплюючої стратегії та широкої гами підходів. Адже до реалізації цілей держави включені як державні структури, так і приватний бізнес, діаспори, наукове товариство, що уможлиблює в рамках реалізації МК охопити і військову і економічну, і кібернетичну, і інфраструктурну, і політичну розвідки. Протидіяти такій серйозній машині дуже важко, але знаючи вектори пріоритетних національних інтересів, можна прогнозувати вектори міжнародних комунікацій і відповідно розуміти, куди і на що спрямовано розвідувальний інтерес тих чи інших держав. Відтак успіх реалізації власної комунікаційної стратегії в тому числі в рамках міжнародних комунікацій, залежить не лише від ефективності власних дій а й від можливості стратегічного захисту власних національних інтересів в рамках реалізації чужих інформаційно-комунікаційних стратегій. Важливим аспектом формування міжнародних комунікацій виступає усвідомлення того, що Україна завжди існувала в недружньому середовищі. Набуття Україною державності стало тривалим і складним процесом. На шляху до реалізації правова на самовизначення та утворення окремої самостійної та незалежної держави відбувалося чимало як фізичних спроб нищення українців через: геноцидні війни, голодомор, репресії, міжнародний тероризм, та політичні вбивства, так і через маніпуляції інтерпретаціями історичній подій. У згаданому аспекті заслуговують на схвалення політичних еліт визначити своє ставлення до цього, визначивши чіткі комунікаційні механізми реалізації національних інтересів.

Відтак, сповідуючи неопарадигму національної безпеки, означимо таку загрозу як: спроба позбавлення українців їхньої національної пам'яті. Відповідно до Закону України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу», який вступив дію 30 серпня 2025 року [137], ним визначено мету, основні принципи, завдання, правову основу державної політики національної пам'яті Українського народу, а також основні напрями діяльності суб'єктів політики національної пам'яті. Основною загрозою міжнародним комунікаціям виступають спроби політичного режиму РФ маніпулювати

інтерпретацією історичних фактів. Отже, відповідно до цього закону сформулюємо основні загрози міжнародним комунікаціям у цій сфері.

Зміст цієї загрози полягає у:

- 1) тиражуванні історичної несправедливості, дискредитації осіб, які боронили державність і виборювали державну незалежність України;
- 2) пропаганді серед українського народу наративів про «нерозривну єдність братських народів», спільну історію мову, культура та релігію із подальшою відповідною трансляцією на відповідні міжнародні цільові аудиторії;
- 3) насадженні історичної антиукраїнської пропаганди, яка полягає у поширенні завідомо недостовірної інформації про історію України з метою публічної глорифікації або виправдання імперіалізму та тоталітаризму, відповідних політичних режимів, публічного заперечення злочинів проти Українського народу, впливу на суспільну думку в Україні чи інших державах для заперечення суб'єктності України та прав Українського народу, закріплених у Конституції України;
- 4) унеможливленні чіткої самоідентифікації людиною себе «українцем», в тому числі і серед біженців;
- 5) насадженні постколоніальних і посттоталітарних деструктивних наслідків у свідомості Українського народу;
- 6) знеціненні та дискредитації української мови як чинника ідентифікації населенням себе українцями через мову;
- 7) задіяний штучний інтелект (далі - ШІ) для створення та розповсюдження пропаганди, фальсифікацій та фабрикацій, різноманітних маніпуляцій з метою впливу як на українські, так і на міжнародні цільові аудиторії і придушення ефективності українських МК;
- 8) здійснення державою-агресором цілеспрямованої політики знищення української національної пам'яті, ідентичності, зокрема через підбурювання місцевої політичної влади до припинення допомоги українським біженцям в іноземних країнах, розпалення ворожнечі на ґрунті історичних подій. Це яскраво увиразнилося, наприклад, із приходом до влади у 2025 році в Польщі президента

К. Навроцького, який ставить питання руба щодо одностороннього визнання польської трактовки спільних трагічних історичних подій;

9) насадженні упереджень і стереотипів, російської та іншої, ворожої для України, пропаганди серед міжнародних партнерів, формуванні недовіри до української влади та бізнесу, зневіри громадян України в реінтеграцію на тимчасово окупованих територіях;

10) цілеспрямованій реалізації лінгво-, етно- та культуроциду на тимчасово окупованих територіях;

11) створенні та поширенні системної та цілеспрямованої свідомої дезінформації про Україні в усьому світі, підриві довіри до України та викривленні сприйняття українців в інших країнах, суб'єктності держави цілком.

Відповідно до виділених загроз формулюємо напрями комунікативної політики:

- поширення інформації про досягнення українців та їх внесок у скарбницю світової, зокрема, європейської цивілізації. Зокрема у сферах освіти, науки, культури, мистецтва, спорту, бізнесу, висвітлення внеску представників корінних народів, національних меншин (спільнот) України та громадян інших держав у боротьбу за державну незалежність і територіальну цілісність України;

- формування органічного українськомовного простору не лише на території України, а й за її межами;

- формування механізмів та системних підходів щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахових кадрів у сфері міжнародних комунікацій щодо володіють сучасними комунікаційними компетенціями:

- уміння аналізувати сучасні тренди, міжнародне комунікаційне середовище, у тому числі цифрове, зокрема і в умовах воєнного стану, а також повоєнної відбудови України за умови збереження екзистенційної загрози з боку ворога;

- уміння та навички щодо здійснення структурного-факторного, наративного, психолінгвістичного аналізу конкуруючих та ворожих комунікаційних стратегій зі здатністю формувати контрстратегії, спіндокторінг;

- здатність до роботи у постійно змінюваних умовах, включно із застосування адаптивних технологій нейромереж (штучний інтелект), основною здатністю залишається: взаємодія та вплив;
- наявність професійних умінь та навичок щодо машинного навчання і створення з подальшим ефективним розповсюдженням українських наративів за кордоном з метою впливу на іноземні цільові аудиторії і знецінення, нейтралізації ворожих аргументів, підтримки українських національних інтересів, здійсненню контролю за ворожими / конкуруючими наративами і формування комунікаційних механізмів впливу на цільові аудиторії в реальному часі;
- уміння аналізувати не лише комунікаційне середовище реалізації українських національних інтересів, а й чітко розуміти структуру цільових аудиторій, на яку спрямовано вплив МК зі здатністю аналізувати значні обсяги інформації та контенту в тому числі згенерованого за допомогою ШІ з метою більш ефективного їхнього переконання з будь-яких питань;
- компетенції щодо утвердження української національної ідентичності, історичної пам'яті.

Важливим середовищем функціонування МК виступають соціальні мережі. З одного боку, вони є інструментом МК, а з іншого становлять серйозну загрозу для їх реалізації а відтак і для реалізації стратегічної політики держави. Вплив соціальних медіа стає дедалі помітнішим щороку, підтвердженням тому є купівля І. Маском колишнього Twitter, запровадження нової соціальної мережі The Truth Social Д. Трампом для просування власного особистого контенту суміжно із меседжами, що просувають його окремі ідеї щодо реалізації державною політикою США в усіх вимірах. Президент України В. Зеленський більшою мірою комунікує через Телеграм канал.

Переваги, які подаються в науковій літературі як беззаперечні насправді носять амбівалентний характер:

- розширення соціальних зв'язків — може розглядатися як ширше і швидше об'єднання сил зла;

- широкі можливості пошуку інформації— призводить до здійснення кібератак, кіберхакінгу та впливу на інфраструктур окремих країн (приклад: масові відключення електроенергії в Європейських країнах влітку 2025 року);
- вплив на аудиторію та формування громадської думки — дезінформація щодо цілей НАТО, заохочення стратегічної автономії та дезінтеграції ЄС, регіоналізація за етнічною, релігійною, та будь-якою іншою ознакою;
- побудова корпоративного або персонального брэнда — що може перетворити окремі транснаціональні корпорації у серйозного суперника державній владі, в тому числі суб'єктам реалізації державної безпекової політики (наприклад: американський бізнесмен південно-африканського походження, який регулярно вживає наркотики, І. Маск своїм рішенням про відключення супутників Starlink у 2022 році через особисте побоювання ядерної війни з РФ, зірвав контрнаступ України проти РФ, що призвели до величезних втрат і унеможливило швидке завершення війни).

За даного випадку постає наукове завдання щодо формування відкритої та адаптивної системи знань про МК в умовах трансформативного середовища. Зокрема в якості наукової дискусії, можна розглядати комунікаційну інженерію як міждисциплінарну наукову галузь, спрямовану на конструювання системи міжнародних комунікацій і відповідних їм відносин. ДедаліУнас цифровізація міжнародних відносин, масштабування цифрової дипломатії чинитиме вплив на комунікаційну інженерію, яка наповнюватиметься новими категоріями, демонструючи здатність переробляти ключові смисли цивілізаційного розвитку. Окремий пласт наукових досліджень складається з тих, що присвячені розглядові МК в контексті війни. Тут звертаємо увагу на роботи українського вченого-політолога Г. Перепелиці, який досліджує питання застосування як асиметричних стратегій, так і дилеми війни та миру в умовах війни [252; 253]. Важливим є з'ясування політичного змісту концепту миру та перемоги та їх порізнення у внутрішніх та зовнішніх комунікаціях [251]. Вагомим є акцент саме на політичних аспектах комунікацій. Адже, зрозумілим і безспірним є той факт, що будь-яка віна закінчується миром. Однак питання в іншому: на яких умовах і хто стане

архітектором миру. Відповідь на нього формується в реальному житті, в тому числі і за допомогою МК, тож приєднання до переможців і формування міжнародної коаліції на саміті ШОС у вигляді КНР, Індії, РФ, КНДР, Ірану та інших країн є чітким сигналом того, що комунікаційно Європа на даному етапі війни поступається. Причин тому чимало і вони потребується окремих глибоких досліджень, однак з позицій предмета нашого дослідження формуємо чіткий висновок: 1) нова архітектура європейської та міжнародної безпеки буде сформована переможцями цієї війни, а також тими, хто вчасно приєднався до них і став учасником цієї перемоги; 2) реальні наслідки (а не бажані, прогнозовані, публічно оголошені та нав'язані) провальних комунікацій як всередині Європейських країн, так і з США можуть спричинити ерозію безпекової суб'єктності ЄС, тому що вона опиниться поставленою перед фактом і тими умовами, які сформулюють країни переможці. Стає зрозумілим, що війна в Україні є відправною точкою реконфігурації безпекової архітектури світу, формування нових умов домінування регіональних потуг на противагу минулому глобалізму США і та потугам ЄС реалізувати власну безпекову суб'єктність. І тут повністю підтримуємо наукову позицію Г. Перепелиці, який чітко відзначає: «Україна не потребує гарантій від ООН чи НАТО, які не відіграють значної ролі в цій війні, а нової системи безпеки, в якій ці організації, очевидно, будуть маргінальними. Перемога України в російсько-українській війні означатиме вирішення екзистенційного конфлікту ідентичності з Росією, який триває вже понад 300 років» [251, с. 22]. Цікавим для нашого дослідження є те, що автор, хоч і розглядає важливі політологічні питання війни і миру, перемоги та програшу, формування сучасної геостратегії, всеодно звертаються до комунікативних стратегій, наголошуючи на важливості міжнародних комунікацій і потребі вже зараз для України формувати ефективні МК на засадах неопарадигми національної безпеки. Адже за словами Г. Перепелиці «нова конфігурація системи безпеки в Центральній і Східній Європі повинна визначатися регіональним безпековим комплексом, здатним протистояти загрозам як зі Сходу, так і з інших напрямків. Провідна роль

у цьому процесі, після перемоги над Росією, найімовірніше, належатиме Україні» [251, с. 22].

Думки українських вчених знаходять своє відображення і у публікаціях іноземних дослідників. Зокрема, Боб Сілі у праці «The New Total War», присвяченій війні в Україні [257], зазначає, що «зростання оборонної промисловості України під час цієї війни може стати визначальним для всієї європейської оборони» [43]. Дослідивши змістовне наповнення комунікаційного середовища та наголосивши на необхідності вивчення загроз міжнародних комунікацій, доцільним є звернення до політичного аналізу нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері.

У цьому контексті особливого значення набуває досвід України, яка функціонує в умовах одночасного впливу воєнних, інформаційних та політичних викликів. Український кейс демонструє, що міжнародні комунікації можуть виконувати не лише функцію інформування, але й виступати інструментом мобілізації, консолідації суспільства та формування міжнародної підтримки. Такий досвід свідчить про необхідність формування гнучких і багаторівневих комунікаційних стратегій, здатних адаптуватися до умов сучасного середовища.

Ще одним принципово важливим виміром сучасного середовища міжнародних комунікацій є постійне напруження між відкритістю інформаційного простору та потребою його безпекового захисту. З одного боку, ефективна міжнародна комунікація передбачає доступність, швидкість обміну повідомленнями, прозорість позицій та широту залучення аудиторій. З іншого боку, надмірна відкритість створює додаткові можливості для зовнішніх втручань, маніпулятивних кампаній, витоку чутливої інформації та використання комунікаційного простору як інструменту дестабілізації.

Унаслідок цього сучасна комунікаційна політика дедалі більше виходить за межі суто інформаційної діяльності та набуває рис безпекового інструменту. Її завданням стає не лише передавання змістів, а й забезпечення стійкості до ворожих впливів, збереження внутрішньої узгодженості повідомлень і захист символічного простору держави. У такому значенні середовище міжнародних комунікацій слід

розглядати не просто як сукупність каналів і повідомлень, а як простір стратегічної взаємодії, в якому поєднуються політичні, інформаційні та безпекові виміри.

2.2 Політичний аналіз інституційних і нормативних засад комунікаційної політики України

Важливою умовою ефективної реалізації державної політики є процес її нормативного закріплення. Вважаємо, що аналіз предмета дослідження поза контекстом даного питання був би неповним. Водночас, дотримуючись спеціальності нашого дослідження, визначимо лише ключові нормативні акти, які регулюють суспільні відносини у сфері комунікаційної політики. Родзинкою нашого підходу є те, що ми аналізуватимемо нормативні акти з позиції їхнього впливу на певні рівні політичних відносин. Це є потрібним з огляду на розуміння рівня державної політики і потенційних можливостей та правових підстав до реалізації міжнародних комунікацій на всіх рівнях. Також це є передумовою для обґрунтування нашої авторської позиції щодо аналізу наукових позицій і розроблення уніфікованої Стратегії державної комунікаційної політики України. Адже саме останню позицію ми відстоюємо в науковому плані. Здійснений нами аналіз уможливив виділити певні рівні:

1) рівень стратегічної політики — глобальний рівень. На цьому рівні встановлюються засади як стратегічних комунікацій, так і визначається контури стратегічного прогнозування розвитку держави, реалізації стратегічної політики та стратегічного курсу держави. На даному рівні відповідно до предмета дослідження нами виявлено: Стратегію зовнішньополітичної діяльності України, Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», Щорічні Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України», Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки;

2) рівень тактичної політики (внутрішньо-державний, галузевий рівень). На цьому рівні міжнародні комунікації розпорошено відповідно до конкретної сфери життєдіяльності або галузі: Закони України «Про засади державної політики

національної пам'яті Українського народу», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», *Стратегії*: воєнної безпеки України, інформаційної безпеки, забезпечення державної безпеки, кібербезпеки України, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя [173] тощо;

3) інституційний рівень — на цьому рівні виділено ті комунікаційні стратегії (далі — КС), які регулюють питання реалізації комунікаційної політики конкретним органом, складовою інституційної системи. На цьому рівні нами виділено: Комунікаційну стратегію Верховної Ради України на 2017-2021 рр., Концепцію реформування урядових комунікацій;

4) функціональний рівень — рівень регулювання окремих функціональних відносин в рамках сфер життєдіяльності та державної політики комунікаційними засобами. Тобто на цьому рівні комунікаційні стратегії є безпосереднім предметом політичних відносин. На цьому рівні нами виділено: Стратегію комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на період до 2025 року. Коротко з політологічних позицій проаналізуємо окремі документи.

Варто звернути увагу на політичний аналіз Комунікаційної стратегії ВРУ на 2017-2021 роки [59]. У цьому документі відсутній критичний аналіз інституційної неспроможності до ефективної взаємодії ВРУ та Президента України, в тому числі й на міжнародній арені. Також нами не встановлено причинно-наслідковий зв'язок між сприйняттям населенням Верховної Ради як корумпованої та конфліктної інституції, що керується власними інтересами, для якої властива демагогія та чесністю ефективністю та прозорістю. Головне: не встановлено, яким чином дана стратегія вирішить існуючі проблеми, сформує засади для ефективної міжнародної політики і встановлення міжнародних комунікацій в інтересах держави, а не окремих політичних сил. Структура аналізованої концепції відірвана від політичного контексту, вона не відповідає реальним тенденціям недовіри і тих комунікаційних провалів, які спричинили актуалізацію репутаційних ризиків на міжнародній арені, а також сприяли турбулентності інституційної системи. Поза це

поза увагою лишилися питання недовіри, які існували того часу між ВРУ та населенням, а також іншими політичними інститутами держави. На наш погляд зміст аналізованого документа не відповідає своїй назві. Комунікаційна стратегія має чітко вирішувати ті питання, які постулюються у вигляді її предмета: за нашого випадку це питання комунікаційної стратегії. До них належать: причини недовіри до ВРУ — комунікаційні напрями подолання недовіри — комунікаційні напрями встановлення довіри. Відтак, завдячуючи застосуванню методів політичної лінгвістики та політологічного аналізу доходимо важливого висновку про відсутність адекватного політичного контексту даної стратегії і нерелевантність комунікаційних стратегій тому комунікаційному середовищу, в якому має ефективно функціонувати ВРУ. Такої думки але відповідно предмета власного дослідження доходять й інші автори, застосовуючи методологію економічних наук, відзначаючи, що «ця комунікаційна стратегія з логіко-структурної точки зору є практично зразковим документом і формально відповідає всім вимогам, окрім однієї — необхідного рівня уваги до соціального контексту своєї реалізації» [107].

Структурно документ складається з таких компонентів: мета та місія комунікаційної стратегії (КС), канали комунікації, цільові аудиторії, меседжі, очікувані результати, комунікаційна спроможність парламенту та механізми комунікаційної спроможності. Окремо виділено принципи та моніторинг стратегії. Навіть побіжний політичний аналіз уможливорює дійти висновку, що даний документ є суто рамковим. Більше того нелогічним і суперечливим за своєю суттю. Так, місією парламенту визначено збереження суверенітету та незалежності України й розвиток країни заради блага та добробуту Українського народу шляхом здійснення представницької, наглядової та законотворчої діяльності. Водночас метою комунікаційної стратегії — налагодження системи скоординованого і дієвого використання комунікаційних можливостей ВР для підвищення рівня довіри громадськості до неї та сприйняття її як ефективного органу законодавчої влади.

Як бачимо, мета КС жодним чином не співпадає і не корелює із місією парламенту. Адже КС мають формувати умови для ефективної реалізації мети

конкретного державного органу або конкретних національних інтересів. Відтак, за даного випадку, більш коректним було б визначити мету комунікаційної стратегії як:

формування комунікативних спроможностей, необхідних і достатніх для реалізації місії ВРУ. Більше того, наприклад, у Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції до 2020 року метою КС було визначено створення та розбудову системи комплексних, послідовних та скоординованих антикорупційних комунікацій. Тож, здійснений аналіз даної КС призводить до висновку про її невідповідність ані політичному контексту її реалізації, ані нормам політичної мови, ані політичним цілям функціонування законодавчого органу.

Цікавим з позиції політичного впливу на дотримання стратегічного балансу інституційної системи є положення Концепції реформування урядових комунікацій [148]. Одразу відзначаємо не схожість назв документів, які визначають політичні засади функціонування двох ключових державних інституцій. Адже, якщо щодо ВРУ йдеться в назві саме про КС, то стосовно Кабінету Міністрів України йдеться не про комунікаційну стратегію окремого державного органу, а про процес реформування урядових комунікацій, що вже порушує функціональний баланс комунікаційних цілей та завдань.

Щодо наших критичних зауважень, то вони стосуються наступного.

По-перше, одразу відзначаємо, що фактично, комунікації, як процес спрямовано на реалізацію іншого процесу : реформування. Тобто фактично навіть в назві самого документа відбувається логічна помилка, оскільки комунікаційна стратегія має бути спрямована на формування та реалізацію комунікативних спроможностей конкретного центрального органу виконавчої влади, або уряду за даного випадку. Реформування урядових комунікацій, є похідним від аналізу цілей та завдань, які були не досягнуті в попередній період. Адже неможливо реформувати процес поза контекстом реформування органу, який реалізує ці комунікації.

По-друге, метою концепції урядових комунікацій визначено підвищення довіри громадян до уряду через процес побудови державної репутації. Відтак

формується і постулюється наступний зв'язок: процес комунікацій спрямований на процес реформування через реалізацію процесу побудови державної комунікації. Тож відзначаємо на значну суперечливість, відсутність внутрішньої єдності навіть при побудові ключових теоретико-політичних концептів стратегії.

Екстраполюючи знання щодо юридичної мови [189], формуємо наукову гіпотезу, що суперечність засадам політичної мови виявляється також у тому, що політична мова — система вираження наративів, політичної волі, ключових політичних меседжів, за допомогою яких описується політика у її внутрішньому та зовнішньому вимірах, що характеризується наявністю специфічної термінології, особливих та самостійних об'єктів фіксації і чітко визначеним переліком стейкхолдерів та служить засобом інтелектуально-політичної комунікації. Для чіткості дослідження фіксуємо: ключові поняття, якими описується мета КС, не відповідають нормам політичної мови. В окремих тезах, що пояснюють положення проєкта цитованого документа, також зазначається на такі очікувані результати, від реформування урядових комунікацій:

- впровадження уніфікованої сучасної системи урядових комунікацій стане пріоритетною функцією у системі державного управління;
- втратить залежність від правлячої політичної сили;
- забезпечить чітке донесення планів та результатів діяльності Уряду та отримання зворотного зв'язку від суспільства, ефективного планування та корегування діяльності Уряду на його основі;
- розвиватиме інституційну пам'ять – накопичення і збереження знань та інформації [148].

Наразі можемо констатувати, що наведені «очікувані результати» не відповідають часу і сучасним трендам та безпосередньо позиції окремих урядовців та науковців, які проголошували метою формування системи урядових комунікацій «покращення діалогу із суспільством та формування розуміння і підтримки реформ Уряду» [134]. Очікувані результати не виправдались. Нині комунікаційна стратегія у контексті наголошення нами в роботі на потребі у формуванні державної комунікаційної політики в контексті неопарадигми національної безпеки України

має формувати не лише засади для діалогу, підвищення репутації та отримані зворотного зв'язку, а й стати стратегічною функцією держави, на що нами обґрунтовано зазначалося в першому розділі. Відтак метою комунікаційної стратегії є формування комунікативних спроможностей для реалізації стратегічної політики держави.

Свого часу Міністерство інформаційної політики мало чудові можливості та цікаві ідеї для запровадження саме цієї стратегічної функції в рамках створення умов для формування конкурентного та незалежного інформаційного простору України, захисту інформаційного простору держави, комунікативною підтримкою Урядовим офісом комунікацій реформ і діяльності усієї системи органів виконавчої влади. Однак через різні причини, аналіз яких виходить за межі предмета цього дослідження, воно не досягло поставлених цілей та очікуваних результатів. Ані професійність комунікацій, ані етичність не стали визначальними характеристиками комунікативної діяльності політичних лідерів та діячів як наслідок реформування урядових комунікацій.

Цікавим для аналізу є документ «Комунікаційна стратегія МОН України 2017–2020» [60]. За умов функціонування Концепції реформування урядових комунікацій МОН розробляє власний документ із відмінною назвою, структурою та змістовим наповненням. З огляду на принцип інституційної наступності, доцільним могло б бути узгодження термінології та концептуальних засад із загальноурядовими підходами. Документ затверджено наказом МОН, що визначає його як внутрішньоінституційний нормативний акт, спрямований на організацію комунікаційної діяльності міністерства. У тексті наголошується на ролі комунікації як інструменту формування довіри та підтримки реформ. Водночас аналіз змісту Стратегії засвідчує обмежену інтеграцію положень документа з ширшими зовнішньополітичними та стратегічними актами держави, які визначають пріоритети внутрішньої та зовнішньої політики. У тексті також не простежується системна координація з комунікаційними стратегіями інших органів державної влади. Це дає підстави характеризувати зазначену Стратегію як переважно інституційно-орієнтований документ, сфокусований на внутрішніх завданнях

міністерства, без чітко окресленого зв'язку із загальною системою стратегічних комунікацій держави.

Ще однією комунікаційною стратегією функціонального рівня (за нашою класифікацією) виступає Стратегія комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на період до 2025 року. Вона є прикладом функціональних стратегій, де йдеться не про КС конкретного органу державної влади, а про процеси галузевої комунікації, а фокусується увагу на функціональному призначенні КС стосовно окремого завдання і в рамках політичних напрямів реалізації державної політики у конкретному сегменті сфери життєдіяльності. Основною метою Комунікаційної стратегії є зміна суспільно-політичного дискурсу шляхом посилення уваги до питання запобігання та відмови від корупції, формування нульової толерантності до будь-яких корупційних проявів [177].

Таким чином чітко простежуємо певну трансформацію політичного розуміння комунікаційної функції: від обслуговуючої та забезпечуючої до основної та стратегічної. Адже саме внаслідок її реалізації передбачено зміну якості політичних відносин, чим артикулюється трансформація політичної поведінки до рівня «нульової толерантності» до будь-яких проявів корупції.

Мета конкретизується через досягнення таких стратегічних цілей:

- 1) *підвищення рівня довіри у суспільстві до державних антикорупційних ініціатив та державних органів;*
- 2) *зниження рівня толерантності до корупції та будь-яких її проявів. Добросчесна поведінка є суспільною нормою;*
- 3) *створення комунікаційної інфраструктури Державної антикорупційної програми, забезпечення ефективної комунікації її виконавців між собою та із суспільством.*

Таким чином констатуємо про певну парадигмальну зміну щодо ставлення до комунікаційної функції та комунікаційної стратегії: з функції забезпечення, супроводу, вона поступово трансформується на основну політичну функцію.

Війна проти України, безпорадність міжнародних інституцій, комунікаційна відсталість технологій від реальної здатності до припинення або запобігання

реальним збройним агресіям формують умови для чіткого висновку: не існує жодних сумнівів у нагальній необхідності пошуку нових безпекових конфігурацій, а також виміру державної та безпекової суб'єктності. Із пошуку патронату та «старшого брата» у будь-якому обличчі, політичні еліти мають узяти на себе усю повноту відповідальності за збереження державності та творення нової української національної та європейської ідентичності.

Слід визнати відверті невдачі передусім українських політичних еліт в процесі трактування комунікаційної стратегії лише в якості забезпечувального елемента зовнішньополітичних стратегій. Це виявилось хибним, помилковим і недієвим. Девальвація політичних цінностей, десакаралізація та деінтелектуалізація влади, ерозія цінностей держави, політичних прав людини, падіння цінності національної ідентичності та зневага до національної пам'яті, державної мови — усе це стало наслідком неправильної комунікаційної політики як всередині, так і ззовні нашої держави.

Натомість варто змінити політичний вектор сучасних комунікаційних стратегій, переорієнтувавши та змінивши їх зміст на стратегічну функцію держави. Міжнародні комунікації мають формувати високий рівень політичної свідомості міжнародних аудиторій, здатність формувати нове ставлення до міжнародної суб'єктності України не тільки у професійному середовищі, але й на міжнародному рівні. Також це потрібно робити на різних інформаційних площадках, у соціальних мережах, медіа та цифровому просторі, базах даних, за якими навчається генеративний штучний інтелект. Звичайно, що вартують окремої уваги в рамках самостійних досліджень призначення та місія таких документів, як: і Комунікаційна стратегія МЗС України (від березня 2021 року), Стратегія публічної дипломатії МЗС України (від березня 2021 року), Концепція стратегічних комунікацій МОУ та ЗСУ [138].

Але й навіть побіжний політичний аналіз наведених документів дав можливість сформулювати певні застереги щодо невідповідності політичного змісту комунікаційних стратегій, некоректному застосуванню політичної мови, а

також недотриманні консенсуальних комунікаційних парадигм, які сприяють реалізації стратегічної політики держави.

Акцентуємо ще на кількох документах, завершуючи тим самим політичний аналіз комунікаційних стратегій. Одним з них виступає Стратегія комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 роки [166].

Метою даної Стратегії визначено утвердження в українському суспільстві свідомої підтримки:

- 1) членства України в ЄС;
- 2) інтеграції в європейський економічний, культурний та політичний простір;
- 3) здійснення процесу внутрішніх реформ і перетворень у бік більш вільного, справедливого, демократичного, успішного і прозорого суспільства, що спирається на засадничі права та свободи людини, *принципи* гендерної рівності та недискримінації, підзвітності влади, ринкової економіки та відкритості.

Положення даного документа суперечать Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, в якій йдеться:

- 1) не просто про членство України в ЄС, а про «стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі (ЄС) та в Організації Північноатлантичного договору (НАТО), закріплений у Конституції України». Чимало дослідників відверто підкреслюють стратегічний рівень даного завдання [62; 38; 192];

- 2) структурну обмеження процесів «інтеграції» лише трьома вимірами європейських просторів (економічний, культурний та політичний) є помилковим та не відповідає геостратегічному положенню України, яке робить її не лише невід’ємною частиною європейської та євроатлантичної систем безпеки, а й важливим енергетичним та логістичним хабом у регіоні. Більше того, утвердження національної ідентичності та реалізація державної політики національної пам’яті в контексті ствердження європейської ідентичності передбачає інтеграцію широкомасштабну, тобто в усі види просторів.

На прикладі Комунікаційної стратегії Україна — держави Латинської Америки і Карибського басейну, визначається критерії, якими виступають сфери

інтеграції заінтересованих країн: економічний потенціал, політична релевантність, багатостороння взаємодія, безпекова співпраця, комунікаційні можливості, розгалужений ландшафт, екологічний порядок денний, гуманітарна участь, культурні зв'язки, цифровий, науково-технологічний, промисловий, енергетичний та інфраструктурний потенціали.

Більше того, комунікаційні цілі аналізованої стратегії спрямовані векторно лише на «підвищення рівня поінформованості», а цільовою аудиторією виступають «широкі верстви населення». Тобто комунікаційна функція виступає в ролі обслуговуючої та вторинної, заснованої на ліній моделі Шеннона та та Уївера 1949 року і не є самостійною в контексті реалізації зовнішньої політики.

У контексті осмислення ролі комунікації в системі державної політики заслуговує на увагу підхід, представлений у праці Р. Кобця «Засади комунікативного супроводу державної політики» [57]. Автор розглядає комунікацію переважно як інструмент організаційного забезпечення управлінських процесів та підтримки реалізації реформаторських ініціатив. Такий підхід акцентує увагу на сервісній та інструментальній функції комунікації, однак обмежує її стратегічний та безпековий виміри. У межах даного дослідження обґрунтовується необхідність ширшого трактування комунікаційної політики — як елемента стратегічного управління, пов'язаного з формуванням довіри, стійкості держави та захисту національних інтересів.

З огляду на це, у межах даного дослідження комунікаційна функція держави інтерпретується як складова системи національної безпеки, спрямована на забезпечення стійкості, легітимності управлінських рішень та ефективного позиціонування держави в міжнародному середовищі.

Окремої уваги і відповідних досліджень заслуговують секторальні комунікаційні стратегії з окремим регіональними партнерами. Так, маститою є Комунікаційна стратегія Україна – держави Латинської Америки і Карибського басейну, презентована 28 травня 2024 року в приміщенні МЗС України [92]. У цьому документі стратегічний рівень комунікаційної функції сягає ще глибше: візія політичної присутності в регіоні, формування ролі України в якості лідера,

суб'єкта, впливового гравця, масштабування української дипломатії на глобальний рівень. Наголосимо на тому, що наша наукова гіпотеза про необхідність обов'язкового дослідження загроз для міжнародних комунікацій знайшла своє пряме відображення в даному документі. У ньому міститься глибинний аналіз медіаландшафтів країн Латинської Америки і Карибського басейну, здійснено ґрунтовний аналіз антиукраїнських наративів, що поширюються в регіоні та сформульовано інструменти з протидії дезінформації. Для наочності було складено таблицю, в якій визначено мету КС по кожному з документів. Ілюстративність розбіжності підходів демонструє потребу в науковому аналізові та уніфікації як самих підходів до розуміння поняття та сутності, мети та завдань КС, так і до структури конкретних документів, рівня їхнього політичного затвердження та подальшої реалізації, впливу на реалізацію зовнішньої політики держави [Додаток 8].

Висновки до розділу 2

У розділі 2 здійснено комплексний аналіз середовища функціонування міжнародних комунікацій у сучасній системі міжнародних відносин та обґрунтовано його значення як самостійного об'єкта політологічного дослідження. Встановлено, що в науковій літературі переважна увага традиційно зосереджується на характеристиках комунікаційних процесів, тоді як середовище їх реалізації залишається недостатньо систематизованим, що зумовлює потребу його цілісного аналізу.

З метою уточнення понятійно-категоріального апарату проведено порівняльний аналіз суміжних термінів, які використовуються в дослідженнях міжнародних комунікацій та аналітичних документах. На основі функціонального підходу виявлено «подвійну рамку» функцій, яка охоплює, з одного боку, власне функції міжнародної комунікації, а з іншого — метафункції середовища її функціонування. Встановлено кореляцію між цими рівнями, що створює методологічні передумови для подальшого розвитку аналітичних інструментів дослідження.

Показано, що середовище міжнародних комунікацій формується під впливом комплексу взаємопов'язаних детермінант — глобальних, політико-правових, геополітичних, економічних, соціокультурних та технолого-комунікаційних. Установлено, що зазначене середовище має динамічний характер: з одного боку, воно трансформується під впливом діяльності державних і недержавних акторів, а з іншого — саме визначає нові правила, стандарти й обмеження їхньої взаємодії. У результаті формується поєднання інституціоналізованих і неформальних механізмів реалізації комунікаційної політики.

Обґрунтовано, що сучасний розвиток міжнародних відносин зумовлює поступову втрату ефективності традиційних комунікаційних інструментів і стратегій. Зростання ролі цифрових технологій, штучного інтелекту та цифрової дипломатії трансформує зміст міжнародних комунікацій і характер відповідних загроз. У цьому контексті показано, що формування нової парадигми національної безпеки потребує переосмислення комунікаційних ризиків і механізмів їх нейтралізації.

Встановлено, що міжнародні комунікації доцільно розглядати з позицій міждисциплінарного підходу з урахуванням пріоритетності політичних рамок їх функціонування. Це дозволило виявити багаторівневий характер загроз, їхню різноманітність і динамічність, які відображають складність сучасних комунікаційних процесів. Доведено, що строкатість загроз міжнародних комунікацій є відображенням багатокомпонентної структури відповідного середовища.

Показано, що міжнародні комунікації охоплюють широкий спектр суспільних відносин у політичній, інституційній, науковій, інформаційній, цифровій та фінансовій сферах, що зумовлює їх багатовимірність і вертикальну структуру — від локального до глобального рівня. Обґрунтовано, що попри технократизацію окремих сфер і зростання ролі автоматизованих технологій, міжнародні комунікації зберігають переважно антропоцентричний характер.

Установлено, що в умовах цифровізації міжнародних відносин відбувається концентрація значної частини загроз у цифровому просторі. Особливого значення

набуває контроль над глобальними цифровими платформами та інфраструктурою комунікації, що формує нові ризики інформаційної асиметрії та залежності. На емпіричних прикладах продемонстровано вплив приватних суб'єктів на стабільність комунікаційного середовища у кризових ситуаціях.

Здійснено політичний аналіз нормативно-правових актів, що регулюють сферу міжнародних комунікацій, зокрема комунікаційних стратегій та документів, у яких закріплено засади комунікаційної політики. Встановлено, що більшість проаналізованих документів має фрагментарний характер, характеризується недостатнім рівнем узгодженості та обмеженим синергетичним потенціалом, що ускладнює їх ефективне використання у реалізації зовнішньополітичних завдань держави.

Показано, що чинна нормативна база не забезпечує формування цілісної системи державної комунікаційної політики та не повною мірою відповідає потребам стратегічного управління міжнародними комунікаціями. Обґрунтовано необхідність переходу від розрізнених відомчих підходів до комплексної, скоординованої моделі комунікаційної політики, інтегрованої з основними напрямками державної політики.

Узагальнено, що актуальним завданням є розроблення єдиної Стратегії державної комунікаційної політики України з чітким визначенням ролі міжнародних комунікацій. Обґрунтовано, що така стратегія має ґрунтуватися на системному аналізі сучасного комунікаційного середовища, стратегічному прогнозуванні, використанні позитивного міжнародного досвіду та забезпеченні належного фінансового й інституційного супроводу.

Таким чином, результати розділу 2 засвідчують, що середовище міжнародних комунікацій є складною, динамічною та багаторівневою системою, яка суттєво впливає на реалізацію зовнішньої політики та національних інтересів держави. Сформульовані висновки створюють методологічне підґрунтя для подальшого аналізу механізмів управління міжнародними комунікаціями та розроблення ефективних моделей їх стратегічного забезпечення.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМУНІКАЦІЙ В КОНТЕКСТІ НЕОПАРАДИГМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1 Засади комунікаційної політики в сучасному безпековому середовищі

Одним із ключових напрямів розвитку сучасної комунікаційної політики є оновлення її базових засад, що має сприяти формуванню суспільної довіри до державних інституцій, усвідомленню громадянами України власної ідентичності, підвищенню рівня добробуту населення, а також зміцненню переконаності в ефективності інституційної системи. Попри наявність розгалуженої мережі комунікаційних каналів, на сьогодні в системі органів державної влади відсутній уніфікований стандарт структурування повідомлень, побудови наративів і формування цілісної комунікаційної моделі щодо розвитку повоєнної України. Додатковим чинником виступає динамічність комунікативного середовища, яке істотно впливає на практичну реалізацію державної комунікаційної політики. Сучасний комунікаційний простір дедалі більше набуває ознак активної зони інформаційного протиборства, у межах якої об'єктивність та достовірність поступаються впливовості наративів і здатності окремих суб'єктів формувати громадську думку, зокрема із застосуванням маніпулятивних технологій і інструментів штучного інтелекту. У цьому контексті розширене трактування стратегічних комунікацій набуває нового змістового наповнення, оскільки йдеться не лише про реалізацію комунікаційної політики як такої, а й про системний і цілеспрямований вплив на чітко визначені цільові аудиторії на основі аналітичних і розвідувальних даних, у тому числі поза межами держави. Водночас необхідно враховувати процеси охлократизації комунікаційного простору, ослаблення безпекових інституцій, а також зростання ролі цифрових технологій. Особливої уваги потребує нова тенденція — активне використання штучного інтелекту для створення інформаційного контенту, сегментації цільових аудиторій, збору даних на засадах OSINT-розвідки, маніпулювання свідомістю, генерування фейкових повідомлень і поширення чутливої інформації.

За таких умов комунікаційна політика має бути органічно інтегрованою у систему стратегічних комунікацій, функціонування яких визначається сучасною неопарадигмою національної безпеки. У зв'язку з цим реалізація превентивних наступальних інформаційних операцій у комунікаційному просторі розглядається як складова захисту національних інтересів України. Середовище формування комунікаційної політики значною мірою ускладнюється неадекватним розумінням причин і наслідків війни з боку окремих європейських держав, а також поширенням спотворених наративів на кшталт «пострадянський простір», «конфлікт в Україні», «українська криза». Такі інтерпретації сприяють появі різноманітних сценаріїв у межах так званої «теорії переговорів», що фактично легітимізують ідеї перерозподілу українського суверенітету. У цьому контексті позиція колективного Заходу з погляду комунікаційної політики нерідко виглядає менш узгодженою порівняно з інтегрованими зусиллями коаліції ворожих акторів. Значення оновленої комунікаційної політики в умовах трансформації безпекового середовища полягає у формуванні спроможності держави до самостійної реалізації власної стратегії розвитку, національної ідеї та зміцнення віри суспільства у власні ресурси, поєднані з професійною роботою над підвищенням рівня самодостатності. Повномасштабна війна проти України актуалізувала низку проблем, вирішення яких потребує системного підходу як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях. Сучасна неопарадигма національної безпеки України передбачає сприйняття комунікаційної політики у двох взаємопов'язаних вимірах — внутрішньому та зовнішньому [116].

Утвердження державного суверенітету здійснюється не лише на полі бою, а й у площині міжнародних відносин та внутрішньополітичної взаємодії. Від ефективності комунікаційної політики залежить системність донесення результатів державної діяльності, чіткість інтерпретації національних цінностей, визначеність стратегічних векторів розвитку та забезпечення інформаційного суверенітету.

Важливим завданням у цьому контексті є глибоке розуміння комунікаційного ландшафту — середовища, у межах якого формуються й розвиваються комунікаційні процеси та реалізується державна комунікаційна політика. Окремої

уваги заслуговує також стан наукового дискурсу. В Україні досі бракує системних досліджень, спрямованих на аналіз зарубіжних публікацій, у яких репрезентуються українські наукові напрацювання або розглядається зовнішньополітична проблематика держави. Як слушно зазначає О. Пахльовська, йдеться про недостатній розвиток так званих «українознавчих студій» у міжнародному академічному просторі [111]. Основні проблеми щодо формування інституційних комунікацій як єдиної системної цілісності хоч і порушувалася як на практичному рівні через розроблення різних наративних документів, окремий аналіз яких здійснено вище в роботі, так і в низці наукових публікацій. Але ще й досі означені завдання все ще не мають науково обґрунтованих сценаріїв свого системного вирішення, перебуваючи у фрагментарному стані. Середовище функціонування інституційної комунікаційної системи України продовжує характеризуватися такими чинниками, як:

- відсутність єдиної системи комунікаційного менеджменту в системі органів державної влади;
- відсутність розроблених засад державної комунікаційної політики;
- відсутність стратегічного функціоналу комунікаційної політики, несформованість системи стратегічних комунікацій,;
- відсутність систематизованого законодавства щодо регулювання відносин у сфері державної комунікаційної політики (суперечність, колізійність, превалювання відомчої правотворчості);
- превалювання вузькополітичних та вузьковідомчих інтересів над державними;
- нерозвиненість державних комунікацій, місія та меседжі окремих політичних суб'єктів не співпадають із зовнішньополітичними стратегіями, суб'єкти артикуляції зовнішньополітичних меседжів не мають на це повноважень і спотворюють справжній зміст зовнішньої політики України, відбувається підміна державних комунікацій політичними (політичне позиціонування міністра, депутата тощо);

- стратегічна дисфункція інституційної системи, спрямованість на вирішення поточних завдань поза стратегічним виміром державної політики і стратегічного курсу держави;
- відсутність наступності: через відсутність централізованої та інтегрованої бази знань щодо немає механізмів передачі навичок та знань наступним поколінням політичних діячів та лідерів
- низький рівень цифровізації та впровадження технологій генеративного штучного інтелекту для коректного аналізу комунікаційного середовища, визначення місій, стратегічних цілей та завдань, а також передачі інформації та цільових аудиторій.

Війна проти України стала наслідком тривалого ігнорування змінюваності як політичного, так і медійного середовища, перетворення якого на окремий театр воєнних дій, окреме самостійне поле реалізації міжнародних комунікацій. Медійне середовище почало змінюватися набагато швидше за медійні комунікації: значна кількість джерел, телеграм каналів, значна кількість штучно згенерованого контенту, який є фальсифікованим або носить суто пропагандистський та маніпулятивний характер, формати подачі інформації, швидкість масштабування інформації формують нову реальність. В ній суб'єкти МК стають одночасно і творцями і споживачами медійного контенту. Висловлені міркування логічно підводять до наступного, практично зорієнтованого етапу дослідження — формування на основі напрацювань попередніх розділів засад комунікаційної політики в сучасному безпековому середовищі. У попередньому розділі було встановлено, що для значної частини нормативних актів, які регулюють відносини у сфері комунікаційної політики (далі — КП), характерні декларативність, обмеженість функціонального охоплення, термінологічна неточність, тавтологічність, слабка відповідність сучасному комунікаційному середовищу та політичній мові, а подекуди — нефаховість і надмірна емоційність викладу. Унаслідок цього нормативна база не забезпечує належної «мовної» і процедурної керованості КП, а також не створює достатніх передумов для передбачуваної комунікаційної поведінки держави у кризових умовах. Політична мова в такому

контексті постає як засіб спеціальної, інтелектуально-політичної комунікації: вона функціонує не лише для опису реальності, а передусім для цілеспрямованого впливу на політичних суб'єктів. Саме тому середовищем, у якому політична мова набуває прикладного виміру та інституційного закріплення, є сфера КП, де фіксуються її ключові “матеріальні носії”, зокрема комунікаційні стратегії.

На відміну від правових дефініцій, комунікаційні стратегії оперують більш абстрактним категорійно-понятійним інструментарієм. Це дає підстави, застосовуючи метод екстраполяції [189, с. 74], визначати політичну мову як логічно організовану систему вираження офіційної позиції суб'єктів міжнародних відносин комунікаційними засобами. У межах цієї системи впорядковуються специфічна термінологія, наративи, об'єкти фіксації, а також окреслюється коло чітко визначених цільових аудиторій, на які спрямовується інтелектуально-політичний вплив. Для коректного розуміння системності змісту сучасних комунікаційних стратегій доцільно, спираючись на теоретичні ознаки функцій, викладені у першому розділі, конкретизувати функціональний спектр, який вони виконують. Серед базових функцій виокремлюємо сигніфікативну: вона забезпечує можливість вираження відмінних рис поняття й “закріплення” смислу через поєднання з наративом, що уможливорює чітке розрізнення терміна та його значення як результат семасеологічної роботи. Із сигніфікативною пов'язана дефінітивна функція, однак остання є ширшою й не завжди достатньо “прикладною”, адже визначення терміна у сфері КП не в усіх випадках охоплює повний набір його іманентних ознак [30; 212]. Звернення до сигніфікативної функції є принциповим, оскільки ключові поняття, якими оперує КП, у реальному політичному дискурсі набувають різних семантичних «пакетів» і часто використовуються як інструмент впливу. Зокрема:

- «мир» може подаватися як справедливий, довгостроковий, справжній; як «діалог про мир із позиції сили»; або як «поганий мир» (вислів голови контррозвідки Чехії);

- «війна» підмінюється евфемізмами «конфлікт», «українська криза», «СВО»;

- бінарна рамка «партнер — ворог» залежить від нав'язаних критеріїв і ситуативної вигоди;
- «перемога» редукується до формул типу “план перемоги” або до політичних гасел на кшталт «Путін не повинен перемогти» (А. Меркель: «У наших власних інтересах, не лише України, щоби Росія не перемогла в цій війні»);
- «безпека» нерідко замінюється словами «захист», «захищеність», «гарантії».

Отже, такі поняття мають визначатися суб'єктом КП у тій рамці й тій інтерпретації, які є потрібними для досягнення мети, однак із безумовним урахуванням цільових аудиторій, на які спрямовано комунікаційні стратегії. Позитивним прикладом зрозумілої, структурованої та правдивої політичної мови є урядова інструкція Швеції щодо дій у разі кризи чи війни [218; 261]. Цей документ вирізняється ясністю, простотою та послідовністю викладу; він демонструє, що ефективність комунікації в кризі забезпечується не риторичною складністю, а точністю смислів і зрозумілою архітектурою повідомлення. Ключовий меседж сформульовано гранично чітко: «Ви є частиною готовності Швеції». Порівняльний аналіз політичної мови згаданої інструкції та низки українських стратегій — зокрема «Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року» [176], «Стратегії забезпечення державної безпеки» [174; 175], Стратегії національної безпеки України [139] — дає підстави стверджувати, що підходи до розроблення документів у межах реалізації КП потребують якісного перегляду. Ідеться не про косметичні правки, а про зміну принципів документотворення, уніфікацію термінології, а також про приведення політичної мови у відповідність до реалій війни та вимог сучасного комунікаційного середовища.

Проблемність термінології особливо виразно проявляється у нормативних актах зовнішньополітичного спрямування. Так, у п. 63 Стратегії зовнішньополітичної діяльності зазначено, що «головною метою зовнішньополітичної діяльності України щодо російської федерації є припинення російсько-українського збройного конфлікту», а в п. 67 вказано, що

зовнішньополітична діяльність України щодо РФ визначатиметься подальшим перебігом “конфлікту” [175]. Така лексика є невдалою для документів нормативного рівня: вона розмиває смисл і не відповідає ані політичній, ані правовій логіці держави у стані війни. У нормативних документах має застосовуватися термін «війна». Важливо, що цей підхід уже закріплений на законодавчому рівні: із набранням чинності 30 серпня 2025 року Законом України №183 «Про засади державної політики національної пам’яті Українського народу» у п. 1 ст. 1 надано визначення поняття війна за незалежність України як боротьби за незалежність, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність України проти агресії російської федерації, що розпочалася 19 лютого 2014 року [137]. У законі також розкрито зміст війни як сукупності пов’язаних явищ і практик — від тимчасової окупації Автономної Республіки Крим і м. Севастополя до протидії агресії, антитерористичної операції, заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі та стримування збройної агресії в Донецькій і Луганській областях, а також комплексу дій, необхідних для оборони України, захисту населення та інтересів держави [137].

Відповідно, у міжнародному дискурсі доцільно послідовно наполягати саме на терміні «війна», системно дезавуюючи слова «конфлікт», «українська криза», «СВО». Аналогічно варто коректно називати реальність — говорити про «фронт», а не підміняти його евфемістичними конструкціями на кшталт «лінії бойового зіткнення», якщо це знижує смислову визначеність і придатність повідомлення для іноземних аудиторій. Окрему увагу слід звернути на визначення цільових аудиторій у чинних комунікаційних стратегіях. Так, у стратегії [176] зовнішні цільові аудиторії подано звужено: фактично вони обмежені громадянами України в державах — членах ЄС, діаспорою та громадянами держав — членів ЄС. Такий підхід виключає значну частину іноземних аудиторій і не відображає реальної складності комунікаційного завдання, адже європейська інтеграція є питанням екзистенційної визначеності держави. У межах КП до аудиторій другого порядку доцільно включати і дружні країни поза ЄС, які через інструментарій стратегічних

комунікацій здатні посилювати підтримку України та впливати на швидкість її інтеграції до ЄС.

Крім того, у зовнішньому контурі міжнародних комунікацій спостерігається системна робота з нав'язування меседжів про «тотальну корупцію в Україні», що формує рамку «безперспективності» допомоги та інтеграції. Особливістю таких впливів є їхня двовекторність: внутрішнім аудиторіям транслуються наративи дискредитації європейських цінностей, зовнішнім — наративи про марність підтримки «корумпованої» країни. На цьому тлі визнаємо, що місія антикорупційних комунікаційних стратегій не була реалізована повною мірою; окремі висновки щодо цього питання окреслено у другому розділі.

Паралельно варто зауважити дисбаланс у розподілі зусиль КП: значна частина діяльності державних органів та громадських структур орієнтована на зовнішній вимір і переважно на РФ. Одним із небагатьох винятків у відповідній комунікативній ситуації є приклад комунікаційної стратегії країн Карибського басейну, проаналізований у другому розділі.

У площині інституційної спроможності показовою є позиція упорядника «Зеленої книги дезінформації» [5] С. Балана, який вказує на брак визначення поняття «дезінформація», дефіцит синергії між організаціями та розпорошення зусиль, що не дозволяє вийти на якісно інший рівень протидії російській дезінформації [5]. Водночас така критика має бути доповнена практичними пропозиціями щодо посилення системи як цілісності, включно з відповідальністю, прозорістю та результативністю. Ще одним істотним обмеженням чинної моделі реалізації комунікаційної політики залишається домінування реактивного підходу, що ґрунтується на послідовності «виявлення — спростування — реагування». Водночас проактивність як інструмент державної комунікаційної політики в більшості випадків не інтегрована до реального управлінського механізму. При цьому саме проактивний підхід безпосередньо закріплений у Законі України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу» [137]. Не применшуючи значення протидії дезінформаційним кампаніям та деструктивній пропаганді РФ, доцільно розглядати комунікаційну політику у ширшому вимірі —

як складову стратегічної політики держави в межах неопарадигми національної безпеки. Національні цінності, напрями зовнішньої політики та характер загроз є значно стабільнішими категоріями, ніж конкретні суб'єкти впливу на окремих етапах розвитку міжнародних відносин.

Зазначена логіка зумовлює необхідність організації комунікаційної політики як системи вищого рівня, основним завданням якої є створення сталих умов для реалізації національних інтересів у міжнародному середовищі з урахуванням трансформацій комунікаційного простору, проаналізованих у другому розділі. Водночас комплексні загрози мають ідентифікуватися не лише ззовні, а й усередині держави, що впливає із синтезу результатів аналізу загроз та засад формування комунікаційної політики в контексті нової парадигми національної безпеки. У межах такого підходу уточнюється й функціональне призначення комунікаційних стратегій. Їх основною метою є передавання цільовим аудиторіям сформованих наративів і ключових меседжів відповідно до управлінських пріоритетів суб'єкта політики з отриманням зворотного зв'язку у формі прогнозованої зміни поведінки. Саме тому поширений у чинних документах акцент на «підвищенні довіри» або «репутаційному менеджменті» є недостатнім, оскільки не відображає безпекової складової та не узгоджується з неопарадигмою національної безпеки. Натомість доцільним є чітке розмежування термінології з урахуванням специфіки зовнішніх і внутрішніх аудиторій та подальше структурування комунікативних процесів за релевантними критеріями. У цьому контексті доцільно виокремлювати інформативну, емотивну, сугестивну та констатуючу підфункції, формуючи відповідні кластери завдань у межах загальної системи комунікаційної політики. Така деривація функцій сприяє підвищенню керованості та вимірюваності комунікаційних впливів.

У цьому контексті заслуговує на увагу позиція А. Яковця щодо необхідності поєднання свободи слова з масштабними програмами медіаграмотності [219]. Окремого аналізу потребує також роль масмедіа, зокрема вплив популярних російських серіалів, які протягом тривалого часу транслювалися на українському телебаченні та сприяли поширенню «меншовартості, українофобії та стереотипів

щодо української культури і менталітету» [217, с. 360]. Водночас у нормативних актах, що регулюють комунікаційну політику, подібні загрози фактично не фіксуються, що свідчить про розрив між документотворенням та реальною структурою сучасного комунікаційного середовища. Важливим аспектом залишається забезпечення термінологічної коректності. Зокрема використання поняття «інформаційно-комунікаційна політика», запропонованого, зокрема, М. Трофименком [184, с. 99], видається проблематичним з огляду на його семантичну тавтологічність. Враховуючи положення про первинність формування поняття щодо його мовної репрезентації [86, с. 190], доцільнішим є застосування терміну «комунікаційна стратегія», що узгоджується з результатами інших досліджень [52]. У межах нової парадигми національної безпеки України дедалі більшої актуальності набуває потреба у формуванні реальних, функціонально дієвих комунікаційних стратегій, які відповідають контексту подій та фактичному стану безпекового середовища.

Окремим виміром функціональності комунікаційних стратегій є прагматична складова, що проявляється, зокрема, у зміні стилістики міжнародних комунікацій та поширенні інвективних форм політичної мови. Якщо раніше дипломатичний етикет і професійна підготовка виступали стримувальними чинниками, то нині у багатьох країнах спостерігається тенденція до контроверсійності політичного дискурсу. Серед її проявів — використання ненормативної лексики, демонстративні невербальні сигнали, риторика приниження і погроз, що не завжди узгоджується з нормами міжнародного права. Водночас важливим чинником залишається вплив окремих західних політичних акторів на реалізацію зовнішньополітичних пріоритетів України. Зокрема А. Меркель публічно визнавала перешкоджання вступу України до НАТО з міркувань страху перед Росією [91]. У мемуарах «Свобода. Спогади 1954–2021» [40] вона продовжує наполягати на правильності рішення 2008 року, обґрунтовуючи його міркуваннями безпеки [143]. Натомість чинний канцлер ФРН Ф. Мерц у 2025 році охарактеризував це рішення як потенційно фатальну помилку [195]. Таким чином, у політичному дискурсі фіксується конфлікт інтерпретацій і стандартів

відповідальності щодо передумов війни. У цьому контексті комунікативна політика України має ґрунтуватися на принципі україноцентризму як системоутворюючому підході. Критичний аналіз рішень партнерів не може бути табуованим, якщо йдеться про захист пріоритетних національних інтересів та мінімізацію стратегічної залежності від зовнішніх акторів. З огляду на це комунікаційні стратегії мають фіксувати не лише безпосереднього агресора, а й ті групи впливу та політичні рішення, які ускладнюють реалізацію стратегічного курсу України щодо європейської та євроатлантичної інтеграції. Зазначені тенденції узгоджуються зі спостереженням Ю. Щербака щодо «епохи яскравих джокерів», посиленої впливом масових медіа та цифрового середовища [214]. На цьому тлі загострюється проблема відсутності узгоджених наративів щодо базових категорій зовнішньої політики, зокрема «миру», «перемоги», «поразки», «цінності життя» та «територіальної цілісності». Це створює ризики фрагментації державної позиції та відкриває простір для маніпулятивних практик, у тому числі з боку окремих виконавців грантових програм. Ілюстративним прикладом є зіставлення «пропозицій до плану перемоги від фахівців» із положеннями Щорічного послання до Верховної Ради України 2016 року [1] та відповідних матеріалів [140], що дозволяє констатувати ідентичність низки пропозицій і ризики приписування авторства. Це актуалізує вимогу чіткого визначення прав, обов'язків і відповідальності інституцій громадянського суспільства у формуванні державної політики.

Вагомим внеском у розвиток методологічного інструментарію є дослідження А. Захарченка, у межах якого удосконалено модель медіакommunікацій та розроблено кількісний показник впливу медіапублікацій [41, с. 20]. Автор також обґрунтовує відсутність єдиної теорії медіавпливу та застарілість окремих моделей, що зумовлює дефіцит наукового інструментарію для вимірювання і прогнозування комунікаційних ефектів [41, с. 1]. Водночас у звітах окремих громадських організацій методологія оцінювання нерідко залишається нерозкритою, що супроводжується домінуванням оціночних суджень, термінологічною строкатістю та порушенням правил дефінування.

У продовження аналізу прагматичної функції комунікаційних стратегій слід наголосити на необхідності принципової реакції державних органів на некоректне використання термінів «українська криза» чи «український конфлікт» у міжнародному спілкуванні. Це підтверджує потребу у проведенні цілеспрямованих інформаційних кампаній у сфері безпекових комунікацій, спрямованих на впровадження україноцентричних наративів, підвищення медіаграмотності іноземних посадовців і формування коректного наукового дискурсу щодо євроатлантичної інтеграції України. Важливою умовою ефективної реалізації державної комунікаційної політики залишається своєчасне ухвалення нормативних актів. Проведений аналіз засвідчив обмежену кількість документів, безпосередньо присвячених цій сфері [177; 176; 175], а також нереалізованість пропозицій щодо створення рамкового документа координації стратегічних комунікацій [1, с. 206]. В умовах послаблення міжнародних безпекових інституцій та відсутності прямих гарантій безпеки політична і безпекова комунікація України набуває особливої ваги, зокрема у контексті укладання двосторонніх безпекових угод.

У межах неопарадигми національної безпеки України це актуалізує практичну необхідність зосередження комунікаційної політики на просуванні двосторонніх угод, у тому числі активного характеру, які можуть передбачати реальні механізми стримування агресії та гарантування справедливого і стійкого миру на основі міжнародно визнаних правил. Такий підхід має бути відображений і у коригуванні зовнішньополітичних комунікаційних стратегій. На стратегічному рівні в межах оновленої КП пропонується дослідити критерії та рівні комунікацій залежно від фактичного рівня стратегічного партнерства. Тобто як елемент наукової новизни — диференціювати рівні комунікаційних стратегій за критерієм партнерства. Наприклад, якщо стратегічне партнерство з Республікою Польща в європейському, євроатлантичному, регіональному та двосторонньому вимірах визначається одним із пріоритетів зовнішньої політики України, то чутливі питання, що стосуються двох держав, мають вирішуватися передусім у форматі двосторонньої комунікації без штучного розширення публічності. Водночас факти конфліктів 2023–2024 років, зміна тональності заяв окремих політиків, маніпуляції

історичними сюжетами, а також резонансні висловлювання новообраного президента К. Навроцького [34] чи заяви колишнього Президента Польщі А. Дуди [37] демонструють, що КП потребує протоколів адаптивності і форматування, сумісних із режимом стратегічного партнерства. Додатково наголосимо: стратегічне партнерство має наповнюватися масштабними проєктами у безпековій, енергетичній, військовій та торговельно-економічній сферах; позитивним сигналом у цьому напрямі є рішення Уряду України від 27 листопада 2024 року щодо дозволу Польщі на ексгумацію останків жертв Волинської трагедії. Отже, рівню партнерства має відповідати і рівень комунікаційної політики. Саме тому комунікативну функцію комунікаційних стратегій у межах КП доцільно тлумачити як стратегічну: вона має відповідати принципу стратегічності міжнародних комунікацій, на якому було наголошено у першому розділі. Це вимагає ясності та чіткості — насамперед на рівні державної термінології і класифікацій, щоб уникати ерозії понять і підміни стратегічного тактичним.

Зокрема, аналіз Стратегії зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.) демонструє строкатість уживаної термінології: «відносини пріоритетного стратегічного характеру», «відносини добросусідства», «глобальне партнерство з Японією», «партнерські відносини з Федеративною Республікою Бразилія», «відносини особливого партнерства з Канадою», «відносини стратегічного партнерства з КНР», посилення стратегічного значення ініціативи ЄС «Східне партнерство» тощо. Така множинність термінів свідчить про відсутність уніфікованої класифікації форматів міжнародної взаємодії та потребує подальшої стандартизації.

Кожен тип міждержавних відносин має бути описаний узгодженою термінологією та співвіднесений із відповідним рівнем комунікаційної політики, що передбачає визначені методи, інструменти, цілі й функції. У сукупності ці рівні мають інтегруватися в єдину систему державної комунікаційної політики, що забезпечує її цілісність та спроможність здійснювати системний вплив на міжнародні процеси в контексті нової парадигми національної безпеки України. У цьому ж смислового ряду потребує подальшої трансляції теза: втручання РФ у

внутрішні справи інших держав із метою посилення власних позицій на міжнародній арені зростатиме, якщо знижуватиметься допомога Україні або імплементуватимуться наративи про «втому від війни», «неготовність України до стандартів ЄС», «небажання бачити її в ЄС і НАТО» тощо. У такому разі призначення КП полягає в тому, щоб усіма доступними засобами сприяти усвідомленню спільної загрози для демократичного світу, формуючи міжнародний режим, у межах якого створюються міжнародно-правові, організаційно-функціональні, безпекові та воєнні, політико-економічні й соціально-демографічні, інформаційні та цифрові, енергетичні й інфраструктурні, науково-технологічні та екологічні умови дотримання порядку, заснованого на правилах, а також оновленої архітектури міжнародної безпеки та конфігурації Європи.

У цьому аспекті неточною є редукція комунікаційних загроз до суто «інформаційних». Зокрема, у п. 38 Стратегії зовнішньополітичної діяльності України підриє довіри до державних інститутів, поширення дезінформації та ворожої пропаганди, поляризація суспільства і формування негативного сприйняття України у світі подані як інформаційна загроза. Подібне звуження відтворюють і окремі громадські ініціативи, фокусуючи увагу лише на “плані заходів з реалізації інформаційної безпеки” [140]. Однак у логіці стратегічних комунікацій йдеться про реалізацію державної політики комплексним інструментарієм, де протидія дезінформації чи пропаганді є лише одним із компонентів. Цей висновок додатково підсилює необхідність стандартів політичної мови та вимог до якості стратегічних документів. Отже, КП має розглядатися як складова нової парадигми національної безпеки — у контексті реалізації безпекової політики держави, а не як вузький інструмент інформування громадськості, репутаційного менеджменту чи “боротьби з фейками”. Йдеться про комплексну загрозу національній безпеці, а відтак — про комплексну відповідь. У період війни важливо також уникати термінологічної розмитості в самих стратегічних документах: надмірне нагромадження синонімічних рядів на кшталт «мир», «розвиток», «відновлення», «процвітання» (як у визначеннях мети) знижує зрозумілість стратегічної мети України для зовнішніх аудиторій. Мета повинна

бути чіткою, консенсусною, закріпленою і в політичній практиці, і в нормативних актах (стратегіях, концепціях, доктринах, програмах). Як приклад іншого підходу наводиться ідея інформаційно-комунікаційної політики Китаю як позиціонування країни, орієнтованої на внутрішній розвиток, підвищення добробуту громадян, роль надійного економічного партнера та відповідальну етичну й екологічну поведінку, із паралельним збереженням культурної спадщини та її поширенням світом на засадах позитивного сприйняття [184, с. 95]. Звідси випливає прикладний висновок: фаховість, узгодженість, синхронізація, послідовність, простота, зрозумілість, чіткість і правдивість є базовими передумовами ефективної державної КП. У контексті утвердження неопарадигми національної безпеки у сфері КП було здійснено лінгвістичний і логіко-семантичний аналіз Стратегії забезпечення державної безпеки України. Він показав низьку частотність і слабку структурну представленість теми комунікацій: термін «комунікації» згадується фактично одноразово — у зв'язку зі «слабкістю системи стратегічних комунікацій», що ускладнює нейтралізацію загроз на тлі інформаційної експансії російської федерації [174]. Подальшого розгортання відповідного напрямку державної політики в тексті документа не простежується, що свідчить про непослідовність і фрагментарність нормативного бачення. Ця тенденція перегукується з положеннями Стратегії національної безпеки України 2020 року, де також акцентувалося, що «відсутність цілісної інформаційної політики держави» та «слабкість системи стратегічних комунікацій» ускладнюють нейтралізацію деструктивної пропаганди як ззовні, так і всередині країни [178]. Отже, фіксуємо низьку невідповідностей, що безпосередньо впливають на КП:

1) у нормативних актах часто змішуються та використовуються як синоніми поняття «інформаційна політика», «стратегічні комунікації», «комунікаційна політика», «публічна дипломатія», що є методологічно і практично хибним;

2) утворення 6 вересня 2024 року Міністерства культури і стратегічних комунікацій шляхом перейменування не стало переломним моментом для КП, оскільки зміна назви не трансформувала зміст повноважень органу і не закріпила

його як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади у сфері формування та реалізації КП [93];

3) у стратегічних документах плутаються поняття «інформаційно-психологічні операції», «дезінформація», «дезінформаційні кампанії», «ворожа/деструктивна пропаганда», що спричиняє інституційне нагромадження переважно в одному сегменті — протидії дезінформації; до відповідних інституцій, з урахуванням їх впливу на зовнішньополітичний контур, належать: Центр протидії дезінформації при РНБО України, Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки як механізм протидії дезінформації спільними зусиллями держави й громадянського суспільства [135], Національний координаційний центр кібербезпеки при РНБО України;

4) у документах домінує реактивний підхід («нейтралізація»), що суперечить закріпленій у Законі України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу» [137] логіці проактивності, а також принципу проактивності, визначеному в Стратегії зовнішньополітичної діяльності України;

5) посилення комунікаційних спроможностей має організовуватися в межах КП, а не підмінюватися рамкою публічної дипломатії (яка є лише складовою КП);

6) попри зусилля органів державної влади, залучених неурядових структур та іноземних консультантів, система стратегічних комунікацій досі перебуває в процесі створення [2, с. 303]; ці висновки є релевантними й для системи КП.

З огляду на викладене, найбільш логічним наступним кроком дослідження є аналіз форм і методів міжнародних комунікацій як напряду їх удосконалення в контексті нової парадигми національної безпеки України.

3.2 Форми та методи міжнародних комунікацій в умовах трансформації безпекових інституцій

Попри значну кількість наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, до цього часу в межах одного дослідження не робилося теоретичного

обґрунтування форм і методів міжнародної комунікації в умовах трансформації безпекових інституцій, що обумовлює актуальність звернення нашої уваги до цих питань. Для досягнення цієї мети необхідно втілити такі завдання: визначити сутність форм і методів міжнародної комунікації в рамках діяльності глобальних, регіональних і локальних безпекових інституцій; провести порівняльний аналіз класичних проявів вказаного виду комунікацій у різних сферах міжнародних відносин до подій 2022 року, а також за період, що настав після російського вторгнення на територію України; виявити провідні тенденції міжнародних комунікацій на сучасному етапі. У діяльності міжнародних безпекових інституцій міжнародні комунікації посідають центральне місце. Вони не лише визначають характер взаємодії цих інституцій із державами, а й ефективність механізмів забезпечення безпеки. В умовах актуальності глобальних викликів та реальності загроз саме міжнародні комунікації дозволяють:

- 1) узгоджувати різноманітні, в тому числі й суперечливі позиції;
- 2) формувати універсальні правила поведінки держав у міжнародних відносинах;
- 3) забезпечувати імплементацію цих правил у практику міжнародних відносин.

Найбільш яскраво це виявляється у діяльності таких міжнародних організацій, як: Організації Об'єднаних Націй (ООН) і Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), НАТО, Ради Європи, а також спеціалізованих агентств на кшталт МАГАТЕ (Міжнародне агентство з атомної енергії). З одного боку, комунікація в них виступає інституціолізованим інструментом переговорів, дипломатичних місій, моніторингових механізмів і спеціалізованих площадок для діалогу. З іншого, — комунікація застосовується як основний засіб забезпечення міжнародної безпеки, профілактики конфліктів, координації гуманітарних і воєнних місій. Міжнародна комунікація в діяльності безпекових інституцій виконує ряд надзвичайно важливих функцій:

1) сприяє обміну інформацією між державами-членами, формуванню спільних оцінок щодо ідентифікації чи тих чинників в якості загроз і ризиків, а також виробленню узгоджених стратегій реагування;

2) забезпечує легітимацію і загальнообов'язковість рішень, що ухвалюються міжнародними інститутами, через відкрите й прозоре передавання інформації широким верствам, включаючи громадські суспільства і медіа, різноманітних міжнародних акторів;

3) відіграє роль інструменту впливу й дипломатичного тиску, дозволяючи міжнародним організаціям координувати дії та стимулювати дотримання міжнародних норм і зобов'язань.

ООН як глобальний інститут застосовує комунікацію через механізми Ради Безпеки, Генеральної Асамблеї, а також через спеціалізовані агенції і миротворчі місії. Наприклад, регулярні звіти секретаріату ООН, публічні заяви і дипломатичні ноти забезпечують обмін інформацією і формування нормативного середовища для попередження конфліктів.

ОБСЄ, своєю чергою, використовує комунікацію для моніторингу дотримання прав людини, проведення різного роду місій, в тому числі з функцією спостереження, організації діалогових платформ між учасниками регіональних конфліктів.

Порівняльний аналіз специфіки комунікації у цих двох міжнародних інституціях виявляє, що в кожному випадку вона має доволі відмінне втілення. Для ООН комунікація являє собою універсальний нормативний механізм: вона забезпечує глобальний діалог, в рамках якого формуються правові норми й обов'язкові для держав резолюції. У цьому контексті комунікація тісно пов'язана із процесом правотворчості та легітимації міжнародного порядку. Для ОБСЄ, навпаки, комунікація набуває практично-орієнтований характер. Вона виявляється в оперативному обміні інформацією, посередницькій діяльності у роботі наглядових місій. Комунікація в даному випадку виконує функцію не стільки універсальної нормотворчості, скільки превентивного регулювання і деескалації конфліктів у конкретних регіонах. Щодо такої інституції, як НАТО, то вона

демонструє приклад інституціолізованої комунікації, що забезпечує колективну оборону. В рамках альянсу здійснюється обмін розвідувальними даними, координація спільних навчань, оперативна комунікація між штабами і командуванням держав-членів. Таким чином, аналіз комунікативних аспектів діяльності глобальних безпекових інституцій демонструє два виміри міжнародної комунікації, які взаємно доповнюються:

- 1) *нормативний* — забезпечує вироблення спільних принципів глобальної безпеки;
- 2) *прикладний* — направлений на врегулювання локальних кризових ситуацій і зміцнення довіри.

Важливим наслідком цього є те, що комунікація слугує засобом підтримання легітимності міжнародних організацій: через публічні засідання, доповіді, прес-релізи і місії на місцях формується сприйняття транспарентності, об'єктивності та неупередженості їхньої діяльності. Тим самим міжнародні комунікації стають не лише механічним процесом обміну інформацією, але й *стратегічним ресурсом* зміцнення авторитету міжнародних організацій і підвищення усталеності усієї архітектури міжнародної безпеки. Міжнародні комунікації фактично інституціоналізують міжнародні організації. Особливого значення МК набувають в контексті кризових ситуацій, включаючи війни, збройні агресії, природні та техногенні катастрофи, загрози кібербезпеки. Ефективна комунікація дозволяє мінімізувати інформаційні розриви, прискорює прийняття рішень і значною мірою знижує ризики ескалації конфліктів. Водночас вона забезпечує транснаціональний обмін експертними знаннями, кращими практиками та інноваційними методами розв'язання криз. З метою унаочнення форм міжнародної комунікації у глобальних безпекових інституціях та відображення впливу комунікації на їхню ефективність варто представити матеріали порівняльного аналізу у формі таблиці [Додаток 9].

Таким чином, міжнародна комунікація виступає не просто допоміжним механізмом, а інтегральним інструментом діяльності безпекових інституцій. Вона забезпечує узгодженість дій, легітимність рішень, що приймаються, усталеність міжнародної системи до нових викликів. Усе це робить її ключовим фактором

ефективності сучасних інститутів глобальної і регіональної безпеки, перетворюючи на стратегічну функцію зовнішньої політики.

Не зважаючи на усе зазначене, останнім часом дедалі частіше на адресу глобальних інституцій лунає обґрунтована критика. В окремих наукових дослідження автори наводять аргументи на користь того, що і інституції своє віджили, а тому є потреба у створенні новітніх інституцій, які цілком відповідатимуть сучасним вимогам. У зв'язку з цим варто розглянути, чому саме подібна ситуація виникає і що дає підстави для подібних тверджень.

Насамперед, слід зазначити, що змінився геополітичний ландшафт і з'явилися нові центри сили. Треба враховувати, що чимало інституцій, включаючи ООН або НАТО, були створені в умовах післявоєнного світу ХХ століття або так званої «холодної війни» і відображали тодішній баланс сил.

Зі зростанням ролі Китаю, Індії, окремих регіональних держав, передусім Країн Глобального Півдня, окремих транснаціональних акторів виникли ситуації, коли старі формати прийняття рішень (наприклад, у Раді Безпеки ООН з правом вето постійних членів) не відображають нинішню реальність і обмежують ефективність реагування. Не можна не враховувати й того, що з'явилися нові типи загроз безпеці. До класичної війни додалися гібридні війни, кібератаки, міжнародний тероризм, пандемії, кліматичні й міграційні кризи. Вони потребують більш гнучких і швидких механізмів реагування, аніж ті, що є на озброєнні у традиційних безпекових інституцій. Їхня бюрократична структура із багаторівневою комунікацією узгоджень і затверджень часто-густо не дозволяє оперативного координувати дії у зазначених сферах і швидко вживати належних заходів. Не можна не помічати й тенденцій до зниження довіри до зазначених міжнародних організацій. Ряд інституцій критикується за нездатність попередити війни або ефективно управляти кризами. Як приклад, можна розглядати неефективність Ради Безпеки у сирійському конфлікті, затримки направлення миротворчих місій ООН до гарячих точок планети, складності ОБСЄ у врегулюванні воєнних подій в Україні. Достатньо показовим є визнання

Генерального секретаря ООН Антоніу Гутерреша після відвідання Києва у 2022 році того, що Радбез ООН не впорався з російським нападом на Україну [28].

У сукупності всі факти «провалів» у діяльності безпекових інституцій призводять до сприйняття їх як «застарілих», «слабко адаптивних» і «мало ефективних». Як зазначає С. Федуняк, «неспроможність... інституцій виконати свої статутні зобов'язання захистити міжнародний мир і безпеку посилюють скепсис щодо їхньої ваги у новостворюваній міжнародній системі» [194, с. 138]. Проте, на його думку, «провідні світові держави навряд чи погодяться на радикальні зміни у вигляді ліквідації слабо ефективних інституцій, оскільки спрацьовує принцип, що мати хоча б щось краще, ніж нічого [194, с. 137].

Відтак, на порядку денному залишається суттєва трансформація як самих безпекових інституцій, так і методів міжнародної комунікації, що ними застосовуються.

Опоненти практики діяльності глобальних міжнародних організацій дорікають і за нерівномірність участі й врахування інтересів держав-членів. Це пов'язано і з тим, що сучасні інституції чим далі, тим більше стикаються із конфліктами інтересів між різними державами. Наразі національні пріоритети іноді можуть суперечити колективній безпеці, що робить прийняття рішень повільним і фрагментарним. Це породжує запит на створення нових форматів, де інтереси сторін будуть більш узгодженими, а процеси прийняття рішень — більш прозорими й адаптивними.

На тлі суттєвих недоліків в організації діяльності глобальних безпекових інституцій останнім часом усе більше розвиваються регіональні й локальні системи безпеки, які застосовують новітні форми і методи міжнародної комунікації. Вони виникають як відповідь на специфічні загрози і потреби держав у конкретних геополітичних контекстах. На відміну від глобальних організацій, вони орієнтовані на координацію зусиль держав одного регіону або субрегіонального простору, забезпечуючи більш оперативне реагування на виникаючі кризи і конфлікти.

За логікою діяльності регіональних структур на комунікацію найчастіше покладається функція системи раннього попередження конфліктів і гармонізації

стандартів безпеки, узгодження інтересів та синхронізацію комунікативних впливів на цільові аудиторії. За аналогією з матеріалами, що відображають форми комунікації глобальних безпекових інституцій, варто представити результати порівняльного аналізу щодо регіональних систем безпеки у формі таблиці. Таким чином, регіональні й локальні інституції використовують міжнародну комунікацію як стратегічний інструмент для швидкого узгодження дій, обміну інформацією і формування довіри між державами. У сучасному світі, де глобальні загрози все частіше проявляються у локальному або регіональному контекстах, ефективність таких інституцій на пряму залежить від якості комунікації як всередині організацій, так і між різними структурами. Проведений аналіз також дозволив дійти висновку, що сучасні інституції забезпечення безпеки функціонують на різних рівнях – глобальному, регіональному, локальному, а міжнародна комунікація є ключовим інструментом їхньої спільної ефективності. Вона являє собою інтегральний інструмент, який забезпечує сумісність координації дій, підвищує рівень легітимності рішень, сприяє адаптації діяльності до сучасних загроз. Таким чином, у сукупності комунікаційні стратегії глобальних, регіональних і локальних інституцій створюють багаторівневу комунікаційну систему колективної безпеки, що теоретично має потенціал для ефективного реагування на загрози ХХІ століття. Логіка розгляду ролі міжнародних комунікацій в діяльності безпекових інституцій підводить до необхідності аналізу методів її реалізації в умовах трансформації глобальної і регіональної безпеки. Це зумовлено тим, що сучасні умови, зокрема, мілітаризація міжнародних відносин, гібридні загрози, криза довіри, фрагментація міжнародного порядку, кліматичні зміни, змінюють не лише зміст комунікації, а й форми і методи її реалізації.

З урахуванням результатів проведеного аналізу у межах дослідження було сформовано два базові сценарії розвитку міжнародної комунікації: інерційний (сценарій 1) та адаптивно-трансформаційний (сценарій 2). Перший сценарій відображає збереження наявних тенденцій та обмежену здатність до інституційних змін, тоді як другий орієнтований на активну модернізацію комунікаційних механізмів у відповідь на сучасні безпекові та політичні виклики.

Саме тому дослідження методів міжнародної комунікації у нових умовах набуває особливої ваги, дозволяючи виявити провідні тенденції та перспективи розвитку міжнародних відносин при реалізації другого сценарію, обґрунтованого результатами попереднього аналітичного підрозділу. За авторською концепцією, в якості основного термінологічного підґрунтя міжнародної комунікації виступає квадра, яка спирається на такі категорії:

- 1) *тип комунікації* — широка категорія, яка задає сферу застосування;
- 2) *форма комунікації* — організаційний, інституціолізований прояв всередині типу комунікації, її втілення у «зовнішньому» вигляді, що базується на використанні методів;
- 3) *метод* — інструменти, які розкривають конкретний спосіб дії, а в даному контексті — те, як цей спосіб змінився під впливом воєнних умов;
- 4) *комунікативна технологія* — комплексна система, що об'єднує форми, методи, прийоми, відповідний комунікативний інструментарій для досягнення чітко визначених тактичних і стратегічних цілей.

До прикладу, якщо йдеться про стратегічні комунікації, то це саме комунікативна технологія, а не метод, оскільки вони орієнтовані на досягнення конкретних цілей і спираються на застосування чітких алгоритмів і апробований інструментарій на базі методів комунікації. При цьому комунікативні технології розташовані на вершині ієрархії, являють собою масив багатоаспектних компонентів, а тому в для розкриття усієї їхньої сутності постає потреба в окремих дослідженнях. Описану квадрату варто представити у вигляді схеми [Додаток 9.1].

Оскільки сформульована в дослідженні тема фокусується саме на формах і методах міжнародної комунікації, їхнього зв'язку із трансформацією безпекових інституцій слід також звернутися до такої інтердисциплінарної галузі, як теорія комунікації і прокоментувати її окремі загальні положення.

За критерієм характеру взаємодії партнерів по спілкуванню в усталеній теорії прийнято виділяти пряму, непряму й опосередковану форми комунікації.

Тож, коли йдеться про зустрічі світових лідерів у Білому домі, проведення переговорів, підписання відповідних документів, то це — класичний приклад

прямої комунікації. Слід зазначити, що з початку війни в Україні дана форма значною мірою актуалізувалася через свою спроможність досягнення безпосереднього ефекту на підставі зростання ролі особистісних контактів лідерів держав і представників дипломатичного корпусу завдяки синхронізації дій, опертя на потенціал інтеракції, можливості застосування засобів впливу тощо. Слід зазначити, що Україна максимально використовує саме таку форму спілкування. Наприклад, за останній час відбулися зустрічі Президента України Володимира Зеленського із лідерами США, Франції, Фінляндії, Німеччини, Великої Британії, Італії, ЄС і НАТО [191], із Прем'єр-міністром Канади [24], із Прем'єр-міністром Норвегії [44] тощо.

Інша форма комунікації, яка активно застосовується у міжнародних відносинах, — непряма. Традиційно вона являє собою односторонній процес, заснований на лінійних моделях комунікації, розроблених ще в 1949 році Шенноном та Уївером. Вона спрямована на одnobічну передачу та інтерпретацію інформації через засоби масової комунікації, твори мистецтва і літератури, фотографії, що розповсюджуються у медіа. Характерно, що останнім часом завдяки функції зворотного зв'язку, можливості залишати на сайтах коментарі, дана форма комунікації стала втрачати свою односторонність. Навпаки, з'явилася можливість досліджувати реакції споживачів інформації, а відтак — змінювати методи подачі інформації на більш ефективні, максимально прийнятні до різних цільових аудиторій, значно швидше адаптувати стиль і способи подачі інформації.

Опосередкована форма комунікації передбачає наявність проміжного ланцюга між тими, хто спілкується. Це може бути певний технічний засіб (той же Інтернет, телефон, соціальні мережі, генеративний штучний інтелект) або людина-медіатор. У практиці України активно використовуються обидва способи здійснення опосередкованої форми міжнародної комунікації. Так, наприклад, останнім часом Президент України Володимир Зеленський провів телефонні розмови із Президентом Європейської Ради Антоніу Коштою [25], з Прем'єр-міністром Норвегії [136], координаційну онлайн-зустріч із лідерами Польщі, Литви, Латвії, Естонії та Данії [72].

Радикальна конфронтація відносин України із державою-агресором зумовлює те, що спілкування із керівництвом ворожої країни потребує вибору опосередкованої форми комунікації. В якості медіатора у даній ситуації здебільшого виступають представники Білого Дому, як-от Президент США Дональд Трамп, спецпредставник Президента США генерал Джозеф Келлог та ін. [26] Йдеться про пошуки шляхів до трансформації позицій сторін, припинення війни і пошуки взаємоприйнятних рішень.

Таким чином, можна констатувати, що виділені теорією комунікації форми її здійснення знаходять підтвердження у міжнародних відносинах та активно застосовуються у міжнародних комунікаціях. Що ж до класифікації методів комунікації, то, насамперед, слід звернутися до одного з варіантів їх втілення за дихотомією вербальне – невербальне. З метою унаочнення найбільш оптимальним буде представити це у формі схеми [Додаток 10].

Є усі підстави наполягати на універсальності даної схеми та її повної прийнятності для потреб міжнародної комунікації. Так, у практиці міжнародних відносин усна комунікація є незамінною при публічних виступах лідерів держав, у дипломатичних переговорах, при проведенні самітів і брифінгів, прес-конференцій, консультацій тощо. Своєю чергою, письмова комунікація слугує основою для усіх міжнародних документів, в тому числі аналітичних, рекомендацій, дипломатичних нот, прес-релізів, звітів. Специфіка вербальної комунікації проявляється в тому, що вона потребує опертя або на міжнародні мови, визнані ООН, або ж на національні мови. Позаяк саме вербалізація дозволяє точно фіксувати юридичні норми, політичні зобов'язання, формулювати міжнародні договори і резолюції. На відміну від візуальної інформації ця група методів апелює до логіки, фактів і аргументів. У переговорах, дипломатичному листуванні, експертних обговореннях саме слова і фрази слугують основним інструментом переконання. Вербальні тексти (доповіді, декларації, заяви) не тільки інформують, а й задають рамки інтерпретації подій. Наприклад, кваліфікація однієї той самої події як «військової агресії» або як «спеціальної операції» впливає на оціночність сприйняття такої події іншими акторами. Крім того, з позицій «м'якої сили»,

література, поезія, театральні драматургічні вистави транслюють культурні смисли і цінності, сприяють встановленню довірчих відносин між представниками різних країн. Отже, вербальні методи комунікації у міжнародному середовищі беруть на себе такі функції, як: інформаційно-юридична (фіксація й передавання норм і правил), іміджева (формування дискурсу), аргументативно-раціональна (переконання), легітимізуюча (своєрідне «узаконення», закріплення окремих положень, їхня інтерпретація), культурно-дипломатична та ін. Завдяки здатності невербальної комунікації бути своєрідним «спільним кодом», що у більшості випадків дозволяє передавати інформацію, викликати певні емоції напяму, минуючи необхідність складних міжмовних перекладів, вона також зайняла суттєве місце у міжнародній комунікації. Держави й міжнародні актори широко використовують візуальні інструменти (символи, емблеми, прапори тощо) для створення власної ідентичності, яка впливає як на сприйняття акторів міжнародної політики, так і на пересічних громадян різних держав. Наприклад, із початком війни в Україні у 2022 році у популярній мережі Facebook з'явилася опція, завдяки якій особа могла додати до своєї аватарки зображення прапору України і тим самим висловити свою солідарність, своє ставлення до подій.

Візуальні повідомлення часто апелюють не до раціональної, а до емоційної сфери, саме тому подібний контент в міжнародних кампаніях (наприклад, з гуманітарних питань, кліматичних викликах, миротворчих ініціативах) здатен швидше задати рамки інтерпретації подій, мобілізувати формування громадської думки за межами однієї країни. Отже, в умовах інформаційних та гібридних війн візуальні матеріали — від фотокадрів, інфографіки до мемів і політичних карикатур — стають потужним засобом впливу на масову свідомість. Особливе місце у невербальній групі методів комунікації в аспекті візуалізації посідає канал «м'якої сили» через живопис, кіно, виставки, дизайн-проекти, покази моди з етнографічними елементами. Через візію передаються культурні смисли, які сприяють виробленню позицій, сприяють взаєморозумінню і зміцненню міждержавних зв'язків. Таким чином, візуальна інформація в міжнародній комунікації виконує одразу ряд функцій, зокрема: інформаційну, іміджеву,

мобілізууючу, пропагандистську, культурно-інтеграційну тощо. Так само й музика, яка може бути невербальним засобом міжнародної комунікації, слугує інструментом культурної дипломатії. Вона не потребує перекладу і впливає на рівні почуттів через мелодику, ритми, інтонації. Вона здатна створювати інтеграційне емоційне поле між представниками різних культур, долаючи мовні й когнітивні бар'єри. Концерти, міжнародні музичні конкурси і фестивалі, гастролі національних колективів використовуються як елементи «м'якої сили». Державні гімни, народні мелодії, етнічні мотиви – це своєрідні звукові символи різних країн.

Їхнє виконання на міжнародних заходах (наприклад, саміти, Олімпійські ігри, Чемпіонати світу з різних видів спорту, прийом офіційних делегацій тощо) стає актом політичної комунікації, що транслює ідентичність і приналежність до певної спільноти. Музика може об'єднувати людей навкруги певних ідей і цінностей: від виконання «пісень протесту» до світових акцій солідарності (наприклад, концерти Live Aid або пісні, присвячені миру). Саме через музику у таких випадках транслюється заклик до спільних дій у міжнародному масштабі. Виконання певних музичних творів у дипломатичному контексті нерідко набуває політичного значення. Наприклад, вибір музичної програми на рівні державного візиту лідерів країн може як підкреслювати повагу до культури партнера, так і, навпаки, демонструвати дистанцію.

Тож музика як невербальний компонент міжнародної комунікації виконує ряд функцій, зокрема: емоційно-об'єднуючу, ідентифікаційну, іміджеву, мобілізууючу, а іноді — й дипломатичну. В окремих випадках навіть танець може стати складовою міжнародної комунікації. Новітні часи надають доволі цікаві приклади, коли певні невербальні методи з національним забарвленням в контексті політики викликають непідробний інтерес у багатьох країнах, а відео з такими акціями одразу стає вірусним і набирає сотні мільйонів переглядів. Яскравим прикладом цьому слугує ролик з ритуальним «танцем люті маорі» під назвою «хака» у новозеландському парламенті як реакція на прийняття законопроекту, що урізає права аборигенів [94]. Також цей танок у парламенті виконувався на підтримку України. Один із коментаторів цього відео зазначає: «У мене щоразу

мурахи по шкірі йдуть, коли бачу виконання цього танцю... на підтримку України та для вшанування полеглою воїна, що воював на боці України...». Інший додає: «Народ, який теж підлягав утискам і несправедливості. Дуже символічна і чуттєва підтримка українців танцем хака. Прониклася повагою до маорі, які навіть дотепер зберегли традиції і з гордістю про них заявляють» [94]. Усе це доводить, що, з одного боку, емоціолізація є потужним знаряддям невербальних методів, з іншого, — свідчить, що на сучасному етапі обмежуватися розглядом лише класичних, академічних проявів міжнародної комунікації у швидкоплинному світі було б невірним.

До групи паравербальних методів спілкування у вузькому сенсі прийнято відносити інтонацію, тембр голосу, гучність мовлення, паузи, ритміку і темп мовлення, акценти. По суті – це своєрідна «надбудова» над вербальними методами. Проте вона відіграє не менш значущу роль, аніж слова. У міжнародній дипломатії нерідко від інтонації залежить, як партнером буде сприйнятий певний меседж: як жорсткий ультиматум (сумнозвісна перепалка В. Зеленського і Д Трампа) або як сигнал до співробітництва. У міжнародних переговорах, виступах на трибуні в ООН або ОБСЄ через силу і тембр голосу підсвідомо визначається, чи буде лідер певної держави сприйматися як сильний і впевнений чи навпаки. Саме у цій групі методів найбільш рельєфно проявляються складності інтеркультурної комунікації, адже у культурах різних народів паравербальні сигнали можуть трактуватися по-різному. Наприклад, висока емоційність і гучність мовлення в одних країнах можуть сприйматися як відкритість, щирість, а в інших – як агресивність і порушення дипломатичного етикету. Тому при підготовці фахівців у сфері міжнародних відносин на це питання також слід звертати особливу увагу.

У широкому сенсі до групи паравербальних методів спілкування включаються міміка, жести, пози, тілесна динаміка, дистанція між співрозмовниками (проксемика), тактильні контакти – усе те, що зараз прийнято відносити до нової сфери під назвами «мова тіла» (body language) або «кінетичний інтелект». В міжнародному спілкуванні усі ці елементи надзвичайно важливі, оскільки вони є своєрідним індикатором взаємовідносин, «неочевидним шаром»

дипломатичного спілкування. Саме ця складова дозволяє транслювати «другий план»: сарказм, іронію, демонстрацію дратування чи дружельюбності. У такий спосіб паравербальна комунікація слугує інструментом «ситуативного кодування смислів».

У міжнародній комунікації група паравербальних методів виконує ряд функцій, зокрема: емоційно-регулятивну (висловлення почуттів і створення атмосфери спілкування); статусно-іміджеву (демонстрація сили, поваги або дистанції); інтеркультурну (транслювання культурних норм, які можуть зближати або, навпаки, викликати непорозуміння); сигналізаційну (передавання скритих смислів і сигналів без слів), інтегративну (створення довіри й взаєморозуміння, зміцнення дипломатичних контактів). В теорії комунікації все частіше виділяють групу комбінованих методів, в яких поєднується взаємодія вербальних, невербальних і паравербальних методів. І це закономірно, адже комунікація ніколи не існує у якомусь «чистому» вигляді, а завжди являє собою складний комплекс сигналів. У міжнародній комунікації ця група методів дозволяє підсилити смисли через багатоканальність сприйняття, сформувати цілісні образи. Наприклад, промова певного політичного лідера на саміті буде сприйматися інакше, якщо вербальний код не співпадатиме із емоційним тоном, осанкою і мімікою оратора. В міжнародних відносинах вкрай важливо, щоб усі компоненти працювали в унісон. Наприклад, при аналізі спільних прес-конференцій голів держав фахівці звертають увагу не тільки на зміст заяв, а й на те, як політики тиснуть руки (особливо показовим в цьому плані є Президент США Дональд Трамп), хто починає говорити першим, в якому тоні і з яким виразом обличчя. Все це у сукупності створює об'єктивність трактування політичних сигналів.

Комбіновані методи дозволяють гнучко вибудовувати комунікацію у різних культурних контекстах. Уявімо, дипломат може спілкуватися англійською (вербальні методи), застосовувати стриману інтонацію, дотримуватися правил дипломатичного протоколу щодо місця розташування, дистанції до партнерів по спілкуванню (паравербальні методи), підкреслювати свій статус через форму одягу, охайність, застосовувати під час промови демонстрацію фотографій або

артефактів (невербальні методи). Усе це у сукупності робить його більш переконливим, а саму комунікацію — більш ефективною.

В умовах криз (війни, міжнародні катастрофи) важливо, щоб меседжі носили багатоканальний характер: висловлювання були точними, інтонація — впевненою, невербальний супровід — міг транслювати контроль над ситуацією. Таким чином, комбіновані методи у міжнародній комунікації виконують низку функцій, зокрема: підсилення переконливості й довіри, створення цілісного іміджу, зниження ризиків інтерпретації лише через один канал; забезпечення міжкультурної взаємодії; ефективність у кризових і символічних ситуаціях. По суті, саме комбінована група методів комунікації є реальною практикою міжнародної взаємодії, у той час, як вербальні, невербальні, паравербальні методи — це здебільшого аналітична модель для досліджень. Оскільки одне із завдань нашого дослідження передбачає визначення того, як змінюються форми і методи міжнародної комунікації під впливом трансформаційних процесів, доцільно провести порівняльний аналіз класичних, усталених методів із тими, які актуалізувалися з початком війни в Україні. Для більшої наочності результати такого дослідження варто надати у формі таблиці [Додаток 11]. Як видно з матеріалів проведеного порівняльного аналізу, війна має глибокий вплив на міжнародні комунікації, трансформуючи як безпекові інституції, так і типи, форми і методи їхньої комунікаційної діяльності.

Насамперед, це стосується методів, за допомогою яких здійснюється взаємодія між акторами. Якщо у мирний час методи орієнтовані на пошук компромісів, інституціональну стабільність і довготривалі стратегії, то в умовах війни вони набувають кризового, мобілізаційного і переважно публічного та емоційного характеру. У дипломатичній сфері класичні методи поступаються місцем більш відкритим інструментам. Війна знижує роль кулуарних домовленостей і підсилює політичну демонстративність дипломатичних методів. Також констатується зміна тенденцій. Внаслідок поляризації світу виникає феномен «коаліційної дипломатії», коли відбувається згуртування сил на базі однієї платформи і різке протистояння протилежній коаліції. Так, в умовах функціональної обмеженості таких міжнародних інституцій, як ООН і ОБСЄ

формуються тимчасові альянси (Рамштайн, ініціативи G7, «Люблінський трикутник», ШОС тощо). Простежується, що у новітніх умовах дипломатія певною мірою втрачає свою інституціональність і кулуарність, стає більш ситуаційно-мережевою і синхронізується із сучасними тенденціями неореалізму і Realpolitik.

Особливого значення набувають методи «дипломатії лідерів», які базуються на міжособистісному спілкуванні, регулярних прямих контактах і координації дій союзників. Поширюється практика онлайн-виступів лідерів держав у парламентах світу. З'являються прояви того, що лідерська дипломатія поступово витісняє «закриту» дипломатію посольств.

Своєю чергою, міжнародна економічна комунікація переорієнтується на методи тиску: просування санкційних механізмів, економічну блокаду, координацію гуманітарних пакетів. У такий спосіб, економічна дипломатія в умовах війни стає переважно інструментом ізоляції та примусу. Тобто констатуємо, і це може буде віднесено до елементів наукової новизни: з'явилася своєрідна «санкційна комунікація», адже санкції перестали бути просто інструментом лінійного тиску, а стали гучною та ефективною агресивною мовою міжнародної політики: через їх введення країни висловлюють свою позицію і солідарність. В цілому ж міжнародна економічна комунікація змістилася зі сфери економічних переговорів у сферу колективних обмежувальних заходів, квот.

Міжнародна гуманітарна комунікація, яка традиційно ґрунтується на методах польових місій та інституціональної координації, все більше спирається на методи дистанційного фандрайзінгу, онлайн-координації, в тому числі сприяння поверненню українських дітей, незаконно вивезених з території України, а також застосування можливостей збору допомоги через соціальні мережі, неурядові організації, фонди. У цьому контексті значною мірою зросла роль некомерційних міжнародних організацій, таких, як Червоний Хрест, Médecins Sans Frontières, World Central Kitchen. Окреме місце в міжнародній гуманітарній комунікації посідають діаспори. Разом усі вони орієнтовані на метод «гуманітарних коридорів» у переговорах, навіть в умовах цілісної недовіри. У міжнародній медійній комунікації значною мірою актуалізуються методи протидії дезінформації,

фактчекінгу, застосування цифрових платформ як головного каналу впливу. З іншого боку, максимально рельєфно стали проявлятися методи «кіберкомунікації» і «кібертиску». Так, активісти (або як вони себе іменують «хактивісти») міжнародної групи «Anonymous» у 2022 році вступили у свою «кібервійну» [96; 95; 196]. Паралельно діють українські «ІТ-армії». У такий спосіб, кіберпростір перетворився на своєрідний спосіб комунікації, а «злам» — на платформу висловлення політичної позиції.

Культурна дипломатія, в основі якої традиційно функціонували методи «м'якої сили» і культурного брендингу, змінила свої орієнтири і перепрямувала зусилля на дієве переконання, мобілізацію міжнародної солідарності. Частіше масштабні міжнародні культурні події (наприклад, Євробачення, спортивні змагання) застосовуються для висловлення політичної позиції. Артисти, спортсмени, діячі культури перетворюються на носіїв політичної комунікації.

Міжнародна науково-освітня комунікація в умовах війни суттєво змістила змістові акценти, виділяючи нові пріоритети. У цій категорії методи набули характеру пошуку ефективних шляхів протидії агресору, адаптації держави і суспільства до нових складних умов, а не лише класичного наукового й освітнього співробітництва.

Врешті, міжнародні соціально-мережеві комунікації, які до війни здебільшого мали роль допоміжних, набули самостійного статусу, запровадили нові, до цього не апробовані методи (хештег-активізм, флешмоби, вірусний контент тощо). Twitter/X, Telegram, TikTok та інші соціальні мережі й месенджери перетворилися на платформи впливу, інструменти зовнішньополітичного тиску. Ці методи дозволяють не тільки розповсюджувати інформацію, а й формувати глобальні спільноти солідарності. Так, створюються цифрові платформи для донатів і мобілізації підтримки українців громадянами й неурядовими організаціями інших країн. Наприклад, завдяки цифровій кампанії #StandWithUkraine забезпечується життєво важлива допомога вразливим верствам українського суспільства, включаючи дітей, літніх людей, біженців, поранених захисників, які проходять лікування; поширюється практика міжнародного

волонтерства [199]. Ознайомлення закордонних громадян із подіями в Україні і світі через фоторепортажі, журналістську аналітику відбувається через окремі онлайн-платформи, зокрема «United24» [90]. З іншого боку, вже понад десять років на 14 мовах працює сайт «StopFake», створений на базі громадської організації «Центр Медіареформи» і спрямований на нейтралізацію дезінформації, поширення медіаграмотності читачів, публікацію досліджень зарубіжних й вітчизняних вчених з питань міжнародних відносин через публікації на сайті, подкасти в Інтернет, теле- і радіопрограми [154].

3.3 Сценарії удосконалення інституційного забезпечення міжнародних комунікацій

У нинішніх умовах: війни, стратегічної невизначеності, зростанням ролі країн Глобального Півдня, концентрацією сили та впливу, на світові проблеми комунікаційної могутності навколо КНР, розмитості розуміння ключових понять «віна» та «мир», *належність як засада інституційного забезпечення державної комунікаційної політики* визначається українським баченням та її інтерпретацією. Адже вона виступає чинником передусім національної безпеки України, а вже потім загальноєвропейської безпеки. Наразі, застосовуючи сценарний підхід та метод кейс-стаді, можемо сформулювати такі сценарії побудови міжнародних комунікацій і відповідної національним інтересам комунікаційної інфраструктури.

Сценарій 1.

Забезпечення діяди міжнародних комунікацій «Україна — міжнародні актори» формується в якості ключового компонента реалізації МК та КП. Основні стратегічні цілі за даного сценарію можуть включати:

- інтеграція українських нарративів в європейський та світовий інформаційний та цифровий на підставі *асиметричних комунікаційних моделей Г. Перепелиці, С. Даниленко, А. Яковця;*

- формування спільної комунікаційної інфраструктури на засадах *інтерактивних моделей Берло;*

- розроблення із міжнародними акторами спільної комунікаційної політики на засадах європейської пам'яті та європейської цивілізаційної ідентичності з урахуванням нелінійності процесів у міжнародних відносинах, хаотизації останніх, ерозії міжнародних безпекових та комунікативних інституцій, впливу різноманітних чинників на підставі *трансакційних моделей К. Барнлунда*;
- сприяння масштабуванню наративів про відновлення історичної справедливості та вшанування пам'яті осіб, які боролися за незалежність України та жертв тоталітарних режимів через упровадження *культурологічних моделей Холла*, зважаючи на високо- та низькоконтекстні комунікації;
- адаптація міжнародних комунікацій через впровадження згідно з концепцією неореалізму і жорсткої сили принципів сили та жорсткої безпеки на засадах *моделі маскулінної стратегічної культури О. Брусиловської*;
- впровадження на засадах україноцентризму європоцентричного підходу у міжнародній політиці, в тому числі із застосуванням *семіотичних моделей Якобсона*, яка уможливорює змінювати експозицію смислів у міжнародних медіакомунікаціях залежно від контексту та культури, етноментальних кодів та ментального розвитку політичних лідерів на підставі реалізації референтних, емотивних, конотативних, метамовних функцій;
- утвердження європейської ідентичності як стійкого усвідомлення особою належності до європейського цивілізаційного простору як самобутньої спільноти, об'єднаної історичною європейською пам'яттю, символами, географічним та етнонаціональним походженням, комплексом духовно-культурних цінностей, і народними традиціями.

За цього сценарію реалізацію кожної стратегічної цілі носить функціональний характер. Вона відбувається в рамках окремих напрямів зовнішньої політики компетентними органами, а також підрозділами, до функціональних обов'язків входить виконання поставлених комунікаційних завдань. Основний акцент робиться на відповідність даної діяльності проголошеним та визначеним в нормативному документі цілям. Вони можуть бути

закріплені в окремому нормативному акті, наприклад: Стратегія державної комунікаційної політики України

Сценарій 2.

Створення єдиної структури, яка формує та реалізує державну комунікаційну політику. На даному рівні відбувається інституціоналізація комунікаційної політики та міжнародних комунікацій, адже всі комунікаційні заходи, плани тощо визначатимуться на рівні одного центрального органу виконавчої влади. Це сприятиме синхронізації комунікативних впливів, синхронізації проведенню окремих комунікаційних компаній, централізації комунікаційної політики на засадах адаптивності та гнучкості. Також це сприятиме підвищенню рівня координації, взаємодії та контролю за реалізації як усієї комунікаційної політики, так і міжнародних комунікацій зокрема.

Утворення окремого центрального органу виконавчої влади (далі - ЦОВВ) сприятиме формалізації та легалізації політичної функції комунікації і перетворення комунікаційної функції на стратегічну функцію держави, трансформуючи її з функції супроводу та інших забезпечуючих функцій до основною функції держави. За даного сценарію також можуть бути утворені координаційні служби при керівникові даного органу, які можуть складатися за функціональною ознакою з керівників комунікативних підрозділів ЦОВВ, і можуть виконувати з урахуванням предмета нашого дослідження і контекста міжнародних комунікацій такі функції:

1) внесення пропозицій керівникові окремого органу щодо реалізації засад зовнішньої політики у сфері міжнародних комунікацій;

2) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади, а також громадських об'єднань, неурядових організацій інших держав, міжнародних неурядових організацій, які діють на території України, у тому числі через утворені на території України філії та представництва у сфері реалізації міжнародних комунікацій у мирний час;

3) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади, а також громадських об'єднань неурядових організацій інших держав,

міжнародних неурядових організацій, які діють на території України, у тому числі через утворені на території України філії та представництва у сфері міжнародних комунікацій в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.

У рамках діяльності даного органу також створюються умови для формування єдиної професійної мережі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері міжнародних комунікацій, передачі баз знань та відповідної інформації, формування постійної підтримки відповідних фахівців, в тому числі і через створювані науково-консультаційні ради, в яких мають бути залучені провідні українські вчені політологи. Також сюди можна включати і питання матеріально-технічного фінансового, грантового та іншого забезпечення, які, маючи централізований характер, матимуть за нинішніх умов більш відчутний ефект та користь в масштабах держави для реалізації зовнішньої політики.

За сценарію 2 формуються сталі умови для системного інституційного забезпечення міжнародних комунікацій. Утворення окремого центрального органу виконавчої влади з питань формування та реалізації державної комунікаційної політики:

1) сформує умови для поглиблення діалогу та співробітництва між Україною та країнами світу, передусім коаліцією охочих, утім не виключаючи й інших країн, зокрема Країн Глобального Півдня, Латинської Америки і Карибського басейну. Україна, інших регіональних потуг;

2) закладе підвалини до диверсифікації зовнішньої політики та посилення своєї ролі на світовій арені;

3) сформує підстави для реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі (ЄС) та в Організації Північноатлантичного договору (НАТО), закріплений у Конституції України;

4) уможливить реалізувати стратегію розвитку України з різними міжнародними акторами відповідно до українських національних інтересів.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі дисертації здійснено комплексний, системний та міждисциплінарний аналіз трансформації форм і методів міжнародної комунікації в умовах докорінної зміни безпекового середовища, посилення гібридних загроз, цифровізації міжнародних відносин та зростання ролі інформаційно-психологічних впливів у сучасній геополітиці.

У процесі дослідження сформовано концептуальні засади сучасної комунікаційної політики, що передбачають побудову цілісної системи інституційного забезпечення міжнародних комунікацій, узгодження базової термінології в науковому та практичному вимірах, гармонізацію державної комунікаційної політики між різними суб'єктами й рівнями управління, а також розроблення Стратегії державної комунікаційної політики України з чітким визначенням її мети, принципів, завдань, правових засад і пріоритетних напрямів реалізації.

Обґрунтовано, що в умовах системного застосування проти України технологій гібридної війни, інформаційного тиску та маніпулятивних практик комунікаційна сфера перетворюється на одну з ключових арен безпекового протиборства, результати якого безпосередньо впливають не лише на перебіг збройного конфлікту, а й на рівень міжнародної підтримки, легітимність державної позиції та стійкість демократичних інститутів.

Виявлено основні проблеми функціонування системи стратегічних комунікацій в Україні, зокрема відсутність цілісної інституційної моделі, дисбаланс повноважень між суб'єктами комунікаційної політики, недостатню інтегрованість наукового знання у практику державного управління, неузгодженість у формуванні та трансляції наративів і ключових меседжів, а також фрагментарність нормативно-правового забезпечення.

Доведено, що ефективність комунікаційної політики значною мірою залежить від рівня стратегічної культури суспільного діалогу, розвитку критичного мислення, володіння принципами діалогічної етики, інструментами наративного

аналізу, медіа- та цифрової грамотності, а також практичних навичок використання сучасних аналітичних, інформаційних і генеративних технологій.

Обґрунтовано роль інститутів громадянського суспільства у реалізації державної комунікаційної політики як повноцінних суб'єктів стратегічної взаємодії, діяльність яких має ґрунтуватися на фаховості, аналітичній компетентності, інституційній відповідальності та дотриманні професійних стандартів. Встановлено наявність системних проблем у діяльності окремих публічних організацій, пов'язаних із дефіцитом експертності, методологічною слабкістю та залежністю від зовнішнього фінансування.

Сформульовано авторське бачення неопарадигми національної безпеки, відповідно до якої безпека України розглядається як невід'ємна складова безпеки демократичного світу, а міжнародна комунікація — як один із ключових чинників формування нової європейської та глобальної безпекової архітектури.

Узагальнено результати порівняльного аналізу трансформації форм і методів міжнародної комунікації, на підставі якого встановлено їх еволюцію від інструментів стабільності, кооперації та дипломатичного балансу до засобів стратегічного впливу, мобілізації міжнародної підтримки, формування коаліцій та інформаційного протиборства. Підкреслено зростання ролі цифрових, емоційно орієнтованих і персоналізованих форм комунікації, що водночас підвищує їхню ефективність і вразливість до маніпуляцій, дезінформації та фальсифікацій.

Виявлено основні тенденції розвитку міжнародної комунікації, серед яких: персоналізація політичного дискурсу, мережевізація комунікаційних процесів, санкціолізація як інструмент тиску, гуманітаризація міжнародного порядку денного та цифровізація дипломатичної взаємодії, що відображають сучасну логіку функціонування безпекових інституцій.

Сформовано два базові сценарії розвитку міжнародної комунікації — інерційний та адаптивно-трансформаційний, які відображають можливі траєкторії функціонування комунікаційної політики в умовах трансформації безпекового середовища, різного рівня міжнародної підтримки та внутрішньої інституційної спроможності держави.

Доведено, що міжнародна комунікація виступає важливим інструментом діяльності безпекових інституцій, забезпечуючи раннє виявлення криз, координацію колективних відповідей на загрози гібридного, кібернетичного та кліматичного характеру, формування адаптивних стратегій реагування та трансформацію організаційних структур.

Встановлено міждисциплінарний характер дослідження форм і методів міжнародної комунікації, що поєднує підходи політології, теорії комунікації, міжнародних відносин, безпекових студій і цифрових гуманітарних наук. Обґрунтовано недостатню розробленість даної проблематики в контексті трансформації безпекових інституцій, що підтверджує наукову новизну отриманих результатів.

Систематизовано змістовні характеристики форм і методів міжнародної комунікації та обґрунтовано їх реалізацію через авторську модель «квадри», яка інтегрує типи, форми, методи та комунікативні технології відповідно до цілей і функцій безпекових організацій, забезпечуючи комплексний підхід до аналізу комунікаційних процесів.

Проаналізовано сучасні групи методів міжнародної комунікації за ознакою вербальності та невербальності, а також продемонстровано особливості їх функціонування в умовах воєнного часу, кризової дипломатії та цифрової трансформації міжнародного середовища.

Одержані результати формують цілісне науково-теоретичне та прикладне підґрунтя для подальшого вдосконалення державної комунікаційної політики України, розроблення ефективних стратегій міжнародної взаємодії та розвитку міжнародних комунікацій у контексті трансформації безпекових інституцій і становлення нової архітектури глобальної безпеки.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено комплексний аналіз міжнародних комунікацій у контексті трансформації міжнародного безпекового середовища та формування нової парадигми національної безпеки України. Дослідження ґрунтується на поєднанні теоретико-методологічного, інституційного та прикладного підходів, що дозволило системно осмислити сучасні комунікаційні процеси в умовах гібридних загроз, цифровізації та воєнного протистояння. Отримані результати дали змогу уточнити зміст і структуру міжнародних комунікацій, визначити їх функціональне значення для забезпечення національної безпеки та сформулювати практичні рекомендації щодо вдосконалення державної комунікаційної політики України. Основні наукові результати дослідження узагальнено у таких висновках:

1. Проаналізовано та систематизовано основні теоретичні підходи, концепції й парадигми міжнародних комунікацій у контексті формування нової парадигми національної безпеки України в умовах трансформації міжнародного безпекового середовища, гібридизації загроз, цифровізації міжнародних відносин та російської збройної агресії проти України. Особливу увагу приділено систематизації теоретичних підходів, концепцій і парадигм міжнародних комунікацій, сформованих у межах політичної науки, теорії комунікації, безпекових студій та міжнародних відносин. У процесі дослідження проаналізовано еволюцію наукових уявлень про міжнародні комунікації від класичних інформаційно-трансмісійних моделей до сучасних конструктивістських, когнітивних, інституційних і стратегічних підходів, що дозволило виявити їхні пізнавальні можливості та обмеження. Доведено, що традиційні теоретичні моделі мають обмежений пояснювальний потенціал у кризових і воєнних умовах, оскільки не враховують повною мірою вплив гібридних загроз, інформаційного протиборства, когнітивних операцій, цифрових платформ і соціальних медіа на процеси формування політичних рішень і міжнародної громадської думки. Обґрунтовано доцільність застосування мультипарадигмального підходу як методологічної основи дослідження, що забезпечує інтеграцію політичного,

комунікативного, безпекового, соціокультурного та технологічного вимірів аналізу, а також створює підґрунтя для комплексного осмислення сучасних комунікаційних процесів. Уточнено авторське розуміння міжнародних комунікацій як динамічної багаторівневої системи взаємодії державних і недержавних акторів, спрямованої на формування смислового простору міжнародної політики, легітимацію зовнішньополітичних рішень, конструювання міжнародної ідентичності держави, забезпечення міжнародної підтримки та реалізацію її стратегічних інтересів у сучасному безпековому середовищі.

2. На основі аналізу теоретичних, нормативних і практичних підходів з'ясовано місце та роль міжнародних комунікацій у структурі нової парадигми національної безпеки України. У роботі доведено, що в сучасних умовах міжнародні комунікації перестали виконувати виключно допоміжну або сервісну функцію та трансформувалися у самостійний стратегічний інструмент забезпечення національної безпеки, формування зовнішньополітичної суб'єктності держави та зміцнення її позицій у міжнародному середовищі. Проаналізовано положення ключових нормативних і програмних документів України у сфері безпеки, зовнішньої політики та стратегічних комунікацій, що дозволило виявити особливості інтеграції комунікаційної складової у систему державного управління. Обґрунтовано підхід до розгляду міжнародних комунікацій як інструменту проактивної реалізації національних інтересів України, який передбачає активне формування міжнародного порядку денного, стратегічних наративів, механізмів зовнішньополітичної легітимації та системи довгострокових партнерських відносин. Встановлено, що ефективність комунікаційної політики значною мірою залежить від рівня стратегічного планування, інституційної спроможності органів державної влади, узгодженості міжвідомчої взаємодії та професійної підготовки кадрів у сфері стратегічних комунікацій. Доведено, що системна інтеграція міжнародних комунікацій у парадигму національної безпеки сприяє підвищенню стійкості держави до зовнішніх і внутрішніх загроз, зміцненню її міжнародного авторитету та розширенню можливостей впливу на процеси формування регіонального і глобального безпекового порядку.

3. Визначено ключові детермінанти розвитку міжнародних комунікацій у сучасному комунікативному середовищі, зокрема цифровізацію, глобалізацію інформаційних потоків, зростання ролі соціальних медіа, трансформацію політичної мови та посилення впливу стратегічних нарративів. У процесі дослідження встановлено, що сучасні міжнародні комунікації функціонують в умовах стійких бінарних опозицій: відкритість — контроль, свобода слова — інформаційна безпека, плюралізм — регулювання, цифровізація — цифровий авторитаризм. Доведено, що зазначені протиріччя формують нову логіку функціонування міжнародного комунікативного простору та зумовлюють трансформацію механізмів політичної мобілізації, інформаційного впливу, формування громадської думки та міжнародної легітимації. Обґрунтовано доцільність виокремлення воєнних комунікацій як специфічного різновиду міжнародних комунікацій, що поєднують інформаційні, психологічні, дипломатичні та стратегічні компоненти впливу. Встановлено, що воєнні комунікації виконують важливу функцію підтримки суспільної стійкості, консолідації громадської думки, формування позитивного міжнародного іміджу держави та забезпечення міжнародної солідарності. Доведено, що цифрові технології одночасно розширюють можливості міжнародної взаємодії та створюють нові ризики, пов'язані з маніпуляціями, дезінформацією, когнітивними атаками та інформаційною фрагментацією суспільства.

4. З'ясовано особливості проявів сучасних зовнішньополітичних загроз міжнародним комунікаціям, систематизовано гібридні впливи, інформаційні операції, маніпуляції політикою ідентичності, когнітивні атаки, використання цифрових платформ і генеративного штучного інтелекту як інструментів дестабілізації міжнародного середовища. У ході дослідження доведено, що в умовах війни та гібридного протистояння комунікаційна сфера перетворюється на один із ключових просторів стратегічного протиборства, у межах якого здійснюється боротьба за смисли, довіру, легітимність і міжнародну підтримку. Встановлено, що інформаційні атаки спрямовані не лише на поширення дезінформації, а й на підрив довіри до державних інституцій, делегітимацію

політичних рішень, руйнування соціальної згуртованості та міжнародної солідарності. Обґрунтовано роль воєнних комунікацій у забезпеченні психологічної стійкості населення, підтримці морального духу, формуванні позитивного міжнародного іміджу держави та нейтралізації ворожих наративів. Доведено необхідність комплексного підходу до протидії комунікаційним загрозам на основі поєднання політичних, правових, технологічних, інформаційних і соціальних механізмів.

5. Досліджено інституційні та нормативні засади комунікаційної політики України, а також її стратегічний і тактичний виміри у сучасному безпековому середовищі. Проаналізовано чинні програмні та стратегічні документи, що регламентують сферу комунікацій, і виявлено їхню внутрішню неузгодженість, фрагментарність та обмежену практичну ефективність. Встановлено відсутність єдиного координаційного центру управління комунікаційною політикою, недостатній рівень міжвідомчої взаємодії та слабку інтеграцію комунікаційної складової у систему державного управління. Обґрунтовано необхідність формування комплексної Стратегії державної комунікаційної політики України, яка має ґрунтуватися на принципах системності, прозорості, відповідальності, міжвідомчої координації, інклюзивності та орієнтації на довгострокові національні інтереси. Доведено, що інституціоналізація комунікаційної політики є необхідною умовою підвищення спроможності держави до стратегічного управління інформаційними процесами, забезпечення міжнародної підтримки, формування стійкого позитивного іміджу України та ефективної реалізації зовнішньополітичних пріоритетів.

6. Запропоновано напрями вдосконалення форм і методів міжнародних комунікацій з урахуванням трансформації міжнародних безпекових інституцій і зміни характеру глобальних загроз. У дисертації сформульовано інерційний та адаптивно-трансформаційний сценарії розвитку міжнародних комунікацій, які відображають можливі траєкторії еволюції комунікаційної політики України залежно від рівня інституційної спроможності, міжнародної підтримки та внутрішньої координації. Обґрунтовано необхідність посилення діади «Україна —

міжнародні актори» як базового механізму реалізації зовнішньополітичної та комунікаційної стратегії держави. Доведено доцільність інституціоналізації управління комунікаційною політикою шляхом створення спеціалізованих координаційних механізмів, удосконалення системи стратегічного планування та підвищення професійної підготовки фахівців. Виявлено ключові тенденції трансформації міжнародних комунікацій: персоналізацію, мережевізацію, санкціолізацію, гуманітаризацію, цифровізацію та трансформацію політики «м'якої сили», що формують нову конфігурацію міжнародного комунікативного простору та визначають перспективи розвитку міжнародних відносин у XXI столітті.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, варто зазначити, що міжнародні комунікації у новій парадигмі національної безпеки України набувають системного характеру та поступово трансформуються у важливий інструмент забезпечення державної стійкості. Вони вже не обмежуються функцією інформаційного супроводу, а інтегруються у процеси стратегічного управління, впливаючи на формування міжнародної підтримки, просування національних інтересів та зміцнення позицій держави в умовах сучасних викликів.

Отримані результати дають підстави стверджувати, що ефективність міжнародних комунікацій визначається не лише змістом повідомлень, але й рівнем узгодженості дій різних інституцій, здатністю до адаптації та формування цілісної комунікаційної політики. У цьому контексті особливого значення набуває поєднання дипломатичних, інформаційних і безпекових інструментів у межах єдиного підходу.

Водночас результати дослідження відкривають перспективи для подальших наукових розвідок, зокрема у напрямі вивчення когнітивного виміру міжнародних комунікацій, ролі новітніх технологій та пошуку ефективних механізмів забезпечення інформаційної і комунікаційної стійкості держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». Київ : НІСД, 2016. 688 с.
2. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році». Київ : НІСД, 2018. 688 с.
3. Асиметрія міжнародних відносин / Г. М. Перепелиця та ін. ; за ред. Г. М. Перепелиця, О. М. Субтельний. Київ : Стилос, 2005. 555 с.
4. Афанасьєва М. В. Виборча інженерія в Україні : монографія. Одеса : Юридична література, 2014. 384 с.
5. Балан С. В Україні презентували «Зелену» та «Білу книгу протидії дезінформації» // Детектор медіа. 2022. URL: <https://detector.media/infospace/article/205639/2022-12-05-v-ukraini-prezentuvaly-zelenu-ta-bilu-knygu-protydii-dezinformatsii/> (дата звернення: 10.10.2025).
6. Баровська А. В. Стратегічні комунікації: досвід НАТО // Стратегічні пріоритети. 2015. № 1 (34). С. 147–152.
7. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. 2-ге вид., допов. Київ : Академія, 2009. 376 с.
8. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Київ, 1996. С. 194–251.
9. Бжезінський З. Стратегічне бачення: Америка і криза глобальної влади / пер. з англ. Г. Лелів. Львів : Літопис, 2012. 168 с.
10. Благодарний А., Кононець О. Стратегічні комунікації у секторі безпеки і оборони України // Молодий вчений. 2023. № 1 (113). С. 5–9.
11. Бобир Ю. В. Безпековий дискурс у соціолінгвістичній парадигмі // Studia Linguistica. 2021. Vol. 18. С. 24–38. DOI: <https://doi.org/10.17721/StudLing2021.18.24-38>

12. Бондаренко І. С. Перші методологічні моделі соціального інжинірингу та їх комунікаційні стратегії // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. 2017. № 4 (32). С. 10–17.
13. Брайлян Є. С. Колоніальна і постколоніальна політика Великої Британії в Карибському басейні (1930-ті – 1983 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02. Київ, 2021. 265 с.
14. Бучин М. А., Мархайчук Н. О. Особливості використання Російською Федерацією міграції як інструменту гібридної війни проти України // Політикус. 2022. № 5. С. 30–34. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-5.4>
15. В Україні стартував Тиждень енергоефективності // Укрінформ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3798588-v-ukraini-startuvav-tizden-energoefektivnosti.html> (дата звернення: 10.10.2025).
16. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2003. 1440 с.
17. Верховцева І. Г. Глобальний кіберпростір та опір інформаційній агресії : кібердипломатія України у протидії російській інформаційній інвазії // Міжнародне співтовариство та Україна в процесах економічного та цивілізаційного поступу : актуальні економіко-технологічні, ресурсні, інституціональні, безпекові та соціогуманітарні проблеми : монографія. Riga : Baltija Publishing, 2024. С. 213–243. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-480-1-9> ; URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/510/13505/28342-1?inline=1> (дата звернення: 22.09.2025)
18. Висильчук А. Комеморативні практики як ціннісні орієнтири сучасності // Форум видавців (Львів). URL: <https://bookforum.ua/p/1311> (дата звернення: 10.10.2025)
19. Вислеко І. В. Трансформація культурних смислів у контексті аудіовізуальної комунікації : дис. ... канд. філос. наук : 26.00.01. Київ, 2015. 206 с.
20. Виступ Зеленського у Конгресі США : повний текст // Слово і Діло : аналіт. портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/22/novyna/polityka/vystup-zelenskoho-konhresi-ssha-povnyj-tekst> (дата звернення: 10.10.2025)

21. Відгук українських істориків на статтю В. Путіна «Про історичну єдність росіян та українців» / Інститут історії України НАН України ; Громадський просвітницький проект «Лікбез. Історичний фронт». Київ, 2021. 8 с.
22. Відімска К. І., Кулешова К. І., Рижих В. І., Шаглі Г. І. Прикладні аспекти суспільних комунікацій у міжнародних відносинах. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2022. Т. 14, № 2. С. 93–101. URL: <https://fir.dp.ua/index.php/FIP> (дата звернення: 22.09.2025).
23. Власюк О. С. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни : монографія. Київ : НІСД, 2017. 304 с.
24. Володимир Зеленський і Марк Карні підписали План дій з реалізації Угоди про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Канадою. 24.08.2025 р. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-i-mark-karni-pidpisali-plan-dij-z-realiz-99729> (дата звернення: 27.08.2025).
25. Володимир Зеленський обговорив з Антоніу Коштою результати засідання Євроради та подальші кроки. 19.08.2025 р. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-obgovoriv-z-antoniukoshtoyu-rezultati-z-99629> (дата звернення: 22.08.2025).
26. Володимир Зеленський провів зустріч із спецпредставником Президента США генералом Кітом Келогом. 25.08.2025 р. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-proviv-zustrich-zi-spespredstavnikom-pre-99773> (дата звернення: 28.08.2025).
27. Гайдун О. О. Політичний дискурс як праксеологічна складова політологічного навчання. Соціально-гуманітарна освіта України та шляхи її розбудови : матеріали Всеукр. наради завідуючих каф. соціально-гуманітарних дисциплін. Київ : Генеза, 1997. С. 23–25.
28. Генсек ООН визнав, що Радбез ООН не впорався з російським нападом. Новини Вінниці. URL: <https://news.vn.ua/hensek-oon-vyznav-shcho-radbez-oon-ne-vporavsia-z-rosiyskym-napadom/> (дата звернення: 10.10.2025).
29. Годний С. П. Інститут лобізму в політиці як чинник демократизації суспільства : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2019. 170 с.

30. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення : семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : КМ Academia, 2000. 218 с.
31. Дерев'янка І. Ієрархія держав як прояв асиметрії в міжнародних відносинах // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Питання політології. 2021. Вип. 39. С. 80–87. DOI: 10.26565/2220-8089-2021-39-10.
32. Держави Центральної Азії в контексті конкуренції світових акторів після початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну : аналіт. доп. / О. Александров, О. Борділовська, А. Веселовський та ін. ; за ред. О. Александрова, М. Паламарчука. Київ : НІСД, 2024. 59 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.06>
33. Державотворчий процес в Україні 1991–2006 / авт. кол.: Н. П. Барановська, С. О. Біла, В. Д. Бондаренко та ін. Київ : Наукова думка, 2007. 910 с.
34. 10 цитат новообраного президента Кароля Навроцького про Україну. Район. Закордон. URL: <https://zakordon.rayon.in.ua/news/810441-10-tsitat-novoobranogo-prezidenta-karolya-navrotskogo-pro-ukrainu> (дата звернення: 10.10.2025).
35. Дзьобань О. П. Стратегічні комунікації: до проблеми осмислення сутності // Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2018. № 2. С. 254–264.
36. Дубов Д. В. Політико-комунікативна безпека України у євроінтеграційному контексті : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01. Київ, 2007. 24 с.
37. Дуда раптово звинуватив Україну у втягуванні Польщі у війну. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/world/ukrajina-i-polshcha-novini-duda-zvinuvativ-kijiv-u-vtyaguvanni-varshavi-u-viynu-13119075.html> (дата звернення: 10.10.2025).
38. Європейський Союз у мінливому світі : монографія / С. В. Андрющенко та ін. ; за ред. В. В. Копійка ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; НН Ін-т міжнар. відносин. Київ : О. Зень, 2022. 218 с.

39. Єршомін М. Б. Концептуальні засади дослідження аудіовізуальної складової міжнародних політичних комунікацій // Гілея. 2018. Вип. 138, № 11, ч. 3. Політичні науки. С. 14–18.
40. За лаштунками влади: у 30 країнах світу вийшли мемуари Ангели Меркель. RFI. 2024. URL: <https://www.rfi.fr/uk/європа/20241126-за-лаштунками-влади-у-30-країнах-світу-вийшли-мемуари-ангели-меркель> (дата звернення: 10.10.2025).
41. Захарченко А. П. Конверговані впливи в системі медіакомунікацій: теорія, вимірювання та прогнозування : автореф. дис. ... д-ра наук із соціальних комунікацій : 27.00.01. Київ, 2023. 21 с.
42. Захарченко А. П. Конверговані впливи в системі медіакомунікацій: теорія, вимірювання та прогнозування : дис. ... д-ра наук із соціальних комунікацій : 27.00.01. Київ, 2023. 447 с.
43. Захід не може дозволити собі «м'ясні» тактики: інтерв'ю з британським політиком, який розвиває deftech-стартап в Україні. DOU.ua. URL: <https://dou.ua/lenta/interviews/bob-seely-trypillian/> (дата звернення: 10.10.2025).
44. Заява Президента України за підсумками зустрічі з Прем'єр-міністром Норвегії. 25 серпня 2025 року. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zayava-prezidenta-ukrayini-za-pidsumkami-zustrichi-z-premyer-99749> (дата звернення: 28.08.2025).
45. Звездова О. Психологічна війна як гібридна загроза сучасній системі міжнародної безпеки // Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI. 2023. № 5. С. 63–71.
46. Зернецька О. В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини. Київ : Освіта, 1999. 351 с.
47. Зернецька О. Глобальна комунікація : монографія. Київ : Наукова думка, 2017. 349 с.
48. Зернецька О. Глобальна політична блогосфера – нова арена політичної комунікації // Політичний менеджмент. 2009. № 2. С. 13–26.

49. Зернецька О., Зернецький П. Трансформації віртуального простору та парадигми впливу масмедійних дискурсів // Політичний менеджмент. 2005. № 3. С. 100–107.
50. Капштик О. В. Державні механізми стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.05. Хмельницький, 2019. 22 с. URL: http://www.univer.km.ua/doc/Aref_Kapshtyk.pdf (дата звернення: 22.09.2025).
51. Каріх І. В. Національна ідентичність в структурі гуманітарної безпеки України // Політологічний вісник : зб. наук. праць. 2007. № 25. С. 133–144.
52. Карпчук Н. П. ЄС на шляху від інформаційної до комунікаційної політики. Актуальні проблеми формування та розвитку європейського інформаційного простору : кол. монографія. Луцьк, 2012. С. 50–91.
53. Карпчук Н. П. Засади комунікаційної політики: досвід країн-членів Європейського Союзу : монографія / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 439 с.
54. Карпчук Н. П. Комунікаційні стратегії з підтримки ідеї європейської інтеграції: досвід країн Східної Європи // Політичне життя. 2016. № 1–2. С. 133–138.
55. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / пер. з англ. Київ : Ваклер, 2007. 304 с.
56. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія. Київ : НІСД, 2013. 104 с.
57. Кобец Р. Засади комунікативного супроводу державної політики : посібник / МГО «Інтерньюз-Україна». Київ : Інтерньюз-Україна, 2013. 188 с.
58. Ковтун І. І. Словотвірна та структурно-семантична характеристика юридичної термінології // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2012. Вип. 34. С. 229–236.
59. Комунікаційна стратегія Верховної Ради України на 2017–2021 роки : додаток до розпорядження Голови Верховної Ради України від 21.11.2017 р. № 486.

Верховна Рада України. URL: <https://portal.rada.gov.ua/uploads/documents/44841.pdf> (дата звернення: 15.09.2025).

60. Комунікаційна стратегія Міністерства освіти і науки України на 2017–2020 роки : схв. рішенням колегії МОН від 26.05.2017 р. № 4/1-15. Київ, 2017. 150 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/Kom.stratehiya.MON-2017-2020.pdf> (дата звернення: 15.09.2025).

61. Копійка В. В. Міжнародні комунікації як детермінанти зовнішньої політики світових акторів // International relations. Part «Political sciences». 2019. № 21. URL: http://clouds.iir.edu.ua/index.php/pol_n/article/view/3844/ (дата звернення: 22.09.2025).

62. Копійка В. В. Теоретичний та практичний виміри розширення Європейського Союзу : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04. Київ, 2004. 479 с.

63. Коппель О., Пархомчук О. Мегатренди глобального розвитку // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Міжнародні відносини. 2022. Т. 56, № 22. С. 10–15.

64. Кость С. П. Міжкультурна комунікація як вияв соціальної взаємодії // Publishing House «Education and Science» s.r.o. URL: http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Philologia/59572.doc.htm (дата звернення: 01.10.2025).

65. Кочкіна Н. Ю., Коваленко Д. П. Особливості комунікаційних стратегій у соціальних мережах // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 25 (1). С. 125–129. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_25\(1\)_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_25(1)_28) (дата звернення: 15.09.2025).

66. Краснопольська Т. М., Милосердна І. М. Цифрова дипломатія як основа публічної дипломатії // Актуальні проблеми політики. 2022. Вип. 69. С. 13–20.

67. Кривдіна І., Білоусов О. Система міжнародних комунікацій в ЄС та сучасні тенденції євроінтеграційних процесів // Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2023. Т. 15, № 1. С. 128–137. DOI: <https://doi.org/10.15421/352315>.

68. Кубко В. Культурна дипломатія в системі стратегічних комунікацій України // Вісник Львівського університету. Серія Філософ.-політолог. студії. 2022. Вип. 45. С. 125–134. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.45.15>

69. Кулик В. Експерт експерту не експерт? Цензор.НЕТ. URL: https://m.censor.net/ua/blogs/3519928/ekspert_ekspertu_ne_ekspert (дата звернення: 01.10.2025).

70. Ларін С. В. Захист національних цінностей у сфері національної безпеки України: державно-управлінський аспект : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Івано-Франківськ, 2019. 20 с.

71. Лисенко С. О. Протистояння двох домінуючих концепцій безпеки, між якими існує Україна // Гілея. 2020. Вип. 158 (№ 10), ч. 3. Політичні науки. С. 14–23.

72. Лідери України, Польщі, Литви, Латвії, Естонії та Данії провели координаційну онлайн-зустріч. 28.08.2025 р. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/lideri-ukrayini-polshi-litvi-latviyi-estoniyi-ta-daniyi-prov-99841> (дата звернення: 31.08.2025).

73. Ліпкан В. А. Безпекова функція держави: сучасний зміст // Актуальні питання адміністративного права та адміністративного судочинства: зб. наук. статей, тез доп. та повідом. за матеріалами I Міжнар. наук.-практ. конф., 17 травня 2024 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків / редкол.: А. П. Гетьман, Д. М. Белов, Т. О. Коломоєць, Ю. В. Мех, В. Я. Настюк, Р. В. Шаповал та ін. Харків, 2024. С. 117–124. (Серія «Сектор безпеки України»; Вип. 49).

74. Ліпкан В. А. Безпекознавство : навч. посіб. Київ : Європ. ун-т, 2003. 208 с.

75. Ліпкан В. А. Державна ідентичність: новий термін політичної та правової науки // Регіональні студії. 2024. № 38. С. 33–40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.38.5>. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/38/7.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).

76. Ліпкан В. А. Європейський напрям зовнішньополітичної стратегії України з позиції теорії ігор // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2025. № 52. С. 228–236. DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v052.2024.37>.
77. Ліпкан В. А. Національна безпека України: нормативно-правові аспекти забезпечення : монографія. Київ : Текст, 2003. 180 с.
78. Ліпкан В. А. Політичні засади геостратегії сучасної Української Держави : монографія. Одеса : Гельветика, 2024. 830 с.
79. Ліпкан В. А. Стратегема: політичний зміст поняття // Актуальні проблеми національного законодавства : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Кропивницький, 25 квітня 2024 року. Кропивницький, 2024. Ч. 1. С. 41–45.
80. Ліпкан В. А. Стратегія державної інфраструктурної політики України: словник. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. 252 с. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-97758-3-2>.
81. Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України : монографія. Київ : Текст, 2003. 553 с.
82. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С., Яковенко О. О. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях. Київ : Текст, 2006. 105 с.
83. Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : навч. посіб. Київ : КНТ, 2006. 280 с. (Серія «Національна і міжнародна безпека»).
84. Ліпкан В. А., Мартиненко Д. Б. Стратегічні комунікації і державна безпека в контексті реалізації геостратегії Української Держави // Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 8. С. 533–538. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/127>. URL: http://lsej.org.ua/8_2024/129.pdf (дата звернення: 22.09.2025).
85. Ліпкан В. А., Яковець А. В. Геостратегія сучасного Китаю : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. А. Ліпкана. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. 384 с. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-97758-4-9>.
86. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види : монографія. Харків : Права людини, 2015. 280 с.

87. Макаренко Є. А., Піпченко Н. О. Віртуальна дипломатія : підручник для студ. вищ. навч. закл., які навчаються за напрямом підготов. «Міжнародні відносини» / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Центр вільної преси, 2010. 301 с.

88. Малінін В. В. Процес формування політичної ідентичності в умовах глобалізації: особливості та складові // Актуальні проблеми політики. 2013. Вип. 49. С. 194–199.

89. Маск особисто наказав відключити Starlink для ЗСУ у вересні 2022 року – Reuters. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/4019019-mask-osobisto-nakazav-vidkluciti-starlink-dla-zsu-u-veresni-2022-roku-reuters.html> (дата звернення: 10.10.2025).

90. Медійна платформа United24. URL: <https://united24media.com/> (дата звернення: 01.10.2025).

91. Меркель А. Меркель визнала, що перешкоджала вступу України в НАТО через страх перед Росією. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3929659-merkel-viznala-so-pereskodzala-vstupu-ukraini-v-nato-cerez-strah-pered-rosieiu.html> (дата звернення: 15.09.2025).

92. МЗС презентувало першу в історії Комунікаційну стратегію Україна – держави Латинської Америки і Карибського басейну. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/mzs-presentovalo-pershu-v-istoriyi-komunikacijnu-strategiyu-ukrayina-derzhavi-latinskoyi-ameriki-i-karibskogo-basejnu> (дата звернення: 15.09.2025).

93. Міністерство культури і стратегічних комунікацій. URL: <https://mcsc.gov.ua/pro-ministerstvo/> (дата звернення: 15.09.2025).

94. Молода депутатка розірвала Інтернет своїм відео! Хто такі маорі та чого вони хочуть? Що таке хака? YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=K97Z-lU6-pk> (дата звернення: 01.10.2025).

95. Музика О. Хакери «Anonymous» поклали сайт кремля і ще 4 держструктур. 24tv. URL: https://24tv.ua/hakeri-anonymous-poklali-sayt-kremlya-shhe-4-derzhstruktur_n1881326 (дата звернення: 01.10.2025).

96. На боці України виступили хакери з різних країн світу: перші результати кібервійни. Дзеркало тижня. 2022. 28 лютого. URL: <https://zn.ua/ukr/TECHNOLOGIES/na-botsi-ukrajini-vistupili-khakeri-z-riznikh-krajiv-svitu-pershi-rezultati-kibervijni.html> (дата звернення: 01.10.2025).
97. На складах у Чехії, які підірвали росіяни, зберігалася зброя для України. Суспільне. URL: <https://suspilne.media/123463-na-skladah-u-ceshii-aki-pidirvali-rosiani-zberigalasa-zbroa-dla-ukraini/> (дата звернення: 01.10.2025).
98. Нагорна Л. П. Регіональна ідентичність: український контекст. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2008. 405 с.
99. Нагорна Л. П. Політична лінгвістика: стан і статус // Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]. 2006. Вип. 30 (2). С. 160–168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2006_30%282%29_18 (дата звернення: 15.09.2025).
100. Національна безпека в умовах інформаційних та гібридних війн : монографія / авт. кол.: В. Куйбіда, В. Бебик, М. Дмитренко та ін. Київ : НАДУ, 2019. 384 с.
101. Національний склад населення України та його мовні ознаки. Всеукраїнський перепис населення 2001 року. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/publications/> (дата звернення: 15.09.2025).
102. Новий словник іншомовних слів: близько 40 000 слів і словосполучень / за ред. Л. І. Шевченко. Київ : Арій, 2008. 672 с.
103. Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ – 2000, 2015. 492 с.
104. Ожеван М. Глобальна війна стратегічних наративів: виклики та ризики для України // Стратегічні пріоритети. Серія Політика. 2016. № 4 (41). С. 30–40.
105. Палей Т. А. Ще раз про співвідношення понять «політична мова» і «політичний дискурс» // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія. 2019. № 39, т. 2. С. 128–131.

106. Палій Г. О. Становлення єдиної національної ідентичності в контексті реалізації національних інтересів України : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.05. Київ, 2005. 214 с.
107. Панькова О. В., Касперович О. Ю. Формування ефективних комунікаційних стратегій взаємодії суб'єктів соціально-економічного розвитку в умовах цифрових трансформацій: методологічний аспект // Проблеми економіки. 2019. № 4 (42). С. 200–208. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-4-200-208>.
108. Парахонський Б. О. Зовнішня політика України в умовах кризи міжнародного безпекового середовища : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2015. 100 с.
109. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл : монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с.
110. Пастушенко А. Про внесок елизаветинських піратів у розвиток міжнародних комунікацій // Проблеми історії країн Центральної та Східної Європи. 2019. Вип. 7. С. 138–143. DOI: 10.32626/2309-2262.2019-7.138-144.
111. Пахльовська О. Ave, Europa!: статті, доповіді, публіцистика (1998–2008). Київ : Унів. вид-во Пульсари, 2008. 656 с.
112. Пацьора Ж. В. Саміт НАТО як ефективний механізм реалізації комунікаційної стратегії // Актуальні проблеми національного законодавства : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Кропивницький, 25 квітня 2024 р. Кропивницький, 2024. Ч. 1. С. 91–94.
113. Пацьора Ж. В. Сучасні комунікаційні моделі в контексті утвердження національної ідентичності // Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 8 жовтня 2024 р. / відп. ред. А. Ю. Олійник, Ю. В. Оніщик ; КНУТД. Київ, 2024. С. 270–275.
114. Пацьора Ж. Гібридно-комунікаційна парадигма міжнародних комунікацій // Регіональні студії. 2025. № 40. С. 175–178. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.40.31>.
115. Пацьора Ж. Детермінація міжнародних комунікацій сучасною політичною мовою // Регіональні студії. 2025. № 41. С. 183–189. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.41.30>.

116. Пацьора Ж. Комунікаційна політика в сучасному безпековому середовищі // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Міжнародні відносини. 2024. № 2 (59). С. 58–65. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2024/2-59/58-65>

117. Пацьора Ж. Комунікаційні стратегії НАТО в контексті російсько-української війни // Гілея. 2023. Вип. 189–190 (№ 10–11). С. 55–60. DOI: [https://doi.org/10.31392/Hileya-POLITICAL-2022.10-11\(189-190\).07](https://doi.org/10.31392/Hileya-POLITICAL-2022.10-11(189-190).07)

118. Пацьора Ж. Прикладне значення теорії парадигм в контексті формування сучасних міжнародних комунікацій // Регіональні студії. 2024. № 39. С. 167–171. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.39.26>.

119. Пацьора Ж. Щодо актуальності дослідження міжнародних комунікацій в контексті трансформації теорії парадигм // Вісник Львівського університету. Серія Філософсько-політологічні студії. 2025. № 61.

120. Пашина Н. Концепт політичної ідентичності в українській політичній науці // Політичний менеджмент. 2012. № 4–5. С. 180–190.

121. Пеллагеша Н. Україна у смислових війнах постмодерну: трансформація української національної ідентичності в умовах глобалізації. Київ : НІСД, 2008. 288 с.

122. Петренко В. Особливості визначення політичної мови // Політичний менеджмент. 2007. № 2. С. 16–24.

123. Петров П. Технології політичної комунікації в міжнародних відносинах України: PR-технології // Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2023. № 3 (17). С. 98–108.

124. Піпченко Н. О. Соціальні медіа у структурі зовнішньої політики провідних міжнародних акторів : монографія. Київ : Центр вільної преси, 2014. 333 с.

125. Піпченко Н. О. Концептуальні та структурно-політичні виміри віртуальної дипломатії : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03. Київ, 2008. 248 с.

126. Піпченко Н. О. Міжнародна інтернет-комунікація як інструмент зовнішньополітичної діяльності : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04. Київ, 2015. 41 с.
127. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України : аналіт. доп. / за заг. ред. В. М. Яблонського ; Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ : НІСД, 2019. 144 с.
128. Попова Т. В., Ліпкан В. А. Стратегічні комунікації: словник / за заг. ред. В. А. Ліпкана. Київ : О. С. Ліпкан, 2016. 416 с.
129. Постельжук О. П., Валюх Л. І., Невинна Г. Я. Політика ідентичності в контексті здійснення безпекової політики України у сфері державного управління // Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 7. С. 62–70. DOI: <https://doi.org/10.32702/23066814.2021.7.62>.
130. Почепцов Г. Агресії в Грузії передувала така ж інформаційна атака. Главком. URL: https://glavcom.ua/columns/ge_pocheptsov/125839-agresiji-v-gruziji-pereduvala-taka-zh-informatsijna-ataka.html (дата звернення: 01.10.2025).
131. Почепцов Г. Г. Сміслові та інформаційні війни // Інформаційне суспільство. 2013. Вип. 18. С. 21–27.
132. Почепцов Г. Г. Стратегічні комунікації: стратегічні комунікації в політиці, бізнесі та державному управлінні : навч. посіб. для студ. і аспірантів. Київ : Альтерпрес, 2008. 216 с.
133. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ : Києво-Могилянська акад., 2015. 496 с.
134. Презентовано концепцію реформи урядових комунікацій, розроблену Міністерством інформаційної політики України. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/248775821> (дата звернення: 15.09.2025).
135. Презентовано Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/prezentovano-centr-strategichnih-komunikacij-ta-informacijnoyi-bezpeki> (дата звернення: 15.09.2025).

136. Президент України провів розмову з Прем'єр-міністром Норвегії. 19.08.2025 р. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-proviv-rozmovu-z-premyer-ministrom-norveg-99633> (дата звернення: 22.08.2025).

137. Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу : Закон України від 21.08.2025 р. № 4579-IX. Голос України. 2025. 29 серпня. № 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4579-20#Text> (дата звернення: 24.08.2025).

138. Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних сил України : наказ Міністерства оборони України від 22.11.2017 р. № 612. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17#Text> (дата звернення: 15.09.2025).

139. Про Стратегію національної безпеки : Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. Офіційний вісник України. 2020. № 75. Ст. 2377. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 15.09.2025).

140. Пропозиції експертів з інформаційної безпеки до внутрішнього Плану перемоги (ДОКУМЕНТ). Детектор медіа. URL: <https://detector.media/infospace/article/234487/2024-11-08-propozytsii-ekspertiv-z-informatsiynoi-bezpeky-do-vnutrishnogo-planu-peremogy-dokument/> (дата звернення: 10.10.2025).

141. Путин В. Об историческом единстве русских и украинцев. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/66181> (дата звернення: 01.10.2025).

142. Путін назвав росіян і українців одним народом. Історики пояснюють, чи це так. BBC. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51596469> (дата звернення: 01.10.2025).

143. Путін не повинен перемогти у війні проти України – Меркель. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3931591-putin-ne-povinen-peremogti-u-vijni-proti-ukraini-merkel.html> (дата звернення: 10.10.2025).

144. Радченко Л. М. Альтерглобалізм та антиглобалізм: сутність і вплив на розвиток глобалізації // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2018. Вип. 23. С. 80–84.

145. Рацін А. Співробітництво між Україною та ЄС у сфері безпекової політики // Геополітика України: історія і сучасність : зб. наук. праць. 2016. Вип. 1 (16). С. 291–301.

146. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. 532 с.

147. Ржевська Н. Ф. Роль глобалізації в транснаціоналізації політичної експертизи та прогнозування // Політикус. 2016. Вип. 1. С. 223–227. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2016_1_48 (дата звернення: 15.09.2025).

148. Розробка концепції реформування системи урядових комунікацій. Change Communications. URL: <https://changec.org/portfolio/rozrobka-konczepczyiy-reformuvannya-systemy-uryadovyh-komunikaczij/> (дата звернення: 01.10.2025).

149. Розумний М. М. Політика ідентичності: основні завдання та механізми реалізації : наук. доп. Київ : НІСД, 2011. 23 с.

150. Романенко Є. Комунікативна політика держави: теоретико-методологічний аналіз : монографія. Київ : НАДУ, 2014. 400 с.

151. Російська війна проти України як тригер змін міжнародної безпеки: базові наративи : аналіт. доп. / Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська. Київ : НІСД, 2024. 49 с. (Серія «Міжнародні відносини»). DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.02>.

152. РФ готувала вбивство директора збройового заводу, який підтримує Україну, – CNN. BBC NEWS Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c0314jn0e09o> (дата звернення: 01.10.2025).

153. Рябчук М. Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності – історичні причини та політичні наслідки. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 252 с.

154. Сайт проекту StopFake. URL: <https://www.stopfake.org/uk/golovna/> (дата звернення: 01.10.2025).
155. Сальнікова О. Ф., Іжутова І. В., Кушнір В. О. Основи стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони : навч. посіб. Київ : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2020. 85 с.
156. Сашук Г. Реалізація стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України // *European Political and Law Discourse*. 2020. Volume 7, Issue 5. С. 178–183. DOI: 10.46340/epd.2020.7.5.19.
157. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
158. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації. Київ : Академія, 2010. 240 с.
159. Сенкевич Г. А., Хілько А. С., Аксьонов О. І. Теорія наукових парадигм як модель і методологія наукового знання // *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71), № 1, ч. 3. С. 168–174.
160. Сивак Т. В. Стратегічні комунікації у системі публічного управління України : монографія. Київ : НАДУ, 2019. 338 с.
161. Сивак Т. Принципи стратегічних комунікацій у публічному управлінні // *Державне управління: теорія та практика*. 2019. № 1. С. 41–49. DOI: <https://doi.org/10.36030/2311-6722-2019-1-41-49>.
162. Снігир О. В. Трансформація Європейського Союзу під впливом кризи євро зони. Висновки для України : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2012. 64 с.
163. Соловйов С. Г. Основні характеристики стратегічних комунікацій // *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія Державне управління*. 2016. Вип. 1. С. 165–170.
164. Старт проекту «Сонячна варта громад». Асоціація міст України. URL: <https://auc.org.ua/novyna/start-proyektu-sonyachna-varta-gromad> (дата звернення: 01.10.2025).

165. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. Київ : НІСД, 2011. 336 с.

166. Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/250383204> (дата звернення: 15.09.2025).

167. Стратегічна культура та зовнішня політика України / за заг. ред. І. М. Ковалю, О. І. Брусиловської, В. А. Дубовика. Одеса : Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова, 2017. 264 с.

168. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах : монографія. Київ : Вадекс, 2019. 442 с.

169. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця : монографія / В. Азарова та ін. ; за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ : НА СБУ, 2021. 500 с.

170. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця : монографія / А. В. Баровська та ін. ; Нац. акад. Служби безпеки України. Київ : НА СБУ, 2018. 517 с.

171. Стратегічні комунікації для безпекових і державних інституцій: практ. посіб. / Л. Компанцева, О. Заруба, С. Череватий, О. Акульшин ; за заг. ред. О. Давліканової, Л. Компанцевої. Київ : ВІСТКА, 2022. 278 с.

172. Стратегічні комунікації для фахівців сектору безпеки і оборони: практ. порадник / Л. Ф. Компанцева та ін. ; за заг. ред. Л. Ф. Компанцевої ; Нац. акад. Служби безпеки України. Київ : НА СБУ, 2019. 211 с.

173. Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя : затв. Указом Президента України від 24.03.2021 р. № 117/2021. Офіційний вісник України. 2021. № 26. Ст. 1255.

174. Стратегія забезпечення державної безпеки України : затв. Указом Президента України від 16.02.2022 р. № 56/2022. Офіційний вісник України. 2022. № 17. Ст. 911.

175. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України : затв. Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 448/2021. Офіційний вісник Президента України. 2021. № 22. Ст. 1056.

176. Стратегія комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2022 р. № 1155-р. Офіційний вісник України. 2023. № 1. Ст. 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1155-2022-%D1%80/print> (дата звернення: 15.09.2025).

177. Стратегія комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на період до 2025 року : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.12.2023 р. № 1203-р. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-komunikatsii-u-sferi-zapobi-a1203r> (дата звернення: 15.09.2025).

178. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини — безпека України» : затв. Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. Офіційний вісник України. 2020. № 75. Ст. 2377.

179. Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року : схв. Постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 р. № 1322. Офіційний вісник України. 2024. № 8. Ст. 386.

180. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підручник для науковця. Київ : Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2000. 302 с.

181. Суспільство, трансформоване війною : аналіт. доп. / В. Потапенко, І. Павленко, Ю. Тищенко, С. Здіорук, В. Токман, О. Їжак, Ю. Каплан, І. Валюшко, Г. Макаров, О. Даниляк, О. Михайлова, О. Валецький, Л. Лісогор, Є. Малярєвський, В. Бараннік, А. Двігун. Київ : НІСД, 2025. 79 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2025.07>.

182. Сухорольська І. Ю. Громадська (публічна) дипломатія в сучасних міжнародних відносинах: нові тренди і особливості // Регіональні студії. 2022. № 30. С. 103–107. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.30.17>.

183. Трач Н. С. Українська правнича термінологія в ХХ ст. : дис. ... канд. юрид. наук : 10.02.01. Чернівці, 2009. 221 с.
184. Трофименко М. В. Публічна дипломатія в умовах глобалізації : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04. Київ, 2023. 511 с.
185. Трофименко М. В. Публічна дипломатія в умовах глобалізації : монографія / Маріупольський держ. ун-т. Суми : Університетська книга, 2025. 510 с.
186. Трофименко М. В. Публічна дипломатія в умовах глобалізації : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04. Київ, 2024. 42 с.
187. Трофименко М. В. Трансформація публічної дипломатії в умовах глобалізації та діджиталізації: методологічні засади й практичні аспекти (український кейс) // Вісник Маріупольського державного університету. Серія Історія, політологія. 2023. Вип. 35–36. С. 141–154. DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-141-154>.
188. Трофименко М. В., Балабанов К. В. «Публічна дипломатія» як відповідь на виклики сучасності // Україна Дипломатична – 2013 : наук. щорічник. 2013. Вип. 14. С. 989–1007.
189. Туранін В. Ю. Феномен юридичної мови: концептуалізація проблеми // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2013. № 2 (61). С. 73–79.
190. У Болгарії вибухнув склад із боєприпасами бізнесмена Гебрева. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/u-bolharii-vybukhnuv-sklad-iz-boiergrupasamy-biznesmena-hebreva/a-62676479> (дата звернення: 01.10.2025).
191. У Вашингтоні відбулися переговори лідерів України, США, Франції, Фінляндії, Німеччини, Великої Британії, Італії, ЄС і НАТО. 19 серпня 2025 року. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-vashingtoni-vidbulisya-peregovori-lideriv-ukrayini-ssha-fr-99621> (дата звернення: 22.08.2025).
192. Україна в міжнародних інтеграційних процесах / В. В. Копійка, М. С. Дорошко та ін. ; за ред. В. В. Копійки ; М-во освіти і науки України ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Київ. ун-т, 2015. 575 с.

193. Федонюк С. Архітектура нестабільності: колаборативна комунікація у VUCA-світі міжнародної політики : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. 516 с.
194. Федуняк С. Вплив російсько-української війни на діяльність провідних інститутів безпеки в контексті формування нової моделі міжнародних відносин // Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент. 2022. № 11. С. 131–140. DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2022.11>.
195. Фрідріх Мерц озвучив, як можна було уникнути війни в Україні ще 2008 року. ТСН. URL: <https://tsn.ua/politika/fridrikh-merts-ozvuchyv-shcho-mohlo-zupynyty-viynu-v-ukrayini-shche-u-2008-rotsi-2844308.html> (дата звернення: 01.10.2025).
196. Хакери «Anonymous» зламали сайт російської ФСБ. РБК–Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/hakery-anonymous-vzломali-sayt-rossiyskoj-1646534078.html> (дата звернення: 01.10.2025).
197. Хто з вищого військового керівництва України найчастіше дає інтерв'ю? 11.03.2025. Слово і діло : аналіт. портал. URL: https://www.slovoidilo.ua/2025/03/11/infografika/polityka/xto-vyshhoho-vijskovoho-kerivnytva-ukrayiny-najchastishe-daye-intervyu#goog_rewarded (дата звернення: 14.03.2025).
198. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с.
199. Цифрова кампанія. #StandWithUkraine. Nova Ukraine. URL: <https://novaukraine.org/> (дата звернення: 01.10.2025).
200. Чарських І., Булега К. Міжнародний PR та проблема створення пізнавального бренду України // Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. 2020. Т. 1, № 12. С. 35–39. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/8412> (дата звернення: 01.10.2025).
201. Черненко Т. В. Пріоритети державної інформаційної політики в умовах гібридної війни // Стратегічні пріоритети. 2015. № 4 (37). С. 83–92.

202. Шевченко О. В. Політика провідних міжнародних акторів в умовах глобальних змін клімату : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04. Київ, 2025. 494 с.
203. Шевченко О. Іміджева дипломатія та державний брендінг // Комуникативні тренди міжнародних відносин. Київ : Вадекс, 2016. С. 234–279.
204. Шевченко О. Політико-комуникативна парадигма державного бренду // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2010. Вип. 94, ч. 1. С. 37–47.
205. Шевчук Д. Політика ідентичності як проблема сучасної політичної філософії // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія Культурологія. 2014. Вип. 15 (2). С. 308–310.
206. Шергін С. Парадигмальна еволюція в політології міжнародних відносин // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. 2012. № 1. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/739> (дата звернення: 01.10.2025).
207. Шиманова-Стефанишин О. В. Політична комунікація в умовах воєнного стану в Україні: політологічний аналіз основних меседжів // Регіональні студії. 2022. № 30. С. 112–117. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.30.19>.
208. Шпиґа П. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньої політики : конспект лекцій / Київ. міжнар. ун-т. Кафедра міжнар. інформації та інформатики. Київ : [б.в.], 2004. 108 с.
209. Шпиґа П. С. Міжнародні комунікації : конспект лекцій. Київ : Київ. міжнар. ун-т, 2004. 94 с.
210. Шульга Т. М. Комуникаційні системи епохи формування глобального суспільства : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04. Київ, 2001. 11 с.
211. Щедрова Г. Темпоральність політики // Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ – 2000, 2015. С. 383.
212. Щерба Д. В. Поняття системи та структури в термінознавстві // Проблеми української термінології : зб. наук. праць / відп. ред. Л. Полюга. Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2006. С. 15–16.
213. Щербак Ю. Час смертохристів. Міражі 2077 року. Київ : Ярославів Вал, 2011. 475 с.

214. Щербак Ю. Час Трампа чи стрибок історії? 20.11.2024. Незалежний Медіа Форум. URL: https://uacenter.media/russian-invasion-of-ukraine/134232-chas-trampa-chi-stribok-stor.html?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMТAAAR1CNP-mebsuw7fujXRXT1wtJ5HDYU1cupos6jD8QJ5ZnTjg2UEoFcoRXyM_aem_M25Z87TaysADE8ZZUzIZzA (дата звернення: 01.10.2025).

215. Юрченко О. А., Ніконюк К. О. Міжнародні комунікації у молодіжному середовищі // Інтернаука. Серія: Економічні науки. 2024. № 2 (2). С. 43–49. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2024_2\(2\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2024_2(2)_7) (дата звернення: 15.09.2025).

216. Юськів Б., Карпчук Н., Пелех О. Зміни стратегічних комунікацій України в час російсько-української війни (2022–2024 рр.) // Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2024. № 3 (20). С. 99–112. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2024-03-99-112>.

217. Яковець А. В., Донкова М. С. Пропаганда як інструмент інформаційного впливу на прикладі українських медіа // The 9th International scientific and practical conference «Global science: prospects and innovations» (April 25–27, 2024). Liverpool, United Kingdom, 2024. С. 360–367.

218. Якщо настане криза чи війна. Важлива інформація для жителів Швеції / Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB. 32 с. URL: https://rib.msb.se/filer/pdf/30878.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMТAAAR0AdUvtsPMclknlnCuVnRKZi5bU5WrgxxrJaNqt4aiebQXgHss0rsZKjml_aem_K86ZYIBiVfSycJ5ni3tfKA (дата звернення: 22.09.2025).

219. Anatoly Yakovets, Galyna Piskorska, Daria Ryzhova. Joint Efforts of the Media, Civil Society and the State to Counter Russian Disinformation // International Journal of Innovative Technologies in Social Science. 2023. № 3 (39). DOI: 10.31435/rsglobal_ijitss/30092023/8026.

220. Beck U. What Is Globalization? Cambridge, UK ; Malden, MA, USA : Polity Press, 2000. 192 p.

221. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 01.10.2025).

222. Castells M. Communication power. Oxford ; New York : Oxford University Press, 2009. 590 p.
223. Castells M. Networks of Outrage and Hope. Social Movements in the Internet Age. Cambridge, Massachusetts : Polity Press, 2012. 298 p.
224. Castells M. The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture, Vol. I. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell, 1996. 597 p.
225. Catherine A. Luther, Prins R., Alexander Bentley, Joshua D. Borycz, Benjamin D. Horne. Media usage and attitudes toward Russia versus the EU: Insights into the collective consciousness of Russian-speaking Belarusians and Ukrainians pre-Russia's invasion of Ukraine // International Communication Gazette. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1177/17480485251357868>.
226. Colin S. Gray. Hard power and soft power: the utility of military force as an instrument of policy in the 21st century. Carlisle, PA : Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2011. URL: <http://www.jstor.com/stable/resrep11431> (дата звернення: 22.09.2025).
227. Contextualizing Putin's "On the Historical Unity of Russians and Ukrainians". URL: <https://www.huri.harvard.edu/news/putin-historical-unity> (дата звернення: 01.10.2025).
228. Digital diplomacy. Virtual relations // Economist. URL: <http://www.economist.com/node/21563284> (дата звернення: 01.10.2025).
229. Edward T. Hall. The Silent Language. New York, 1959. 242 p. URL: https://monoskop.org/images/5/57/Hall_Edward_T_The_Silent_Language.pdf (дата звернення: 22.09.2025).
230. Eftimiades N. Chinese Intelligence Operations. Espionage Damage Assessment Branch, U.S. Defence Intelligence Agency. 1st ed. Routledge, 1994. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315037448>.
231. Elhosary Menna, Elkashif Menatallah. Cartooning, framing, and virality: Unraveling the power of political cartoons during the 2023–2024 Gaza War – A

comparative approach // International Communication Gazette. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1177/17480485251357870>.

232. Explainer: What is Generative AI, the technology behind OpenAI's ChatGPT? URL: <https://www.reuters.com/technology/what-is-generative-ai-technology-behind-openais-chatgpt-2023-03-17/> (дата звернення: 01.10.2025).

233. Fazil Abdul Wajid, Hakimi Musawer, Akrami Mursal, Akrami Fazila. Exploring the Role of Social Media in Bridging Gaps and Facilitating Global Communication // Studies in Media, Journalism and Communications. 2023. № 1. P. 13–21. DOI: <https://doi.org/10.32996/smjc.2024.2.1.2>.

234. Gay W. C. Understanding and Assessing Globalization: The Role of Global Studies // Parceling the Globe: Philosophical Explorations in Globalization, Global Behavior, and Peace / ed. by D. Poe and E. Souffrant. Amsterdam : Rodopi, 2008. P. 17–25.

235. Gilboa Eytan. The CNN Effect: The Search for a Communication Theory of International Relations // Political Communication. 2005. № 22. DOI: <https://doi.org/10.1080/10584600590908429>.

236. Hall P. A., Taylor R. C. R. La science politique et les trois néo-institutionnalismes // Revue Française de Science Politique. 1997. Vol. 47 (3). P. 469–496.

237. Hayden C. Applied Public Diplomacy: A Marketing Communications Exchange Program in Saudi Arabia // American Behavioral Scientist. 2009. Vol. 53 (4). P. 533–548. DOI: <https://doi.org/10.1177/0002764209347629>.

238. Jonathan Landay, David Brunnstrom. Russia produced most AI content to sway presidential vote, US intelligence official says. URL: <https://www.reuters.com/world/us/russia-produced-most-ai-content-sway-us-presidential-vote-says-us-intelligence-2024-09-23/> (дата звернення: 01.10.2025).

239. Joseph S. Nye, Jr. «Soft Power» // Foreign Policy. 1990. No. 80. P. 153–171. DOI: <https://doi.org/10.2307/1148580>.

240. Nye J. S. *Soft Power and Great-Power Competition: Shifting Sands in the Balance of Power Between the United States and China*. Singapore : Springer, 2023. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-99-0714-4>

241. Lecavalier E., Gordon D. J. *Beyond Networking? The Agency of City Network Secretariats in the Realm of City Diplomacy // City Diplomacy*. Cham : Palgrave Macmillan, 2020. P. 13–36.

242. Lipkan V. Strategic communications in the context of implementing the geostrategy of the Ukrainian State // *Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи : тези доп. V міжнар. наук.-практ. конф., 30 жовтня 2024 р. / Міністерство оборони України ; НУОУ. Київ : НУОУ, 2024. С. 17–23.*

243. Lotte L. Schrijver, Denise J. Roth, Edwin G. M. Jans, Jade Vrieling, Puck C. Guldermond. *Effective Ways of Casting Doubt? Examining the Different Effects of Blatant and Suggestive Disinformation // Journal of International Communication*. 2025. URL: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/23276/5059> (дата звернення: 22.09.2025).

244. Marchetti R. *City Diplomacy: From City–States to Global Cities*. Ann Arbor : University of Michigan Press, 2021. 138 p.

245. McLuhan M. *Understanding Media: The Extensions of Man*. N.Y. : McGraw Hill, 1964. 616 p.

246. McLuhan M., Fiore Q. *War and Peace in the Global Village*. N.Y. : Bantam, 1968. 196 p.

247. Md. Sayeed Al-Zaman. Patterns and trends of global social media censorship: Insights from 76 countries // *International Communication Gazette*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.1177/17480485241288768>.

248. Michelle Nichols. UN report finds United Nations reports are not widely read. URL: <https://www.reuters.com/world/un-report-finds-united-nations-reports-are-not-widely-read-2025-08-01/> (дата звернення: 03.08.2025).

249. Nye J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York : Public Affairs, 2004. URL:

https://www.belfercenter.org/sites/default/files/pantheon_files/files/publication/joe_nye_wielding_soft_power.pdf (дата звернення: 22.09.2025).

250. Nye J. S. The Future of Power. New York : Public Affairs, 2011. URL: <https://www.jstor.org/stable/41149419> (дата звернення: 01.10.2025).

251. Perepelytsia H. The concept of peace and victory in the domestic and foreign policy of Ukraine // Przegląd Geopolityczny. 2023. Vol. 44. P. 9–24. URL: <https://przeglad.org/wp-content/uploads/2023/06/XLIV-01-Perepelytsia.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).

252. Perepelytsia H. The dilemma of war and peace in the trend of the XXI century (Russian–Ukrainian case) // Przegląd Strategiczny. 2021. Issue 14. DOI: 10.14746/ps.2021.1.15.

253. Perepelytsia H. Dylemat wojny i pokoju w trendach XXI wieku // Przegląd Strategiczny. 2021. Issue 14. S. 249–275.

254. Plokhly S. Lost Kingdom: The Quest for Empire and the Making of the Russian Nation. New York : Basic Books, 2017. 432 p.

255. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture. London ; Newbury Park, Calif. : Sage Publications, 1992. 211 p.

256. Roman Nataliya, Myslik Barbara, Beasley Berlin. «Unwanted guests» or welcomed neighbors? Portrayals of Ukrainian refugees in Russian, Polish, and UK news coverage // International Communication Gazette. 2024. DOI: <https://doi.org/10.1177/17480485241291803>.

257. Seely B. The New Total War: From Child Abduction to Cyber Attacks and Drones to Disinformation – Russia’s Conflict with Ukraine and the West. Biteback Publishing, 2025. 432 p.

258. Stephen Hilgartner, Richard C. Bell, Rory O'Connor. Nukespeak: The Selling of Nuclear Technology in America. New York : Random House, 1982. 282 p.

259. Steve Gutterman. The Week In Russia: Insecurity, Insincerity, And Distrust. URL: <https://www.rferl.org/a/week-in-russia-insecurity-insincerity-distrust/31325618.html> (дата звернення: 01.10.2025).

260. *The Global Bourgeoisie: The Rise of the Middle Classes in the Age of Empire* / ed. by C. Dejung, D. Motadel, J. Osterhammel. Princeton ; Oxford : Princeton University Press, 2019. P. 10.

261. The Swedish Civil Contingencies Agency (MSB). Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. URL: <https://www.msb.se/en/> (дата звернення: 01.10.2025).

262. Trofymenko M., Bulatova O., Trofymenko A., Vyshniakov O. Digital Development and Technological Innovations: Inequality and Asymmetry // *Marketing and Management of Innovations*. 2023. № 14 (3). P. 215–229. DOI: <https://doi.org/10.21272/mmi.2023.3-19>.

263. Trofymenko M., Trofymenko A. Public Diplomacy in the Countries of Central and Eastern Europe: Experiences for Ukraine // *Baltic-Black Sea Regionalisms: Patchworks and Networks at Europe's Eastern Margins*. Cham : Springer, 2020. P. 235–243.

264. Yanchenko K., Humprecht E. Strategic Narratives on Social Media: How Information Environments Shape the Russian-Ukrainian War Discourse in Seven European Countries // *Journal of International Communication*. 2025. URL: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/25136/5085> (дата звернення: 22.09.2025).

265. Zelenskiy Trolls Putin After Russian President Publishes Article On Ukraine. URL: <https://www.rferl.org/a/zelenskiy-trolls-putin-ukraine/31356912.html> (дата звернення: 01.10.2025).

ДОДАТКИ**Додаток 1****Список публікацій здобувачки за темою дисертації****Статті у наукових фахових виданнях України**

1. Пацьора Ж. Прикладне значення теорії парадигм в контексті формування сучасних міжнародних комунікацій. *Регіональні студії*. 2024. № 39. С. 167—171. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.39.26>.
2. Пацьора Ж. Комунікаційна політика в сучасному безпековому середовищі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2024. № 2(59). С. 58—65. <https://intern.bulletin.knu.ua/uk/article/view/3491/3004> DOI <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2024/2-59/58-65>.
3. Danylenko S., Patsora Zh. NATO's communication strategies in the context of the Russian-Ukrainian war. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2024. № 158. Вип. 1. С. 36—42. <https://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/3886/3537> DOI <https://doi.org/10.17721/apmv.2024.158.1.36-42>
4. Пацьора, Ж. Інформаційна вакцина як інструмент протидії загрозам когнітивній безпеці людини. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 61(2), 156—161. <https://intern.bulletin.knu.ua/en/article/view/4163/7371> DOI <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2025/2-61/156-161>
5. Пацьора Ж. Гібридно-комунікаційна парадигма міжнародних комунікацій. *Регіональні студії*. 2025. № 40. С. 175—178. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.40.31>.
6. Пацьора Ж. Щодо актуальності дослідження міжнародних комунікацій в контексті трансформації теорії парадигм. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. № 61. DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.61.52>.
7. Пацьора Ж. Детермінація міжнародних комунікацій сучасною політичною мовою. *Регіональні студії*. 2025. № 41. С. 183—189. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.41.30>.

8. Пацьора Ж. (2025), РОЗРОБКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВАКЦИНИ ЯК БАГАТОНАЦІОНАЛЬНА ВІДПОВІДЬ НА ЗАГРОЗИ КОГНІТИВНІЙ БЕЗПЕЦІ, *Вісник Маріупольського Державного Університету*, 43, 127-134. <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/politologia/article/view/500/494> DOI [10.34079/2518-1521-2025-15-43-127-134](https://doi.org/10.34079/2518-1521-2025-15-43-127-134)

Статті в іноземних виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus:

1. Danylenko, S., Shevchenko, O., Dobrzanska, O., Nagornyak, M., Patsyora, Z., et al. (2026). Climate refugees in the focus of international policy: Threats to security and human rights. *Journal of Human Rights and Social Work*. Scopus DOI <https://doi.org/10.1007/s41134-025-00423-6>

Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Пацьора Ж.В. Саміт НАТО як ефективний механізм реалізації комунікаційної стратегії. *Актуальні проблеми національного законодавства: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Кропивницький, 25 квітня 2024 року. Частина 1. Кропивницький, 2024. С. 91-94.

2. Пацьора Ж. В. Сучасні комунікаційні моделі в контексті утвердження національної ідентичності. *Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Київ, 8 жовтня 2024 року / відп. ред. А. Ю. Олійник, Ю. В. Оніщик. Київ : КНУТД, 2024. С. 270–275.

3. Пацьора Ж. В. Комунікаційна політика в контексті національної безпеки України. *Сучасні виміри національної безпеки: матеріали конференції*, м. Київ, 21 листопада 2024 року. Спецвипуск «Актуальні проблеми міжнародних відносин». С. 70—71.

4. Пацьора Ж. В. Віртуалізація простору міжнародних комунікацій. *Шевченківська весна – 2023: матеріали Міжнародної наукової конференції аспірантів*, м. Київ, 2023 р. Київ: НН ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. С. 113–115.

5. Пацьора Ж. В. Цифрова дипломатія, штучний інтелект і національна безпека: трансформація міжнародних комунікацій. *Шевченківська весна. Штучний інтелект та міжнародні відносини*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, 18 квітня 2025 р. Київ: НН ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2025. С. 295—297.

Додаток 2

Загальнонаукові і спеціалізовані парадигми сфери міжнародної комунікації

<i>Критерій порівняння</i>	<i>Загальнонаукові парадигми</i>	<i>Спеціалізовані наукові парадигми</i>
Рівень узагальнення	Універсальні. Можуть застосовуватися у всіх сферах знання	Адаптовані під завдання міжнародної комунікації
Цільова спрямованість	Визначають загальні принципи наукового пізнання й побудови теорії	Орієнтовані на пояснення і прогнозування процесів міждержавної, міжкультурної та медіа опосередкованої взаємодії
Методологічна база	Логіка наукового пізнання, універсальні підходи: системний, структурно-функціональний, імовірнісний, моделювання	Адаптовані підходи: медіамоніторинг, контент-аналіз міжнародних ЗМІ, міжкультурний дискурс-аналіз, дипломатичне медіапланування
Фокус аналізу	Загальні закономірності існування природи, суспільства, мислення	Специфіка міжнародних комунікацій: дипломатія, медіаімідж держави, інформаційні війни, транснаціональні мережі
Критерії оцінки	Можливість верифікації, відповідність методології, відтворюваність	Ефективність комунікацій, усталеність міжнародного іміджу, зниження конфліктогенності

Мінливість	Змінюються рідко. Зміна парадигми – тривалий процес.	Високий рівень динаміки змін. Поява нових технологій і каналів зв'язку (соціальні мережі, месенджери тощо) швидко породжують нові парадигми.
Приклади	Класична, некласична, постнекласична, системна, синергетична, кібернетична та ін.	Мережево-комунікаційна, міжкультурна, цифрова дипломатія, гібридно-комунікаційна, постправдова та ін.

Додаток 3

Спеціалізовані й локальні парадигми сфери міжнародної комунікації

<i>Критерій порівняння</i>	<i>Спеціалізовані парадигми</i>	<i>Локальні парадигми</i>
Масштаб	Охоплюють цілу предметну, а іноді й крупну міждисциплінарну галузь (наприклад, міжнародні комунікації в цілому)	Обмежені конкретним сегментом або аспектом в межах однієї дисципліни
Ступінь універсальності	Визначають загальні методологічні рамки в межах певних галузей знань і спеціальностей	Формують вузько спрямований набір принципів і методів для вивчення окремого явища
Цільове завдання	Систематизувати й пояснити ключові процеси в даній галузі	Глибоко проробити окреме явище або конкретний феномен
Ступінь деталізації	Високий рівень узагальнення в межах певної спеціальності	Максимальна конкретизація аж до «покрокової інструкції» для дослідника
Зв'язок з методами	Пропонує широкий спектр методів (контент-аналіз, медіамоніторинг, дискурс-аналіз) для всієї спеціальності	Оперують обмеженим набором методів і прийомів, адаптованих під конкретне завдання
Динаміка змін	Змінюються з розвитком усієї галузі знань	Можуть змінюватися швидко в залежності від змін у досліджуваному явищі

Типові приклади	Глобалізаційна парадигма, міжкультурна парадигма, мережево-комунікаційна парадигма, цифрова дипломатія	Парадигма кризових комунікацій, парадигма постправди тощо
-----------------	--	---

Додаток 4

Трансформація міжнародної комунікації під впливом мілітаризації

<i>Період</i>	<i>Характер комунікації</i>	<i>Цілі</i>	<i>Канали і формати</i>	<i>Особливості змісту</i>	<i>Рівень довіри</i>
Мирний період	Кооперативна, орієнтована на взаєморозуміння	Співробітництво, культурний обмін, економічний розвиток	Дипломатичні місії, міжнародні організації, відкриті ЗМІ, культурні програми	Розмаїття тем (економіка, культура, екологія, права людини тощо)	Високий або помірний
Період напруженості	Змішана: діалог + конкурентна риторика	Баланс інтересів, попередження конфліктів	Формальні перемовини, економічні і політичні форуми, ЗМК з посиленою політизацією	Збільшення долі тем безпеки, початок інформаційних кампаній	Виникнення настороженості
Етап мілітаризації	Конфронтаційна, стратегічно спрямована	Підтримка своїх союзників, послаблення противника, мобілізація	Військові альянси, спец. канали комунікацій, пропаганда	Пропаганда, дезінформація, акцент на загрозах	Низький, домінування «комунікації недовіри»

		громадської думки	дистські медіа, кіберпростір		
Гострий військовий конфлікт	Інформаційно-психологічне протиборство	Деморалізація противника, легітимація власних дій, заохочення союзників, вибудова нових наративів	Радіо, телебачення, соціальні мережі, месенджери, кібератаки, дипломатія через посередників	Жорстка цензура, «одностороння правда»	Критично низький, руйнація довіри
Постконфліктний період	Поступовий перехід до діалогу	Реконструкція взаємних відносин, іміджеве відновлення	Міжнародні конференції, миротворчі місії, гуманітарні комунікації	Акцент на відновлення гуманітарної допомоги, превенція повторень	Поступово відновлюється

Додаток 5

Порівняльний аналіз ключових понять міжнародних комунікацій

<i>Поняття</i>	<i>Основне значення</i>	<i>Застосування в політологічному контексті</i>	<i>Приклади застосування в міжнародній комунікації</i>
<i>Середовище</i>	Сукупність умов, чинників і обставин, в яких здійснюється діяльність	Фокусується на контексті, умовах і зовнішньому впливі на комунікацію; вказує на обстановку, в якій діють суб'єкти політичного процесу	Комунікаційне середовище, інформаційне середовище тощо
<i>Простір</i>	Територіально або візуально окреслена область взаємодії	Робить акцент на умовно безмежних кордонах, визначає масштаб комунікаційної взаємодії. Може бути глобальним, регіональним, мережевим.	Цифровий простір, міжнародний інформаційний простір, європейський комунікаційний простір, медіапростір
<i>Сфера</i>	Галузь суспільного або політичного життя, що виділяється за функціональною ознакою	Показує інституціалізовані форми комунікації, закріплені у певній діяльності; фіксує галузевий характер взаємодії	Сфера міжнародних відносин, сфера дипломатичної комунікації

Поле	Система відносин і позицій акторів	Проявляє розстановку сил, боротьбу за вплив у комунікації; відображає динаміку протистояння, конкурентних дискурсивних практик	Медіа-поле, міжнародне політичне комунікаційне поле
Фон	Загальна картина, сукупність другорядних, проте значущих обставин, що супроводжують політичну подію або процес	Підкреслює латентні, непрямі фактори, які створюють емоціональний або символічний контекст комунікації, вказує на загальний настрій, атмосферу взаємодії	Політичний фон переговорів, інформаційний фон конфлікту

Додаток 6

**Складові середовища функціонування міжнародних комунікацій та
їхній взаємозв'язок із домінуючими функціями**

Вид середовища	Домінуючі функції міжнародних комунікацій	Прикладні аспекти функцій
Політичне	В умовах стабільності, при усталених інститутах – регулятивна, координаційна, функція легітимізації. В умовах конфронтації – пропагандистська, конфліктно-регулююча.	В інституціональному середовищі – підтримання міжнародного порядку; в умовах конфліктів і конфронтації – тиск і мобілізація.
Інформаційно-технологічне	Охоплює цифровізацію, медіа, соціальні мережі. Домінанта інформаційної і сугестивної функції.	Посилення глобальної поінформованості; суттєве пришвидшення темпів передавання інформації на тлі загроз дезінформації, фейків і кіберпротистояння.
Культурно-цивілізаційне	Ґрунтується на спільності або розбіжності у цінностях. Домінуючі функції – інтегративна, ідентифікаційна. При цивілізаційних конфліктах – інформаційна (боротьба за інтерпретації)	Комунікація або зміцнює єдність (наприклад, ЄС) або відтворюють лінії розколу (Захід- Схід)
Економічне	Провідні фактори - глобалізація або криза. В залежності від цього домінантні функції:	Комунікація застосовується для узгодження санкцій,

	координаційна, мобілізаційна або конфліктно-регулювальна	торгівельних угод, пошуку виходу з кризи (переговори по ВТО, кліматичні саміти)
Безпекове	В умовах стабільності – інтегративна, регулятивна; в умовах конфлікту – конфліктно-регулювальна, пропагандистська	Під час війн комунікація перетворюється на інструмент мобілізації та інформаційного протиборства, у мирний час – засіб зміцнення співробітництва.

Додаток 7

Функціональні аспекти дослідження ключових понять

Функції міжнародних комунікацій	Функції середовища міжнародних комунікацій	Взаємне доповнення функцій
Інформаційна (обмін даними, фактами, знаннями)	Контекстуалізуюча (створення системи координат для розуміння смислів та інтерпретацій)	Середовища визначає, як саме сприймається і трактується інформація, що передається
Координаційна (узгодження дій і позицій)	Регульовальна (обмежує або розширює свободу комунікації)	Середовище зумовлює можливості узгодження – від дипломатії до цифрових переговорів
Інтегративна (об'єднання учасників комунікації)	Інтегративна (забезпечує загальний простір взаємодії)	Комунікація об'єднує акторів, а середовище надає для цього інституціональні і культурні рамки
Соціалізуюча (передача норм, цінностей, правил)	Функція легітимації (закріплює або підриває авторитет норми)	Середовище формує стандарти, завдяки яким соціалізація стає можливою
Ідентифікаційна (формування національної або колективної ідентичності)	Фонова / символічна (створення символічного простору «своїх» і чужих»)	Середовище виступає через комплекс умов, в яких формуються ідентичності й культурні розбіжності)

Сугестивна (функція впливу)	Каналізуюча (Спрямовує потоки у певні канали)	Середовище визначає, де і яким чином вплив буде найбільш ефективним
Легітимаційна (визнання акторів та їхніх дій)	Нормативна (створює систему правил і стандартів)	Легітимація комунікацій відбувається в умовах, створених нормативним середовищем.
Регулятивна (упорядкування відносин, зниження конфліктності)	Регулятивна (встановлює обмеження, відкриває можливості)	Комунікація регулює взаємодію акторів, а середовище закріплює та інституціалізує ці механізми.
Інноваційна (породження нових форм та ідей)	Генеруюча (створює нові смисли і дискурси)	Комунікація породжує інновації, а середовище створює умови для їхнього сприйняття і розповсюдження
Адаптаційна (пристосування до умов, що змінюються)	Динамічна (сама змінюється і примушує змінюватися акторів)	Процеси адаптації можливі лише тому, що середовище постійно трансформується
Іміджева (формування образу, просування ідей)	Селективна (відбір каналів і форматів)	Середовище визначає, які саме образи будуть сприйняті і які канали виявляться найбільш дієвими
Прогностична (виявлення тенденцій, прогнозування можливих сценаріїв)	Динамічна (трансформується і створює нові виклики)	Середовище змінюється, що примушує комунікацію створювати

		прогнози і сценарії адаптації до новітніх змін.
--	--	--

Додаток 8

Співвідношення проголошеної мети в ключових комунікаційних стратегіях

<i>Назва документа</i>	<i>Місія</i>	<i>Мета КС</i>
Комунікаційна стратегія Верховної Ради України на 2017-2021 роки	збереження суверенітету та незалежності України й розвиток країни заради блага та добробуту Українського народу шляхом здійснення представницької, наглядової та законотворчої діяльності	налагодження системи скоординованого і дієвого використання комунікаційних можливостей ВР для: 1) підвищення рівня довіри громадськості до неї та 2) сприйняття її як ефективного органу законодавчої влади
Концепція реформування урядових комунікацій		підвищення <i>довіри</i> громадян до уряду через процес побудови державної <i>репутації</i>
Комунікаційна стратегія МОН України 2017-2020		Формування <i>довіри</i> до дій МОН, єдиний спосіб досягти розуміння і як результат отримати <i>підтримку</i> реформ громадянами і суспільством
Стратегія комунікації у сфері європейської		1) утвердження в українському суспільстві 2) свідомої підтримки членства України в ЄС, інтеграції в європейський економічний, культурний та політичний простір та 3) здійснення процесу внутрішніх реформ і перетворень у бік більш вільного, справедливого,

інтеграції на 2018-2021 роки		демократичного, успішного і прозорого суспільства, що спирається на засадничі права та свободи людини, принципи гендерної рівності та недискримінації, підзвітності влади, ринкової економіки та відкритості.
Стратегія комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на період до 2025 року		<i>зміна суспільно-політичного дискурсу</i> шляхом посилення уваги до питання запобігання та відмови від корупції, <i>формування нульової толерантності</i> до будь-яких корупційних проявів.
Стратегія комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на період до 2020 року		створення та розбудова системи комплексних, послідовних та скоординованих антикорупційних комунікацій

Додаток 9

Форми міжнародної комунікації у глобальних безпекових інституціях

Інституція	Основні завдання безпеки	Форми міжнародної комунікації	Вплив комунікації на ефективність діяльності інституції
ООН	Підтримання міжнародного миру й безпеки, попередження конфліктів	Ради і комісії, звіти секретаріату, дипломатичні ноти, публічні заяви, аналітичні огляди, документи миротворчих місій і гуманітарної допомоги	Забезпечує узгодженість дій держав; легітимізує рішення; прискорює реагування на кризи; дозволяє інтегрувати національні ініціативи у глобальний контекст
ОБСЄ	Моніторинг прав людини, попередження конфліктів, контроль над озброєннями, діалог між державами	Наглядові місії, публічні звіти, діалогові платформи, засідання і консультації держав-членів	Підвищення прозорості процесів, зниження ризику ескалації конфліктів, формування довіри між учасниками, забезпечення обміну інформацією для узгодженого реагування
НАТО	Колективна оборона, військова координація,	Спільні штабні комунікації, обмін розвідданими, планування й проведення	Підсилює координацію оборонних дій, прискорює прийняття спільних рішень, забезпечує оперативний

	кризове управління	військовий навчання, конференції і брифінги	обмін стратегічною інформацією
Рада Європи	Захист прав людини, демократичних норм, верховенства права, зміцнення безпеки на континенті	Публікація звітів і рекомендацій, засідання парламентської асамблеї, координація між державами-членами	Забезпечує легітимність стандартів, узгоджує дії держав у питаннях правопорядку, формує довіру до інституту на міжнародній арені
МАГАТЕ	Контроль за ядерною безпекою, попередження розповсюдження ядерної зброї, підтримка мирного використання атомної енергії	Звіти і інспекції, міжнародні конференції, консультації з державами, публікація профільних матеріалів	Підвищення прозорості ядерної діяльності, координація дій країн з безпечного застосування технологій, зниження ризику розповсюдження загроз
Світовий банк (в контексті безпеки)	Фінансування проєктів інфраструктурної та соціальної стабільності, підтримка постконфліктного відновлення.	Звіти, консультації з державами, семінари, обмін аналітичними даними	Сприяє інтеграції фінансових і соціально-політичних заходів у систему безпеки, підвищує ефективність відновлення та зміцнює інституційне співробітництво.

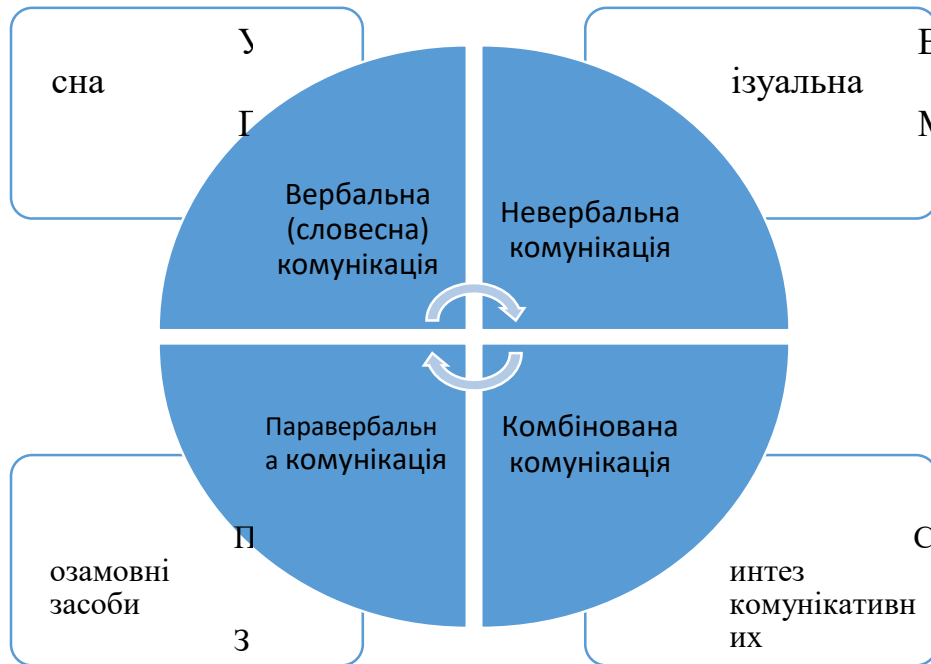
Додаток 9.1

Ключові компоненти міжнародної комунікації

Додаток 10

Класифікація груп методів спілкування за критерієм вербальності –
невербальності

Додаток 11

**Трансформація форм і методів міжнародної комунікації у діяльності
безпекових інституцій**

Тип міжнародної комунікації	Класичні форми	Класичні методи	Трансформація методів в умовах війни
Дипломатична	Дипломатичні місії, переговори, дипломатичні ноти, офіційні візити	«Тиха» або «кулуарна» дипломатія, посередництво, арбітраж, протокольні зустрічі і візити	Публічна і цифрова дипломатія, онлайн-переговори, посередництво «третьох» країн, міжособистісне спілкування лідерів, дипломатія керівників держав з опертям на медіа і соціальні мережі
Економічна	Торгівельні переговори, бізнес-форуми, інвестиційні саміти	Економічна дипломатія; переговори в стилі «переможець – переможець» («win – win»); інституціональні угоди	Методи економічного тиску, санкційні переговори, антикризова дипломатія, координація фондів і пакетів допомоги
Гуманітарна	Гуманітарні проекти, місії, волонтерські обміни	Польові місії, координація через міжнародні структури, публічні кампанії	Онлайн-координація, «народне фінансування» (краудфандінг), цілеспрямований

			пошук і залучення ресурсів (дистанційний фандрайзінг); методи легітимації гуманітарної допомоги через недержавні організації і соціальні мережі
Медійна	Прес-конференції, публікації у засобах масової комунікації, робота агентств	Застосування офіційних наративів	Прямі ефіри, порядок денний (Agenda-setting), фреймінг, фактчекінг, контрпропаганда, опертя на емоційні наративи війни, застосування соціальних мереж і месенджерів в якості основних каналів
Культурна	Обмін студентами і творчими колективами, фестивалі, виставки	«М'яка сила», культурний брендинг, символічна репрезентація	Цифрова культурна дипломатія, просування образу країни як жерви/борця, онлайн-виставки, культурні проекти супротиву
Науково-освітня	Наукові конференції, академічний обмін, академічна	Спільні дослідження, академічне рецензування,	Віртуальні конференції, запит на дослідження з військової тематики, психологічної

	мобільність студентів, стажування	експертні мережі, наукові проекти	допомоги й економічного післявоєнного відновлення, цифрові освітні колаборації; методи інтеграції науковців-біженців у наукові спільноти інших держав
Соціально-мережева	Підтримка традиційних каналів передавання інформації, розширення їхніх функцій завдяки мережі Інтернет	PR-стратегії, іміджеві кампанії	Цифрова мобілізація з пошуком ресурсів і громадської підтримки, флешмоби, хештег-активізм, методи кіберта інфовпливу, вірусний контент